

ОБРАЗОВАНИЕ,

**НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ
В МИРЕ**

международный научный электронный журнал

*Выпуск журнала № 59
Часть-1_Декабрь -2024*

OPEN ACCESS

ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ

международный научный электронный журнал

Декабрь - 2024 год

ЧАСТЬ - 1

YUSUF XOS HOJIBNING “QUTADG‘U BILIG” ASARI HAQIDA

G‘ofurov Vohidjon Turdaliyevich

Farg‘ona viloyati, Furqat tumani kasb hunar maktabining

Ona tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Turkiy adabiyotning nodir namunasi, 1069—1070-yillarda yaratilgan. Muallifning asar muqaddimasida xabar beri-shicha, bu kitob o‘z davridayoq keng tarqalib, mashhur bo‘lgan.

Kalit so‘zlar: Qutadg‘u bilig, ma‘rifat, nasihat, odobnoma, xulq-odob, donishmandlik.

Qutadg‘u bilig“ („Saodatga yo‘llovchi bilim“) — Yusuf Xos Hojib asari, turkiy adabiyotning nodir namunasi, 1069—1070-yillarda yaratilgan. Muallifning asar muqaddimasida xabar beri-shicha, bu kitob o‘z davridayoq keng tarqalib, mashhur bo‘lgan. Chin (Shimoliy xitoy)liklar uni „Adab ul-muluk“ („Hukmdorlar odobi“), mochin (Janubiy xitoy)liklar „Oyin ul-mamlakat“ („Hukmdorlik qonun-qoidalari“), Sharqiy xitoyliklar „Ziynat ulumaro“ („Hukmdorlar ziynati“), eronliklar „Shohnoma“ i turkiy („Turkiy „Shohnoma“), ba‘zilar „Pandnomai muluk“ („Hukmdorlar pandnomasi“), turonliklar esa „Qutadg‘u bilig“ deb ataganlar.

„Qutadg‘u bilig“ dostonini yaratar ekan, muallif o‘z oldiga qoraxoniylar davlati hokimiyatini mustahkamlash, Tavg‘achxon bilan Eloqxonlar o‘rtasidagi ixti-loflarni bartaraf etish, hukmron doiralarning turli ijtimoiy tabaqalarga munosabatini belgilash, ma‘rifat va obodonchilik uchun kurash, yaxshi xulq-odobni targ‘ib qilish kabi maqsadlarni qo‘ygan. Bu bilan Yusuf Xos Hojib o‘z davrining yirik ma‘rifatparvari va donishmandi sifatida gavdalanadi.

„Qutadg‘u bilig“ markaziga 4 masala qo‘yilib, ular 4 obraz vositasida ochib berilgan: birinchisi — adolat bo‘lib, u pod-shoh Kuntug‘di timsolida, ikkinchisi — davlat bo‘lib, vazir Oyto‘ldi, uchinchisi — aql bo‘lib, vazirning o‘g‘li Ugdilmish, to‘rtinchisi — qanoat bo‘lib, uning qarindoshi O‘zg‘ur-mish qiyofasida tasvirlanadi. Shunga muvofiq ravishda qo‘yilgan masalalar voqealar rivoji, qahramonlarning o‘zaro suhbat, bahsmunozarasi, savol-javoblari, pandnasihatlar vositasida hal qilinadi. Muallif bahsli masalalar yuzasidan ham axloq-odob, ilm, insoniylik va adolat doirasida fikr yuritadi hamda podshoh va amaldorlardan tortib dehqonu hunarmandgacha — jamiyatdagi barcha toifalarning huquq va burchlari haqida o‘z mulohazalarini bildiradi. Borliq haqidagi bilimlarga to‘xtalgan Yusuf Xos Hojib odam bilishi mumkin bo‘lmagan narsa, bilim bilan yechilmaydigan jumboq yo‘q, bilim tufayli osmon sari ham yo‘l ochiladi, deydi; bilish uchun esa tinmasdan o‘rganish lo-zim, deb uqtiradi.

„Qutadg‘u bilig“ qoraxoniylar hokimiyatining o‘ziga xos nazmiy nizomnomasi bo‘lib, bu ramziy-timsoliy asar yurt egalari bo‘lmish hukmdorlar va katta-kichik amaldorlarga atab yozilgan va asarda ularga mamlakatni adolat bilan boshqarish, tinchlikni saqlash, raiyatga zulm qilmaslik, bil‘aks, xalqning og‘irini yengil qilish, turmushini farovon aylash, jamiyatning ma‘naviyaxloqiy negizlarini mustahkamlash, ilm-ma‘rifatga keng e‘tibor berish, iste‘dod sohiblarini qo‘llab-quvvatlash, huquq, burch, adolat bo‘yicha maslahat va tavsiyalar berilgan. Hukmdorlar adabnomasi — „Qutadgu bilig“ qoraxoniylar sulolasi misolida turkiy davlatchilik asoslari yangi bosqichga ko‘tarilgan davrda zamon kun tartibiga qo‘ygan siyosiy-ijtimoiy masalalarni hal qilishda asosiy dastur bo‘lgan. Shoirning u yoki bu masala bo‘yicha pand-nasihatlari xuddi hikmatday jaranglaydi, xalq maqollariga o‘xshab ketadi — ularning badiiy yuksakligi va ma‘rifiy ahamiyati ham shunda.

Asar muallifining so‘nggi tahriridan o‘tgan va Tavg‘ach Bug‘roxonga taqdim etilgan nusxasi nasriy (38 mis-ra) va she‘riy (77 bayt) muqaddima, kirish boblar (390 bayt), asosiy qism (68 bob, 5896 bayt), xotima (2 qasida va masnaviy bob)dan iborat. Jami 6520 bayt.

„Qutadg‘u bilig“ning 3 qo‘lyozma nusxasi fanga ma‘lum: ulardan biri uyg‘ur yozuvida ko‘chirilgan bo‘lib (1439, Hirot), Vena Saroy kutubxonasida saqlanadi; arab yozuvida ko‘chirilgan 2 nusxadan biri Qohirada (1896-yil shu yerda topilgan), ikkinchisi (1913-yil Namangandan topilgan va 1925-yil Abdurauf Fitrat tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan) Toshkentda, O‘zFA Sharqshunoslik institutida saqlanmoqda. Asarning ilk nashri H.Vamberi tomonidan amalga oshirilgan (1870). Shundan keyin bu asar V.Radlov (1890; 1910), S.Ye.Malov (1929; 1951), R.R.Arat (1942; 1943; 1947; 1959), Q.Karimov (1971), B.To‘xliyev (1989), uyg‘ur olimlari (1984) tomonidan nashr etildi. Asar ingliz, nemis, fransuz, rus, chex, turk, uyg‘ur, xitoy va boshqa tillarga tarjima qilingan. Uni J.Amade, A.Fitrat, R.Arat, Ye.E.Bertels, H.Vamberi, V.Radlov, S.Malov, A.N. Kono-nov, S.N.Ivanov, D.Nasilov, A.Valitova, G‘.Abdurahmonov, Q.Karimov, B.To‘xliyev, Q.Sodiqov va boshqa chet el va o‘zbek olimlari o‘rganganlar.

Adabiyotlar:

- Mallayev N., O‘zbek adabiyoti tarixi, T., 1976;
- O‘lmas obidalar, T., 1989; To‘xliyev B.,
- Yusuf Xos Hojibning „Qutadg‘u bilig“ asari, T., 1991;
- Buyuk siymolar, allomalar, 1-kitob, T., 1995;
- Homidiy H., Ko‘hna Sharq darg‘alari, T., 1999:
- Qayumov A., Ishoqov M., Otaxo‘jayev A., Sodiqov Q., Qadimgi yozma yodgorliklar, T., 2000.

О‘ЗБЕКISTONLIK LARNING IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDAGI JASORATLARI

Madrahimov Elyorjon Islomovich
Furqat tumani kasb –hunar maktabi
Tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek xalqining 2 jaxon urushidagi jasoratlari hamda mardonavor hissasi haqida bayon etilgan.

Kalit so‘z: O‘zbek xalqi, jasorat, front orti, vatandoshlar, ozod yurt, muqaddas tuproq.

Xalqimizning Ikkinchi jahon urushi davridagi jasorati va fashizm ustidan qozonilgan g‘alabaga qo‘shgan hissasi beqiyos. Butun butun dunyo buni yaxshi biladi hamda e‘tirof etadi. Bu yo‘lda qanchadan-qancha ajdodlarimiz qurbon bo‘lgan, bir qismi esa qahramon sifatida uyiga qaytgan. Yana qancha bobo va momolarimiz frontdagidan kam bo‘lmagan sharoitda mehnat qilgan.

Shu ma’noda, bugun ushbu vatandoshlarimizning so‘nmas xotirasini yod etib, ularning ruhi poklariga hurmat bajo keltirish biz uchun ham qarz, ham farzdir. Zero, bugungi yorug‘, musaffo osmonimiz sofligini, tinch va osuda hayotimizni ta‘minlash uchun bukilmaz iroda va jasorat namunasini ko‘rsatgan, Vatan uchun jon fido qilgan jasur bobolarimiz matonatini hech qachon unutib bo‘lmaydi.

Urush davri musibatlarini boshidan kechirgan yurtodoshlarimizning xotiralaridan ma‘lum bo‘lishicha, odamlar o‘sha vaqtlarda sovet rejimini himoya qilish zaruriyati haqida kam o‘ylagan. Aksincha, xalqimizning aksariyat qismi mustabid tuzumni qoralardi. Nega deganda, xalqimiz Turkiston muxtoriyati qonga botirilishi, istiqbolchilik harakatining zo‘ravonlik bilan bostirilishi va diniy e‘tiqod uchun ta‘qib qilinganini hali esdan chiqarmagan edi. Qolaversa, jamoalashtirishning “stalincha” zo‘ravonlik bilan amalga oshirilishi natijasida yuz bergan jinoyatlar, mustabid tuzumning ommaviy qatag‘onlaridan qolgan yaralar hali bitmagandi. Shunga qaramasdan xalqimizning fashizmga bo‘lgan kuchli nafrati mustabid tuzum yetkazgan g‘am-alamni orqa o‘ringa surib qo‘ydi va u dushmanga qarshi otlandi.

Aytish joizki, yangi O‘zbekistonda Prezident Shavkat Mirziyoyevning bevosita rahbarligida Ikkinchi jahon urushi yillarida jasorat va matonat, mehr va muruvvat kabi insoniylikning yuksak namunasini ko‘rsatgan xalqimizning buyuk G‘alabaga qo‘shgan munosib hissasi bilan bog‘liq muqaddas xotirani saqlab qolish borasida ulkan ishlar amalga oshirilmoqda.

Avvalo, davlat rahbarining tashabbusi bilan Ikkinchi jahon urushi yillaridagi tariximizni o'rganishda tom ma'noda yangi davr boshlandi. Masalan, 2020-yilgacha urush boshlangan paytda yurtimiz aholisi 6 million 551 ming kishini tashkil etgan va ularning 1 million 500 mingga yaqini urushda qatnashgan, deb hisoblanar edi. Ammo jahon arxivlari o'rganilib, yangi topilgan ma'lumotlar tahlil qilinganda esa O'zbekistondan 1 million 951 mingga yaqin kishi urushga safarbar etilgani aniqlandi. Demak, har uch nafar o'zbekistonlikdan bittasi qo'lga qurol olib, fashizmga qarshi jang qilgan. Demak, 451 ming nafar yurtdoshlarimizning nomlari va taqdiri shuncha yillar davomida e'tibordan chetda qolib kelgan.

Bundan tashqari, ilgari 396 ming nafar O'zbekiston fuqarosi urushda halok bo'lgan, deb aytilardi. Aslida, bu raqam 538 mingdan ziyod bo'lgan, 158 mingdan ko'prog'i bedarak yo'qolgan.

Urushdan qoraxat kelganlarga aza ochilgan bo'lsa, bedarak ketgan askarlar yaqinlarining musibati undan ham og'irroq kechgan. Ular daragi chiqmagan askar o'g'li, turmush o'rtog'i va otasini bir umr kutgan, yillab izlashgan.

Bedarak ketganlar orasida 101 askarning taqdiri ayniqsa, boshqacha kechgan. Ular 1941-yilda urushning dastlabki haftalarida Smolensk ostonasida asirga olingan va natsistlar tomonidan okkupatsiya qilingan Niderlandiyaga propaganda maqsadlarida jo'natilgan.

Dastlabki uch kunda o'zbeklarni lagerda ovqatsiz, ochiq osmon ostida, simtikan bilan o'ralgan hududda saqlashgan. Maqsad — bir burda non uchun bir-birining go'shtini yegan odamlar holati tasvirga olinib, undan propaganda vositasida foydalanish edi. Lekin 101 vatandoshimiz natsistlarning bu rejasini chippakka chiqaradi. Ular nemislar kutganday non uchun bir-birini o'ldirish darajasiga bormadi, uch kun tuz totmagan bo'lishsa-da, bir-birini qo'llab-quvvatladi.

Xullas, matonatli bu askarlarning 24 nafari 1941-yilning qahraton qishidan chiqolmay ochlik va kasallikdan halok bo'ladi, qolgan 77 nafari 1942-yil 9-aprelda otib tashlanadi.

Olib borilgan ilmiy izlanishlar natijasida orden va medallar bilan mukofotlangan O'zbekiston vakillari soni bo'yicha ham oydinlik kiritildi. Ilgari bu ko'rsatkich 120 ming nafar, deb qayd etilar edi. Yangi ma'lumotlarga asosan, Ikkinchi jahon urushida 200 mingdan ziyod askar va ofitserlarimiz jangovar davlat mukofotlari bilan taqdirlangani aniqlandi.

Shu o'rinda, Sovet ittifoqi qahramon bo'lgan birgina o'zbek o'g'lonining Ikkinchi jahon urushida ko'rsatgan matonati to'g'risida to'xtalmoqchimiz.

Gap shundaki, Belarusning Mogilyov tumaniga qarashli Dashkovka qishlog'i hududidan Dnepr daryosini kechib o'tish bu yerda joylashgan 385-o'qchi diviziya uchun hayot-mamot masalasini hal qiladigan eng muhim operatsiya sifatida alohida

ahamiyat kasb etar edi. O'zbek farzandi Shodi Shoimov maxsus guruh bilan birinchilardan bo'lib tashabbus ko'rsatadi.

Daryoning narigi qirg'og'idagi dushmanga suv sathi aniq ko'rinib turar, kechuvga tushganlarni qirib tashlashi aniq edi. Shunday bo'lsa-da, Shodi Shoimov va uning guruhi dushman tomonidan yog'dirilgan o'q yomg'irlari ichida narigi qirg'oqqa suzib o'tadi.

O'zbek o'g'loni fashist bilan yuzma-yuz bo'ldi, yaqin masofada turib jang qildi va o'zini bosqinchilar xandig'iga tashladi. Dushman bilan kechgan qo'l jangida pahlavon o'zbek farzandi 13 fashistni o'ldiradi. 1944-yil 27-iyun kuni Dneprning o'ng qirg'og'ida o'rnatilgan gazandalar izdihomi tor-mor etiladi. Diviziya askarlariga Dneprni kechib o'tish uchun yengillik tug'iladi. Biroq Sh. Shoimov dushman bilan kechgan ayovsiz qo'l jangida og'ir yaralanadi va ertasi kuni 28-iyunda jarohati tufayli halok bo'ladi. U o'shanda bor yo'g'i 18 yoshda edi...

E'tibor bering, u 18 yoshida Sovet ittifoqi qahramoni bo'ldi. O'zidan bir donagina surat ham qoldirmagan, lekin jasoratni abadiyatga muhrlagan o'zbek o'g'loni Shodi Shoimovning byustini tiklashda singlisi Tilovatning rasmidan foydalaniladi. O'sha surat hozir Belarusning Dashkovkadagi muzeyida saqlanmoqda.

Shuningdek, 24 yoshida Sovet ittifoqi qahramoni bo'lgan Qo'chqor Turdiyev, general Sobir Rahimov, Zebo G'aniyeva, Mamadali Topivoldiyev, Ahmadjon Shukurov va boshqa ko'plab vatandoshlarimizning jasoratlari ham alohida e'tirofga loyiqdir.

Ikkinchi jahon urushida bevosita jangovar harakatlarda ayollar ham qatnashgan. Davlat mudofaa qo'mitasi urushning ilk kunlaridan boshlab ayollarni ham urushga yuborish borasida bir qator qarorlar qabul qilgan. Garchi, avvaliga frontga borish ixtiyoriy bo'lgan bo'lsa-da, 1942-yil bahoridan boshlab harakatdagi qo'shin safiga ayollarni ommaviy ravishda safarbar etish bo'yicha bir to'xtamga kelingani ma'lum.

O'zbekistondan 4 ming 555 nafar ayol urushda qatnashgan, ularning orasida aloqachi, uchuvchi, mergan, zenitchi, tibbiy xodim va razvedkachilar bor edi.

Urushning boshlang'ich davrining eng murakkab vazifalaridan biri iqtisodiyotni harbiy izga solish bo'lgan. Bu mas'uliyatli vazifani SSSRning qariyb 40 foiz aholisi istiqomat qiladigan, ko'mirning 63 foizi qazib olinadigan, po'latning 50 foizi ishlab chiqariladigan, donning 38 foizi yetishtiriladigan, ayniqsa, ko'pgina mudofaa korxonalari joylashgan hududni fashistlar bosib olgan bir paytda hal qilish kerak edi.

Shu bois O'zbekiston urush maydonlariga juda katta miqdorda harbiy texnika, qurol-yarog', dori-darmon, kiyim-kechak, oziq-ovqat mahsulotlari yetkazib beradigan muhim tayanch markazlaridan biriga aylandi. Ishlab chiqarish korxonalari harbiy maqsadlarda qayta tashkil etildi. Jumladan, ko'p millatli xalqimiz fidokorona mehnati bilan o'sha vaqtdagi 300 ga yaqin ishlab chiqarish korxonalarida harbiy mahsulotlar

ishlab chiqarildi. Shu davrda front hududlaridan yurtimizga 151 ta zavod ko'chirib keltirilib, qisqa fursatda ishga tushirildi. Ularda aholimiz tunu-kun mashaqqatli mehnat qilib, qahramonlik namunasi ko'rsatgan, desak, ayni haqiqat.

1941-yil 26-iyundan boshlab mamlakatda ishchi va xizmatchilarga ishdan tashqari vaqtda majburiy mehnat qilish, katta yoshdagilar uchun haftada 6 kunlik, kuniga 11 soatlik rejim joriy etilib, ta'tillar bekor qilindi. Idora xizmatchilari, uy bekalari va o'quvchilar ham ishlab chiqarishga jalb qilindi. Agar 1940-yilda sanoat ishchilari orasida xotin-qizlar salmog'i 34 foizni tashkil qilgan bo'lsa, 1942-yilda bu ko'rsatkich 63,5 foizga yetdi.

Natijada O'zbekiston urush yillarida front uchun 2100 ta samolyot, 17342 ta aviamotor, 2 318000 dona aviabomba, 60 mingga yaqin harbiy-kimyoviy apparatura, 22 mln. dona mina va 560 ming dona snaryad, 1 mln. dona granata, 330 mingga parashyut, harbiy ehtiyoj uchun 100 ming kilometrdan ortiq turli simlar, minalarni aniqlab beruvchi 4,5 ming dona qurilma, 2 861000 ming dona armiya etiklari va 59 mingdan ortiq ot va ko'pgina boshqa harbiy anjomlar yetkazib berdi.

Shuning o'ziyiq o'zbek xalqining g'alabaga qo'shgan hissasi qanchalik salmoqli bo'lganligini ko'rsatib turibdi.

Qolaversa, O'zbekistonda to'plangan mablag' hisobidan o'nlab harbiy samolyot va tanklar, jangovar mashinalar barpo etildi. 1941 — 1945-yillarda mamlakatimiz sobiq ittifoq miqyosidagi ulkan gospitalga aylanib, bu yerda minglab jangchilar davolanib, safga qaytgan.

Og'ir damda xalqimizning insonparvarligi, bag'rikengligi ayniqsa, yaqqol ko'rindi. Aholimiz urush tufayli uy-joyi, ota-onasi va qarindoshlaridan ajralgan, suronli hududlardan ko'chirib keltirilgan qariyb 1,5 million kishini bag'riga oldi. Ularning 250 mingdan ziyodi bolalar edi. Ko'pgina o'zbek oilalari ikkita va undan ortiq yetim bolalarni (*Sh. Shomahmudov oilasi — 14 nafar, H. Samadov oilasi — 12 nafar, M. Jo'rayeva va Ashurxo'jayevlar oilasi 8 nafardan*) o'z tarbiyalariga oldilar. Oxirgi burda nonini ham ular bilan baham ko'rdi.

Shu bilan birga, Rossiya, Ukraina va Belarusning dushman bosib olgan hududlaridan turli millatga mansub 200 ga yaqin yozuvchi va shoirlar Toshkentga ko'chib kelib, shu yerda ijod qildi.

Albatta, bu shunchaki statistik ma'lumot emas. Bu raqamlar mudhish urush oqibatlarini hech qachon unutmaslikka chaqiradi. Ayni chog'da, bugungi tinch va go'zal hayotning qadriga yetib, doimo hushyor va ogoh bo'lishga, yoshlarni Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalashga undaydi.

Prezidentimizning 2019-yil 23-oktyabrdagi "Ikkinchi jahon urushida qozonilgan G'alabaning 75 yilligini nishonlash to'g'risida"gi qarori bilan Toshkent shahrining Olmozor tumanida "G'alaba bog'i" tashkil qilindi. Bundan ko'zlangan maqsad

— yoshlarimizni ota-bobolar ruhini hurmatlash, millatni sevish, yurtning har qarich tuprog‘ini qadrlashga o‘rgatish, ezgulik va saxovat singari xalqimizning ko‘p asrlik an‘analarini hurmat qilish ruhida tarbiyalashdan iborat. Bu esa birinchi galda ajdodlar xotirasiga chuqur ehtiromdan boshlanadi.

“G‘alaba bog‘i” xalqimiz qahramonligini ulug‘laydigan, uning qadr-qimmatini yuksaltiradigan betimsol majmuadir.

Vaqt o‘tadi, zamonlar o‘tadi, lekin uzoqni ko‘zlab, hayotning o‘zi o‘rtaga qo‘yayotgan talablarni inobatga olib, odamiylik, insonparvarlik fazilatlarini ulug‘lash, umuman, Vatan uchun, elu yurt uchun xizmat qilgan ajdodlar nomlarini saqlash, inson xotirasini qadrlash yo‘lida qilingan bunday savobli ishlar hech qachon unutilmaydi.

Shu bois so‘nggi yillarda mamlakatimizda Ikkinchi jahon urushining har bir qatnashchisiga g‘amxo‘rlik ko‘rsatishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Ularning har biriga moddiy, ma‘naviy va boshqa turdagi yordamlar berib kelinyapti. Buni hech ikkilanmasdan yangi O‘zbekistonda xalq jasoratiga ko‘rsatilayotgan yuksak ehtirom namunasi, deyish mumkin. Qolaversa, bu bizni o‘tmishdan to‘g‘ri xulosa chiqarib, doimo hushyor va ogoh bo‘lishga, ajdodlarimizdan ibrat olib yashashga rag‘batlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Шамсутдинов Р. Иккинчи жахон уруши ва фронт газеталари. 1-китоб. – Т.: Академнашр, 2017. – 544 б. (Shamsutdinov R. World War II and frontline newspapers. Book 1. - T.: Akademnashr, 2017. – 544 p.)

1.

ХАРАКАТЛАНИШ ТЕЗЛИГИ

Soliev Dilshodjon Otajonovich

Farg'ona viloyati, Furqat tuman kasb hunar maktabi

“Yo'l harakati qoidalarini va harakat xavfsizligi” fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Yo'l harakati qoidalarini o'rganish, haydovchi, piyodalarni hatti harakatlari, yo'l belgilari, yo'l transport hodisalarini kelib chiqish sabablarini hamda uni oldini olish choralarini haqida tushuncha beradi.

Kalit so'z: transport, yo'l, haydovchi, temir yo'l, moped, velosipedchi, asosiy yo'l, aholi punkti, ajratuvchi mintaq.

Haydovchi harakatlanishning serqatnovligini, transport vositasining va yukning xususiyati hamda holatini, yo'l va ob-havo sharoitini, shuningdek, harakatlanish yo'nalishidagi ko'rinishni hisobga olib transport vositasini belgilangan tezlikdan oshirmagan holda xavfsizlikni ta'minlovchi tezlik bilan boshqarishi kerak. Tezlik haydovchiga ushbu Qoidalar talablarini bajarish uchun transport vositasining harakatlanishini doimiy nazorat qilib borish imkoniyatini berishi kerak. Haydovchi transport vositasini boshqarish paytida aniqlay olishi mumkin bo'lgan xavf yuzaga kelsa, u transport vositasining tezligini to'liq to'xtashni ta'minlaydigan darajada kamaytirishi yoki to'siqni boshqa harakat qatnashchilari uchun xavf tug'dirmagan holda aylanib o'tish choralarini ko'rishi kerak. Aholi punktlarida transport vositalarining tezligini soatiga 70 kilometr dan, tegishli yo'l belgilari o'rnatilgan maktab va maktabgacha ta'lim tashkilotlariga yetmasdan va o'tib ketib 300 metr dan kam masofada soatiga 30 kilometr dan, turar joy dahalari va yondosh hududlarda (uy-joy binolari orasidagi yer uchastkasida) esa soatiga 20 kilometr dan oshirmasdan harakatlanishga ruxsat etiladi. Nukus va Toshkent shaharlarida, viloyatlar va tumanlarning markazlarida, shuningdek shaharlar hududlarida transport vositalarining tezligini soatiga 60 kilometr dan oshirmasdan harakatlanishga ruxsat etiladi.

(78-bandning ikkinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 3-apreldagi 140-sonli qarori tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 05.04.2023-y., 09/23/140/0191-son)

Aholi punktlaridan tashqarida:

yengil avtomobillarga va ruxsat etilgan to'liq vazni 3,5 tonnadan oshmaydigan yuk avtomobillariga tezlikni soatiga 100 kilometr dan oshirmasdan; shaharlararo qatnaydigan avtobuslarga va mikroavtobuslarga tezlikni soatiga 90 kilometr dan oshirmasdan;

boshqa avtobuslar, tirkamali yengil avtomobillar, mototsikllar, ruxsat etilgan to'liq vazni 3,5 tonnadan ortiq bo'lgan yuk avtomobillariga tezlikni soatiga 80 kilometrdan oshirmasdan;

tirkamali yuk avtomobillariga tezlikni soatiga 70 kilometrdan oshirmasdan harakatlanish ruxsat etiladi.

Har qanday yo'llarda: yukxonasida odam tashiyotgan yuk avtomobillariga tezlikni soatiga 60 kilometrdan oshirmasdan; bolalar guruhini tashkiliy tashiyotgan transport vositalariga tezlikni soatiga 60 kilometrdan oshirmasdan; mexanik transport vositalarini shatakka olgan transport vositalariga tezlikni soatiga 50 kilometrdan oshirmasdan; xavfli, og'ir vaznli va katta o'lchamli yuklarni tashiyotgan, tashkiliy jamlanmada harakatlanayotgan transport vositalariga DYHXX bilan kelishilgan tezlikdan oshirmasdan harakatlanishga ruxsat etiladi. Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, Toshkent shahar va viloyatlar hokimliklari DYHXX bilan kelishilgan holda, yo'l sharoitlari yuqori va kichik tezlikda xavfsiz harakatlanishni ta'minlaydigan hollarda, yo'llarning ayrim qismlari yoki harakatlanish tasmalarida harakatlanish tezligini oshirishga yoki kamaytirishga (tegishli yo'l belgilari o'rnatib) ruxsat beradi. Haydovchiga quyidagilar taqiqlanadi: tezlikni mazkur transport vositasining texnik tavsifnomasida ko'rsatilgan eng yuqori tezlikdan oshirish; tezlikni transport vositasiga o'rnatilgan "Tezligi cheklangan" taniqlik belgisida ko'rsatilganidan oshirish; zaruriyat bo'lmaganda juda past tezlikda harakatlanib, boshqa transport vositalariga xalaqit berish; yo'l-transport hodisasining oldini olish zarurati bo'lmaganda, keskin tormoz berish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo'l harakati qoidalari va xavfsizligi J.R.Qulmuhammedov.
2. Yo'l harakati qoidalari K.M.Nazarov.
3. Yo'l harakati qoidalari va xavfsizligi R.S.Hikmatov, SH.A.Shoislomov.

ЖИЗНЬ И ТВОРЧЕСТВА ПУШКИНА (1799 - 1837)

*Икболжон Азимов Акромжон угли
Фуркат туман касб хунар мактаби
Рус тили фани укитувчиси*

Аннотация: А.С Пушкиннинг хаёти ва ижоди, хаёт йуллари ижодий фаолияти хақида еритилади.

Ключевое слово: «Отцы пустынноики и жены непорочны», «Подражание итальянскому», «Мирская власть», «Из Пиндемонти».

Александр Сергеевич Пушкин родился 6 июня 1799 года (по старому стилю 26 мая) в Москве в дворянской помещичьей семье (отец его был майор в отставке) в день праздника Вознесения. В тот же день у императора Павла родилась внучка, в честь которой во всех церквах шли молебны и гудели колокола. Так, по случайному совпадению день рождения русского гения был ознаменован всеобщим народным ликованием. Символично и место рождения поэта г. Москва - самое сердце русской жизни, России. Будущего поэта крестили 8 июня в церкви Богоявления в Елохове.

Отец Пушкина Сергей Львович и мать Надежда Осиповна, урожденная Ганнибал, были дальними родственниками. Пылкие страсти, руководившие предками как по отцовской, так и по материнской линии, оказали свое влияние и

на Пушкина. Семья (кроме Александра были еще дети Ольга и Лев) принадлежала к самой образованной части московского общества.

В их доме, точнее, в квартире, которую снимали родители Пушкина, собирались поэты, художники, музыканты. Общая галломания, господствовавшая в обществе, французское воспитание в семье с французами гувернерами (к счастью, их удачно уравновешивали бабушка поэта Мария Алексеевна и знаменитая няня Арина Родионовна), доступ к прекрасным библиотекам отца, а также дяди поэта В. Л. Пушкина и дальних родственников Бутурлиных - формировали ум и детскую душу Пушкина. Свои первые в жизни стихи поэт написал по-французски. Его прозвище в Лицее было «француз».

В 12 лет, получив начатки домашнего воспитания, Александр был отведен учиться в новое, только что открывшееся 19 октября 1811 г. учебное заведение - Царскосельский Лицей под Петербургом, место, где располагалась летняя резиденция русских царей.

Программа занятий в Лицее была обширной, но не столь глубоко продуманной. Воспитанники, однако, предназначались к высокой государственной карьере и имели права окончивших высшее учебное заведение.

Немногочисленность учащихся (29 чел.), молодость ряда профессоров, гуманный характер их педагогических идей, ориентированный, по крайней мере, у лучшей части их, - на внимание и уважение к личности учеников, отсутствие телесных наказаний, дух чести и товарищества - все это создавало особую атмосферу. Пушкин сохранил лицейскую дружбу и культ Лицея на всю жизнь. Лицейсты выпускали рукописные журналы и уделяли много внимания собственному литературному творчеству. «Начал я писать с 13-летнего возраста и печатать почти с того же времени», - вспоминал Пушкин впоследствии.

Из этого выпуска трое друзей поэта стали участниками восстания против царя 14 декабря 1825 г.

В 1815 г. Пушкин с триумфом прочел на экзамене свое стихотворение «Воспоминание в Царском Селе» в присутствии знаменитого поэта Г. Р. Державина: «Старик Державин нас заметил и, в гроб сходя, благословил». На выпускном акте в 1817 г. Пушкин также прочел собственное стихотворение «Безверие».

Вскоре Пушкин переехал в Петербург и поступил в коллегию иностранных дел в чине коллежского секретаря. Общенье его очень широкое: гусары, поэты, литературные общества «Арзамас» и «Зеленая лампа», театры, модные рестораны, дуэли – «слава Богу, не смертоносные», как сообщала Е. А. Карамзина своему брату Вяземскому. Но Пушкин не растворялся в этой пестроте, он искал себя.

Сразу после окончания Лицея в 1817 г., а затем в 1819 г. после тяжелой болезни Пушкин приезжал в имение матери **с. Михайловское Псковской губернии**. В первые годы по окончании Лицея им были написаны стихотворения «Деревня», «Домовому», «Чаадаеву», ода «Вольность», поэма «Руслан и Людмила».

Идеи гражданской свободы, политического радикализма, которыми было проникнуто русское общество после победы над Наполеоном, нашли отражение и в стихах, и в поведении юного Пушкина. «Пушкина надобно сослать в Сибирь: он наводнил Россию возмутительными стихами; вся молодежь наизусть их читает» - таково было решение царя Александра I. Хлопотами друзей вместо Сибири Пушкина сослали на юг. Официально это был перевод по службе в г. Екатеринославль под начало генерала И. Н. Инзова, наместника Бессарабии.

«Приехав в Екатеринославль, я соскучился, поехал кататься по Днепру, выкупался и схватил горячку, по моему обыкновению. Генерал Раевский, который ехал на Кавказ с сыном и двумя дочерьми, нашел меня в бреду, без лекаря, за кружкой оледенелого лимонада. Сын его ... предложил мне путешествие по Кавказским Водам ... я лег в коляску больной; через неделю вылезлся» (из письма поэта брату).

Почти все лето 1820 г. Пушкин прожил на Кавказе, где начал поэму «Кавказский пленник». Далее с семьей Раевских через Тамань, Керчь, Феодосию Пушкин прибыл морем в Гурзуф и провел там три недели: «В Юрзуфе жил я сиднем, купался в море и обедался виноградом; я тотчас привык к полуденной природе и наслаждался ею со всем равнодушием и беспечностью неаполитанского Lazzaropo» (из письма Дельвигу).

Вскоре через Георгиевский монастырь и Бахчисарай Пушкин отправился в Симферополь и далее в Кишинев, ибо туда переехала канцелярия Инзова. Не досаждаемый почти никакими служебными поручениями, в течение трех лет Пушкин жил на квартире у Инзова, пользуясь его неизменным расположением и теплой заботой. Поэт выезжал оттуда в Киев, с. Каменку, в Одессу, Аккерман, Бендеры, Измаил и др. места. Впечатления этих лет нашли отражение в южных поэмах Пушкина: «Кавказский пленник», «Братья – разбойники», «Бахчисарайский фонтан», «Цыганы». В Кишиневе же была написана поэма «Гаврилиада», а также начат роман в стихах «Евгений Онегин».

В с. Каменка Пушкин сблизился с членами тайного общества, будущими «декабристами». В Кишиневе был принят в масонскую ложу «Овидий».

Шумная жизнь Одессы «в разнообразии живом», с ее пестрым обществом, итальянской оперой, парижскими ресторациями привлекала Пушкина. Он переехал туда в июле 1823 г., будучи зачислен на службу к наместнику Новороссийского края графу М. С. Воронцову. Отношения их по многим причинам не сложились, и через год гр. Воронцов нашел и повод, и причину для удаления Пушкина в имение его матери с. Михайловское Псковской губернии. Поэт получил предписание одесского градоначальника неукоснительно следовать означенным маршрутом в г. Псков, получив для найма почтовых лошадей 389 р. 4 коп.

«Наш Псков хуже Сибири, и здесь пылкой голове не усидеть», – сокрушались о нем друзья в с. Тригорском. Положение под двойным надзором гражданских и духовных властей, на поруках родителей раздражало чувствительную натуру Пушкина. Он строил планы побега и в отчаянии даже просил поменять место ссылки на любую из крепостей государевых. Однако, успокаиваемый письмами друзей, смирился и вскоре заметил: «Я нахожусь в наилучшем положении, чтобы окончить мой поэтический роман ...» («Евгений Онегин»).

Сердечное участие в судьбе Пушкина принимали его друзья и соседи в **с. Тригорском**. Общение с ними, а также наблюдения за жизнью других окрестных помещиков давали поэту «краски и материалы для вымыслов, столь натуральных, верных и согласных с прозой и с поэзией сельской жизни России» (А. И. Тургенев). Роман «Евгений Онегин», половина которого создавалась в Михайловском, по праву считается энциклопедией русской жизни.

Впечатления русской природы, обаяние древней псковской земли с ее «благородными курганами» и городищами, общение с крестьянами, с нянею Ариной Родионовной – «все волновало нежный ум» Пушкина, способствовало постижению души русского народа, национальных основ жизни:

*Здесь меня таинственным щитом
Святое провиденье осенило
Поэзия, как Ангел-утешитель,
Спасла меня, и я воскрес душой.*

По признанию самого поэта, в Михайловском изменился его творческий метод. От романтизма первых лет молодости он перешел к «романтизму истинному» (реализм). Талант его окреп: «Je sens que mon ame s'est tout-a -fait developpee, je puis creer».

В Михайловском создано около 100 произведений поэта: деревенские главы романа «Евгений Онегин», трагедия «Борис Годунов», поэма «Граф Нулин», окончание поэмы «Цыганы», такие стихотворения, как «Деревня», «Подражания Корану», «Пророк», «Вакхическая песня», «Я помню чудное мгновенье...», «Вновь я посетил ...», начало первого произведения в прозе - романа «Арап Петра Великого» (в проезд 1827 г.).

Здесь, на отчей земле, Пушкин получил импульс всему творчеству в дальнейшем. Друзья считали Михайловское поэтической родиной Пушкина.

Смерть царя Александра I, восстание в Петербурге 14 декабря 1825 г., в котором принимали участие многие друзья и знакомцы Пушкина, переменили его судьбу. Новый царь Николай I вызвал срочно поэта в Москву, разрешил жить, где он захочет, и объявил себя личным цензором Пушкина. Последнее обстоятельство порой затрудняло печатание некоторых сочинений Пушкина, чем он был постоянно озабочен, не имея иных источников дохода. Пушкину не разрешают ехать на Кавказ (в действующую армию), отказывают в поездке за границу.

До 1831 г. Пушкин живет попеременно то в Москве, то в Петербурге. Дважды после ссылки он побывал в Михайловском. Навещал тверских друзей - родственников хозяйки с. Тригорского П. А. Осиповой - в с. Бернове, с. Павловском, с. Малинники и в Старице Тверской губернии.

В мае 1829 г. он посватался в Москве к юной красавице Наталии Николаевне Гончаровой.

Получив неопределенный ответ, он без разрешения властей сразу самовольно уехал на Кавказ. Это путешествие по Военно-Грузинской дороге, яркие впечатления и многочисленные встречи с друзьями, участие в военных действиях русской армии, взявшей Арзрум, Пушкин описал в автобиографическом произведении «Путешествие в Арзрум» (1829).

По возвращении поэту пришлось давать письменное объяснение на запрос шефа жандармов А. Х. Бенкендорфа. Ранее подобные объяснения царю потребовались от Пушкина по поводу «Гавририады» и стихотворения «Андре Шенье». Над поэтом учрежден тайный надзор, который был официально отменен лишь спустя несколько лет после его кончины.

Сложной и противоречивой была жизнь поэта второй половины 1820-х годов: журнальные отношения и борьба с цензурой, доносы и опасные политические расследования, выговоры Бенкендорфа, а также неясные обстоятельства личной жизни. Но при всем этом главным в жизни неизменно оставалась поэзия, творчество. В эти годы написана поэма «Полтава», много стихотворений, статьи в журналы, «Роман в письмах», зрели драматические замыслы.

6 мая 1830 г. состоялась, наконец, помолвка Пушкина с Н. Н. Гончаровой. Отец выделил ему деревеньку Кистеневку с 200 душами крестьян, расположенную в Нижегородской губернии, вблизи от собственного его имения с. Болдино. Поэт отправился туда, чтобы оформить дела по введению во владение имением, рассчитывая быстро управиться, затем заложить имение и вернуться в Москву, чтобы справить свадьбу. Однако начавшаяся в Москве

эпидемия холеры и установленные повсюду карантинные задержали Пушкина в Болдине с 7 сентября по 2 декабря 1830 г. Он тревожился за жизнь невесты, так как оставаться в холерной Москве ей было опасно, он устал и подавлен. Первые его стихотворения в Болдине – «Бесы» и «Элегия» («Безумных лет угасшее веселье ...»).

Вскоре нежное письмо невесты успокоило его. Соединение тишины и досуга, и одновременно напряжение, рождаемое чувством приближения грозных событий (революционные потрясения в Европе, холера в России), выплеснулось неслыханным даже для Пушкина творческим подъемом. «Болдинская осень» 1830 г. стоит особняком в творчестве поэта, когда им созданы были «Повести Белкина», «маленькие трагедии»: «Скупой рыцарь», «Моцарт и Сальери», «Каменный гость», «Пир во время чумы», - поэма «Домик в Коломне», закончен весь роман «Евгений Онегин» (кроме письма Онегина), повесть «История села Горюхина», «Сказка о попе и работнике его Балде», критические статьи, множество стихотворений. В Болдинскую осень талант Пушкина достиг полного расцвета.

5 декабря 1830 г. поэт вернулся в Москву, и 18 февраля 1831 г. в церкви Вознесения у Никитских ворот состоялось его венчание с Н. Н. Гончаровой. Первые месяцы семейной жизни он провел с женой в Москве, сняв квартиру на Арбате в доме Хитрово (ныне дом 53).

В мае 1831 г. молодые Пушкины переехали в Царское Село - место счастливых лицейских воспоминаний поэта. Здесь написана «Сказка о царе Салтане», 5 октября – «Письмо Онегина к Татьяне». В июле 1831 г. Пушкин получил разрешение пользоваться государственными архивами для написания «Истории Петра Великого». Со середины октября 1831 г. и уже до конца жизни Пушкин с семьей живет в Петербурге. В 1832 г. рождается дочь Мария, 1833 - сын Александр, 1835 - Григорий, 1836 - Наталия.

В 1832 г., будучи в Москве в гостях у П. В. Нащокина, Пушкин начал писать роман «Дубровский», в начале 1833 г. оставленный им не оконченным.

18 августа 1833 г., получив официальное разрешение, поэт выехал в Казанскую и Оренбургскую губернии для собирания материалов о восстании Емельяна Пугачева в 1773-1775 гг. На обратном пути он заехал в Болдино, где оставался с 1 октября до середины ноября. Здесь он написал, используя научный исторический материал, собранный в петербургских архивах, а также во время только что оконченного путешествия, свою «Историю Пугачева». Кроме нее, в Болдине были написаны поэмы «Анджело» и «Медный всадник», повесть «Пиковая дама», «Сказка о рыбаке и рыбке», «Сказка о мертвой царевне и о семи

богатырях», стихотворение «Осень», переводы баллад Мицкевича «Будрыс и его сыновья», «Воевода».

Каждое свое произведение Пушкин был обязан отдавать перед печатанием на просмотр Бенкендорфу, согласно требованию последнего в самом начале 1832 г. Издательские дела усложняются, затягиваются. Содержание семьи, светская жизнь, к которой Пушкин был прикован против своей воли, получив в 1834 г. звание камер-юнкера; материальная помощь родителям, сестре и совершенно безответственному в денежных вопросах брату требовали постоянно денег. В 1836 г. общий долг правительству, по собственному исчислению Пушкина, был огромен - 45000 рублей.

С 1831 г. Пушкин числился на службе в коллегии иностранных дел, но в 1834 г. он попросил отставку с сохранением, однако, права работать в архивах. Ему отказали. Осенью 1834 г. около месяца снова Пушкин прожил в Болдине: «Вот уже 2 недели, как я в деревне ... Скучно ... И стихи в голову нейдут, и роман не переписываю...» (из письма жене). Окончена лишь «Сказка о золотом петушке». Сразу по возвращении из Болдина в Петербург 19 октября Пушкин участвовал в праздновании лицейской годовщины у М.Л.Яковлева. Посетил Петербургский университет, был на лекции Н.В.Гоголя.

Вышедшая в конце 1834 г. «История пугачевского бунта» не поправила денежных дел поэта и даже не погасила ссуды, взятой на ее издание. Поэта не покидает мысль оставить Петербург. Весной 1835 г. Пушкин провел всего несколько дней (с 8 по 12 мая) в с.Михайловском и с.Тригорском. По возвращении оттуда он подал Бенкендорфу прошение об отъезде с семьей в деревню на 3-4 года, чтобы заняться литературным трудом и ограничить расходы в столице. В ответ на просьбу ему была выдана ссуда в размере 30 000 рублей и разрешен четырехмесячный отпуск.

В печальном, подавленном настроении отправился Пушкин в Михайловское 7 сентября 1835 г. «Пишу через пень колоду валю. Для вдохновения нужно сердечное спокойствие, а я совсем не спокоен» (письмо П.А.Плетневу). Стихотворение «...Вновь я посетил», начало «Египетских ночей», наброски других произведений написаны в Михайловском в этот приезд, закончившийся 20 октября 1835 г. Год кончился просьбой к Бенкендорфу об издании собственного журнала «Современник», первый том которого вышел уже 11 апреля 1836 г. «К концу литературной деятельности Пушкин вводил в круг литературы ряды внелитературные (наука и журналистика), ибо для него были узки функции замкнутого литературного ряда. Он перерастал их» (Ю. Н. Тынянов). А современники считали, что Пушкин оставил творчество и занимается лишь поденной журнальной прозой для заработка.

Упреки критики, потеря контакта с читателем не могли не подавлять поэта, внутренняя жизнь которого была часто непонятна даже близким друзьям. Лишь смерть, открывшая доступ к его рукописям, показала, что среди них «есть красоты удивительной, вовсе новых и духом, и формой. Все последние пиесы отличаются ... силою и глубиною! Он только что созрел» (слова Е. А. Баратынского).

Последним крупным произведением Пушкина была повесть «Капитанская дочка» - «нечто вроде «Онегина» в прозе» (В. Г. Белинский). Это эпическое и психологическое, может быть, лучшее во всей прозе Пушкина произведение создавалось с 1833 г. параллельно с «Историей Пугачева» и было закончено в лицейскую годовщину 19 октября 1836 г.

Самые простые и в то же время самые важные начала человечности Пушкин выразил полно и глубоко в последних, по сути, в его жизни стихах так называемого «каменноостровского цикла» (написаны в Петербурге на Каменном острове летом 1836 г.): «Отцы пустынноики и жены непорочны», «Подражание итальянскому», «Мирская власть», «Из Пиндемонти». Мудрость Пушкина получила свое высшее выражение и завершение в этих стихах.

В 1834-1836 гг. он обдумывал роман «Русский Пелам», где должна была быть показана вся Россия - от декабристского «Союза Благоденствия» до притонов лесных разбойников. Одновременно он начинал повесть из римской жизни (возможно, этот загадочный замысел следует связать с его давним желанием написать произведение об Иисусе Христе).

В апреле 1836 г. обстоятельства заставляют Пушкина снова - в последний раз! - побывать в Михайловском. В самый день Пасхи 29 марта умерла его мать, и Пушкин сам отвез ее тело из Петербурга в Святые Горы и похоронил в Успенском монастыре. Здесь же он выбрал и себе могилу рядом с матерью, будто предчувствуя близкую кончину.

В начале 1834 г. в Петербурге появился усыновленный голландским посланником Геккерном и записанный в русскую гвардию француз барон Дантес. Он влюбился в жену Пушкина и стал за ней усиленно ухаживать, что подало повод многочисленным врагам поэта для оскорбительных толков и сплетен.

4 ноября 1836 г. Пушкин получил три экземпляра анонимного послания, заносившего его в орден «рогоносцев» - намек на неверность жены Пушкина. Пушкин вызвал Дантеса на дуэль. Дантес вызов принял, но через барона Геккерна, своего приемного отца, просил отсрочки на 15 дней. В продолжении этого времени Пушкин узнал, что Дантес сделал предложение сестре жены Пушкина - Екатерине Николаевне. После убеждения друзей Пушкин взял свой

вызов обратно. Свадьба Дантеса состоялась 10 января 1837 года, но настойчивые ухаживания его за Натальей Николаевной не прекратились. Старик Геккерн также начал интриговать против Пушкина. Выведенный из терпения, поэт послал голландскому посланнику барону Геккерну чрезвычайно оскорбительное письмо в расчете, что Дантес вынужден будет вызвать на дуэль Пушкина. Так и случилось. 27 января 1837 года, в 5-м часу вечера, на Черной речке в предместье Петербурга состоялась эта роковая дуэль, на которой Пушкин был смертельно ранен в живот.

Прожив 2 дня в страшных мучениях, Пушкин скончался 29 января 1837 г. в квартире, которую он снимал в доме княгини Волконской на набережной реки Мойки. Смерть его была истинно христианская. Узнав о неизбежности конца, он выразил желание видеть священника. Исповедовал умирающего поэта и причащал Святых Таин отец Петр из церкви Спаса на Конюшенной площади, ближайшей к дому поэта. «Я стар, мне уже недолго жить, на что мне обманывать, - сказал он княгине Е. Н. Мещерской (дочери Карамзина). - Вы можете мне не поверить, но я скажу, что я самому себе желаю такого конца, какой он имел»

Умирал Пушкин так же мужественно, как жил. Позвав жену и детей, он перекрестил их и благословил. Простился с друзьями. «Кончена жизнь. Тяжело дышать, давит», - были его последние слова. «Солнце нашей поэзии закатилось! Пушкин скончался, скончался во цвете лет, в середине своего великого поприща!..» - писала петербургская газета. Отпевание его совершилось в церковь Спаса Нерукотворного Образа на Конюшенной площади, и в полночь 3 февраля гроб с телом поэта отправился в Псковскую губернию в сопровождении единственного его друга А. И. Тургенева и жандармского капитана. 6 февраля

после литургии в **Святогорском Успенском монастыре** монастырский клир во главе с архимандритом Геннадием совершили у тела поэта последнюю панихиду и в присутствии двух барышень из Тригорского похоронили Пушкина у алтарной стены собора. «Мы предали земле земное на рассвете ... везу вам сырой земли, сухих ветвей и только», - сообщал Тургенев Жуковскому. Смерть поэта стала началом его бессмертной славы на земле.

LEXICO PHRASEOLOGICAL LACUNAS IN THE ENGLISH LANGUAGE*G'oziyeva E'zozxon**Furqat tuman kasb hunar maktabi**Ingliz tili fani o'qituvchisi*

Annotation: This article explores the types and proper use of lacunas in English language. Article begins by defining linguacultural analysis and its key elements including the examples of the languages in various contexts in which they were used. It also provides a comprehensive overview of previous research in the English language. The ways of applying lacunas and connotations and contextualizing of them are also provided .Overall, this study highlights the importance of lacunar units in fictional literary works.

Key words: Lacunas, lacunar units, correlation, connotation of lacunar units
Lexical phraseological lacunas refer to gaps or deficiencies in a language's vocabulary, particularly in terms of idiomatic expressions or phrases that don't have an equivalent in another language. Here are some examples of lexical phraseological lacunas in the English language:

Lack of words for familial relationships: English lacks precise terms for some familial relationships, such as the distinction between a mother's sister and a father's sister, or between a father's brother and a mother's brother.
Lack of words for specific emotions: While English has a large vocabulary for emotions, there are some emotions that lack precise terms, such as the feeling of being homesick for a place that doesn't exist anymore (saudade in Portuguese).
Lack of words for certain concepts: Some concepts don't have a single-word equivalent in English, such as the Japanese concept of "tsundoku," which refers to the habit of buying and collecting books but never getting around to reading them.
Lack of idiomatic expressions: Every language has its own set of idiomatic expressions that are difficult to translate literally, and English is no exception. Some expressions, such as the Spanish phrase "tener cara dura" (literally "to have a hard face"), meaning to be shameless or audacious, don't have an exact equivalent in English.

Cultural differences: English may also have lexical phraseological lacunas due to cultural differences. For example, the word "schadenfreude" (German) refers to taking pleasure in someone else's misfortune, which is a concept that doesn't have an exact equivalent in English.

Overall, lexical phraseological lacunas are a natural part of any language, and they reflect the unique cultural and linguistic heritage of a given language. In investigation of lacunas it is necessary to intend what language material they are investigated. If it is investigated. If it is investigated on the base of one language, the researcher has deal with inter linguistic lacunas. E. A. Sternin agrees that —every language has considerable number of inter linguistic lacunas, empty, blank places in lexical-phraseological system of language, even lexemes close in meaning are present. In comparison of two or more languages the researcher has deal with Interlingual lacunas. There is no distinction in some investigation of lacunas and as a result authors make incorrect solutions. When it is referred to French linguists as M. Collio, J. Winne, J. Darbelne who input term of lacuna and defined lacuna as phenomenon when a word in one language has no equivalent in another language. They meant interlingual lacunas and use term of interlingual lacuna. Thereby, it is necessary to distinct inter linguistic lacuna and interlingual lacuna in classification of lacunas. Analysis of theoretical references shows that researches have not come to the unambiguous definition of interlingual lacunas and we agree that it is connected with distinctions of the concept of lacunar unit and lacuna. We define interlingual lacunar unit which has prompt, emptiness, gap, and lacuna – zero correlate of lacunar unit in another language. There were people called “ shirini” and one of which had a cow, once the cow tore the rope and seeing the jug with the grain, it thrust its head into it and began to eat the grain. When the cow wanted to raise its head, its horn got stuck in the jug. The animal got frightened and began to run all over the yard. Seeing that, the shirini man screamed and tried to take the cow’s head out of the jug not breaking it. In spite of his attempts he could not manage it. Then he implored a person, who pretends to know everything, to give him advice. His answer was ready. He suggested to cut the cow’s head and he would have an unbroken jug. Shirini executed it. In twilights the shirini’s wife came to milk the cow and saw it, lying on the ground without the head. The shirini saw a frightened wife and said not to have fright, the head in the jug. In conclusion we can stress that the investigation of lacunar units and lacuna indicates that there are two significant types of factors which influence on lacuna’s appearance: 1) Linguistic factors / peculiarities in linguistic division of objective world and mismatching in the language system development. 2) Extra linguistic factor / diversity of historical, cultural and spiritual traditions of nations, geographical, socialeconomical lifestyle, originality of custom, mentality of different nations) Taking into consideration factors and aspects of analyses lacunar units and lacuna which mentioned above we offer following classification: 1. Level lacunar units and lacunas: phonetically, lexical, phraseological, morpheme, morphological, syntactic, stylistic. 2. Motivated and unmotivated lacunas, Appearance of motivated lacunas caused by

absence of certain realia in the life of People- Native speaker of one of the comparing language (no realia no lingvema) Among motivated lacunar units and lacunas following are allocated: 1. Ethnographic lacunar units lacunas, reflecting specific sides of traditional daily life, mode of life nations of competing languages. 2. O.B.Pilayera comparing Russian and Evenk languages gave Examples of ethnographic lacunar units of verb which are connected with Evenki hunting улуми - squirrel hunts, удеми- to track down the beast), containing deer (ономи- to look for deer, мавутлами- catch deer with lasso) and other. [12,p. 55-60] 3. Lingua – cultural, social-historical lacunar units and lacunas, which reflect culture, history, society of nations native speakers comparing languages. 4. Mental, associative lacunar units and lacunas reflecting worldview, self- consciousness of nations, their way of thinking, association etc [3, pp.38-41; 9, pp.79-83]. There are two significant types of factors which influence on lacuna's appearance: 1) Linguistic factors / peculiarities in linguistic division of objective world and mismatching in the language system development. 2) Extra linguistic factor / diversity of historical, cultural and spiritual traditions of nations, geographical, social-economical lifestyle, originality of custom, mentality of different nations) Taking into consideration factors and aspects of analyses lacunar units and lacuna which mentioned above we offer following classification: 1. Level lacunar units and lacunas: phonetically, lexical, phraseological, morpheme, morphological, syntactic, stylistic. 2. Motivated and unmotivated lacunas, Appearance of motivated lacunas caused by absence of certain realia in the life of People- Native speaker of one of the comparing language (no realia no lingvema) Among motivated lacunar units and lacunas following are allocated: 1. Ethnographic lacunar units lacunas, reflecting specific sides of traditional daily life, mode of life nations of competing languages. 2. O.B.Pilayera comparing Russian and Evenk languages gave Examples of ethnographic lacunar units of verb which are connected with Evenki hunting улуми - squirrel hunts, удеми- to track down the beast), containing deer (ономи- to look for deer, мавутламичatch deer with lasso) and other. [11,p. 55-60] 3. Lingua – cultural, social-historical lacunar units and lacunas, which reflect culture, history, society of nations native speakers comparing languages. 4. Mental, associative lacunar units and lacunas reflecting worldview, self- consciousness of nations, their way of thinking, association etc [3, pp.38-41; 14, pp.79-83].

References:

1. Bayramova, L.K. (2004) Vvedeniya v kontrastivnuyulingvistiku. Kazan: KGU. P. 116.
2. Bayramova, L.K. (2006) Lakunarniyediniti I lakuni. Lakuni v yazike irechi: sborniknauchnixtrudov. Blagoveshenks: BGPU. Pp. 3-7.

3. Bayramova, L. K. (2005)

Mentalniy imej yazikoviyelakunarniyeyedinitii vnutriyazikoviyelakuni.

Sopostavitelnaya filologiya i polilingvizm: dialektoliteraturikultur. Kazan: KGU. Pp. 38-41.

4. Bikova, G. V. (1993) Lakunarnost katekgoriyaleksicheskoy sistemologii: avtoreferat dis. dok. fil. nauk. Voronej. P. 33.

5. Bikova, G. V. (2003) Lakunarnost katekgoriyaleksicheskoy sistemologii. Blagoveshenks: BGPU. P. 364.

6. Jelvis, V. I. (1977) K voprosu o xaraktere russkix i angliyskix lakun. Natsionalno spetsifikare chevogo povedeniya. Moskva: Nauka. Pp. 136-146.

7. Maxonina, A. A. (2003) K voprosu o klasifikatsii imej yazikovix lakun. Yazikinatsionalnoyesoznaniye. Voronej: BGPU. Pp. 40-45.

8. Maxonina, A. A. & Sternin, M. A. (2005) Opit tipologii imej yazikovix lakun. Lakuniv yazike i rechisbornik nauchnix trudov. Blagoveshenks: BGPU. P. 45-55.

9. Muravyev V. L. Leksicheskiy elakuni (na materiale leksiki frantsuzskogo i russkogoyazikov). Vladimir, 1975. 96 p.

10. Ogurtsova, O. A. (1979) K prablemelakunarnosti. Funktsionalniye osobennosti lingvistikicheskix yedinit: sbornik nauchnix trudov. Krasnodar: Kuban, Pp. 77-83.

11. Popova, Z. D. (1984) Sternin I. A. Leksicheskaya sistema yazika. Voronej: VGU. P. 149.

FUTBOL O'YIN TEXNIKASINING TASNIFI

Sobirov Farhodjon Mansurjonovich

Farg'ona viloyati, Furqat tuman kasb-hunar maktabi

Jismoniy tarbiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: O'qituvchi futbolchilarning qobiliyatlarini hisobga olib, futbol qoidalariga rioya etgan holatda o'yinni tashkil etish

Kalit so'z: Futbol, o'yin maydonchasi, to'pni egallash, texnik baza, texnik takomillashuv.

Texnika futbolchining ish qobiliyatining qolgan ikki omili taktika va sport formasi bilan yaqin o'zaro bog'liqlikda bo'ladi.

Texnik qobiliyatlar o'yinni muvaffaqiyatli taktik konsepsiyasi uchun asosni tashkil etadi. Yakka tartibdagi, guruhli va jamoaviy xohlanayotgan taktik harakatlarni tayyorgarlikni ma'lum bosqichida erishilgan texnik daraja bilan moslab borish kerak. Alohida o'yinchilarning texnik tayyorgarlik darajasi ularning salohiyat qobiliyatlari bilan birga jamoaning ish qobiliyatini cheklovchi omil bo'lib hisoblanadi. To'pni egallash va boshqarishga o'z e'tiborini qaratishi kerak bo'lgan o'yinchilar, o'yin vaqtida vujudga kelayotgan vaziyatlarda, o'zining o'yin xulqini kerakli tarzda o'z sheriklari va raqiblariga nisbatan to'g'ri moslay olmaslik holatida bo'ladi. Shuning uchun texnikani takomillashtirishga qaratilgan mashg'ulotlarning maqsadi harakatlar elementlarini ketma-ketligini o'ta mukammal bo'lishini ta'minlashga qaratilgan (harakatlanishning dinamik stereotiplari), ularni harakatlanish ko'nikmalari sifatida belgilanadi. Boshqa tomondan esa, texnikani takomillashtirishga qaratilgan mashg'ulot, yangi paydo bo'layotgan vaziyatda harakatning dominant ketma-ketligidagi elementlarini tez moslashishi imkonini berishi kerak.

"Bambinos"larda, 6 yoshdan kichik bolalarda texnikani rivojlantirishning maxsus mashg'ulotlari ham hech qanday ahamiyatga ega emas. Bu yerda birinchi navbatda, ahamiyatli vazifali ko'p tomonlama koordinatsion tayyorgarlik haqida gap ketadi. To'p bilan va to'psiz harakatlanishdan xursand bo'lish va "o'ynashga o'rganish". Bu holat o'smirlarga ham tegishli bo'lib, bunda endi futbolga nisbatan maxsus bo'lgan mazmun tavsiya etiladi. Taxminan sakkiz yoshdan boshlab, koordinatsion qobiliyatlarni keyingi takomillashtirish bilan o'yin shaklida texnik ko'nikmalarni takomillashtirish birinchi o'rinda turadi. Bu yerda endi futbol texnikasini o'rgatishda, shartli o'yinga e'tibor berish kerak bo'lib, u o'z navbatida, harakatlarni to'g'ri bajarish va vazifalarni hal etishga o'yin sharoitidan kelib chiqishi kerak.

Texnikani rivojlantirishda avvalgi qo'yilgan vazifalarni yechish uchun mashg'ulotlarda ularni texnik ko'nikmalarini yaxshilanishini vaziyatli o'yin vazifalarini hal etish bilan amalga oshirish kerak.

O'yindan kelib chiqib, texnik ko'nikmalarni qo'llash darajasi yuqori, chunki ko'pgina turli vaziyatlarda turli texnik shakllarni qo'llash bilangina samarali harakatlanish qobiliyatini shakllantirish mumkin.

Bu asosiy tushunchalar tizimli mashg'ulotlar va to'p bilan ko'psonli "muloqotlar" bilan erishiladi va ma'lum harakatlarni namunali eslab qolish va tez o'zgaruvchan o'yin vaziyatlarida erkin o'ynay olish uchun.

Mashg'ulot shakllari va ko'rinishlarining asosiy o'yin shakllarining tanlovi o'yin va mashg'ulot ikki uslubiy yondashuvi orqali amalga oshiriladi va bunda to'g'ri qo'llanilishda maqsadli to'ldiriladi va amaliyotning 2,3 yoki ko'p marta takrorlanuvchi hafta mashg'ulotlarida erishiladi. Mashg'ulotlarning shakli va o'yin shakli mashg'ulot tizimi bir tomondan, harakat texnikasining yaxlit shakllariga, ikkinchi tomondan, shug'ullanuvchilarning ish qobiliyati va rivojlanish holatiga bog'liq bo'ladi. Mashg'ulot shakllari to'p bilan tez muloqatda bo'ladigan o'yin shakli tavsiya etilayotgan o'yinlar xarakteriga mos bo'lishi kerak. Texnika va taktikani rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulot chegaralari shartli ko'rinishda.

Texnik bilimlarni o'rgatish va yaxshilash prinsipiga yo'naltirilgan asosiy maqsadi, musobaqa jarayonida o'yin vaziyatiga mos keladigan vaziyatlarni to'g'ri hal qilishdan iborat. Shunday qilib, texnikaning harakat qismlarining ketma-ketligi bilan bir qatorda, maxsus futbol uchun harakat qobiliyatini ham yaxshilash kerak. Mashg'ulot jarayonida texnikani mustahkamlashda o'yin shaklidagi kombinatsiyalar va mashg'ulot turlari asosida o'yinda bajariladigan harakatlardan aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etishga ega. Bir qator mashg'ulotlar shunisi bilan farqlanadiki, asosiy texnik usullar imkon qadar o'yin vaziyatida qo'llanilishi kerak. Shunday qilib, o'yin vaziyatini o'rganishning asosiy talabi o'yinni bekor qilmasdan, futbolda texnik turiga mos keladigan xarakteriga o'zgartirishdan iborat.

Texnika va sport formasining bog'liqligi shundan iboratki, bir tomondan, yuqori texnik daraja o'yinchilar kuchini va keraksiz harakatlarni qo'llanilishi tejalsa, ikkinchi tomondan, o'yin jarayonida texnik harakatlarni o'yin oxirigacha bir me'yorda saqlab turishda jismoniy tayyorgarlik muhim hisoblanadi. Jismoniy tayyorgarlik oqibatida musobaqa jarayonida chidamkorlik, kuch, hujum qilish uchun tezlik hamda o'yinchini muvozanatni saqlash qobiliyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ko'p hollarda noaniqlik va xatolarni paydo bo'lishi diqqatni jamlash qobiliyatini cheklashga olib kelgan holda yuqori shiddatli o'yinlarda imkoniyatlarini cheklangan vaziyatda olib borishga taqaladi. Texnik tomondan kuchsiz bo'lishi natijasida jismoniy tanqisligini namoyon

bo'lishi, tinimsiz o'yin vaqtida har safar ortiqroq jiddiy ravishda charchoqni o'sib borishi, harakat muvozanitini aniq bajara olmaslikka olib keladi.

Texnikani takomillashtirishdagi mashg'ulotlar uchun asosiy qoidalar.

Texnikani takomillashtirishdagi mashg'ulotlar quyidagi asosiy qoidalarga yo'naltiriladi:

□ Texnikani takomillashtirishda tizimlashtirilgan mashg'ulotlarni 8-10 yoshdan boshlab o'rgatirilishi keng qamrovli va har tomonlama yondashgan holda foydalanilishi lozim.

□ O'yin va mashg'ulotlarni kichik guruhlarda olib borish, yuqori sifat darajada muvaffaqiyatli o'sishi kuzatiladi.

□ Qiziqarli vazifalarni har tomonlama harakat mahoratini va keng to'plamli harakatlarni tavsiya etish lozim.

□ O'yin shakli va turlari bo'yicha mashg'ulotlarni olib boriladigan kombinatsion vositalar texnikani tezda va to'g'ri o'rganish bilan bir qatorda o'yin vaziyatining holatidagi harakatlanishlarini rivojlantiradi.

□ Asosiysi, dastlabki dosqichdagi davrda texnik harakatlarini to'g'ri bajarilishiga e'tibor berish kerak. Chunki noto'g'ri o'zlashtirilgan texnik harakatlarni qayta o'zlashtirish mushkul bo'lib, o'z vaqtida texnik harakatlarni bajarishdagi jarayonni to'g'rilab borish muhim hisoblanadi.

□ Axborot va ko'rsatmalar o'quv jarayoniga yo'naltirilishini shunday ishlab chiqish kerakki, shug'ullanuvchilar texnikani asosiy o'zining masofasi, vaqtlararo va dinamik harakat ko'rsatkichlar mohiyatini tushunishga imkoniyat tug'dirish va harakat tushunchalarining mosini rivojlantirishi kerak.

□ Texnikani takomillashtirishdagi mashg'ulotlar o'yin qobiliyatini rivojlantirish nazarida qarash kerakki, bunda musobaqa jarayoni bevosita bog'liqdir.

□ O'rgatish jarayoni uchun charchamagan holatiga e'tibor berish mohiyati zarur bo'lib, charchash organizimni makaziy asab tizim vazifalarini tushishiga, bu esa harakat muvozanatiga salbiy ta'sir ko'rsatishiga olib keladi.

□ O'yin texnikasi ish qobiliyati darajasi, tayyorlangan va o'rgatish qadamlarini tizimlashtirish, keyinchalik mashg'ulot jarayoniga qismlar bo'yicha birlashtirish zarur bo'lib, musobaqa vaziyatida tezlik darajasi va majmuaviy yo'naltirilgan vazifani o'zgarishiga bog'liqdir.

□ Quyidagilardan kelib chiqib, mashg'ulotlarda musobaqaning o'yin xarakteri nazarga olinishi, asosiy takliflar sifatida, boshlang'ich jarayonidagi darajada asosan muhim bo'lib, charchamagan holatda mashg'ulotlarni olib borish yuqori mahoratga olib borishi mumkin. Mos keladigan yuqori ish qobiliyati darajasidagi va har tomonlama harakat mahorati, texnikani takomillashtirilgandagi mashg'ulotlar musobaqa yuklamalari asosida olib borish zarur.

Texnikani takomillashtirishda ikkita yo‘nalish nazarda tutilishi kerak:

- Samarali harakat dinamik stereotipni qisman takrorlash orqali rivojlantirish va bu bilan harakatni tejashni oshirish;
- O‘yindagi texnik turlarining belgilanganlarini foydalanish orqali har tomonlama o‘rnatilgan vazifalarga erishish, musobaqada harakat stereotiplarni o‘rgatishda o‘yin holatidagi ma‘lumotlardan mos keladigan vaziyatlardan foydalaniladi.

Birinchi nuqtai nazardan texnik turlarni tejamkorlikka va mustahkamlanishga yo‘naltiriladi.

Ikkinchi nuqtai nazardan mashg‘ulot rejasini musobaqa talablariga asosan, har tomonlama reproduktiv o‘zgarishlar, texnikandan foydalanishda har tomonlama aniq harakatlarni barobar olib borishga yordam beradi.

Yuqori darajadagi o‘yin ko‘rsatishda o‘yinchilar tezkorlik bilan har bir vaziyatni idrok qilishi va harakat jarayonida ular bilan kelishishini o‘zida ko‘rsata olishi kerak. O‘yin tajribasida, shunday vaziyatlar paydo bo‘ladiki, bunda o‘yinchilar turli sabablarga ko‘ra, samarali aniq bajariladigan harakatlardan bosh tortishi, misol tariqasida, agar to‘p to‘g‘ri himoyachidan darvozaga yo‘naltirilgan bo‘lsa, oddiy bo‘lgan oyoq yuzasi ichki tomonidan emas, oyoq uchi bilan zarba beriladi. Biroq, shunday harakatlar “texnikani o‘zgarishi” istisno hisoblanib, harakatlarni to‘g‘ri egallashlari kerak va qoidaga ko‘ra, harakatlarni har tomonlama ketma-ketligida bajarilishi maqsadga muvofiq bo‘lar edi.

Keltirilgan o‘yin shaklidagi va mashg‘ulot turlari texnikani takomillashtirishga qaratilgan mashg‘ulotlar uchun takliflar sifatida mavjud bo‘lib, ko‘rsatilgan mashg‘ulot maqsadga erishishda foydalaniladi. Futbol texnikasi to‘p bilan va to‘psiz harakat shakllariga bo‘linadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Futbol .Z.Nurimov.
2. Futbol o‘ynash texnikasi.N.Xatamov.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISHNI O'RGATISH

Saida Raxmonova Parmonovna
Surxandaryo viloyati Sariosiyo tumani
Sharg'un shahri 1-sonli AFChO'I maktabi
Boshlang'ich sinf oqituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'qishni o'rgatish jarayoni va uning o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirishdagi o'rni yoritilgan. O'qitish bosqichlari, metodik yondashuvlar, psixologik tamoyillar va zamonaviy texnologiyalarni qo'llashning afzalliklari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, ijodiy va o'yin shaklidagi mashg'ulotlarning o'qitish samaradorligiga ta'siri haqida so'z yuritilgan. Mazkur maqola boshlang'ich ta'lim pedagoglari, ota-onalar va bu sohaga qiziqqan tadqiqotchilar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: Bo'g'inli o'qish, matn o'qish, didaktik materiallar, psixologik yondashuv, zamonaviy texnologiyalar, interfaol darslar, ijodiy yondashuv, o'yin texnologiyalari, bolalar adabiyoti, motivatsiya, guruhli o'qish.

Abstract: This article discusses the process of teaching reading in primary grades and its role in increasing students' interest in learning. The stages of teaching, methodological approaches, psychological principles and the advantages of using modern technologies are considered. The impact of creative and game-based activities on the effectiveness of teaching is also discussed. This article is intended for primary education teachers, parents and researchers interested in this area.

Keywords: Syllable reading, text reading, didactic materials, psychological approach, modern technologies, interactive lessons, creative approach, game technologies, children's literature, motivation, group reading.

Asosiy qism: Boshlang'ich ta'lim – har bir insonning kelgusidagi bilim va ko'nikmalariga asos soluvchi muhim bosqichdir. Ayniqsa, o'qishni o'rgatish bu jarayonning eng muhim qismi bo'lib, bu davrda bolalarda nafaqat o'qish texnikasi, balki matnni tushunish va uni tahlil qilish ko'nikmalari ham rivojlanadi. Shu bois, o'qituvchilarning to'g'ri yondashuvi va metodik tanlovi o'quvchilarning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi bola shaxsining intellektual va ijtimoiy jihatdan shakllanishida hal qiluvchi davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish ta'limning asosiy vazifalaridan biridir. O'qituvchining mahorati, qo'llaniladigan metodik yondashuvlar va dars jarayonida yaratiladigan ijobiy psixologik muhit o'quvchilarning ta'limga bo'lgan munosabati va keyingi

bosqichlardagi muvaffaqiyatlariga ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish o'qish jarayonida alohida ahamiyatga ega.

O'qishni o'rgatish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Dastlabki bosqichda o'quvchilarga harflarni o'rgatish va ularning tovushlarni ifodalashdagi o'rnini tushuntirish muhimdir. Keyingi bosqich bo'g'inli o'qish bo'lib, bunda o'quvchilar harflarni birlashtirib, bo'g'inlar hosil qiladi. Ushbu jarayon uchun maxsus bo'g'inli matnlar va didaktik materiallardan foydalanish o'qituvchilarga yordam beradi. Keyingi bosqichda so'zlarni o'qib, ularning mazmunini tushunish qobiliyatlari rivojlantiriladi. Bu bosqichda o'quvchilar so'zlarning ma'nosini anglay boshlaydilar. Oxirgi bosqichda qisqa matnlarni mustaqil o'qish va ularning mazmunini tahlil qilish ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Bolalarning o'qish jarayoniga qiziqishini oshirish uchun o'yin texnologiyalari qo'llanilishi mumkin. Masalan, "So'z yig'ish o'yini" orqali o'quvchilar harflardan yangi so'zlar tuzishadi yoki "Matnni davom ettirish" o'yini orqali o'qigan hikoyalarini ijodiy davom ettiradilar. Ijodiy yondashuv bolalarning tasavvurlarini kengaytirib, o'qishga qiziqishini oshiradi.

O'quv jarayonida psixologik yondashuvning ahamiyati juda katta. Rag'batlantirish va xatolarni o'rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida ko'rsatish bolalarda ishonchni oshiradi. Shuningdek, o'qituvchi bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olib, ularga mos o'qitish usullarini tanlashi kerak.

Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar o'qituvchilarning eng muhim yordamchilaridan biriga aylandi. Elektron darsliklar, mobil ilovalar, interfaol doskalar va audio materiallar yordamida ta'lim jarayonini yanada qiziqarli qilish mumkin. Masalan, audio kitoblar bolalarga tovushlar va talaffuzni o'rganishda yordam beradi, video materiallar esa mavzuni vizual tasavvur qilish imkonini beradi.

Amaliyotda guruhli o'qish usuli juda samarali bo'lib, bunda o'quvchilar kichik guruhlarda ishlashadi va birgalikda matnlarni muhokama qilishadi. Bu nafaqat o'qish ko'nikmalarini, balki ijtimoiy va muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuningdek, bolalar adabiyotini dars jarayoniga kiritish o'quvchilarda kitobga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

Boshlang'ich sinflarda o'qishni o'rgatish murakkab, ammo juda muhim jarayon. To'g'ri yondashuvlar, zamonaviy metodikalar va texnologiyalardan foydalanish orqali bolalarda nafaqat o'qish ko'nikmasini, balki bilimga qiziqishni shakllantirish mumkin. O'qituvchi bu jarayonda bolalar uchun nafaqat bilim beruvchi, balki yo'l boshchi sifatida namuna bo'lishi kerak.

O'qitish metodikasi

Boshlang'ich sinflarda o'qishni o'rgatish bir necha bosqichda amalga oshiriladi:

1. Harflarni o'rgatish va tanishtirish: O'quvchilarni tovushlar bilan tanishtirish va ular orqali harflarni tushuntirish.
2. Bo'g'inli o'qish: Harflardan bo'g'inlar hosil qilish va ularni o'qish.
3. So'zlarni o'qish va tushunish: Bo'g'inlar orqali so'zlarni birlashtirish va mazmunini tushunish.
4. Matn o'qish va uni tahlil qilish: Bir necha jumladan iborat matnlarni mustaqil o'qish va ularning mazmunini muhokama qilish.

Metodik yondashuvda o'qituvchilarning didaktik materiallardan foydalanishi, o'yin texnologiyalarini qo'llashi va ijodiy yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi.

Psixologik yondashuv

Bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda psixologik jihatdan mos yondashuvlarni tanlash zarur. Masalan:

- O'quvchini rag'batlantirish orqali motivatsiyani oshirish;
- Har bir bolaning individual o'ziga xosliklarini inobatga olish;
- Xatolar ustida ishlashni qo'rquv emas, o'quv jarayonining bir qismi sifatida ko'rsatish.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari o'qish jarayonini osonlashtiradi. Interfaol doskalar, elektron darsliklar va maxsus dasturlar yordamida bolalarning o'qishga qiziqishini oshirish mumkin. Shuningdek, audio kitoblar va bolalar uchun mo'ljallangan o'yin dasturlari o'qish jarayonini yanada jonlantiradi.

Amaliyotdan misollar

O'quvchilarni guruhlariga bo'lib o'qish jarayoniga jalb qilish, teatr sahnalari yoki ro'znoma yozish mashqlarini joriy etish natijalar samaradorligini oshiradi. Shu orqali nafaqat o'qish, balki ijodkorlik va ijtimoiy ko'nikmalar ham rivojlanadi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda o'qishni o'rgatish – ta'limning muhim bosqichi bo'lib, bu jarayonda o'quvchilarda o'qish ko'nikmalarini shakllantirish kelgusidagi bilim olish samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. To'g'ri tanlangan metodika, psixologik yondashuv va zamonaviy texnologiyalar o'qitish jarayonini osonlashtiradi hamda o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

O'yin texnologiyalari va ijodiy yondashuvlar o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Guruhli mashg'ulotlar va bolalar adabiyotidan foydalanish o'qish va muloqot ko'nikmalarini bir vaqtda rivojlantiradi. Shuningdek, o'quvchilarning xatolarini o'rganish jarayonining bir qismi sifatida qabul qilish ularni o'ziga ishonchli va faol o'rganishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva R. "Boshlang'ich ta'limda o'qish darslarini tashkil etish" – Toshkent, 2019.
2. Karimova N. "Pedagogika va psixologiya asoslari" – Toshkent, 2021.
3. Vygotskiy L. S. "Bolalarning psixik rivojlanishi" – Moskva, 1986.
4. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar: Qo'llanma – Toshkent, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi normativ hujjatlari.

AXBOROT KUTUBXONA MARKAZILARI TO'G'RISIDA

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

Soatova Farog'at Xolmat qizi

Kutubxona-axborot faoliyati (kutubxonachilik va bibliografiya)

Jizzax viloyati Sharof Rashidov tuman axborot-kutubxona markazi

Abonemetlar xizmat ko'rsatish xizmati rahbari

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti sirtqi talabasi

ABSTRACT

Information Library Centers (ILCs) are integral to modern information systems, serving as hubs that combine traditional library functions with advanced information technologies. Their primary purpose is to provide users with easy and quick access to a wide range of resources, including printed books, scientific articles, electronic databases, and multimedia content. ILCs support educational and research processes by offering necessary materials and facilitating scientific inquiries. In addition, they organize cultural and academic events, contribute to digital archiving, and preserve knowledge for future generations. The modern ILC is a key player in promoting intellectual and cultural development through accessible, efficient, and diverse information services.

Annotatsiya

Axborot kutubxona markazlari (AKM) zamonaviy axborot tizimlarining muhim qismi bo'lib, ular an'anaviy kutubxona funksiyalarini zamonaviy axborot texnologiyalari bilan uyg'unlashtiradi. Ularning asosiy maqsadi foydalanuvchilarga bosma kitoblar, ilmiy maqolalar, elektron bazalar va multimedia kontentiga keng va tezkor kirishni ta'minlashdan iborat. AKMlar o'quv va ilmiy izlanish jarayonlarini qo'llab-quvvatlab, zarur materiallarni taqdim etadi hamda ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ular madaniy va ilmiy tadbirlar tashkil etish, raqamli arxivlash va bilimlarni kelajak avlodlarga yetkazish orqali axborot tarqatishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy AKMlar intellektual va madaniy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi, keng imkoniyatlarga ega, samarali axborot xizmatlarini taqdim etadigan markazlar hisoblanadi.

Key words: Information Library Centers (ILC), electronic resources, education, scientific research, digital archiving, modern library, information technologies, academic research, database, cultural events.

Kalit so'zlar: Axborot kutubxona markazlari (AKM), elektron resurslar, ta'lim, ilmiy izlanishlar, raqamli arxivlash, zamonaviy kutubxona, axborot texnologiyalari, ilmiy tadqiqot, ma'lumotlar bazasi, madaniy tadbirlar.

Axborot kutubxona markazlari (AKM) – zamonaviy kutubxona va axborot texnologiyalari birlashgan muassasalar bo‘lib, ularda an’anaviy kitoblar bilan birga, elektron axborot resurslari ham taqdim etiladi. Ular foydalanuvchilar uchun o‘quv va ilmiy ma’lumotlarga qulay kirishni ta’minlaydi va jamiyatning intellektual va madaniy rivojlanishiga ko‘maklashadi.

AKMlarning Asosiy Maqsad va Vazifalari

1. Axborotni taqdim etish: AKMlarning asosiy vazifasi turli shakllarda axborotlarni taqdim qilishdan iborat. Ular foydalanuvchilarga kitoblar, maqolalar, ilmiy izlanishlar, hujjatlar va boshqa ma'lumotlarni topish va ulardan foydalanish imkonini beradi. Elektron kutubxonalar orqali foydalanuvchilar masofadan ham foydalanishi mumkin.

2. Ta’lim va o‘quv jarayoniga yordam berish: AKMlar oliy ta’lim muassasalari va o‘quv markazlari uchun zarur ilmiy va o‘quv adabiyotlarini taqdim etadi. Talabalar va ilmiy tadqiqotchilar uchun bilim olish jarayonini yengillashtirishda katta ahamiyatga ega.

3. Elektron resurslar: AKMlar internet va elektron ma'lumotlar bazalariga ulanish imkoniyatini taqdim etadi, bu esa o‘quv jarayonini ancha samarali qiladi. Ko‘plab AKMlar elektron kataloglar va onlayn kutubxona xizmatlarini taklif qiladi.

4. Ilmiy izlanishlarni qo‘llab-quvvatlash: AKMlar ilmiy izlanishlar uchun zarur bo‘lgan ma'lumotlarni yig‘adi, saqlaydi va ulardan foydalanishni ta’minlaydi. Shuningdek, ilmiy maqolalar, konferentsiya materiallari va dissertatsiyalar kabi ilmiy manbalar arxivlanadi.

5. Madaniy va ma’rifiy tadbirlar tashkil etish: AKMlar turli xil ilmiy va madaniy tadbirlar, seminarlar, davra suhbatlari va ko‘rgazmalar o‘tkazib, jamiyatda axborot tarqalishiga ko‘mak beradi.

AKMlarning Afzalliklari

- Qulaylik va tezkorlik: Elektron resurslar tufayli foydalanuvchilar o‘zlariga kerakli axborotni tez va oson topa oladi.

- Keng imkoniyatlar: AKMlar nafaqat kitoblarni, balki raqamli resurslar, video, audio materiallar va boshqa multimedialar orqali axborot tarqatadi.

- Global axborot tarmog‘i: Zamonaviy AKMlar internet orqali global ma'lumotlar bazalariga kirishni ta’minlaydi, bu foydalanuvchilarga dunyoning istalgan nuqtasidan foydalanish imkonini beradi.

Umuman olganda, axborot kutubxona markazlari zamonaviy axborot va ta’lim infratuzilmasining muhim qismi bo‘lib, jamiyatni bilim bilan ta’minlash va uni yanada rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Adabiyotlar:

1. Miller, S. (2020). Modern Library Systems: Integration and Innovation. Oxford University Press.
2. Smith, J. & Brown, L. (2019). Electronic Resources in Libraries: Access and Management. Routledge.
3. Johnson, R. (2021). The Role of Information Centers in Academic Research. Springer.
4. Taylor, A. (2018). Digital Archiving and Preservation Techniques. Wiley.

LEKSEMA - TIL BIRLIGI SIFATIDA

Nuraliyeva Nasiba Bobirjon qizi
Buxoro davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
II kurs talabasi

Annotatsiya: Tilshunoslikning asosiy tushunchalaridan biri bo'lib xizmat qilib kelayotgan leksik birlik va uning mohiyati, shakllanishi hamda tilda tutgan o'rni, fikrni ochiq oydin bildirish va muloqotni amalga oshirishda til birligi sifatida xizmat qilishi hisoblanadi. Ushbu maqola tilshunoslik faniga qiziquvchilar uchun mazkur mavzuni yoritishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: leksik birlik, so'z, ma'no, tilshunoslik, til birligi.

Leksema - bu tilshunoslik fanida barcha shakl va ma'nolarini o'z ichiga olgan eng umumiy va sodda ko'rinishi sanaladi. Leksema ayni bir so'zning asosiy ma'nosini ifodalab beradi. Ammo bu so'zlarning turli xil grammatik shakllari hamda ma'no o'zgarishlarini ham o'z ichiga oladi. Leksimani til birligi sifatida deb qarashimiz joiz. Bunga sabab til birligi ifoda va mazmun bosqichlariga ega deb qaraladi. Ya'ni bunda mazmun bosqichi ifoda bosqichiga til sifatida biriktirilgan holda bo'ladi hamda lison xotirasida saqlanib, xuddi shu bosqichlar o'zaro biriktirilgan holatda namoyon bo'ladi. Misol tariqasida barcha mustaqil so'z turkumlariga mansub kitob, pishmoq, achchiq, oz kabi leksimalarning har biri ma'lum bir ifoda hamda mazmun ko'rinishga ega va bu ko'rinishlar til tizimida o'zaro biriktirilgan holatda bo'ladi va ana shunga ko'ra har qaysi biri til birligiga teng hisoblanadi. Leksema til birligi sifatida muloqotni amalga oshirishda eng muhim vosita vazifasini bajaradi. Har bir so'z tilda ma'lum bir o'z o'rniga ega bo'lib, fikrni ochiq oydin bayon qilishda asosiy ahamiyatga ega bo'lgan birliklar tizimi sanaladi. Leksimalarni tadqiq etishda tilshunoslikda turli usullardan unumli foydalana olishgan. Ushbu usullardan biri tarixiy uslubiy usul sanaladi. Mazkur usulda leksimalarning kelib chiqishi, tarixiy taraqqiyoti shuningdek rivojlanish bosqichlari o'rganilib boriladi. Leksemalarning paydo bo'lishi, o'zgarishi va tubdan yangi so'zlar yaratilishi hamda eskirib qolgan so'zlarni yo'qolib borishi tahlil etilgan. Yana bir uslub struktural uslubdir. Mazkur uslubda leksimalarning morfologik va sintaktik tizimi o'rganiladi. So'zlarning qanday qismlarga bo'linishi hamda boshqa bir birliklar bilan qay tarzda bog'lanishini tahlil etadi.

Tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatmoqdaki leksemalar til tizimining eng muhim komponentlari sifatida tilshunoslik fanida katta ahamiyat kasb etmoqda. Leksemalar tilda faqat alohida va alohida so'zlargina emas nafaqat til tizimining eng muhim bir

qismi sifatida faoliyat yuritadi. Ular orqali muloqot amalga oshiriladi, fikrlar almashinadi va o'zaro aloqa yuzaga keladi. Bu tadqiqotlar leksik birliklarni o'rganishda yanada chuqurroq izlanishlarni talab etadi. Chunki ular tilda balki grammatik va semantik jihatdan ham muhim hisoblangan. So'zlarning ko'p ma'noliligi, morfologik shakllari, ma'nolarning o'zgaruvchanlik xususiyatiga egaligi tilning grammatik va semantik jihatdan boy ekanligini ifodalaydi. Leksimalarning ma'nosi ijtimoiy va madaniy omillari ta'sirida o'zgarishi hamda yangi so'zlar vujudga kelishi yoki umuman eskirishi tilimizdagi dinamizimni anglatadi.

Kelgusida leksimalarning yangi texnologiyalar va ijtimoiy o'zgarishlari natijasida qanday qilib rivojlanishi va ularga yangi ma'nolar qo'shilishi masalasi haqida chuqurroq o'rganishimiz lozim. Bu esa tilning qanchalik boyligi va rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayfullayeva R, Mengliyev B, Boqiyeva G, Qurbonova M va boshqalar Hozirgi o'zbek adabiy tili. 2009 yilgi variant
2. A. Madvaliyev, N.Mahkamov "O'zbek tilining izohli lug'ati"- Toshkent.:O'zbekiston 2021,- 103,448 betlar

НОДАВЛАТ МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАРБИЯ МУАССАСАЛАРИНИНГ АРХИТЕКТУРАВИЙ КОМПОЗИЦИОН ЕЧИМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Xidoyatova Shaxlo Mirsamug qizi
Toshkent Arxitektura Qurilish Universiteti
2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Мазкур мақолада нодавлат мактабгача таълим муассасаларининг архитектуравий композициясини такомиллаштириш масалалари ўрганилган. Замонавий шаҳар шароитида мактабгача таълим муассасалари дизайн ва қурилишининг янги талабларга мос бўлиши зарурлиги таъкидланган. Муаллиф томонидан болаларга қулай, хавфсиз ва эстетик муҳит яратиш учун янги архитектуравий ечимлар таклиф этилган. Шунингдек, лойиҳалаштириш жараёнида инновацион технологиялар ва миллий анъаналарни уйғунлаштириш йўналишлари кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: Нодавлат мактабгача таълим, архитектура, композицион ечим, инновацион технологиялар, миллий анъаналар, болалар муҳити, дизайн.

Мактабгача таълим муассасалари болаларнинг илк тарбия оладиган жойи бўлиб, уларнинг жисмоний, ақлий ва руҳий ривожланиши учун муҳит яратишда муҳим аҳамият касб этади. Шунинг учун бундай муассасаларнинг архитектуравий ечимлари нафақат уларнинг функционаллигини таъминлаши, балки болалар учун қулай, хавфсиз ва эстетик муҳит яратиши керак. Мазкур мақолада нодавлат мактабгача таълим-тарбия муассасаларининг замонавий талабларга мос архитектуравий композицион ечимларини такомиллаштириш йўналишлари ўрганилади.

Нодавлат мактабгача таълим муассасаларига талабнинг ўсиши

Сўнги йилларда нодавлат мактабгача таълим муассасалари сони ортиб бормоқда. Бу давлат муассасаларидаги ўринлар етишмаслиги ва нодавлат секторнинг замонавий технологиялар ва инновацияларни тезроқ жорий қилаётгани билан боғлиқ. Лекин бундай муассасаларни лойиҳалаштиришда уларнинг болаларнинг эҳтиёжларига мослиги, хавфсизлиги ва миллий маданиятга мувофиқлиги каби жиҳатлар ҳар доим ҳам инобатга олинмайди.

Архитектуравий композицион ечимларнинг аҳамияти

Архитектуравий композиция муассасанинг ташқи ва ички кўринишини тартибга солиш билан бирга, унинг функционаллигини ҳам белгилайди. Болаларга мўлжалланган биноларда қуйидаги омиллар асосий ўрин тутади:

1. Қулайлик: Ҳар бир бола ўзини эркин ва хавфсиз ҳис қилиши керак. Шунинг учун биноларнинг ички ҳудуди эргономик бўлиши лозим.

2. Эстетика: Муассасанинг дизайни болалар руҳиятига ижобий таъсир кўрсатадиган ёруғ ва ранг-баранг бўлиши керак.

3. Хавфсизлик: Барча жойлар болалар учун хавфсиз ва фойдаланишга қулай бўлиши лозим. Масалан, зинапоялардан фойдаланишда қўшимча қулайликлар, бурчакларни юмшоқ материаллар билан қоплаш талаб этилади.

4. Инновационлик: Болаларнинг ривожланиши учун янги технологиялардан фойдаланиш муҳим. Масалан, интерактив ўқув қурилмалари ва интеллектуал бошқарув тизимлари билан жиҳозланган хоналар.

Миллий анъаналар ва меъморий ечимлар

Архитектуравий композицияни лойиҳалаштиришда миллий анъаналарни инобатга олиш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Ўзбек халқининг меъморий мероси (масалан, гирих нақшлари, табиий материаллардан фойдаланиш) нодавлат мактабгача таълим муассасаларига ўзига хослик ва эстетик қиймат беради. Шунингдек, миллий хусусиятлар болаларда ўз маданиятига бўлган ҳурматни шакллантиришга ёрдам беради.

Инновацион технологиялар ва уларнинг аҳамияти. Замонавий мактабгача таълим муассасалари архитектурасида инновацион технологиялардан фойдаланиш уларнинг функционал ва экологик жиҳатдан самарадорлигини оширади. Қуйида инновацион ёндашувлар мисоллари келтирилади: Энергия тежамкор тизимлар: Табиий ёритиш ва энергия тежайдиган материаллардан фойдаланиш биноларнинг харажатларини қисқартиришга ёрдам беради. Ақлли бошқарув тизимлари: Муассаса ичидаги ҳарорат, ёруғлик ва хавфсизлик тизимларини автоматлаштириш болалар ва ходимлар учун қулай муҳит яратади.

Экологик материаллар: Болалар саломатлигига зарар етказмайдиган, қайта ишланган ёки табиий материаллардан фойдаланиш.

Функционал зоналаштириш

Мактабгача таълим муассасаларининг ички дизайнида функционал зоналаштириш муҳим ўрин тутди. Булар: Ўқув хоналари: Эргономик ва болалар учун қулай ўриндиқлар билан жиҳозланган бўлиши керак. Ўйин майдонлари: Ҳар хил ёшдаги болалар учун мос ўйин қурилмалари ва майдонлар ташкил этилиши лозим. Ота-оналар учун кутиш жойлари: Замонавий мактабгача таълим муассасалари ота-оналарга қулайлик яратиш учун улар учун алоҳида жой ажратади. Спорт ва бадий фаолият зоналари: Болаларнинг жисмоний ривожланиши учун алоҳида спорт заллари, бадий машғулотлар учун махсус хоналар ташкил этилади.

Хорижий тажриба

Хорижда нодавлат мактабгача таълим муассасалари лойиҳалаштиришда инновацион ечимларга алоҳида урғу берилади. Масалан, Скандинавия мамлакатларида таълим муассасалари кўпроқ табиатга яқин қурилади ва экологияни ҳимоя қилиш тамойилларига амал қилинади. Японияда эса болаларнинг мустақиллик ҳиссини ошириш учун эркин зоналар кўп бўлади. Бундай тажрибаларни маҳаллий шароитга мослаштириш орқали янги ғояларни жорий қилиш мумкин.

Мактабгача таълим муассасалари болаларнинг ривожланиши ва ижтимоий мослашувидаги биринчи қадам ҳисобланади. Шу сабабли, бундай муассасаларнинг архитектураси фақатгина биноларнинг ташқи кўринишига эмас, балки болаларнинг ҳар томонлама ривожланишини таъминлашга қаратилган бўлиши лозим. Нодавлат мактабгача таълим муассасалари бугунги кунда давлат таълим тизимини тўлдирувчи муҳим бўғин сифатида шаклланиши сабабли, уларнинг архитектуравий ечимлари махсус диққат марказида бўлиши шарт.

Архитектуравий композициянинг асосий талаблари

Нодавлат мактабгача таълим муассасаларини лойиҳалаштиришда қуйидаги асосий талабларга риоя қилиш зарур:

1. Болаларга қулай муҳит яратиш: Биноларнинг ички дизайни болаларнинг ёш хусусиятларига мос равишда танланиши керак. Масалан, кичик ёшдаги болалар учун эргономик жиҳозлар, паст бўйли ўриндиқ ва столлар ўрнатилиши зарур. Тарбияланувчиларга қулайлик яратиш учун ҳар бир зона аниқ белгилаб қўйилиши, ўйин, ўқув, дам олиш ва овқатланиш майдонлари бир-биридан ажратилган бўлиши лозим.

2. Хавфсизликка риоя қилиш: Бинолардаги барча жойлар хавфсизлик талабларига жавоб бериши керак. Масалан, зинапоялар барьерлар билан жиҳозланиши, электр ускуналар болалардан олисда жойлаштирилиши лозим.

Пол сирпанмайдиган материаллардан тайёрланиши ва барча бурчаклар юмшоқ қопламалар билан ҳимояланган бўлиши муҳим.

3. Эстетик кўриниш ва ёруғлик: Рангли, болалар руҳиятига ижобий таъсир кўрсатувчи интерьер ва экстерьер дизайн қўлланиши лозим. Табиий ёруғликдан максимал даражада фойдаланиш учун катта ойналар ва очиқ фасадлар жорий этилиши мумкин.

4. Мультимедия технологиялари интеграцияси:

Замонавий аудио ва визуал технологиялар болаларнинг ўқув жараёнини қизиқарлироқ қилади. Масалан, интерактив экранлар ва виртуал ўқув дастурларидан фойдаланиш.

Миллий архитектура элементларини жорий этиш

Нодавлат мактабгача таълим муассасалари дизайнида миллий анъаналар ва урф-одатлар акс этиши муҳимдир. Бу нафақат муассасанинг маданий ўзига хослигини таъминлайди, балки болаларда ўз тарихига ва маданиятига ҳурмат туйғусини шакллантиради.

Хулоса ва тавсиялар

Нодавлат мактабгача таълим муассасаларининг архитектуравий композициясини такомиллаштириш болалар учун қулай, хавфсиз ва эстетик муҳит яратишни талаб этади. Лойиҳалаштириш жараёнида қуйидаги жиҳатларга эътибор қаратиш лозим:

1. Болалар эҳтиёжларига мос эргономик ва хавфсиз муҳит яратиш.
2. Миллий анъаналар ва замонавий технологияларни уйғунлаштириш.
3. Экологик ва энергия тежамкор ечимлардан фойдаланиш.
4. Хорижий тажрибаларни ўрганиб, маҳаллий шароитларга мослаштириш.

Шу йўналишдаги тадқиқотлар ва амалий ишлар болалар тарбияси ва таълимига ижобий таъсир кўрсатади ҳамда келажак авлоднинг комил шахс сифатида шаклланишига ҳисса қўшади.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги "Мактабгача таълим тизимини ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Мактабгача таълим муассасаларининг фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида"ги низоми.
3. А. Саидов. "Архитектуравий дизайн асослари". Тошкент: "Ўқитувчи", 2018 йил.
4. Ж. Абдуллаев. "Инновацион технологиялар ва уларнинг таълим муассасаларида қўлланилиши". Тошкент: "Маърифат", 2020 йил.
5. О. Karimov. "Children's Ergonomics and Modern Design Solutions in Kindergartens". International Journal of Architectural Research, 2021.
6. Миллий энциклопедия маркази. "Ўзбекистон меъморчилиги тарихи". Тошкент: "Фан", 2017 йил.
7. Scandinavian Journal of Architecture. "Sustainable Design in Early Childhood Education Facilities", 2022 йил.
8. UNESCO. "Early Childhood Care and Education Facilities: Guidelines and Standards", Paris, 2020 йил.
9. World Bank. "Private Sector Participation in Early Childhood Education: Opportunities and Challenges", 2019 йил.

GIDROTEKNIKA INSHOOTLARIDA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA ULARNING EKOLOGIK TA'SIRI

Babayev Dilshodbek Rustamboy o'g'li
Toshkent arxitektura-qurilish universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada gidroteknika inshootlarining suv resurslarini boshqarishdagi roli va ularning ekologik ta'siri tahlil qilinadi. Maqola suv omborlari, kanallar, daryolarni to'ldirish va boshqa gidroteknika inshootlarining atrof-muhitga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqadi. Shuningdek, gidroteknika inshootlarining ekologik barqarorlikka salbiy va ijobiy ta'siri, shuningdek, ularning tabiatni himoya qilish va resurslarni tejashdagi ahamiyati haqida fikrlar keltiriladi. Suv resurslarini boshqarishda zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalar, shuningdek, barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun amalga oshirilayotgan ishlanmalar ta'riflanadi.

Kalit so'zlar: Gidroteknika inshootlari, suv resurslarini boshqarish, ekologik ta'sir, suv omborlari, tabiatni himoya qilish, barqaror rivojlanish, suv taqsimoti, innovatsion texnologiyalar.

Gidroteknika inshootlari insoniyatning suv resurslarini samarali boshqarish, himoya qilish va ulardan barqaror foydalanishdagi muhim vositadir. Ushbu inshootlar daryolarni to'ldirish, suv omborlari qurish, kanallar yaratish va boshqa turdagi gidroteknika obyektlarini o'z ichiga oladi. Gidroteknika inshootlarining asosiy maqsadi – suv resurslarini boshqarish, suvning sifatini yaxshilash, suvni qishloq xo'jaligi, sanoat va ichimlik suvi sifatida ta'minlashdir. Biroq, bu inshootlar tabiiy ekotizimlarga, ayniqsa suvning tabiiy oqimiga va biologik xilma-xillikka sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, gidroteknika inshootlarining ekologik ta'siri, shuningdek, ularni amalga oshirishda barqaror rivojlanish prinsiplarini qo'llash juda muhimdir.

Gidroteknika inshootlarining asosiy turlari va ularning vazifalari: Gidroteknika inshootlari bir nechta turga bo'linadi. Eng keng tarqalganlari quyidagilar:

1. Suv omborlari - Suvni saqlash va qishloq xo'jaligi, sanoat yoki energetika ehtiyojlari uchun foydalanish maqsadida quriladi. Suv omborlari daryolarni to'ldirish, toshqinlarni oldini olish va suv ta'minotini barqarorlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

2. Kanallar va ariq tizimlari - Suvning oqimining boshqarilishi va kengaytirilishi maqsadida qurilgan inshootlardir. Ular suvni qishloq xo'jaligiga yetkazib berish, elektr energiyasini ishlab chiqarish, shuningdek, hududiy suv ta'minoti uchun ishlatiladi.

3. Daryolarni tartibga solish va toshqinlarni boshqarish - Daryolarni tartibga solish, o'zgarishlarni boshqarish, daryo yo'llarini kengaytirish va toshqinlarni oldini olish uchun qurilgan inshootlar.

Gidrotexnika inshootlarining ekologik ta'siri: Gidrotehnika inshootlari ko'plab ijobiy tomonlarga ega bo'lsa-da, ular atrof-muhitga ta'sir ko'rsatadi. Ularning ekologik ta'siri to'g'risida ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Ushbu ta'sirni tahlil qilishda quyidagi jihatlar e'tiborga olinadi:

1. Ekosistemalarga ta'sir - Suv omborlari va kanallar qurilishi tabiiy daryo oqimlarini o'zgartiradi. Bu, o'z navbatida, daryolar va suv havzalari bo'yida yashovchi o'simlik va hayvonot dunyosining mavjudligini tahdid ostiga qo'yadi. Suvning tabiiy oqimining o'zgarishi balig'lar va boshqa suv hayvonlarining migratsiyasiga, ularning ko'payishiga va yashash muhitining buzilishiga olib kelishi mumkin.

2. Biologik xilma-xillikka ta'sir - Gidrotexnika inshootlari qurilishi va ularning ishlashi natijasida ekosistemalardagi biokimyoviy muvozanat o'zgaradi. Ko'plab biologik turlar suv oqimining o'zgarishi, suvning kimyoviy tarkibi va haroratining o'zgarishi bilan bog'liq ravishda xavf ostiga tushishi mumkin. Masalan, balig'lar va boshqa suv hayvonlari tuxum qo'yish joylarini yo'qotishi yoki o'zgarishi mumkin.

3. Suvning sifatiga ta'sir - Gidrotexnika inshootlari suvning sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Suv omborlarida suvsizlanish, ifloslanish va birikmalarni to'plash xavfi mavjud. Shu bilan birga, toshqinlarni boshqarish uchun qurilgan inshootlar o'zaro aralashishlar va ifloslanish manbalarini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

4. Suv resurslarining taqsimoti - Gidrotexnika inshootlari suvning taqsimotini boshqaradi, bu esa ba'zi hududlar uchun suv ta'minotining oshishiga olib keladi, boshqalarida esa suv yetishmasligi va qurg'oqchilik holatlarini yuzaga keltiradi. Bu holat, ayniqsa, qishloq xo'jaligida intensiv irrigatsiya tizimlarining ishlatilishi natijasida yuzaga kelishi mumkin.

Gidrotexnika inshootlarida barqarorlikni ta'minlash. Gidrotehnika inshootlarining ekologik ta'sirini minimallashtirish uchun bir qancha chora-tadbirlar ko'rish mumkin. Barqaror rivojlanish prinsiplariga asoslanib, quyidagi usullarni qo'llash zarur:

1. Ekologik ta'sirni baholash - Gidrotexnika inshootlari qurilishidan oldin, ekologik ta'sirni baholash va uning salbiy ta'sirlarini kamaytirish uchun maxsus tadqiqotlar o'tkazish kerak. Bu usul qurilish jarayonida atrof-muhitni himoya qilishga yordam beradi.

2. Innovatsion texnologiyalarni qo'llash - Gidrotexnika inshootlarining samaradorligini oshirish va ekologik ta'sirni kamaytirish uchun innovatsion texnologiyalar, masalan, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish, ekosistemalarni tiklash va suvni tejash texnologiyalarini joriy etish zarur.

3. Экологическая реабилитация - Гидротехника инshootларining экологический та'сирини камайтириш uchun экологический реабилитация dasturlari amalga oshirilishi lozim. Bu, tabiiy yashash muhitlarini tiklash, biologik xilma-xillikni saqlab qolish va экологический barqarorlikni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

4. Suvni boshqarish strategiyalarini rivojlantirish - Suv resurslarini boshqarishda barqaror strategiyalarni ishlab chiqish zarur. Bu, suvni adolatli taqsimlash, qishloq xo'jaligida suvni tejash va sanoatda suvni samarali ishlatish kabi masalalarni o'z ichiga oladi.

Гидротехника инshootlari suv resurslarini boshqarishning asosiy vositalaridan biri bo'lib, ularning экологический та'сiri jiddiy hisobga olinishi kerak. Suv resurslarini barqaror boshqarish va экологический barqarorlikni saqlash uchun ilg'or texnologiyalar va экологический реабилитация dasturlari qo'llanilishi lozim. Suv omborlari, kanallar va boshqa гидротехника инshootларining экологический та'сирини камайтириш orqali atrof-muhitni himoya qilish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish mumkin.

Гидротехника инshootlari — suv resurslarini boshqarish, suv ta'minotini barqarorlashtirish va экологический muvozanatni saqlashda muhim rol o'ynaydigan инshootlardir. Ushbu инshootlar asosan suvni saqlash, boshqarish va taqsimlashda ishlatiladi. Ular orasida daryolarni to'ldirish, suv omborlari qurish, kanallarni yaratish, toshqinlarni oldini olish va boshqa turdagi гидротехника инshootlari mavjud. Shu bilan birga, гидротехника инshootларining tabiiy ekosistemalarga та'сiri sezilarli bo'lib, экологический barqarorlikni ta'minlash va muvozanatni saqlash uchun yanada ehtiyotkorlik bilan yondashishni talab qiladi.

Гидротехника инshootларining maqsadi va asosiy turlari

Гидротехника инshootlari quyidagi asosiy maqsadlarni ko'zlaydi:

1. Suv resurslarini boshqarish: Suv omborlari va daryolarni to'ldirish, shuningdek, kanal tizimlari yordamida suv resurslarini samarali taqsimlash.

2. Suv ta'minotini yaxshilash: Qishloq xo'jaligi, sanoat va ichimlik suvi ta'minotini oshirish.

3. Energetika va energiya ishlab chiqarish: Гидроузellar va suv omborlari elektr energiyasini ishlab chiqarishda ishlatiladi.

4. Toshqinlarni oldini olish va suvni boshqarish: Daryolarning toshqinlaridan himoya qilish va boshqa tabiiy ofatlarga qarshi kurashish.

Гидротехника инshootларining экологический та'сiri

Гидротехника инshootlari экологический tizimlar va biologik xilma-xillikka та'сир ko'rsatadi. Suv omborlari, kanallar va boshqa гидротехника obyektlarining qurilishi natijasida tabiiy suv oqimlari, suvlardagi kimyoviy va biologik jarayonlar o'zgaradi. Shu bilan birga, гидротехника инshootларining экологический та'сiri quyidagi sohalarda ko'rinadi:

1. Daryolar va suv ekosistemalari: Gidrotexnika inshootlari daryolarni va boshqa suv ekosistemalarini o'zgartiradi, chunki ular suvning tabiiy oqimini to'xtatadi yoki sekinlashtiradi. Bu baliqlar va boshqa suv hayvonlari uchun migratsiya yo'llarini cheklashi yoki ularning yashash muhitini buzishi mumkin.

2. Biologik xilma-xillik: Suv omborlari va kanal tizimlari ko'plab ekotizimlarga, o'simlik va hayvonlar turlariga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, baliq va boshqa suv hayvonlarining ko'payishi, tuxum qo'yishi va yashash muhitlarining o'zgarishi ekologik barqarorlikka tahdid solishi mumkin.

3. Suv sifatiga ta'sir: Gidrotexnika inshootlari suvning sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Suv omborlari yoki kanallarda suvning ifloslanishi, kimyoviy moddalarning to'planishi, ozuqaviy moddalar va zararli moddalar to'planishi xavfi mavjud.

4. Suv taqsimoti: Gidrotehnika inshootlarining amalga oshirilishi, ayrim hududlarda suv resurslarining taqsimlanishiga olib keladi. Bu qishloq xo'jaligi va sanoat tarmoqlarida suv yetishmasligi yoki ortiqcha taqsimotga sabab bo'lishi mumkin.

Gidrotekexika inshootlarining ekologik ta'sirini kamaytirish

Gidrotexnika inshootlarining ekologik ta'sirini kamaytirish uchun bir nechta muhim chora-tadbirlar amalga oshirilishi zarur:

1. Ekologik ta'sirni baholash: Inshootlarni qurishdan oldin ekologik ta'sirni baholash va salbiy ta'sirlarni oldini olish uchun zarur choralarni ko'rish lozim. Suv omborlari yoki kanallarni qurishda ekologik baholashni amalga oshirish va tabiiy ekosistemalar bilan muvofiqlikni ta'minlash kerak.

2. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish: Gidrotehnika inshootlarining ekologik ta'sirini kamaytirish uchun yangi texnologiyalar va usullarni qo'llash zarur. Suvni tejash, qayta ishlash va samarali boshqarish texnologiyalari, shuningdek, qayta tiklanadigan energiya manbalarini ishlatish muhim ahamiyatga ega.

3. Ekologik reabilitatsiya: Gidrotehnika inshootlarining qurilishi natijasida yuzaga kelgan ekologik zararni kamaytirish uchun ekologik reabilitatsiya dasturlari amalga oshirilishi kerak. Bu tabiiy yashash muhitlarini tiklash, suv resurslarini to'g'ri boshqarish va biologik xilma-xillikni saqlashga qaratilgan choralardir.

4. Barqaror suv boshqaruvi: Suv resurslarini boshqarishda barqaror yondashuvni tatbiq etish zarur. Suvni adolatli va samarali taqsimlash, qishloq xo'jaligida suvni tejash va sanoatda suvni samarali ishlatishning o'ziga xos yondoshuvlarini ishlab chiqish lozim.

5. O'qitish va xabardorlik: Suv resurslarini boshqarishning ekologik ta'siri haqida jamoatchilikni xabardor qilish va o'qitish orqali atrof-muhitni himoya qilishga ko'maklashish zarur. Tadbirlar, treninglar va axborot dasturlari yordamida suv resurslarini tejash va ekologik barqarorlikni ta'minlashga ko'maklashish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Buchanan, R. M., & Smith, J. W. (2015). Hydrology and Water Resources Engineering. New York: McGraw-Hill.
2. Hughes, M. P. (2012). Water Resources Engineering: Principles and Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Zhang, Y., & Chen, Q. (2017). Environmental Impact Assessment of Water Infrastructure Projects. *Journal of Environmental Management*, 200, 335-350.
4. Bowers, T. G. (2013). Impact of Dams and Water Projects on Aquatic Ecosystems. *Aquatic Ecology*, 28(4), 324-336.
5. Peterson, M. D., & King, H. L. (2016). Sustainable Water Resource Management. Springer.
6. Ali, I., & Iqbal, M. (2018). Ecological Impact of Water Diversion Projects. *Environmental Science & Policy*, 82, 39-50.
7. U.S. Bureau of Reclamation (2009). Water Resource Planning and Management in Hydroelectric Projects. Washington, D.C.: U.S. Department of the Interior.

GEOTEXNIK TEKSHIRUVLAR VA QURILISH ISHLARI UCHUN UNING AHAMIYATI

Babayev Dilshodbek Rustamboy o'g'li
Toshkent arxitektura-qurilish universiteti

Annotatsiyasi: Geotexnik tekshiruvlar va qurilish ishlari uchun uning ahamiyati haqida maqola, geotexnik muhandislikning qurilish sohasidagi o'rnini va ahamiyatini tahlil qiladi. Geotexnik tekshiruvlar, yerning fizik va mexanik xususiyatlarini aniqlash orqali, qurilish inshootlarining mustahkamligini, xavfsizligini va barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Bu jarayon, qurilish loyihalarini boshlashdan oldin amalga oshirilishi zarur bo'lgan muhim tadqiqotlar bo'lib, yer qatlamlarining qattiqligi, suvsizlanish, erning siljishi va boshqa tabiiy omillarni hisobga olishni talab qiladi. Geotexnik tekshiruvlar, qurilish materiallarini tanlash, inshootlarning asoslarini loyihalash va to'g'ri qurilish usullarini tanlashda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, bu tekshiruvlar atrof-muhitga zarar keltirmaslik va iqtisodiy samaradorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: geotexnik tekshiruvlar, qurilish ishlari, yerning fizik va mexanik xususiyatlari, asoslar, qurilish loyihalari, xavfsizlik, atrof-muhit, iqtisodiy samaradorlik.

Geotexnik tekshiruvlar qurilish sanoatida muhim rol o'ynaydi, chunki ular yerning fizik va mexanik xususiyatlarini aniqlash, qurilish inshootlarining barqarorligini ta'minlash va loyihalarni amalga oshirishda yuzaga keladigan xatarlardan himoya qilish uchun zarurdir. Geotexnik tekshiruvlar yordamida yerning struktura va suvsizlanish xususiyatlari, yer qatlamlarining qattiqligi, siljish ehtimoli, er osti suvlarining darajasi va boshqa tabiiy omillar o'rganiladi. Bu tahlillar, qurilish jarayonlarining samaradorligini oshirish va xavfsizlikni ta'minlashga yordam beradi. Quyida geotexnik tekshiruvlarning qurilish ishlari uchun ahamiyatini batafsil ko'rib chiqamiz.

Geotexnik tekshiruvlar nima?

Geotexnik tekshiruvlar — yerning mexanik va fizik xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan ilmiy va amaliy tadqiqotlar majmuasidir. Bu jarayon, yerdagi turli qatlamlar, ular orasidagi bog'lanish, ularning suvsizlanish darajasi va boshqa omillarni o'rganishga imkon beradi. Geotexnik tekshiruvlar nafaqat yerning tabiiy holatini aniqlaydi, balki yer yuzasida yoki uning ostida qurilish ishlarini boshlashdan oldin yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatarlarni aniqlaydi. Ularning asosiy maqsadi – qurilish inshootlarini xavfsiz, barqaror va iqtisodiy jihatdan samarali qilish.

Geotexnik tekshiruvlarning turlari

Geotexnik tekshiruvlar bir nechta turlarga bo'linadi:

1. Geologik tekshiruvlar: Bu yer qatlamlari, ularning tarkibi, suv o'tkazuvchanligi va strukturasi o'rganishga qaratilgan. Bu tekshiruvlar, erning qatlamlarini o'rganish va yer usti yoki yer osti qurilishlarining xavfsizligini ta'minlashda muhimdir.

2. Geofizik tekshiruvlar: Bu yerning fizik xususiyatlarini, shu jumladan magnitlik, elektr qarshiligi va boshqa parametrlarni o'lchashni o'z ichiga oladi. Geofizik tekshiruvlar, yerning tarkibi va tuzilishini aniqlash uchun yordam beradi.

3. Laboratoriya tadqiqotlari: Yer namunalarini laboratoriyada o'rganish, ularning mexanik kuchini, elastik xususiyatlarini va boshqa fizik xususiyatlarini aniqlashga yordam beradi. Bu tekshiruvlar yerning mustahkamligini va qurilish inshootlarining uzluksizligini ta'minlashda katta ahamiyatga ega.

4. Suv resurslari tekshiruvlari: Bu jarayon, er osti suvlarini o'lchash, ularning miqdori va taqsimotini tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bu ma'lumotlar, qurilish asoslarini loyihalashda va suv o'tkazuvchi tizimlarni rejalashtirishda zarurdir.

Geotexnik tekshiruvlarning qurilishdagi roli

Geotexnik tekshiruvlar qurilish ishlari uchun juda muhimdir, chunki ular quyidagi yo'nalishlarda yordam beradi:

1. Qurilish asoslarini loyihalash: Yerning fizik va mexanik xususiyatlari haqida to'g'ri ma'lumotga ega bo'lmasdan, mustahkam va xavfsiz asoslarni loyihalash qiyin bo'ladi. Geotexnik tekshiruvlar yer qatlamlarining zichligini, elastikligini, erning siljish ehtimolini va boshqa omillarni aniqlash orqali, asoslar dizaynini moslashtirishga imkon beradi.

2. Xavfsizlikni ta'minlash: Qurilish asosan yer ustida yoki uning ostida amalga oshiriladi, shuning uchun geotexnik tekshiruvlar yerning barqarorligini baholashga yordam beradi. Agar yerning qatlamlari nozik yoki siljish ehtimoli bo'lsa, qurilish inshootlari xavf ostida bo'ladi. Geotexnik tahlillar, er yuzasi yoki yer osti siljishlarini oldini olish uchun muhim chora-tadbirlarni ko'rishga imkon beradi.

3. Atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish: Geotexnik tekshiruvlar orqali yer qatlamlari va suv resurslari haqida to'g'ri ma'lumotlar olinadi. Bu, qurilish ishlarini amalga oshirishda atrof-muhitga kamroq zarar keltirishga yordam beradi. Yerning tabiiy holatini saqlab qolish va o'zgarishlarni minimal darajaga tushirish uchun to'g'ri yondashuvlar ishlab chiqiladi.

4. Materiallar va qurilish texnologiyalarini tanlash: Geotexnik tahlillar, qurilish materiallarini tanlashda yordam beradi. Yerning fizik xususiyatlari asosida, qurilish materiallari va texnologiyalarini tanlash aniq va samarali bo'ladi. Misol uchun, ifloslangan yer qatlamlarida turli xil materiallar ishlatilishi kerak bo'lishi mumkin.

5. Uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash: Geotexnik tekshiruvlar, qurilish inshootlarining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Agar yerning qatlamlari barqaror bo'lsa, inshootlar va infrastruktura uzoq vaqt davomida xavfsiz ishlaydi. Geotexnik tekshiruvlar, o'zgaruvchan ob-havo sharoitlariga, siljish yoki boshqa tabiiy ofatlarga qarshi barqaror qurilishlarni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Geotexnik tekshiruvlar va iqtisodiy samaradorlik. Geotexnik tekshiruvlar qurilish loyihalarining iqtisodiy samaradorligini oshirishga yordam beradi. Ular yordamida qurilish uchun zarur bo'lgan materiallar, texnologiyalar va metodologiyalar aniq belgilanadi. Shu bilan birga, noto'g'ri asoslar, yerning nozik qatlamlari yoki boshqa geotexnik muammolarni hisobga olmasdan qurilish amalga oshirilsa, qurilish xarajatlari va texnik xatolar o'sib ketadi. Geotexnik tekshiruvlar, jarayonni yanada samarali va arzonroq qilishga imkon beradi.

Xulosa

Geotexnik tekshiruvlar qurilish ishlari uchun asosiy omil bo'lib, yerning fizik va mexanik xususiyatlarini aniqlash orqali xavfsizlikni, samaradorlikni va barqarorlikni ta'minlashda yordam beradi. Ular yer qatlamlarining siljishi, suv resurslarining taqsimoti, yerning mustahkamligi va boshqa omillarni aniqlashga yordam beradi. Geotexnik tekshiruvlar yordamida qurilish jarayonlarini optimallashtirish, xavfsizlikni oshirish va atrof-muhitga zarar keltirmaslikka erishish mumkin. Shuningdek, bu jarayonlarning iqtisodiy samaradorligi ham ahamiyatga ega, chunki ular qurilish xarajatlarini kamaytirishga va yanada samarali loyiha yaratishga imkon beradi. Geotexnik tekshiruvlarning ahamiyatini inobatga olgan holda, har bir qurilish loyihasida ularni amalga oshirish zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Skempton, A. W., & Fox, P. J. (2000). "Geotechnical Engineering: Principles and Practices." Prentice Hall.
2. Terzaghi, K., Peck, R. B., & Mesri, G. (1996). "Soil Mechanics in Engineering Practice." John Wiley & Sons.
3. Das, B. M. (2010). "Principles of Geotechnical Engineering." Cengage Learning.
4. Bowles, J. E. (2001). "Foundation Analysis and Design." McGraw-Hill.
5. Chowdhury, R. N., & Hossain, M. (2003). "Geotechnical Investigations and Improvement of Soil Properties." Springer.
6. Burland, J. B., & Wroth, C. P. (1989). "Settlement of Structures." Thomas Telford.

7. Lambe, T. W., & Whitman, R. V. (1969). "Soil Mechanics." John Wiley & Sons.
8. Coduto, D. P. (2001). "Geotechnical Engineering: Principles and Practices." Pearson Education.
9. Das, B. M. (2015). "Advanced Soil Mechanics." Taylor & Francis.
10. Hussain, M. I. (2017). "Environmental Geotechnics: Principles and Applications." CRC Press.

THE ROLE OF ADAPTIVE MANAGEMENT IN REGIONAL GOVERNANCE

To‘xtasinov Adxamjon Ilxomjon o‘g‘li

Assistant, Tashkent University of Information Technologies

TAdhamjon96@gmail.com

Abdullajonov Ikromjon Mukhiddinovich

Master, Tashkent University of Information Technologies

i.abdullajonov@it-park.uz

Abstract: This article examines adaptive governance as a flexible and inclusive approach to managing complex social, economic, and environmental systems. It critiques the limitations of centralized expert management, highlighting its rigidity and inability to adapt to dynamic challenges. Adaptive governance emphasizes continuous learning, stakeholder engagement, and data-driven decision-making, offering sustainable solutions for modern governance issues. The paper also provides real-world examples and outlines the benefits of adopting adaptive strategies, including enhanced resilience, efficiency, and public trust.

Keywords: Adaptive governance, centralized management, stakeholder engagement, resilience, data-driven decision-making, sustainable governance, natural resource management.

To‘xtasinov Adxamjon Ilxomjon o‘g‘li

assistant, Toshkent axborot texnologiyalar universiteti

TAdhamjon96@gmail.com

Abdullajonov Ikromjon Muxiddinovich

Stajyor-o‘qituvchi, Toshkent axborot texnologiyalar universiteti

i.abdullajonov@it-park.uz

Anotatsiya: Maqolada murakkab ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik tizimlarni boshqarishda moslashuvchan va inklyuziv yondashuv bo‘lgan moslashuv boshqaruvi ko‘rib chiqilgan. Markazlashgan ekspert boshqaruvining qattiqligi va dinamik muammolarga moslasha olmasligi tanqid qilinadi. Moslashuv boshqaruvi uzluksiz o‘rganish, manfaatdor tomonlarning ishtiroki va ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilishga urg‘u beradi. Maqolada real hayotdan misollar keltirilgan va moslashuv strategiyalarini qo‘llashning foydalari, jumladan, chidamlilik, samaradorlik va jamoatchilik ishonchi oshirilishi ta'kidlangan.

Kalit so‘zlar: Moslashuv boshqaruvi, markazlashgan boshqaruv, manfaatdor tomonlarning ishtiroki, chidamlilik, ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish, barqaror boshqaruv, tabiiy resurslarni boshqarish.

Тухтасинов Адхамжон Илхомжон угли
Ассистент, Ташкентский университет информационных технологий
TAdhamjon96@gmail.com

Абдуллажонов Икромжон Мухиддинович
Магистрант, Ташкентский университет информационных технологий
i.abdullajonov@it-park.uz

Аннотация: В статье рассматривается адаптивное управление как гибкий и инклюзивный подход к управлению сложными социальными, экономическими и экологическими системами. Критике подвергаются ограничения централизованного экспертного управления, включая его жесткость и неспособность адаптироваться к динамическим вызовам. Адаптивное управление акцентирует внимание на непрерывном обучении, вовлечении заинтересованных сторон и принятии решений на основе данных, предлагая устойчивые решения для современных проблем управления. Приведены реальные примеры и выделены преимущества адаптивных стратегий, такие как повышение устойчивости, эффективности и доверия общества.

Ключевые слова: Адаптивное управление, централизованное управление, вовлечение заинтересованных сторон, устойчивость, принятие решений на основе данных, устойчивое управление, управление природными ресурсами.

Much of the literature that has given rise to adaptive governance has been motivated by concern for the pathology of centralized expert management, also described as ‘command and control’ (Holling and Meffe 1996) and ‘scientific management’ (Brunner and Steelman 2005). This broad approach applies ideas that were originally developed for improving the efficiency of human-designed industrial production lines (see Taylor 1911) to the management of renewable natural resources such as fish, timber or fresh water. Unsurprisingly, this results in highly centralised top-down institutional arrangements that give little attention to the ways these resources are embedded in complex natural systems (Holling 1978, Ludwig et al 1993, Levin 1993, Dietz et al. 2003).

The central argument of the critics is that the application of ‘scientific management’ to natural systems is profoundly non-scientific. The complexity of ecological processes means that reductionist disciplinary study of system components

will always struggle to provide useful insights into the emergent system-level properties of linked social and environmental systems (Holling 1978). It is thus not feasible to establish the knowledge base required to fully predict and control these systems (Jiggins and Roling 2000). In addition, disciplinary science culture and incentives often mitigate against whole-of-system approaches and administrative flexibility, and risk management goals and processes being shaped to serve the interests of scientists, rather than aligning science to support appropriate management (Brunner and Steelman 2005, see Nelson et al 2006 in this issue).

This focus on the problems associated with centralised expert management and the merits of adaptive governance results in a tendency to describe these approaches as two ends of a spectrum – at least in principle – while noting that in practice they may coexist at different scales or in relation to different aspects of natural resource management within a region (Brunner and Steelman 2005).

We consider this typology, while useful, risks obscuring two important things. First, these management approaches are characterised by differences across a range of attitudes and assumptions, as summarised in Table 1. This suggests a spectrum characterised by clusters of issues rather than a simple of continuum delineated by a single variable.

Second, and more important, adaptive governance affirms the messy middle ground, rather than advocating some utopian ideal. The literature has developed through careful empirical observation and reflection on the realities of muddling through. The adaptive governance critique of centralised expert management does not imply that resource management should be entirely decentralised and entrusted to non-experts. Rather, it argues that management practice has overshot, moving from one extreme to another. We thus think it is more useful to think of adaptive governance as sitting between two polar alternatives: centralised expert management and the romantic view that pre-industrial societies naturally lived in balance with nature. (For examples of these romantic views see Ruskin 1862 for a portrait of the noble agricultural village, and Rappaport 1986 for a spiritually attuned noble savage.) While these polar alternatives are flawed in different ways, they are united by their neglect of the nuance and complexity of human motivation and institutions, and the failure to recognise that all behaviour is influenced by implicit or explicit incentive effects.

(a) Romantic environmentalism is characterized by similar assumptions.

(b) Romantic environmentalism also emphasizes spirituality and honouring ancestors.

Ultimately, the task is to employ an analytical framework that matches the most important characteristics of the issue being addressed. Centralized expert management is likely to work well for engineering problems and tightly controlled systems (such as

the factory productions lines this approach was originally developed for), while romantic agrarianism may well be useful for resource management regimes with very high local social or ecological diversity and considerable resilience in relation to the dominant stresses. Adaptive governance has vital contributions in understanding complex and diverse systems that are undergoing major transformations or have low levels of resilience (see Walker and Salt 2006, Smajgl and Larson 2006).

Adaptive management in regional governance is a dynamic and flexible approach to decision-making that allows regional authorities to respond effectively to changing circumstances, uncertainties, and challenges. This system is grounded in principles of continuous learning, where policies and strategies are constantly evaluated and refined based on new information and evolving conditions. It emphasizes stakeholder engagement, ensuring that diverse voices and perspectives are included in the decision-making process, which enhances transparency and promotes collaboration. Moreover, adaptive management relies heavily on data-driven decision-making, utilizing advanced analytics, monitoring systems, and feedback loops to inform and guide governance practices. By integrating these elements, this approach not only fosters resilience and innovation but also enhances the capacity of regional authorities to address complex social, economic, and environmental issues in a sustainable and equitable manner.

Adaptive management emphasizes flexibility and responsiveness, allowing policymakers to adjust strategies, policies, and actions as new information becomes available or circumstances change. This approach ensures that decision-making processes remain relevant and effective in the face of uncertainty and complexity. By integrating real-time feedback mechanisms and continuously monitoring outcomes, adaptive management enables authorities to identify challenges early, evaluate the effectiveness of implemented measures, and make timely course corrections. This dynamic approach not only improves the efficiency of governance but also enhances the ability to achieve long-term objectives while navigating rapidly evolving social, economic, and environmental landscapes.

Table 1. Overview of approaches to managing natural resources

Approach:	Centralised expert management	Adaptive governance	Romantic agrarianism (a)
Summary:	<i>Centralised uniform management based on biophysical science</i>	<i>Evolving multiple contested sources of governance</i>	<i>Decentralised resource management informed by tradition</i>
Assumptions:			
<i>Preferred knowledge base for managing natural resources:</i>	Silo based disciplinary expertise and scientific knowledge	Different types and sources of knowledge add value to decisions	Local traditional knowledge and customs
<i>Dominant motivation of individuals:</i>	Self-interest	Mix of reciprocal motives, favouring 'self regarding' and 'other regarding' motivations according to circumstances	Relationship oriented, prudent self interest with attention to community regard and status (b)
<i>Capacity for coordination:</i>	Individuals are uncooperative	Individuals capable of cooperation and self-oriented action	Individuals are usually cooperative
<i>Primary unit of governance:</i>	Central state agency based on scientific expertise	Multiple groupings and interests	Individuals embedded in community and tradition
<i>Source of authority and legitimacy:</i>	Externally imposed government powers and resources	Fluid multiple sources of support	Internal support expressed through tradition and custom May be supported by religion or spirituality
<i>Review cycle:</i>	Changes in strategy expected to be small and infrequent	Goals, context, knowledge and strategy are all fluid	Traditions provides timeless guidance for varying circumstances

Active participation of local communities, businesses, and other stakeholders is a cornerstone of adaptive management, ensuring that decisions are inclusive, transparent, and aligned with the unique needs and priorities of the region. By involving diverse groups in the decision-making process, regional authorities can gather a wide range of perspectives, local knowledge, and expertise, which helps to identify solutions that are both effective and culturally appropriate. Engaging stakeholders fosters a sense of ownership and accountability, leading to stronger support for policies and initiatives. Additionally, it allows for the identification of potential conflicts early on, facilitating collaborative problem-solving and increasing the likelihood of successful, sustainable outcomes that reflect the aspirations and values of the community. This participatory approach also builds trust between authorities and stakeholders, creating a more resilient and adaptive governance system.

The utilization of data analytics, forecasting models, and real-time monitoring tools is integral to adaptive management, providing a robust foundation for informed decision-making. By analyzing large volumes of data, policymakers can identify trends, predict future outcomes, and assess the potential impacts of various strategies or interventions. Forecasting models allow for scenario planning, helping decision-makers anticipate challenges and opportunities before they arise. Real-time monitoring tools enable continuous tracking of key indicators, providing timely feedback that informs adjustments to policies and actions as conditions evolve. These data-driven processes enhance the accuracy and reliability of decisions, ensuring that regional

governance is proactive rather than reactive. They also foster transparency, as data can be shared with stakeholders, promoting accountability and trust in the decision-making process. Ultimately, the integration of data analytics into governance processes supports the optimization of outcomes, enhances efficiency, and strengthens the resilience of regional systems.

Continuous evaluation and learning from implemented strategies are essential components of adaptive management, helping to refine and improve governance policies over time. These feedback loops involve systematically collecting data on the performance of policies, initiatives, and interventions, and using this information to assess their effectiveness. By regularly reviewing outcomes, authorities can identify successes, challenges, and areas for improvement. This process enables a flexible and iterative approach to governance, where policies are not static but evolve based on real-world results and changing circumstances. Feedback loops also encourage a culture of learning, where policymakers, stakeholders, and the public contribute to ongoing dialogue and problem-solving. As a result, governance becomes more responsive and resilient, continuously adapting to new information, emerging issues, and the evolving needs of the region. These iterative improvements lead to more effective and sustainable governance practices in the long term.

Advantages of Adaptive Management in Regional Governance

Adaptive systems are better equipped to handle economic, environmental, and social changes because they are designed to be flexible, responsive, and resilient in the face of uncertainty. By continuously monitoring and evaluating evolving conditions, adaptive systems can adjust their strategies, policies, and practices to address emerging challenges and opportunities. In the economic realm, these systems can respond to market fluctuations, shifts in global trade, or changes in consumer behavior by quickly altering economic policies or reallocating resources. In environmental contexts, adaptive systems can adjust to climate changes, natural disasters, or shifts in ecosystems by modifying conservation strategies, infrastructure planning, or resource management practices. Socially, they can adapt to demographic shifts, public health crises, or changes in public sentiment by refining social policies, improving community engagement, and responding to emerging needs.

Moreover, adaptive systems encourage collaboration and stakeholder involvement, ensuring that decisions reflect diverse perspectives and are informed by the latest data and insights. This proactive, data-driven approach allows for quicker responses to new risks and opportunities, reducing the likelihood of long-term negative impacts. Ultimately, adaptive systems foster long-term sustainability and resilience, helping regions navigate the complexities of rapidly changing economic, environmental, and social landscapes.

By addressing inefficiencies promptly, adaptive management ensures that resources are utilized more effectively, maximizing their impact. The continuous evaluation and monitoring inherent in adaptive systems allow for the early identification of resource misallocation or underperformance. This timely detection enables decision-makers to make adjustments, optimize resource allocation, and eliminate waste, thereby improving overall operational efficiency. Whether it involves reallocating funding, streamlining processes, or refining policies, addressing inefficiencies helps reduce unnecessary costs and ensures that limited resources are directed toward initiatives that provide the most value. Furthermore, the flexibility of adaptive systems allows for dynamic adjustments, ensuring that resources can be shifted as new priorities or challenges emerge. This approach leads to better outcomes with fewer resources, contributing to both economic sustainability and long-term effectiveness in governance.

Improved Public Trust: Transparent and inclusive processes are key to fostering trust among citizens and stakeholders, which is essential for the success of any governance system. When decision-making is open and accessible, and when stakeholders are actively engaged in the process, citizens feel that their voices are heard and their concerns are addressed. This sense of inclusion builds confidence in the governance system, as people are more likely to trust decisions that reflect their input and are based on clear, evidence-driven rationale.

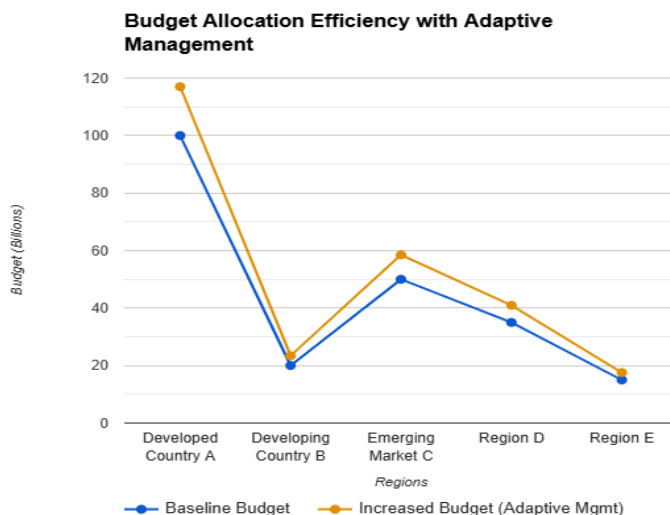
Moreover, transparency ensures accountability, as policies, actions, and outcomes are made visible to the public. When authorities regularly share data, progress reports, and updates, it reinforces the idea that decisions are made for the common good, rather than for hidden or vested interests. This openness reduces skepticism and helps prevent corruption or the perception of unfairness.

In inclusive and participatory systems, diverse groups—including marginalized communities—have the opportunity to contribute, ensuring that policies are more representative and relevant to the needs of all stakeholders. As a result, public trust is strengthened, leading to greater cooperation, community support, and overall stability in governance. Ultimately, this trust becomes a foundation for more effective policy implementation and long-term societal resilience.

Table2. Implementation in Regional Governance

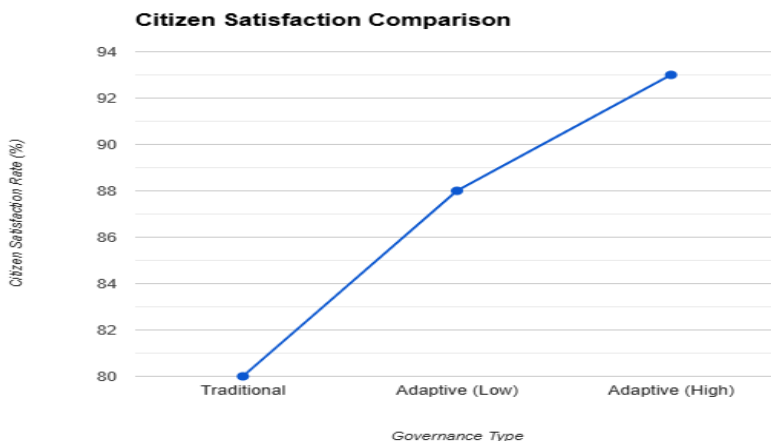
Region	Adaptive Strategy Implemented	Outcome
Scotland (UK)	Climate adaptation in urban planning	Reduced flood risk by 30%; improved resilience
California (USA)	Wildfire risk management using adaptive policies	20% reduction in wildfire damages
Singapore	Smart city initiatives with adaptive traffic systems	25% reduction in traffic congestion

1. **Budget Allocation Efficiency:** Studies reveal that regions adopting adaptive management practices experience an average **15-20% increase in budget efficiency** due to improved resource allocation.

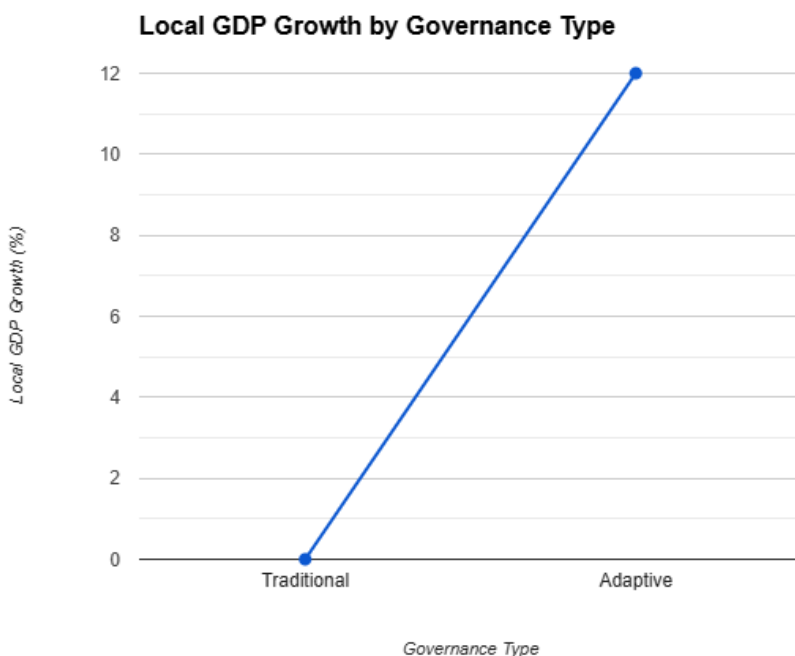
1.2.1 – image.

2. **Economic Impact:** Adaptive regional governance contributes to an **8-12% growth in local GDP**, particularly in areas implementing technological solutions.

1.2.2 – image.

3. **Economic Impact:** Adaptive regional governance contributes to an **8-12% growth in local GDP**, particularly in areas implementing technological solutions.

1.2.3 – image.

The role of adaptive management in regional governance is pivotal in navigating the complexities of modern challenges and uncertainties. This approach allows authorities to effectively address dynamic social, economic, and environmental conditions by fostering a governance model that is flexible, inclusive, and rooted in data-driven decision-making. Adaptive management promotes sustainable development by enabling continuous learning, iterative policy adjustments, and proactive responses to emerging trends and risks. Additionally, it enhances regional resilience by building systems that can withstand and adapt to disruptions while maintaining core functionality. To maximize the benefits of adaptive management, authorities must prioritize investments in capacity-building initiatives, equipping policymakers and administrators with the skills and knowledge needed to implement adaptive strategies. The adoption of advanced technologies, such as real-time monitoring tools, predictive analytics, and digital platforms, is essential for improving decision-making accuracy and responsiveness. Moreover, fostering robust stakeholder collaboration ensures that governance processes remain inclusive and reflective of diverse community needs and perspectives. By integrating these elements, adaptive management becomes a transformative approach, driving effective governance and sustainable progress in an increasingly complex world.

References:

1. Tixomirov, V. P. (2017). Distance Learning: Theoretical Foundations and Practices. Moscow: Moscow State University Press.
2. Polat, E. S. (2018). Modern Pedagogical Technologies in Distance Learning. Saint Petersburg: Russian Academy of Education.
3. Garrison, D. R., & Anderson, T. (2011). E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice. London: Routledge.
4. Якубов, Максадхан Султанниязович. "ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЭЛЕКТРОН ХУЖЖАТ АЙЛАНИШИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТАМОЙИЛЛАРИ." PEDAGOGS 54.1 (2024): 113-118.
5. Якубов, Максадхан Султанниязович. "КАТТА МАСШТАБЛИ ТАЪЛИМ СОҲАСИ ЭЛЕКТРОН ХУЖЖАТ АЛМАШИНУВИНИНГ ТЕХНИК ВА ТАШКИЛИЙ ТАЪМИНОТИ." BARQARORLIK VA YETAKSHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMİY JURNALI 3.12 (2023): 163-170.
6. Якубов, Максадхан Султанниязович. "ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЭЛЕКТРОН ХУЖЖАТ АЙЛАНИШИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ОМИЛЛАРИ." BARQARORLIK VA YETAKSHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMİY JURNALI 3.11 (2023): 145-149.
7. Якубов, Максадхан Султанниязович. "КАТТА МАСШТАБЛИ ОБЪЕКТЛАР ЭЛЕКТРОН ХУЖЖАТ АЙЛАНИШ ТИЗИМИНИ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛИ: СИСТЕМНЫЙ АНАЛИЗ СИСТЕМЫ ЭЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБОРОТА КРУПНЫХ ОБЪЕКТОВ." Молодой специалист 2.14 (2023): 43-55.
8. Якубов, Максадхан Султанниязович. "ТАЪЛИМ СОҲАСИДА ЭЛЕКТРОН ХУЖЖАТ АЙЛАНИШ ТИЗИМИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ: SPECIFIC CHARACTERISTICS OF THE IMPLEMENTATION OF THE ELECTRONIC DOCUMENT CIRCULATION SYSTEM IN THE FIELD OF EDUCATION." Молодой специалист 2.13 (2023): 45-53.
9. Якубов, Максадхан Султанниязович. "КАТТА МАСШТАБЛИ ТАЪЛИМ СОҲАСИ ЭЛЕКТРОН ХУЖЖАТ АЛМАШИНУВИНИНГ ТЕХНИК ВА ТАШКИЛИЙ ТАЪМИНОТИ." BARQARORLIK VA YETAKSHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMİY JURNALI 3.12 (2023): 163-170.
10. Holling, C. S., & Meffe, G. K. Command and Control and the Pathology of Natural Resource Management. Conservation Biology, 10(2), 328–337.
11. Brunner, R. D., & Steelman, T. A. (2005). Adaptive Governance: Integrating Science, Policy, and Decision Making. Columbia University Press.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI

Mirzoyeva Nigora Shavkatjonovna
O'zbekiston- Finlandiya pedagogika
instituti o'qituvchisi

Esanova Ziyoda Asliddin qizi
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universitetining Urgut filiali talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari va oilalar o'rtasidagi samarali hamkorlik bolalarning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun zarurdir. Ushbu maqolada hamkorlikning asosiy jihatlari, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida ma'lumot almashish, birgalikda rejalashtirish va bolalar uchun qulay muhit yaratish haqida qisqacha so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, oila, hamkorlik, ta'lim jarayoni, ijtimoiy ko'nikmalar, hissiy rivojlanish, ota-onala, bolalar, ma'lumot almashish, qulay muhit.

Аннотация: Для успешного развития детей необходимо эффективное сотрудничество организаций дошкольного образования и семьи. В этой статье обсуждаются ключевые аспекты сотрудничества, обмена информацией между родителями и учителями, совместного планирования и создания среды, дружелюбной к ребенку.

Ключевые слова: дошкольное образование, семья, сотрудничество, образовательный процесс, социальные навыки, эмоциональное развитие, родители, педагоги, обмен информацией, поддерживающая среда.

Abstract: Effective cooperation between preschool education organizations and families is necessary for the successful development of children. This article discusses key aspects of collaboration, information sharing between parents and teachers, joint planning, and creating a child-friendly environment.

Keywords: preschool education, family, cooperation, educational process, social skills, emotional development, parents, teachers, sharing information, supportive environment.

Kirish: Maktabgacha ta'lim — bolalarning hayotidagi muhim bir bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda bolalar nafaqat bilim va ko'nikmalarni egallashadi, balki ijtimoiy va hissiy rivojlanishlarini ham amalga oshiradilar. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari (MTT) va oilalar o'rtasidagi hamkorlik ushbu jarayonni yanada samarali va muvaffaqiyatli qilishda muhim rol o'ynaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolalarga ta'lim berish, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash va rivojlantirishda asosiy o'rin tutishda quyidagi vazifalari o'z ichiga oladi:

1. Ta'lim jarayonini tashkil etish- O'qituvchilar bolalarning yoshiga va rivojlanish darajasiga mos keladigan dasturlarni ishlab chiqadilar. Bu dasturlar bolalarga o'zlarini ifoda etish, o'rganish va o'zaro muloqot qilish imkonini beradi.

2. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish- MTT bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Bolalar bir-biri bilan muloqot qilish, jamoaviy ishlarni bajarish va hissiy intellektni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

3. Ota-onalar bilan aloqalar- MTTlar ota-onalar bilan doimiy aloqada bo'lish orqali ularning fikrlarini inobatga olishadi va bolalar haqida ma'lumot berishadi. Bu esa ota-onalarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlariga yordam beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlatida oila bilan o'zaro hamkorlik juda muhim hisoblanadi. Boisi oila bolalarning ilk tarbiya topish maskani hisoblanadi. Bolalar aksar hayotiy ko'nikmalarni, axloqiy qadriyatlarni va ijtimoiy munosabatlarni aynan oiladan o'rganadilar. Bolalarni har tomonlama rivojlantirishda oilaning asosiy jihatlari:

1. Bolalarni tayyorlash- Ota-onalar bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotiga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Ular bolalariga asosiy bilimlar, muloqot qobiliyatlari va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini o'rgatishlari mumkin.

2. Tarbiya va qadriyatlar- Oila bolalarga axloqiy qadriyatlarni, an'analarni va madaniyatni o'rgatadi. Bu esa ularda ijtimoiy mas'uliyat hissini shakllantiradi.

3. Emotsional qo'llab-quvvatlash- Ota-onalar bolalarining hissiy holatini kuzatib borishlari va zarur bo'lgan hollarda qo'llab-quvvatlashlari muhimdir. Bu bolalarga o'zlariga nisbatan ishonch ortishiga yordam beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyatli jihati shundaki birgalikda olib borilgan ishlar natijasida bolalarning har tomonlama rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu hamkorlikning ba'zi afzalliklari sifatida quyidagilarni keltirishimiz mumkin:

1. Ma'lumot almashish- Ota-onalar va pedagoglar bir-birlariga bolalarning kuchli va zaif tomonlari haqida ma'lumot berish orqali ularning rivojlanishini yaxshilashlari mumkin;

2. Birlikda rejalashtirish- Ota-onalar va pedagoglar birgalikda bolalar uchun maxsus tadbirlar, o'yinlar va turli qiziqarli mashg'ulotlarni rejalashtirishlari mumkin. Bu bolalarning qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi.

3. Bolalar uchun qulay muhit yaratish- Oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti birgalikda ishlaganda, bolalar uchun qulay va xavfsiz muhit yaratiladi, bu esa ularning rivojlanishini yanada tezlashtiradi.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash joizki maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlik bolalarning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun zarurdir. Bu hamkorlik orqali bolalar nafaqat bilim olishadi, balki ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar, hissiy jihatdan o'sadilar va hayotga tayyorlanadilar. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlari va oilalar o'rtasida samarali aloqa va hamkorlikni yo'lga qo'yish har bir bolaning muvaffaqiyatli kelajagi uchun muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shodmonova, M. Oila va maktab o'rtasidagi hamkorlik: nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent: (2017).
2. Fayziyeva Z. "MTM va oila hamkorligi" Maktabgacha ta'lim jurnali 2/2016
3. Z.B.Qodirov. Komil inson tarbiyasining pedagogik asoslari. T-2001.
4. M.Quramov. Oila – milliy tarbiyao'chog'i. Xalqta'limi jurnal. T-2007
5. U.Otavaliyeva. Bola tarbiyasida bog'cha va oila xamkorligi. T-2008.
6. Abdurahmonovna, N. M. (2021). Pedagogical and Psychological Aspects of Professional Sustainability of Future Teachers

EXTRACTION OF ALKALOIDS AND PROCESSES OCCURRING IN THE BODY

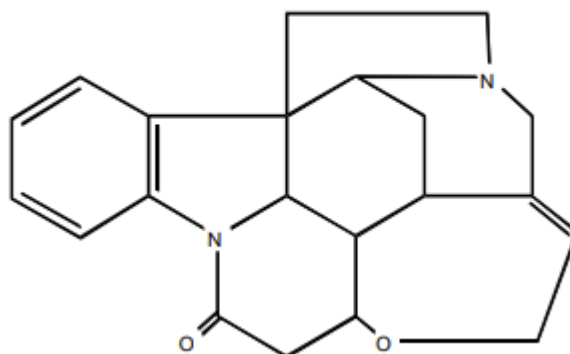
*Baykulov Azim Kenjayevich,
Toshboyev Feruz Nizomiddinovich
Muratov Muzaffar Shermamatovich
Samarkand State Medical University,
Samarkand Uzbekistan.*

Annotation: "Alkaloids" are basic nitrogen-containing organic compounds found in plants and animals. By the 19th century, strychnine, quinine, caffeine, atropine, ephedrine and others were isolated from alkaloids. Academicians S.Yu.Yunusov and O.S. Sadikov's work with his students on alkaloids. According to the studies by S.Yu.Yunusov, alkaloids are most abundantly collected from the shoot of the plant in early spring, from the seeds of annual plants in autumn, from the roots and seeds of perennial plants. Chemistry of Plant Substances of the Academy of Sciences of Uzbekistan in 1943-1993. 266 plant species belongs to 29 families, 345 species were studied at the institute under the leadership of S. Yu. Yunusov, and 913 alkaloids were isolated from them.

Key words: the institute, alkaloids, Strychnine, in water, chloroform, ethyl alcohol.

Introduction: The structure of 518 new alkaloids belonging to different groups were determined and introduced to science. Indole alkaloids, Strychnine, brucine, and reserpine are toxicologically significance and effect on the human body.

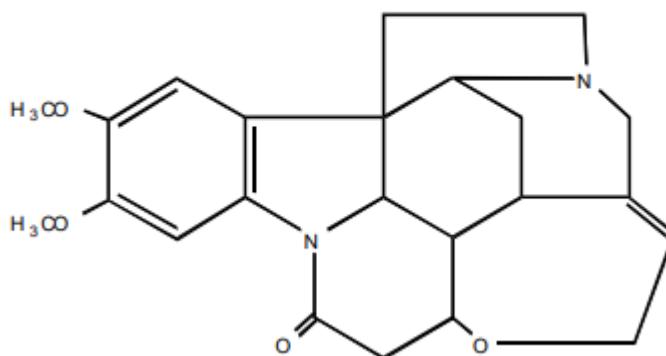
Strixnin

Strychnine alkaloid is found with brucine alkaloid in gorse, bitter melon and other plants. Strychnine is a very toxic substance. Strychnine is basically soluble in chloroform, ethyl alcohol, slightly soluble in water and diethyl ether. Strychnine nitrate

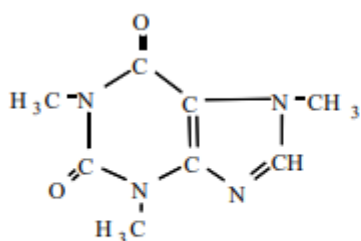
salt is soluble in water, chloroform, ethyl alcohol, also well soluble in water and ethyl alcohol. Strychnine can be extracted from biological objects by acidified water, alcohol, and electro dialysis. Strychnine is soluble in the organic solvent in both alkaline and acidic conditions, and the main part is extracted in alkaline conditions. In medicine, nitrate strychnine and an alcoholic solution of nutmeg are used in drug withdrawal, blood pressure decreases, bradycardia, metabolism decreases, paresis and paralysis. When poisoned with strychnine, it stimulates the central nervous system of the body, and quickly reversible symptoms of convulsions occur, and death occurs due to paralysis of the central nervous system in the body. Poisoning with strychnine is especially dangerous in cases of liver, kidney, heart disease and children's diseases. It is absorbed very quickly in the body, about 80% is metabolized, and the rest is excreted unchanged through the urine. Metabolites have not been fully studied yet. Strychnine can accumulate in the body and remain in the organs of the corpse for several years.

Brucin

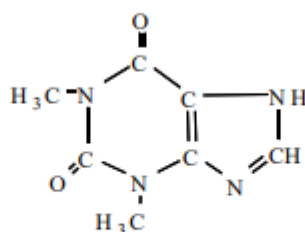

Brucin is chemically similar to strychnine. Brucin is basically soluble in ethyl alcohol, chloroform, diethyl ether and poorly soluble in water. Brucin alkaloid dissolves in the organic solvent layer under alkaline and acidic conditions (pH=7.5-12). Brucin is not used in medicine, it is used in practice to determine nitric acid. The toxicological significance of brucin stimulates heart activity, dilates cardiac veins and bronchial muscles. The main part of brucin is metabolized in the body.

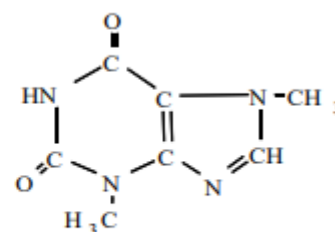
Results and discussion: Alkaloids containing xanthine. Caffeine, theobramine, and theophylline, their toxicological significance and effects on the human body.

kofein

teofillin

teobromin

Caffeine is basically soluble in chloroform, alcohol and water, slightly soluble in ether, mainly extracted from chloroform in acidic condition, partially in alkaline condition. Caffeine has a stimulating effect on the central nervous system, reduces the effect of narcotics and sleeping pills, stimulates breathing and other nerve centers. Caffeine is used in medicine as a base and benzoate and salicylate salts. Caffeine is quickly absorbed and broken down in the body, a small amount is excreted through urine. The rest accumulates in the body. Caffeine has a weaker toxic effect than theophylline, and a stronger toxic effect than theobromine. Theobromine (3,7-dimethylxanthine) This alkaloid is preserved in cocoa and tea leaves, and there are many ways to synthesize it. Theobromine oxidizes and decomposes into methylurea and methylaloxan. Theobromine hardly passes from an alkaline solution to an organic layer, and from an acidic solution it dissolves well into an organic layer. Theobromine stimulates heart activity, dilates cardiac veins and bronchial muscles, enhances diuresis. Theobromine stimulates the central nervous system more weakly than caffeine and is used in spasm of cerebral blood vessels and chronic coronary disease. Theobromine is used in the form of sodium and salicylate salts and as part of other pharmaceutical drugs. Theobromine is well absorbed in the body, as a result of its oxidation and N-demethylation, 3-methyl-7-methylxanthine and 7-methylureic acid are formed and excreted from the body through urine.

Conclusion: Theophylline (1,3-dimethylxanthine) Theophylline is extracted from tea leaves. Today it is synthesized and isolated. It passes from the composition of the acidic solution to the organic solvent layer, it is an isomer of theobromine. Theophylline is used in medicine in the form of powder and tablets. The main properties of theophylline are diuretic, anti-asthmatic, and used in ischemic heart disease. It undergoes metabolism and is excreted from the body in the form of 1,3-dimethyl, 3-methyl, 1-methyl urea through urine.

LIST OF REFERENCES

1. Nizomiddinovich T. F. et al. EXPERIMENTAL MYOCARDIAL INFARCTION LDH BILAN CORRECTION OF NATHIJALARI: Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – T. 6. – №. 1. – C. 63-68.
2. Nizomiddinovich T. F. et al. QON TOMIR KASALIKLARIDA ENOSNING O'RNINI: Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – T. 6. – №. 1. – C. 56-62.
3. Sh, Xushnazarov Z., L. Kenjayeva, and F. N. Toshboyev. "PIRRILO [2, 3-D] PIRIMIDINLARNING BIOLOGIK FAOLLIGI." *TADQIQOTLAR. UZ* 39.5 (2024): 30-35.
4. Sh X. Z., Toshboyev F. N., Izatullayev S. A. PIRIMIDIN HALQASI ISHTIROKIDA SINTEZ VA PIRIMIDINNING BIOLOGIK FAOLLIGI //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 38. – №. 5. – C. 28-34.

5. Toshboyev F. N., Tashanov O. S., Izatullayev S. A. Oziqa tarkibidagi spirtlarni oksidlanish jarayonini matematik modilashtirish orqali xisoblash //golden brain. – 2023. – Т. 1. – №. 28. – С. 117-120.
6. Toshboyev F. N., Iskandar o'g'li M. S., Fayzullo o'g'li S. S. XITUZAN VA SUT ZARDOBI BILAN OZIQLANTIRILGAN BROYLER JO'JALARINING BIOKIMYOVIY KO'RSATKICHLARI //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – Т. 14. – №. 1. – С. 78-80.
7. Toshboyev F. N. et al. SELECTIVITY OF YKS CATALYZATION IN THE SYNTHESIS OF VINYL ACETATE FROM ETHYLENE AND ACETIC ACID //World of Scientific news in Science. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 31-35.
8. Nizomiddinovich T. F., Abdimannonovich I. S., Zoirovich A. J. Of organic substances by thin layer chromatographic method //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – Т. 14. – №. 1. – С. 70-72.
9. Toshboyev F. N., Bobokulova S. A., Suyunova M. O. Synthesis of vinyl acetate from acetylene with the participation of a nanocatalyst and study of its kinetics //World of Scientific news in Science. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 11-18.
10. Тошбоев Ф. Н., Ахмадов Д. З., Эшанкулов З. А. Динамика нитрергической системы при гиперхолестеринемии //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – Т. 14. – №. 1. – С. 73-77.
11. Baykulov A. K., Toshboyev F. N., Akhmadov J. Z. BIOCHEMICAL AND PHYSIOLOGICAL CHANGES IN PARASITE PARAMETERS IN THE HOST-PARASITE RELATIONSHIP //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 257-262.
12. Xudoyberdiyev I. I. et al. Etilen va sirka kislotadan vinilasetat olinishi jarayonining fizik-kimyoviy asoslari //Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 59-62.
13. Toshboyev F. N., Akhmadov J. Z., Eshonqulov Z. A. ETHYLENE OXYACETYLATION REACTION KINETICS LEARN //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 253-256.
14. Тошбоев Ф. Н., Анваров Т. О., Изатуллаев С. А. ОПРЕДЕЛЕНИЕ PH СРЕДЫ ЛЕКАРСТВЕННЫХ ВЕЩЕСТВ ПОТЕНЦИОМЕТРИЧЕСКИМ МЕТОДОМ //World of Scientific news in Science. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 166-169.
15. Ваходирович S. S., Nizomiddinovich T. F., Ergashboevna E. M. GAZ ARALASHMALARINI NAZORAT QILISHNING TERMOKATALITIK USULI //Journal of Universal Science Research. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 276-281.
16. Байкулов А. К., Муртазаева Н. К., Тошбоев Ф. Н. ДИНАМИКА ВЛИЯНИЯ ЛАКТАТДЕГИДРОГЕНАЗЫ ПРИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМ ИНФАРКТЕ МИОКАРДА //World of Scientific news in Science. – 2024. – Т. 2. – №. 3. – С. 244-251.

BIOCHEMICAL BASES OF THERAPY IN VETERINARY MEDICINE*Xolmurodov Nazirbek Sodiq o'g'li**Shokirova Marjona Sherzodovna,**Umarova Shaxnoza Ilyos qizi**Students of Samarkand State Veterinary,**Biotechnology and Biotechnology University**Scientific supervisor: Hayitova Barno Amirovna**Scientific consultant: Saparov Oybek Jumanazarovich*

Abstract. The biochemical bases of therapy in veterinary medicine are critical for understanding how to effectively diagnose, treat, and manage diseases in animals. Here are some key aspects of how biochemistry informs therapeutic approaches: Pharmacokinetics examines how drugs are absorbed, distributed, metabolized, and excreted in the body. This knowledge helps veterinarians determine appropriate dosing regimens and routes of administration. Pharmacodynamics involves how drugs exert their effects on the body, including mechanisms of action, therapeutic effects, and potential side effects. Biochemical analyses reveal critical information about an animal's health status, allowing for the identification of disease processes and assessment of treatment responses through various biomarkers. These can include enzyme levels, electrolyte imbalances, and metabolic byproducts. Drug Composition and Mechanism of Action: Understanding the biochemical composition of therapeutic agents—including active ingredients and their mechanisms—enables veterinarians to select appropriate treatments for specific conditions. For instance, anti-inflammatory medications and antibiotics work by targeting specific biochemical pathways or infectious agents. Nutritional Biochemistry: Nutrition plays a vital role in therapy, as specific nutrients can influence healing and overall health. For example, employing specialized diets or supplements that contain antioxidants can support liver function or immune response during treatment. Personalized Medicine: Recognizing individual variability in animal patients, such as age, breed, genetic predispositions, and underlying health conditions, allows veterinarians to tailor treatments more effectively. Biochemical profiles can guide adjustments in therapy based on a patient's unique needs. Routine biochemical testing during therapy helps monitor the effects of medications on organ function and systemic health, allowing for swift adjustments and minimizing adverse effects. This is especially crucial in long-term or complex treatments. Understanding biochemical interactions between different drugs, as well as between drugs and food, helps to anticipate and manage potential side effects and interactions, ensuring safer treatment protocols. In

summary, the biochemical bases of therapy in veterinary medicine are fundamental for developing effective treatment strategies, enhancing the precision of care, and improving outcomes for animals. This approach allows veterinarians to integrate a comprehensive understanding of biochemistry into everyday clinical practice.

Keywords: Personalized Medicine, Drug Composition, Nutritional Biochemistry, Mechanism of Action

Introduction. The relevance of biochemical data in veterinary therapy cannot be overstated, as it plays a pivotal role in diagnosing, treating, and managing diseases in animals. Here are several key points highlighting its importance: Biochemical data can reveal abnormalities in organ function and metabolism before clinical signs appear. This allows for early intervention, which can significantly improve prognosis and treatment outcomes. Biochemical tests provide specific information about various diseases. For example, elevated liver enzymes can indicate hepatic issues, while abnormal electrolyte levels may point to renal dysfunction. This helps veterinarians differentiate between similar conditions and make accurate diagnoses. Regular biochemical assessments enable veterinarians to monitor how well a patient responds to treatment. For example, changes in blood glucose levels can indicate the effectiveness of insulin therapy in diabetic animals. Biochemical data allows for the tailoring of treatment plans. If an animal shows adverse reactions to a medication based on biochemical feedback, veterinarians can adjust dosages or switch to alternative therapies. Evaluating levels of specific enzymes, electrolytes, and other biochemical markers helps assess the function of vital organs such as the liver, kidneys, and pancreas. Understanding these functions is crucial for managing conditions like liver disease, renal failure, and metabolic disorders.

Biochemical data can guide dietary recommendations, especially in cases of metabolic disorders or specific health conditions. For example, biochemical analysis can help determine the need for supplemented vitamins and minerals, or influence the formulation of special diets. Analyzing biochemical parameters provides insights into the underlying mechanisms of diseases, aiding researchers and practitioners in developing new therapeutic strategies or improving existing ones. Individual variations in metabolism and response to treatment can be identified through biochemical analysis, allowing for personalized treatment plans tailored to the specific needs of each animal. Regular biochemical testing can be part of wellness checks, helping to predict potential health issues before they become serious, thus allowing for preventive measures to be taken. Biochemical data contribute to the development of new therapies and veterinary pharmaceuticals, helping to advance the field of veterinary medicine with evidence-based practices.

In summary, biochemical data is integral to veterinary therapy as it enhances diagnostic accuracy, treatment efficacy, and overall animal health management. By leveraging biochemical insights, veterinarians can ensure a more informed, proactive, and personalized approach to veterinary care.

Aim of the Study to determine the optimal aspects of the biochemical basis of therapy in veterinary medicine.

Materials and methods. Data sources from databases of highly rated journals (articles), monographs and dissertations over the past 5 years and processing by meta-analysis.

Discussion. Early detection of abnormalities through biochemical data is a crucial aspect of veterinary medicine. Here's how this proactive approach benefits animal health:

Subclinical Disease Detection: Many diseases progress silently without visible symptoms until they reach an advanced stage. Biochemical tests can identify changes in organ function, such as elevated liver enzymes or altered kidney values, before the animal shows any clinical signs. This allows for timely diagnosis and treatment.

Improved Treatment Options: Early intervention often leads to a wider range of treatment options. For example, if a liver issue is detected before significant damage occurs, veterinarians can implement dietary changes or medications that might completely resolve the issue rather than managing advanced disease.

Better Prognosis: Animals treated in the early stages of a disease generally have better outcomes. For instance, early detection and management of diabetes can prevent complications like diabetic ketoacidosis, improving long-term health and quality of life.

Preventive Care: Routine biochemical screenings as part of wellness exams can help identify potential health issues early, allowing for preventive measures to be taken. This proactive approach not only helps in individual cases but can also contribute to overall herd or population health management.

Customization of Treatment Plans: Early detection affords veterinarians the opportunity to personalize treatment plans based on specific biochemical markers, ensuring that the therapy is tailored to the individual animal's needs and conditions.

Reduced Treatment Costs: By catching diseases early, the overall cost of treatment can often be reduced. Advanced-stage diseases typically require more intensive—and therefore more expensive—treatment regimens compared to those that can be managed at an earlier stage.

Biochemical tests are invaluable in veterinary medicine because they offer precise insights into the health status of animals and can highlight specific disease processes. Let's delve a bit deeper into how these tests provide critical information:

Liver Function Tests:

Elevated Liver Enzymes: Tests such as alanine aminotransferase (ALT), aspartate aminotransferase (AST), and alkaline phosphatase (ALP) help assess liver health. High levels can indicate liver damage, inflammation, or cholestasis (bile flow obstruction).

Bilirubin Levels: Elevated bilirubin can indicate liver dysfunction or hemolysis, giving clues about potential jaundice and other hepatic issues.

Kidney Function Tests:

Blood Urea Nitrogen (BUN) and Creatinine: Elevated levels of these metabolites can signal renal dysfunction. Creatinine in particular is a reliable indicator of kidney clearance ability.

Electrolytes: Abnormal levels of electrolytes (such as potassium and phosphorus) can also indicate kidney disease, dehydration, or endocrine disorders, particularly in chronic kidney disease.

Pancreatic Function Tests:

Amylase and Lipase: Elevated levels may suggest pancreatitis or pancreatic injury, helping to differentiate between gastrointestinal and pancreatic disease.

Specific Tests for Canine Pancreatic Lipase Immunoreactivity can provide more accurate insights into pancreatic health.

Electrolyte Imbalances:

Electrolytes like sodium, potassium, calcium, and chloride are crucial for many physiological processes. Abnormal levels can signify issues such as dehydration, kidney disease, hormonal dysregulation (e.g., Addison's disease), or metabolic disorders.

Endocrine Disorders:

Biochemical tests help diagnose conditions such as diabetes mellitus (elevated blood glucose and fructosamine levels), hyperthyroidism (increased thyroid hormones in cats), or hypothyroidism (decreased thyroid hormones in dogs).

Infection and Inflammation:

Certain biochemical markers can indicate inflammation or infection. For example, increased acute-phase proteins and changes in white blood cell counts can suggest inflammatory processes or infections.

Equine and Specialty Tests:

Specific biochemical profiles are also available for unique species and conditions, such as tests for equine metabolic syndrome or performance-related disorders in horses.

Conclusions

By correlating biochemical test results with clinical findings and history, veterinarians can accurately diagnose and effectively manage numerous health issues. This synergy between biochemical testing and clinical assessment is fundamental in ensuring that animals receive precise and timely treatment.

In summary, the ability to detect abnormalities in organ function and metabolism through biochemical data is invaluable in veterinary practice. It emphasizes the importance of regular health screenings and helps veterinarians provide timely and effective care, ultimately leading to healthier outcomes for animals.

Reference

1. Stockham S. L., Scott M. A. (ed.). Fundamentals of veterinary clinical pathology. – John Wiley & Sons, 2024.
2. Janas K. E. A., Tobias K. M., Aisa J. Clinical outcomes for 20 cats with congenital extrahepatic portosystemic shunts treated with ameroid constrictor ring attenuation (2002–2020) //Veterinary Surgery. – 2024. – Т. 53. – №. 2. – С. 243-253.
3. Reeves A. M. et al. HEMATOLOGY AND BIOCHEMICAL REFERENCE INTERVALS FOR FREE-RANGING PRONGHORN (ANTILOCAPRA AMERICANA) IN WEST TEXAS //Journal of Zoo and Wildlife Medicine. – 2024. – Т. 55. – №. 3. – С. 573-584.
4. Толегенов Н. С., Кереев А. К., Абдрахманов Р. Г. ГЕМАТОЛОГИЧЕСКИЕ И БИОХИМИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ КРОВИ ПРИ ЦЕНУРОЗЕ //Вестник науки. – 2024. – Т. 4. – №. 10 (79). – С. 1202-1211.
5. Требухов А. В., Ракитин Г. А. Влияние пробиотика на биохимические показатели крови служебных собак //Вестник Алтайского государственного аграрного университета. – 2024. – №. 11 (241). – С. 47-52.
6. Тарасова Е. Ю., Матросова Л. Е. ИЗУЧЕНИЕ БИОХИМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СЫВОРОТКИ КРОВИ КУР-НЕСУШЕК ПРИ СОЧЕТАННОМ МИКОТОКСИКОЗЕ НА ФОНЕ ПРИМЕНЕНИЯ МНОГОКОМПОНЕНТНОГО СРЕДСТВА «ГАЛЛУАСОРЬ» 8 //Вестник КрасГАУ. – 2024. – №. 10. – С. 140-146.
7. Байкулов А. К., Убайдуллаева Г. Б., Хайитова Б. А. ЭНДОТЕЛИАЛЬНАЯ ДИСФУНКЦИЯ СОСУДОВ С ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ГИПЕРЛИПОПРОТЕИНЕМИЕЙ //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMİY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 18. – С. 620-626.
8. Советов К. Т., Байкулов А. К. Динамика ИБС с коррекцией ЛДГ //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 47-55.
9. Байкулов А. К. и др. ТОКСИКОДИНАМИКА И ТОКСИКОКИНЕТИКА КОФЕИНА, СТРИХНИНА И РТУТИ //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – Т. 12. – №. 1. – С. 92-100.
10. Байкулов А. К. и др. ВАЛИДАЦИЯ ПЕРЕГОНКИ ЛЕТУЧИХ ЯДОВ ВОДЯНЫМ ПАРОМ //Modern education and development. – 2024. – Т. 13. – №. 2. – С. 117-123.
11. Байкулов А. К. и др. ҚАНДЛИ ДИАБЕТА ҚАРШИ ДОРИ ВОСИТАЛАРИНИ ТОКСИКЛИГИ //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – Т. 12. – №. 1. – С. 87-91.

12. Baykulov A. K., Halimova S. A., Eshburieva N. R. Dynamics of the influence of lactate dehydrogenase during experimental myocardial infarction //World of Scientific news in Science. – 2024. – Т. 2. – №. 3. – С. 232-238.
13. Baykulov A. K. et al. EXPERIMENTAL GIPERLIPOPROTEINEMIYANI XITOSAN HOSULALARI BILAN KORREKSIYASI //Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 230-240.
14. Baykulov A. K., Halimova S. A., Murtazayeva N. K. Vascular endothelial dysfunctions with hyperlipoproteinemia //Golden brain. – 2023. – Т. 1. – №. 7. – С. 4-11.
15. Karjavov A., Fayzullaev N., Baykulov A. Production of acetone by catalytic hydration of acetylene //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2023. – Т. 389. – С. 01046.
16. Baykulov A. K., Hurramova S. G., Ubaydullayeva G. B. STUDYING OXIDATIVE STRESS OF LIPIDS DURING EXPERIMENTAL MYOCARDIAL INFARCTION IN RATS //Bulletin news in New Science Society International Scientific Journal. – 2024. – Т. 1. – №. 5. – С. 181-191.
17. Байкулов А. К., Советов К. Т., Халиков К. М. РЕПАРАТИВНАЯ РЕГЕНЕРАЦИЯ КОЖИ ПРИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМ ТЕРМИЧЕСКОМ ОЖОГЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ХИТОЗАНА //АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ БИМЕДИЦИНЫ-2020. – 2020. – С. 291-292.
18. Ашурбоев Ш. Д. и др. ДОРИ ВОСИТАЛАРИНИНГ ЯРОҚЛИЛИК МУДДАТИНИ АНИҚЛАШ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 57. – №. 10. – С. 147-151.
19. Байкулов А. К., Убайдуллаева Г. Б., Хайитова Б. А. ЭНДОТЕЛИАЛЬНАЯ ДИСФУНКЦИЯ СОСУДОВ С ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ГИПЕРЛИПОПРОТЕИНЕМИЕЙ //О'ЗБЕКISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 18. – С. 620-626.
20. Ermanov R. T., Qarshiev S. M., Baykulov A. K. CHANGES IN THE NITRERGIC SYSTEM DURING EXPERIMENTAL HYPERCHOLESTEROLEMIA //World of Scientific news in Science. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 326-339.
21. Kenjayevich B. A. Dynamics of the nitroergic system in experimental hypercholesterolemia //Int Res J Med Med Sci. – 2023. – Т. 11. – №. 3. – С. 30-34.

БИОХИМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДИАГНОСТИКИ В ВETERЕНАРНОЙ МЕДЕЦИНЕ

Уралов Лазизбек Хайриддин угли

Уралова Ферангиз Хусниддин кизи

*Студенты 204 группы факультета ветеринарной диагностики и безопасности
пищевых продуктов по направлению ветеринарно-санитарной экспертизы
Самаркандского государственного университета ветеринарной медицины,
животноводства и биотехнологии*

Научный руководитель: Эшбуриева Ноила Рашидовна

Научный консультант: Файзуллаев Икромжон Алишерович

Аннотация. Биохимические основы диагностики в ветеринарной медицине являются важной частью общей диагностики заболеваний у животных. Они помогают определить функциональное состояние органов и систем, а также выявить различные патологии. Одним из основных методов биохимической диагностики является анализ сыворотки крови. Он может включать определение уровней различных биохимических маркеров, таких как: общий белок, альбумин, глобулин; АЛТ, АСТ, щелочная фосфатаза и другие, которые могут указывать на повреждение печени или других органов; электролиты: уровень натрия, калия, кальция и других элементов. Анализ мочи: Моча также подвергается биохимическому анализу. Этот метод позволяет выявить заболевания почек, инфекции мочевыводящих путей и другие патологии. Исследуется состав мочи, уровень pH, наличие белка, глюкозы и другие показатели. Биохимия тканей: В некоторых случаях для диагностики используются биопсии тканей, которые затем анализируются на наличие специфических маркеров, указывающих на воспалительные процессы, опухоли и другие патологии. Поиск инфекций: Биохимические методы могут использоваться для выявления инфекционных заболеваний через анализ сыворотки или других биологических жидкостей на наличие антител или антигенов. Генетические исследования: С развитием молекулярной биологии возможно использование генетических тестов для диагностики наследственных заболеваний у животных.

Ключевые слова: Ранняя диагностика заболеваний, Мониторинг состояния здоровья, Оптимизация лечебного процесса, Безопасность пищевых продуктов

Актуальность. Все методы диагностики требуют правильной интерпретации результатов с учетом клинической картины и других исследований, чтобы поставить точный диагноз и предложить соответствующее

лечение. Актуальность биохимических основ диагностики в ветеринарной медицине обусловлена значительными изменениями в подходах к лечению и профилактике заболеваний животных. Современная ветеринарная медицина стремится к точной и ранней диагностике, что особенно важно для обеспечения здоровья животных, повышения продуктивности сельскохозяйственных животных и обеспечения безопасности пищевых продуктов.

Основные аспекты актуальности:

Ранняя диагностика заболеваний: Биохимические анализы позволяют выявлять патологические изменения в организме животных на ранних стадиях, даже до появления клинических признаков. Это значительно улучшает прогноз лечения.

Мониторинг состояния здоровья: Биохимические исследования крови, мочи и других биологических жидкостей помогают отслеживать функциональное состояние органов и систем (печени, почек, сердца и др.) в динамике.

Оптимизация лечебного процесса: Биохимические показатели играют ключевую роль в подборе эффективной терапии, оценке ее результатов и предотвращении возможных осложнений.

Развитие профилактической медицины: Своевременные биохимические исследования помогают предотвратить развитие многих заболеваний, обеспечивая высокую продуктивность и долгую жизнь животных.

Научные исследования и разработка новых методов: Изучение биохимических основ патологий открывает новые пути для разработки диагностических тестов и инновационных методов лечения.

Экономическая эффективность: Точное и своевременное выявление заболеваний уменьшает затраты на лечение, снижает риск эпидемий и повышает экономическую отдачу в сельском хозяйстве.

Безопасность пищевых продуктов: Биохимическая диагностика позволяет контролировать состояние здоровья животных, используемых в пищевой цепи, что минимизирует риск попадания опасных продуктов к потребителям.

Цель. Определить оптимальные аспекты биохимических основ диагностики в ветеринарной медицине.

Материалы и методы. Источники данных баз высокорейтинговых журналов (статей), монографий и диссертационных работ за последние 5-лет и обработка метанализом.

Обсуждение результатов. Биохимические анализы играют ключевую роль в ранней диагностике заболеваний у животных. Они позволяют выявить даже незначительные изменения в метаболизме и функции органов, что может

предшествовать клиническим признакам. Вот некоторые преимущества такого подхода:

Ранняя диагностика: Возможность обнаружить изменения на эмбриональной или субклинической стадии, что позволяет начать лечение до появления выраженных симптомов.

Мониторинг состояния: Биохимические анализы могут использоваться для мониторинга прогресса заболевания или эффективности терапии. Это особенно важно при хронических заболеваниях.

Индивидуализированный подход: Результаты анализов помогают ветеринарным врачам разрабатывать более персонализированные планы лечения, учитывая особенности каждого животного.

Профилактика заболеваний: Регулярный мониторинг биохимических показателей позволяет выявлять предрасположенности к определённым заболеваниям и принимать меры для их предотвращения.

Общая оценка здоровья: Анализы помогают получить полное представление о состоянии животного, включая оценку функций печени, почек, сердца и других органов.

Вывод. Биохимические анализы — это мощный инструмент, который значительно улучшает качество ветеринарной помощи и повышает шансы на успешное лечение. Биохимические основы диагностики являются неотъемлемой частью современной ветеринарной медицины, обеспечивая научно обоснованный подход к выявлению, лечению и профилактике заболеваний у животных.

Использованная литература

1. Толегенов Н. С., Кереев А. К., Абдрахманов Р. Г. ГЕМАТОЛОГИЧЕСКИЕ И БИОХИМИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ КРОВИ ПРИ ЦЕНУРОЗЕ //Вестник науки. – 2024. – Т. 4. – №. 10 (79). – С. 1202-1211.
2. Требухов А. В., Ракитин Г. А. Влияние пробиотика на биохимические показатели крови служебных собак //Вестник Алтайского государственного аграрного университета. – 2024. – №. 11 (241). – С. 47-52.
3. Тарасова Е. Ю., Матросова Л. Е. ИЗУЧЕНИЕ БИОХИМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СЫВОРОТКИ КРОВИ КУР-НЕСУШЕК ПРИ СОЧЕТАННОМ МИКОТОКСИКОЗЕ НА ФОНЕ ПРИМЕНЕНИЯ МНОГОКОМПОНЕНТНОГО СРЕДСТВА «ГАЛЛУАСОРБ» 8 //Вестник КрасГАУ. – 2024. – №. 10. – С. 140-146.
4. Байкулов А. К., Убайдуллаева Г. Б., Хайитова Б. А. ЭНДОТЕЛИАЛЬНАЯ ДИСФУНКЦИЯ СОСУДОВ С ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ГИПЕРЛИПОПРОТЕИНЕМИЕЙ //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 18. – С. 620-626.
5. Советов К. Т., Байкулов А. К. Динамика ИБС с коррекцией ЛДГ //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 47-55.

6. Байкулов А. К. и др. ТОКСИКОДИНАМИКА И ТОКСИКОКИНЕТИКА КОФЕИНА, СТРИХНИНА И РТУТИ //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – Т. 12. – №. 1. – С. 92-100.
7. Байкулов А. К. и др. ВАЛИДАЦИЯ ПЕРЕГОНКИ ЛЕТУЧИХ ЯДОВ ВОДЯНЫМ ПАРОМ //Modern education and development. – 2024. – Т. 13. – №. 2. – С. 117-123.
8. Байкулов А. К. и др. ҚАНДЛИ ДИАБЕТА ҚАРШИ ДОРИ ВОСИТАЛАРИНИ ТОКСИКЛИГИ //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – Т. 12. – №. 1. – С. 87-91.
9. Bayqulov A. K., Halimova S. A., Eshburieva N. R. Dynamics of the influence of lactate dehydrogenase during experimental myocardial infarction //World of Scientific news in Science. – 2024. – Т. 2. – №. 3. – С. 232-238.
10. Bayqulov A. K. et al. EXPERIMENTAL GIPERLIPOPROTEINEMIYANI XITOSAN HOSULALARI BILAN KORREKSIYASI //Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 230-240.
11. Baykulov A. K., Halimova S. A., Murtazayeva N. K. Vascular endothelial dysfunctions with hyperlipoproteinemia //Golden brain. – 2023. – Т. 1. – №. 7. – С. 4-11.
12. Karjavov A., Fayzullaev N., Baykulov A. Production of acetone by catalytic hydration of acetylene //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2023. – Т. 389. – С. 01046.
13. Baykulov A. K., Hurrarova S. G., Ubaydullayeva G. B. STUDYING OXIDATIVE STRESS OF LIPIDS DURING EXPERIMENTAL MYOCARDIAL INFARCTION IN RATS //Bulletin news in New Science Society International Scientific Journal. – 2024. – Т. 1. – №. 5. – С. 181-191.
14. Байкулов А. К., Советов К. Т., Халиков К. М. РЕПАРАТИВНАЯ РЕГЕНЕРАЦИЯ КОЖИ ПРИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМ ТЕРМИЧЕСКОМ ОЖОГЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ХИТОЗАНА //АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ БИОМЕДИЦИНЫ-2020. – 2020. – С. 291-292.
15. Ашурбоев Ш. Д. и др. ДОРИ ВОСИТАЛАРИНИНГ ЯРОҚЛИЛИК МУДДАТИНИ АНИҚЛАШ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 57. – №. 10. – С. 147-151.
16. Байкулов А. К., Убайдуллаева Г. Б., Хайитова Б. А. ЭНДОТЕЛИАЛЬНАЯ ДИСФУНКЦИЯ СОСУДОВ С ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ГИПЕРЛИПОПРОТЕИНЕМИЕЙ //О'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 18. – С. 620-626.
17. Ermanov R. T., Qarshiev S. M., Baykulov A. K. CHANGES IN THE NITRERGIC SYSTEM DURING EXPERIMENTAL HYPERCHOLESTEROLEMIA //World of Scientific news in Science. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 326-339.
18. Kenjayeovich B. A. Dynamics of the nitroergic system in experimental hypercholesterolemia //Int Res J Med Med Sci. – 2023. – Т. 11. – №. 3. – С. 30-34.

IJTIMOIY XULQ-ATVOR VA MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA AVLODLARARO TRAVMANING ROLI

Abubakirov A.B
Kurbaniyazov T.U

Annotatsiya: Ushbu maqola avlodlararo travmaning ijtimoiy xulq-atvor va munosabatlar shakllanishidagi rolini tahlil qiladi. Avlodlararo travma, o'z navbatida, o'tmishdagi og'riqli tajribalar orqali bir avloddan boshqasiga o'tib, ruhiy holat, xulq-atvor va jamiyatdagi munosabatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Maqolada travmaning biologik, psixologik va ijtimoiy yo'llari orqali uzatilishi, shuningdek, uning salbiy ta'sirini kamaytirish yo'llari, masalan, psixologik yordam, ta'lim va jamoaviy tiklanishning ahamiyati yoritilgan. Tavsiyalar va yechimlar orqali travmaning jamiyatda ijobiy o'zgarishlar yaratish imkoniyati ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Avlodlararo travma, ma'naviy-axloqiy tarbiya, ijtimoiy me'yorlar, barkamol shaxs, identifikatsiya.

KIRISH

Avlodlararo travma – bu o'tmishdagi og'riqli voqealar yoki tajribalar, masalan, urushlar, genotsidlar, majburiy migratsiya, iqtisodiy qiyinchiliklar yoki oilaviy zo'ravonlik, bir avloddan keyingi avlodlarga o'tib, ularning ruhiy holati, xulq-atvori va munosabatlariga ta'sir ko'rsatadigan jarayondir. Bu tushuncha nafaqat shaxsiy, balki jamoaviy va ijtimoiy o'lchovga ega bo'lib, odamlarning o'zini tutishi, boshqalar bilan munosabatlari va ijtimoiy qadriyatlarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

A. Ya Varga, O. A. Markitantova va E. Cherepanov tomonidan olib borilgan yana bir tadqiqot biz uchun muhim ahamiyatga ega, chunki u 80-yillarda tug'ilganlarga, ya'ni psixoterapiyaga ko'proq kelganlarga oldingi avlodlarning eng tipik "xabarlari" tahlil qilingan. hozir. Tadqiqotda 58 ayol ishtirok etdi (o'rtacha yoshi 38 yosh). "Javoblarning mazmunini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, respondentlar ko'pincha oilada boshdan kechirgan jarohatlar - Ulug' Vatan urushi, qashshoqlik, pul etishmasligi va ochlik tajribasini ko'rsatdilar" (Varga, va boshqalar, 2017, 18-bet). "Ajdodlarimizdan olingan omon qolish qoidalari asosan travmatik edi: uzoq muddatli rejalar tuzmang, hech kimga, ayniqsa davlatga ishonmang, asosan o'zingizga, oilangizga, do'stlaringizga tayanmang; oziq-ovqat zaxirasini to'plang, qattiq mehnat qiling, taslim bo'lmang" (Varga va boshqalar, 2017, 24-bet). "E'tiqod, ma'naviyat, ijobiy dunyoqarash, qat'iyatlilik, mehnatsevarlik va o'ziga ishonish kabi ekzistensial tushunchalar kuch va manbalar sifatida tilga olingan" (Varga va boshqalar, 2017, 20-bet).

V. Boleber, "...avlodlarni bir-biri bilan bog'laydigan markaziy mexanizmlardan biri" (Boleber, 2010, 24-bet) identifikatsiyasi haqida gapirar ekan, jamoaviy ofatlardan so'ng bola-ota-ona munosabatlaridagi xususiyatlarning tez-tez namoyon bo'lishiga e'tibor qaratadi: Bola nafaqat ota-onalardan birining shaxsiyati yoki xususiyatlari bilan, balki ota-onalarning hayotidagi o'tgan travmatik davr bilan ham aniqlanadi. Ota-ona bu identifikatsiyani bolaga uning tanqidiy narsistik muvozanatini tartibga solish uchun yuklaydi, buning natijasida bola o'zini boshqasining hikoyasi bilan tanishtira boshlaydi¹ Bolaning identifikatsiyasi ota-onaning ongsizligida hissiyot sifatida paydo bo'ladi, bu bolaning ongsizligida qandaydir "sir" ga aylandi. Avlodlar o'rtasidagi chegaralarni tan olmaslik, o'tmish, hozirgi va kelajak o'rtasidagi farqni idrok etishning buzilishi, bu o'ziga xoslikni chalkashtirishga va o'z hayotida vaqtni his qilmaslikka olib keladi.

NATIJARLAR VA MUHOKAMA

O'zbekistonda "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" orqali ehtiyojmand oilalar aniqlanib, ularga ko'mak berilmoqda. Bundan tashqari, oilaviy zo'ravonlikka qarshi kurash bo'yicha huquqiy va psixologik yordam xizmati tashkil etilgan. Xususan, 2020-yilda qabul qilingan Ruhiy salomatlik milliy strategiyasi doirasida depressiya, stress va travmatik tajribalarni boshqarishga qaratilgan ishlar amalga oshirilmoqda. Og'ir sharoitda yashayotgan oilalar va yoshlarni qo'llab-quvvatlash uchun turli ijtimoiy dasturlar ishlab chiqilgan. Davlat oilalarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ularda sog'lom muhitni yaratish maqsadida turli dasturlarni amalga oshirmoqda. Masalan, "Mahalla" instituti orqali oilalardagi muammolar aniqlanib, hal qilinishiga yordam ko'rsatilmoqda.

Masalaning dolzarbligidan kelib chiqqan holda bugungi kunda butun dunyo miqyosida, shu jumladan Respublikamizda voyaga yetmaganlar o'rtasida xulq og'ishining oldini olish borasida bir qator ilmiy va amaliy jihatdan asoslangan chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Respublikamizda bu yo'nalishda olib borilayotgan amaliy ishlardan biri sifatida Toshkent shahri, viloyatlar va tumanlarda voyaga etmaganlar bilan ishlash komissiyalarining tuzilishi va ularning faoliyatini belgilash to'g'risida Vazirlar Mahkamasi tomonidan qabul qilingan hujjatning qabul qilinishi va ushbu hujjatda "voyaga etmaganlar o'rtasida qonunbuzarliklarga barham berish va ularning oldini olish" ga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlar bolalar va o'smirlar yosh va individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olgan va har tomonlama ilmiy asoslangan holda ishlab chiqilishi va ularning ta'sirchanlik darajasini oshirishga alohida e'tibor qaratilsin", deb ta'kidlanishini ko'rsatish mumkin [4]. O'zbekistonda istiqloq sharofati bilan o'rganila boshlandi. Deviant xulqatvorning turli ko'rinishlarini

¹ Boleber, 2010, 25-bet

mamlakatimiz olimlari o'z tadqiqot obektlari doirasida o'rganganlar. Respublika faylasuflari X.Shayxova, Q.Nazarov, M.Xolmatova, N.Komilov (shaxs tarbiyasida ma'naviy-axloqiy tarbiya ta'siri masalalari), sotsiolog M.B.Bekmurodov (ijtimoiy me'yorlarga jamoatchilik fikrining ta'siri jarayonlari), huquqshunoslar A.Qulahmetov, Y.Karakterov, M.Usmonaliyev (jinoatchilikning umumiy jihatlari va o'smirlar jinoatchiligi masalalari), psixolog olimlar G'.B.Shoumarov, N.A. Sog'inov, S.A.Axunjanova, Z.R.Qodirova, E.SH.Usmonov, B.M.Umarov (o'z joniga qasd qilish va jinoatchilik muammolarining ruhiy-psixologik asoslari), pedagog-olimlar O.Musurmonova, D.J.Sharipovalarning (oilada barkamol shaxsni tarbiyalash hamda giyohvandlik, ichkilikbozlik, chekish kabi illatlarning oldini olish muammolari) olib borgan ilmiy ishlarini shunday ishlar jumlasiga kiritish mumkin [6].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, avlodlararo travma insonning xulq-atvori, munosabatlari va ijtimoiy qadriyatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon biologik, psixologik va ijtimoiy yo'llar orqali avloddan-avlodga o'tib, shaxsiy va jamoaviy rivojlanishga to'sqinlik qilishi mumkin. To'g'ri yondashuv bilan avlodlararo travmani davolash va sog'lom xulq-atvor shakllantirish mumkin. Bu jarayon shaxsiy va ijtimoiy rivojlanish uchun mustahkam poydevor bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Агарков В. А., Бронфман С. А. Множественные абортты как способ переработки психической боли [Электронный ресурс] // Консультативная психология и психотерапия. 2014. № 2. URL: <https://psyjournals.ru/mpj/2014/n2/72349.shtml> (Дата обращения: 27.08.2021).

2. Баранова В. А., Донцов А. И. Коллективные воспоминания и культурная травма разных поколенческих групп [Электронный ресурс] // Социальная психология и общество. 2019. Т. 10, № 2. URL: https://psyjournals.ru/social_psy/2019/n2/Baranova_Dontsov.shtml (Дата обращения: 29.08.2021).

3. Бейкер К., Гиппенрейтер Ю. Б. Влияние сталинских репрессий конца 30-х годов на жизнь семей в трех поколениях [Электронный ресурс] // Вопросы психологии. 1995. № 2. URL: <http://www.voppsy.ru/issues/1995/952/952066.htm> (Дата обращения: 23.08.2021).

4. Болебер В. Воспоминание и историзация: трансформация индивидуальной и коллективной травмы и ее трансгенерационная передача // Материалы Российско-немецкой конференции «Травма прошлого в России и Германии: психологические последствия и возможности психотерапии». Сборник статей. М., 2010.

5. Варга А. Я., Будинайте Г. Л. Травма прошлого в России и возможности применения семейной системной терапии // Материалы Российско-немецкой конференции «Травма прошлого в России и Германии: психологические последствия и возможности психотерапии». Сборник статей. М., 2010.

6. Варга А. Я., Маркитантова О. А., Черепанов Е. Семейные правила выживания: послания детям [Электронный ресурс] // Психология и психотерапия семьи. 2017. № 7. URL: <http://familypsychology.ru/semejny-e-pravila-vy-zhivaniya-poslaniya/> (Дата обращения: 23.08.2021).

7. Волкан В. Д. Расширение психоаналитической техники: руководство по психоаналитическому лечению. СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2012.

8. Кигай Н. И. Травма – прошлое и настоящее // Материалы Российско-немецкой конференции «Травма прошлого в России и Германии: психологические последствия и возможности психотерапии». Сборник статей. М., 2010.

9. Коростелева И. С., Ульник Х., Кудрявцева А. В., Ратнер Е. А. Трансгенерационная передача: роль трансмиссионного объекта в формировании психосоматического симптома [Электронный ресурс] // Журнал практической психологии и психоанализа. 2017. № 2. URL: <https://psyjournal.ru/articles/transgeneracionnaya-peredacha-rol-transmissionnogo-obekta-v-formirovanii> (Дата обращения: 24.08.2021).

10. Майн Н. В. Индивидуальная и межпоколенческая психотравматизация кандидатов в замещающие родители. На правах рукописи. 2017 [Электронный ресурс] // URL: <http://www.str.i-docx.ru/38psihologiya/374454-1-mayn-nadezhda-vladimirov...> (Дата обращения: 23.08.2021).

PYTHON DASTURLASH TILINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI

Otaxonov Nurillo Abdumalikovich

NamDU professori

Zarifa Turdaliyeva Dilshodbek qizi

Amaliy matematika 1–kurs magistranti

Аннотация

Python-bu turli xil ilovalar ishlab chiqishda foydalanilishi mumkin bo'lgan umumiy maqsadli dasturlash tili. U yuqori darajadagi ma'lumotlar tuzilmalari, dinamik yozish, dinamik bog'lash va boshqa ko'plab xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Bu esa uni skript yoki komponentlarni bir-biriga bog'laydigan "yopishtiruvchi kod" kabi murakkab dasturlarni ishlab chiqishda qo'llashga imkon beradi. Bundan tashqari, bu tilni deyarli barcha operatsion tizimlarga tizim murojaatlarini amalga oshirish va C yoki C++ da yozilgan kodlarni amaliy maqsadlar uchun kengaytirish mumkin. Hamma joyda va deyarli har bir tizim arxitekturasi bilan ishlash qobiliyati tufayli Python universal til hisoblanadi. U Python Package Index (PyPI) da mavjud bo'lgan minglab modullarni ham o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Python dasturlash tili, kardlashtirish, modul.

ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ЯЗЫКА ПРОГРАММИРОВАНИЯ PYTHON

Отаханов Нурилло Абдумаликович,
профессор НамГУ

Зарифа Турдалиева Дилшодбек кизи,

Магистрант 1 курса специальности Прикладной математика НамГУ.

Аннотация

Python—это язык программирования общего назначения, которого можно использовать для разработки различных приложений. Он включает в себя высокоуровневые структуры данных, динамическую запись, динамическую привязку и многие другие функции. Это позволяет применять его при разработке сложных приложений, таких как скрипты или "липкий код", который связывает компоненты вместе. Кроме того, этот язык можно использовать для реализации системных ссылок практически на все операционные системы и расширения кода, написанного на C или C++, для практических целей. Благодаря своей способности работать везде и практически с любой архитектурой системы,

Python считается универсальным языком. Он также включает тысячи сторонних модулей, доступных в пакетах Python (PyPI).

Ключевые слова: язык программирования Python, раскадровка, модуль.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF PYTHON PROGRAMMING LANGUAGE

Otakhanov Nurillo Abdumalikovich,
Professor of NamSU.

Zarifa Turdaliyeva Dilshodbek qizi,
NamSU, 1st-year master's student, majoring in applied mathematics

Abstract

Python is a general – purpose programming language that can be used to develop various applications. It includes high-level data structures, dynamic recording, dynamic binding, and many other features. This allows it to be used in the development of complex applications such as scripts or “sticky code” that binds components together. In addition, this language can be used to implement system references to almost all operating systems and extend code written in C or CA for practical purposes. Due to its ability to work everywhere and with almost any system architecture, Python is considered a universal language. It also includes of third-party modules available in the Python Package Index (PyPI).

Keywords: Python programming language, storyboard, module.

Python-bu Internet-ilovalar, dasturiy ta'minotni ishlab chiqish, ma'lumotlar fanlari va mashinalarni o'rganish (ML) da keng qo'llaniladigan dasturlash tili. Ishlab chiquvchilar Python-dan foydalanadilar, chunki u samarali, o'rganish oson va turli platformalarda ishlaydi. Python dasturlarini bepul yuklab olish mumkin, ular barcha turdagi tizimlarga mos keladi va rivojlanish tezligini oshiradi.

Python dasturlash tili dinamik qattiq yozish va xotirani avtomatik boshqarish bilan umumiy maqsadli ko'p paradigmali yuqori darajadagi dasturlash tili ishlab chiquvchining ish faoliyatini, kodning o'qilishi va sifatini oshirishga hamda unda yozilgan dasturlarning portativligini ta'minlashga qaratilgan. Tilning g'ayrioddiy xususiyati kod bloklarini birma-bir ajratishdir. Til yadrosining sintaksisi minimalistdir, shuning uchun amalda kamdan-kam hollarda hujjatlarga murojaat qilish kerak bo'ladi. Tilning o'zi talqin qilingan deb nomlanadi va boshqa narsalar qatori skriptlarni yozish uchun ishlatiladi. Tilning kamchiliklari C yoki C++ kabi kompilyatsiya qilingan tillarda yozilgan shunga o'xshash kodga nisbatan tez-tez

sekinroq ishlash tezligi va unda yozilgan dasturlarning yuqori xotira iste'moli hisoblanadi.

Python imperativ, protsessual, strukturaviy, obyektga yo'naltirilgan dasturlash, metaprogramma, funktsional dasturlash va asenkron dasturlashni qo'llab-quvvatlaydigan ko'p paradigmali dasturlash tilidir. Umumlashtirilgan dasturlash muammolari dinamik tiplash orqali hal qilinadi. Aspektga yo'naltirilgan dasturlash qisman dekorativlar orqali qo'llab-quvvatlanadi, qo'shimcha ramkalar bilan yanada to'liq qo'llab-quvvatlanadi. Shartnoma va mantiqiy dasturlash kabi usullarni kutubxonalar yoki kengaytmalar yordamida amalga oshirish mumkin. Asosiy me'moriy xususiyatlar dinamik tiplash, xotirani avtomatik boshqarish, to'liq introspektsiya, istisnolarni qayta ishlash mexanizmi, global tarjimon blokirovkasi (GIL) bilan ko'p tarmoqli hisoblashni qo'llab-quvvatlash, yuqori darajadagi ma'lumotlar tuzilmalari. Dasturlarni modullarga bo'lish qo'llab-quvvatlanadi, ular o'z navbatida paketlarga birlashtirilishi mumkin.

Standart kutubxonada matn bilan ishlash imkoniyatlaridan tortib, tarmoq dasturlarini yozish vositalarigacha bo'lgan foydali ko'chma xususiyatlarning katta to'plami mavjud. Matematik modellashtirish, apparat bilan ishlash, veb-ilovalarni yozish yoki o'yinlarni ishlab chiqish kabi qo'shimcha funktsiyalar keng miqdordagi uchinchi tomon kutubxonalari, shuningdek C yoki C++ da yozilgan kutubxonalarni birlashtirish orqali amalga oshirilishi mumkin, Python tarjimonining o'zi ham ushbu tillarda yozilgan loyihalarga qo'shilishi mumkin. Shuningdek, Pythonda yozilgan dasturiy ta'minotning ixtisoslashgan ombori-PyPI mavjud. Ushbu ombor operatsion tizimga paketlarni osongina o'rnatish uchun vositalarni taqdim etadi va Python uchun amalda standartga aylandi. 2019-yil holatiga ko'ra, unda 175 mingdan ortiq paket bor edi.

Python eng mashhur tillardan biriga aylandi, u ma'lumotlarni tahlil qilish, mashinani o'rganish, DevOps va veb-ishlab chiqishda va boshqa sohalarda, shu jumladan o'yinlarni ishlab chiqishda qo'llaniladi. O'qish qobiliyati, oddiy sintaksis va kompilyatsiya qilishning hojati yo'qligi sababli, til algoritmlar, tushunchalar va paradigmalarni o'rganishga diqqatni jamlashga imkon beradigan dasturlashni o'rganish uchun juda mos keladi. Disk raskadrovka va eksperiment asosan tilning talqin qilinishi bilan osonlashadi. Til Google yoki Facebook kabi ko'plab yirik kompaniyalar tomonidan qo'llaniladi.

Python tilining afzalliklari quyidagi holatlar bilan belgilanadi:

1. Python dasturlash tili o'qish, o'rganish va yozish uchun oson dasturlash tilidir. Python - bu ingliz tiliga o'xshash sintaksisga ega yuqori darajadagi dasturlash tili. Buning yordamida kodni o'qish va tushunish osonroq bo'ladi. Ko'pchilik Pythonni yosh dasturchilarga foydalanish va o'rganish qulayligi tufayli tavsiya qiladi. C/C++ va

Java kabi boshqa asosiy tillar bilan solishtirganda, xuddi shu vazifani kamroq kod qatorlari bilan bajarish mumkin.

2. Python tezkor ishlaydigan juda foydali til hisoblanadi. Pythonning soddaligi dastur ishlab chiquvchilarga muammoga qulayroq yechim topishga imkon beradi. Ular dasturlash tilining sintaksisi yoki xatti-harakatlarini o'rganish uchun ko'p vaqt sarflashlari shart emas. Yosh daturchilar kamroq kod yozishsa ham ko'proq vazifalarni bajara olishadi.

3. Python dasturlash tilida ishlash juda qulay. Pythonning muvaffaqiyati – manba kodining tuzilishi juda sodda va tushunarli.

4. Python dasturlash tili dinamik tarzda yozilgan. Kodni bajarishdan oldin, Python qanday o'zgaruvchi ekanligini bilmaydi. Amalga oshirish jarayonida u ma'lumotlar turini avtomatik ravishda belgilaydi. O'zgaruvchilarni va ularda mavjud bo'lgan ma'lumotlar turlarini e'lon qilish dasturchini tashvishga solmasligi kerak.

5. Python ishlab chiquvchilarga samaraliroq bo'lishga yordam beradi, chunki ular Python dasturlarini boshqa tillarga qaraganda kamroq kod satrlari yordamida yozishlari mumkin.

6. Python deyarli har qanday vazifa uchun qayta ishlatiladigan kodlarni o'z ichiga olgan katta standart kutubxonaga ega. Natijada, ishlab chiquvchilar noldan kod yozishlari shart emas.

7. Ishlab chiquvchilar Pythonni boshqa mashhur dasturlash tillari bilan osongina birlashtirishi mumkin: Java, C va C++.

8. Pythonning faol hamjamiyati butun dunyo bo'ylab millionlab qo'llab-quvvatlovchi ishlab chiquvchilardan iborat. Agar muammolar yuzaga kelsa, jamiyat ularni hal qilishga yordam beradi.

9. Python turli xil operatsion tizimlarga o'tkazilishi mumkin: Windows, macOS, Linux va Unix.

10. Python dasturlash tili bepul va ochiq manba. Python uchun ochiq kodli litsenziya OSI tomonidan tasdiqlangan. Shu sababli tarqatish va foydalanish bepul. Siz manba kodini olishingiz, uni o'zgartirishingiz va hatto Python versiyangizni tarqatishingiz mumkin. Bu muayyan xatti-harakatni o'zgartirmoqchi bo'lgan, tadqiqot va takomillashtirish uchun ularning o'zgartirilgan versiyasidan foydalanmoqchi bo'lgan korxonalar uchun foydalidir.

11. Python dasturlash tili katta kutubxonalarni qo'llab-quvvatlaydi. Ishingiz uchun zarur bo'lgan deyarli barcha funksiyalarni Pythonning keng standart kutubxonasida topishingiz mumkin. Natijada, siz boshqa kutubxonalarga ishonishingiz shart emas. Biroq, agar shunday qilsangiz ham, Python paketlar indeksidan (PyPi) boshqa ajoyib paketlarni import qilish Python paket menejeri (pip) tomonidan soddalashtirilgan. Unda 200 000 dan ortiq paketlar mavjud.

12. Python dasturlash tilida portativlik mavjud. Dasturni turli platformalarda ishga tushirish uchun kodingizni C/C++ kabi ko‘plab tillarda o‘zgartirishingiz kerak. Python bu jihatdan undan farq qiladi. Uni yozganingizdan so‘ng uni istalgan joyda ishlatishingiz mumkin. Biroq, tizimga bog‘liq bo‘lgan har qanday xususiyatlarni qo‘shmaslik kerak.

Python dasturlash tilining kamchiliklarini quyidagi hollarda ko‘rishimiz mumkin:

1. Python dasturlash tili sekin tezlikka ega. Python, yuqorida aytib o‘tilganidek, dinamik ravishda terilgan va talqin qilinadigan tildir. Satr bo‘yicha bajariladigan kodlash ko‘pincha dasturning sekin bajarilishiga olib keladi. Pythonning sekin ishlash tezligi uning dinamik tabiati bilan ham bog‘liq bo‘lib, bu kodni bajarishda qo‘shimcha ishlarni talab qiladi. Shuning uchun, Python tezlik muhim omil bo‘lgan loyihalar uchun ishlatilmaydi.

2. Python ilovalarni ishlab chiqish jarayonini soddalashtirish uchun biroz murosaga kelishi kerak. Python dasturlash tilida xotiradan foydalanish darajasi yuqori. Ilovalarni yaratishda xotirani optimallashtirishni urinishlar istisnoli vaziyatlarni yuzaga kelishiga olib kelishi mumkin.

3. Python dasturlash tili eski markadagi uyali telefon va kompyuterlarda ishlaymaydi. Quyidagi sabablar Pythonni mijoz yoki mobil ilovalarda foydalanishga to‘sqinlik qiladi: Python boshqa tillarga qaraganda sekinroq ishlaydi; xotiradan noo‘rin va samarasiz foydalanadi.

4. Python dasturlash tilida ma‘lumotlar bazasi bilan ishlash qiyin. Python dasturlash oddiy, biroq, uning yordamida ma‘lumotlar bazasiga ishlov berish boshqa tillarga qaraganda murakkabroq. JDBC va ODBC kabi mashhur texnologiyalar bilan solishtirganda, Python ma‘lumotlar bazasiga kirish va undagi ma‘lumotlarni qayta ishlash jarayoni ibtidoiy va kam rivojlangan. Shu sababli, Python katta biznesda kam qo‘llaniladi.

5. Python dasturlash tilida ishlash vaqtidagi xatolar bo‘lishi mumkin. Python dinamik yozishga ega til bo‘lganligi sababli, o‘zgaruvchining ma‘lumotlar turi istalgan vaqtda o‘zgarishi mumkin. Ishlash vaqtidagi xatolar kelajakda satrni ushlab turadigan butun sonni o‘z ichiga olgan o‘zgaruvchidan kelib chiqishi mumkin. Natijada, ilovalar Python dasturchilari tomonidan sinchkovlik bilan tekshirilishi kerak.

Xulosa

Python dasturlash tili sodd va tushunish uchun juda qulay hisoblanadi. Bu til boshqa tillarga nisbatan o‘rganish ancha oson va shu bilan birgalikda imkoniyatlari boy bo‘lgan tildir. Ya‘ni til o‘rganishni boshlovchilar uni osonlik bilan o‘rganishlari mumkin, shu bilan bu til yordamida ancha-muncha jiddiy amaliy loyihalarni ham amalga oshirish mumkin. Hozirgi vaqtda jahonning 60 foizdan ortiq dasturchilari ilovalarni ishlab chiqishda Python dasturlash tilidan foydalanmoqdalar. Bu

ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, Python dasturlash tili mavjud kamchiliklariga qaramay, muhlislari auditoriyasi tobora kengayib bormoqda va dasturchilik amaliyotida keng qo'llanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Normurodov Ch.B. Mengliyev Sh.A. PHP7 dasturlash tili. –Termiz: "Xamidi xususiy firmasi", 2020. –28 b.
2. Ajay P "Advantages and Disadvantages of Python.
3. Jurayev M.M. "Prospects for the development of professional training of students of professional educational institutions using electronic educational resources in environment of digital transformation". –Academicia Globe: Inderscience Resource-2022
4. Sebastian Bassi. "A Primer on Python for Life Science Researchers" (англ.) PLOS Computational Biology. – 2007. — 30 November (vol. 3, iss. 11). — P. e199. — ISSN 1553-7358. — doi: 10.1371/journal.pcbi.0030199. Архивировано 13 марта 2021 года

**BULUTLI TEXNOLOGIYALARNING DASTURLASH TILLARIDA
AFZALLIKLARI****ПРЕИМУЩЕСТВА ОБЛАЧНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ЯЗЫКАХ
ПРОГРАММИРОВАНИЯ
ADVANTAGES OF CLOUD TECHNOLOGIES IN PROGRAMMING
LANGUAGES*****Otaxonov Nurillo Abdumalikovich****Namangan Davlat Universiteti p.f.n****Zarifa Turdaliyeva Dilshodbek qizi****Namangan Davlat Universiteti Amaliy matematika
mutaxassisligi 1–kurs magistranti***Annotatsiya**

Kompyuter ilovalari shu maqsadda ishlab chiqilgan dasturlash tillari yordamida ishlab chiqiladi. Xuddi shunday, bulutli dasturlash ham eng yaxshi natijalarga erishish uchun umumiy maqsadli tillar o'rniga ma'lumotlarga yo'naltirilgan tillarni talab qiladi. Ushbu maqola eng yaxshi 5 ta bulutli dasturlash tillarining xususiyatlari va afzalliklari bilan birga jamlangan. Shuningdek, siz bulutli hisoblash kontseptsiyasini va bulutga asoslangan mahsulotlarni ishlab chiqishning eng yaxshi amaliyotlarini tushunasiz.

Аннотация

Компьютерные приложения разрабатываются с использованием языков программирования, предназначенных для этой цели. Аналогичным образом, для достижения наилучших результатов облачное программирование требует языков, ориентированных на данные, а не языков общего назначения. В этой статье обобщены 5 лучших языков облачного программирования, а также их особенности и преимущества. Вы также поймете концепцию облачных вычислений и лучшие практики разработки облачных продуктов.

Abstract

Computer applications are developed using programming languages designed for this purpose. Similarly, cloud programming requires data-oriented languages instead of general-purpose languages for best results. This article summarizes the top 5 cloud programming languages along with their features and benefits. You will also understand the concept of cloud computing and best practices for developing cloud-based products.

Kalit so'zlar: Bulutli hisoblash, Java, Asp-net, PHP, Phyton, Ruby, Veb ilovalari.**Ключевые слова:** облачные вычисления, Java, Asp-net, PHP, Python, Ruby, веб-приложения.

Keywords: Cloud computing, Java, Asp-net, PHP, Python, Ruby, Web applications.

Bulutli hisoblash nima?

Bulutli hisoblash - bu kompyuter xizmatlarini taqdim etish uchun Internet quvvatidan foydalanish jarayoni. Bu foydalanuvchi va xizmat o'rtasidagi qattiq geografik bog'lanishni bartaraf qiladi, chunki bulutli hisoblash xizmatlari va ilovalari murakkab jismoniy infratuzilmasiz ham ishlashi mumkin. Bugungi talabchan biznes dunyosida bulutli hisoblash bir tugmani bosish orqali dasturiy ilovalar va saqlash kabi mustahkam imkoniyatlarni taklif etadi.

Aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, bulut moslashuvchanlik, chaqqonlik, masshtablik va arzon hisoblash kabi afzalliklarni taqdim etadi. Uskunaga bo'lgan ishonchning kamayishi, shuningdek, xarajatlarni va ta'mirlash ishlarining chastotasini kamaytiradi. Bu korxonalar e'tiborini biznesni kengaytirishga hissa qo'shadigan strategik tashabbuslarga qaratish imkonini beradi.

Bulutli hisoblash uchun dasturlash tillari

Bulutli hisoblash - bu tezroq innovatsiyalar, moslashuvchan resurslar va miqyos tejamkorligini ta'minlash uchun serverlar, saqlash, ma'lumotlar bazalari, tarmoqlar, dasturiy ta'minot, tahlil, razvedka va boshqalar kabi hisoblash xizmatlarini Internet orqali taqdim etish.

U hozirda dasturiy ta'minot ishlab chiqaruvchilarning ish bilan ta'minlanishiga katta ta'sir ko'rsatadigan bir nechta texnologiyalardan iborat. Bulutdan son-sanoqsiz usullarda foydalanish mumkin: dasturiy ta'minot xizmat sifatida, platforma xizmat sifatida va infratuzilma xizmat sifatida va boshqalar.

Bulutli hisoblash texnologiya resurslaridan foydalanishning an'anaviy usulidan o'tishni anglatadi. Uning afzalliklariga arzonroq narx, ortib borayotgan tezlik, global miqyos, yuqori mahsuldorlik va kuchaytirilgan xavfsizlik kiradi.

Bulutlar xususiyatlari:

- Talab etilganda o'ziga xizmat ko'rsatish (self service on demand);
- Tarmoqdan universal tarzda foydalanish;
- Resurslarning birlashtirilishi (resource pooling);
- Elastiklik;
- Iste'mol hisobi.

Self service on demand - iste'molchi o'z ehtiyojlariga kerakli ravishda hisob-kitob talablarini provayder bilan bog'lanmagan holatda o'zi aniqlaydi va o'zgartiradi. Masalan, server vaqti, ma'lumotni qayta ishlash tezligi, saqlanuvchi ma'lumotlar hajmi kabi. Tarmoqdan universal tarzda foydalanish iste'molchilar qanday terminal qurilmasidan foydalanishidan qat'iy nazar, ular ma'lumot uzatuvchi tarmoqlardan

foydalana oladilar. Ko'p iste'molchilarga xizmat ko'rsatish uchun quvvatini dinamik tarzda taqsimlab berish maqsadida provayder resurslarni yagona pulga birlashtiradi. Chunki quvvatga bo'lgan talab har doim o'zgarib turadi. Bunda iste'molchilar xizmatni faqat asosiy xossalarini, masalan ma'lumot hajmini, kirish tezligini boshqaradilar. Ammo aslida iste'molchiga taqdim etiluvchi resurslar taqsimotini provayder bajaradi. Elastiklik – xizmatlar har qanday vaqtda, avtomatik tarzda ko'rsatilishi, kengaytirilishi va qisqartirilishi mumkin. Iste'mol hisobi – bu provayder ishlatilgan resurslar hisobotini avtomatik tarzda bajaradi. Masalan, saqlanuvchi ma'lumotlar hajmi, foydalanuvchilar soni yoki tranzaksiyalar miqdori hamda ular asosida iste'molchilarga taqdim etiladigan xizmatlar hajmini baxolaydi. Bulutli hisoblash hozirda tashkilotlarga infrastrukturallarni qanday ishlatish, harajatlarni tejash, uchinchi tomon provayderlariga bo'lgan majburiyatlarni topshiradi. U texnologiya va biznes modellarining ajralmas qismiga aylandi va korxonalarni yangi texnologiyalar strategiyalariga moslashishga majbur qildi. Bulutli xizmat modellari mijozlarga qanday qilib bulut xizmatlarini taqdim etishini tasvirlaydi. SHunga qaramay ushbu xizmatlarda bir qancha muammolar mavjud.

Quyidagi dasturlash tillari bulutli dasturlash sohasida ajralib turishingizga yordam beradi:

Java

Java bulutli hisoblashda ishlatiladimi? Ha, Java nafaqat umumiy maqsadli dasturlash tili, balki keng tarqalgan bulutli hisoblash tilidir. Java-dan shaxsiy, ommaviy va gibrid bulutlarda ilovalarni joylashtirish uchun foydalanish mumkin. Shuningdek, u ko'plab operatsion tizimlar bilan mos keladi, bu esa bir muhitdan ikkinchisiga muammosiz ko'chirilishi mumkin bo'lgan portativ dasturiy ta'minotni yaratishga imkon beradi. Java-ga asoslangan Spring ramkasi, shuningdek, Spring Cloud deb nomlanuvchi kengaytmaga ega bo'lib, u faqat bulutda mahalliy ilovalarni ishlab chiqish uchun mo'ljallangan.

Ishlab chiquvchilar orasida uning mashhurligi juda katta; u 10 milliondan ortiq dasturchilar tomonidan qo'llaniladi va butun dunyo bo'ylab 15 milliarddan ortiq terminallarda bajariladi.

Java-ning ko'p qirraliligi uni Android, ish stoli kompyuterlari, veb-saytlar va o'yinlar uchun ilovalarni loyihalashda foydalanish imkonini beradi. Bu uni deyarli har qanday dasturlash vazifasi uchun mos qiladi.

Bular Java ning asosiy afzalliklari:

O'rganish oson.

U asoratsiz foydalanish uchun mo'ljallangan.

U ob'ektga yo'naltirilgan bo'lib, modulli dasturlar va qayta ishlatiladigan kodlarni yaratishga imkon beradi.

U platformadan mustaqil bo'lib, uni bir kompyuter tizimidan boshqasiga osongina o'tkazish imkonini beradi.

Xuddi shu dasturni turli xil tizimlarda ishga tushirish qobiliyati Java-ni bulutli hisoblash muhitida muammosiz ishlashiga imkon beradi. O'zining mustahkamligi, foydalanish qulayligi, ko'p platformali imkoniyatlari va xavfsizlik xususiyatlari tufayli u Internet yechimlarini ishlab chiquvchi dasturchilar orasida imtiyozli o'rinni egallaydi.

ASP.NET

ASP.NET - bu ko'plab funktsiyalarga ega veb-saytlar va veb-illovalarni yaratish uchun Microsoft tomonidan ishlab chiqilgan veb-illovalar ramkasi va ishlab chiquvchi platformasi. U Microsoft tomonidan ishlab chiqilgan .NET platformasining mavjud imkoniyatlariga asoslanadi. .NET kutubxonalar, vositalar va dasturlash tillari to'plamini (xususan, C#, F# va Visual Basic tildan mustaqil holga keltiradigan) to'plamini qamrab olgan bo'lsa-da, ASP.NET quyidagi funktsiyalarni qo'shadi:

Kirish va autentifikatsiya usullarini (masalan, ko'p faktorli autentifikatsiya) boshqarish uchun kutubxonalar va andozalar.

Razor, C# bilan dinamik veb-sahifalarni qurishni soddalashtirish uchun foydalaniladigan dasturlash sintaksisi.

Sintaksisni ta'kidlash va parchalarni aqlli to'ldirish kabi tahrirlash xususiyatlari.

Model View Controller (MVC) kabi asosiy veb naqshlarni o'z ichiga olgan kutubxonalar.

Veb-so'rovni qayta ishlash uchun F# va C#.

ASP.NET keng tarqalgan veb-ishlab chiqish muammolariga yuqori darajadagi yechimlari bilan ajralib turadi, turli brauzerlarda ko'rish mumkin bo'lgan dinamik veb-sahifalarni yaratish kabi xususiyatlarni taklif etadi. Ushbu veb-ramka ochiq manba bo'lib, ishonchli va qayta foydalanish mumkin bo'lgan illovalarni loyihalash imkonini beradi, bu esa uni mashhur va nisbatan oson ishlatish variantiga aylantiradi. Uning afzalliklaridan ba'zilari:

U o'rnatilgan Windows autentifikatsiyasi yordamida illovalarni himoya qiladi.

Katta illovalarni ishlab chiqishda kodning uzun qatorlarini qisqartiradi.

Bu noqulayliksiz dinamik veb-sahifalarni yaratadi.

U tildan mustaqil va amalga oshirish oson.

Ilovalar yuqori darajada nazorat qilinadi va boshqariladi.

U o'zining o'rnatilgan keshlash funktsiyalariga ega.

Noqulayliklarni kamaytirish uchun tarkib va mantiq ajratilgan.

Ushbu maqola sizni qiziqtirishi mumkin: "Dasturlash tillari: turlari va xususiyatlari"

PHP

PHP - bu veb-ishlab chiqish va bulutli hisoblash uchun keng qo'llaniladigan dasturlash tili, chunki uni o'rganish va boshqarish oson. Shuning uchun u veb-saytlar va boshqa shunga o'xshash ilovalarni avtomatlashtirishda keng qo'llaniladi.

Bu til UNIX va Windows serverlarida ishlay oladi va kuchli chiqish buferiga ega. Dinamik elementlarga ega ilovalarni loyihalashda uning dinamikligi ajralib turadi.

PHP ko'p sonli ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari bilan ishlaydi, shuning uchun u eng mashhur veb-serverlarda ishlaydi va ko'plab turli xil operatsion tizimlar uchun mavjud. Bu butunlay ob'ektga yo'naltirilgan til bo'lib, katta va murakkab veb-ilovalarni yaratishga yordam beradi.

PHP ning ba'zi afzalliklari sizni uni o'rganishga ishontiradi:

Arzon va hamyonbop veb-sayt hosting.

Veb-ilovalarni xavfsiz, tez va ishonchli ishlab chiqishga yordam beradi.

HTML bilan muammosiz hamkorlik qiladi.

Ajoyib o'rganish qobiliyati.

Moslashuvchan, dasturchilarga kodni har safar noldan yozish o'rniga xususiyatlarni kiritish uchun kodni osongina o'zgartirishga imkon beradi.

Python

Python bulutli dasturlash tillaridan birimi? Python umumiy maqsadli dasturlash tili sifatida o'ziga xosligiga qaramay, u ko'plab bulutli hisoblash muhitlarida qo'llaniladi. Bu Flask va Django kabi bir qator kutubxonalar va ko'p qirrali ramkalar orqali veb-ilovalarni ishlab chiqish uchun eng yaxshi tanlovdir. Bundan tashqari, bulutli platformalar va virtual mashinalar va saqlash kabi resurslari bilan o'zaro ishlash uchun ham foydalanish mumkin.

Python qiyinchiliksiz o'qilishi uchun yaratilgan yuqori darajadagi til sifatida ajralib turadi va yangi boshlanuvchilarga u bilan juda tez dasturlashni boshlash imkonini beradi. O'zining 30 yildan ortiq faoliyati davomida u dasturiy ta'minot muhandislarining afzal ko'rgan tillari qatorida qoldi.

Bu veb-ilovalar, API-lar, akademik dasturlar va ma'lumotlar fanlari tashabbuslarini yaratishni soddalashtiradigan elementlar tufayli turli sohalarda rivojlanish imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlaydigan jozibali dasturlash tilidir.

Python dasturlashni yaxshilaydigan bir qancha xususiyatlarni birlashtiradi, masalan:

Uchinchi tomon modullarining mavjudligi.

Keng qamrovli kutubxonalar.

Ochiq manba va jamiyatni rivojlantirish.

O'rganish qulayligi va mavjud yordam.

Foydalanish uchun qulay ma'lumotlar tuzilmalari.

Hosildorlik va tezlik.

U quyidagi va boshqa sohalarda amalga oshiriladi:

GUI-ga asoslangan ish stoli ilovalari.

Tasvirga ishlov berish va grafik dizayn ilovalari.

Ilmiy va hisoblash dasturlari.

O'yinlar.

Veb-ramkalar va ilovalar.

Biznes ilovalar.

Operatsion tizimlar.

Tilni rivojlantirish.

Python-ni o'rganish uzoq vaqt davomida ishga joylashish imkoniyatini ta'minlaydi, chunki u bulutli dasturlash tili sifatida sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Ruby

Ruby - yangi boshlanuvchilar uchun ideal bulutli hisoblash dasturlash tili, chunki uni ishlatish va o'zlashtirish oson. Shuningdek, u ulkan ekotizim tufayli katta foyda keltiradi. Rubyni o'zlashtirish bulutli hisoblash sohasida ko'plab imkoniyatlarni ochadi, chunki bu til turli xil ilovalarni ishlab chiqish uchun mo'l resurslarga ega, 60 000 dan ortiq kutubxona va ramkalar tanlash mumkin. Bundan tashqari, faol ishlab chiquvchilar hamjamiyati til bilan bog'liq muammolar yuzaga kelganda yordam beradi.

Ruby-ning ijobiy fazilatlari:

Oson o'rganish mumkin, bu yangi ishlab chiquvchilar uchun mos keladi.

Moslashuvchanlik, foydalanishni osonlashtiradi.

O'rnatilgan funksiyalaridan foydalangan holda veb-ilovalarni himoya qiladi.

Ochiq manba, bu uni yanada moslashuvchan va qulayroq qilish.

Kattaroq ishlov berish tezligi uchun ko'p tarmoqli qo'llab-quvvatlash.

Bulutga asoslangan mahsulotlarni ishlab chiqish bo'yicha eng yaxshi amaliyotlar

Bulutli mahsulotlarni ishlab chiqishdan oldin, quyidagi fikrlarga e'tibor berish muhimdir:

Masshtablilik

Bulutli mahsulot yuqori darajadagi miqyosni taklif qilishi kerak. Bulutli infratuzilmalarning egiluvchanligidan o'z manfaatigiz uchun foydalaning va ularning resurslarni iste'mol qilishda foydalanuvchiga moslashuvchanligini ta'minlang.

Xavfsizlik

Xavfsizlik sizning ustuvor vazifangiz bo'lishi kerak. Xizmatingiz orqali o'tadigan ma'lumotlarning yaxlitligini saqlash uchun eng yaxshi ma'lumotlarni shifrlash algoritmlarini, autentifikatsiya mexanizmlarini va monitoring texnologiyalarini joriy qiling.

Xulosa

Bulutli dasturlash ushbu texnologiyaga asoslangan bo'lib, dunyoda kengayishda davom etmoqda. An'anaviy tillarga qo'shimcha ravishda yangi tillar paydo bo'ldi, ular turli ilovalarni loyihalash va bajarish uchun katta afzalliklarni taqdim etadi. Qayerda kerak bo'lsa, ishlab chiquvchilar yanada samarali va innovatsion yechimlarni taqdim etish uchun eng yangi dasturlash tillarining to'liq imkoniyatlaridan foydalanishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мурыгин К.В. Концепция системы автоматического распознавания номерных знаков автомобилей //Искусственный интеллект. – Донецк, 2012. – № 4 (58). – С. 220-226.
2. Трапезников И. Н. Разработка и анализ системы распознавания автомобильных регистрационных знаков: Автореф. дисс. – Минск: ЯГУ им. П.Г. Демидова, 2002. – 20 с.
3. Маллабоев Н., Абдуллаева Н. МЕСТО СИСТЕМЫ “ЭЛЕКТРОННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА” В РАЗВИТИИ МАЛОГО БИЗНЕСА И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА //Теория и практика современной науки. – 2016. – №. 6-1. – С. 834-838.
4. Abdullaeva N., Mamurova F., Mallaboev N. EFFICIENCY OF EXPERIMENTAL PREPARATION USE MULTIMEDIA TO ENLARGE SOME QUESTIONS //Экономика и социум. – 2020. – №. 6. – С. 11-13.
5. ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН, ОК Касимов, СС Ражапова - Экономика и социум, 2020. – №. 6. – С. 710-715.
6. Абдулина Э.М. Облачные технологии в образовании // Молодой ученый. – 2019. – № 52 (290). – С. 7-9. – <https://moluch.ru/archive/290/65873>
7. Понятие «Облачные технологии» – https://studwood.ru/1046027/informatika/ponyatie_oblachnye_tehnologi
8. Облачные технологии: что это и как использовать бизнесу – <https://blog.sibirix.ru/tech-clouds>

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTLARIDA TA'LIM SIFATINI MONITORING QILISH VA TARTIBGA SOLISH

Yuldasheva Nargiza Xaitovna

Buxoro Viloyat Buxoro tumani 21-son DMTT direktori

Annotatsiya: Maqolada mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar, boshqaruv ta'lim sifatini nazorat qilish va boshqarishtashkil qilish xususida fikr bayon etilgan.

Аннотация: В статье описаны реформы, которые проводятся с целью дальнейшего совершенствования и развития системы дошкольного образования в нашей стране, а также управления и контроля качества образования.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tizimi, tashkilot, menejment, boshqarish metodlari, kadrlar, ta'lim sifati, ilmiy yondashuv, jarayon, vaziyatli, dasturiy-maqсадli yondashuv, kadrlar siyosati.

Ключевые слова: система дошкольного образования, организационная, менеджмент, методы управления, персонал, качество образования, научный подход, процесс, ситуационный, программный подход, кадровая политика.

Monitoring qilish – bu tizimli va doimiy ravishda amalga oshiriladigan jarayon bo'lib, uning maqsadi ta'lim sifatini aniqlash, tahlil qilish va baholashdir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini monitoring qilish va tartibga solish- bu jarayon ta'lim jarayonining sifati, samaradorligi va bolalarning rivojlanishiga ko'rsatilayotgan pedagogik ta'sirni baholash va boshqarishga qaratilgan faoliyatdir. Bu jarayon bir qator muhim qadamlar va mezonlarni o'z ichiga oladi. Quyida bu mavzu haqida batafsil ma'lumot beriladi:

Ta'lim jarayonini nazorat qilish uchun:

- **Davra suhbatlari va seminarlar:** O'qituvchilarni tajriba almashishga jalb qilish.
- **Testlar va monitoring:** Bolalarning bilim va ko'nikmalarini muntazam ravishda baholash.
- **Hisobot va tahlil:** Faoliyat natijalarini doimiy ravishda tahlil qilish va xatolarni tuzatish.

Tekshiruv jarayonida qanday usul va uslublarni qo'llash nazorat qilish turiga, muayyan guruhda tarbiyaviy jarayonning qay jihati yoki muassasa moliyaviy-xo'jalik ishlarining qaysi tomonlari tekshirilishi, nazoratchiuslubchining kasbiy mahorati va amaliy tajribasiga bog'liqdir. Tekshiruv jarayonida turli usullarning qo'llanishi maktabgacha ta'lim muassasasi ishini har tomonlama o'rganishda g'oyat ahamiyatlidir. Kuzatish usuli bu — pedagogik jarayondagi yutuq va kamchiliklarni, ishdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish va ta'lim-tarbiya ishlari samaradorligini oshirishga xizmat qiladici SHuningdek, kuzatish uslubi — muassasadagi pedagogik jarayonga, uslubiy va moliyaviyxo'jalik faoliyatining holatiga to'g'ri baho berish va zarur xulosalar chiqarishga imkoniyat yaratadi. Yalpi tekshirish usuli orqali muassasaning kun davomidagi faoliyatining barcha jihatlarini: tashkiliyma'muriy, moliyaviy-xo'jalik, ta'lim-tarbiya ishlarining mazmuni, yo'nalishlari, samarasi va natijalari kuzatiladi.

Zamonaviy boshqaruv bu maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining tashkilot oldidagi burchi bu uning o'zi boshqarayotgan tashkilotning rivojlanishida turli vaziyatlarda tashkilot tashqi omillarini tashkilot ichki omillariga, ya'ni pedagogik xodimlar, ta'lim texnologiyalar, ta'lim jarayonini rejalashtirish boshqarish mexanizmlarini erta ang'lay bilishi va shu asnoda oqilona qarorlar qabul qilishi bilan belgilanadi. Prezidentimizning quyidagi berilgan fikrlari maqolamizning kirish qismida berib o'tishni joiz topdik: "Har bir fuqaro qabul qilayotgan qarorlarimiz real foyda berayotganini bilishi kerak. Boshqaruv boshqariladigan obyektidagi jarayonlarning aniq maqsadga qaratilganligini va uyushganligini ta'minlashi lozim. Boshqaruv o'zining bu vazifasini bilishi kerak bo'lgan narsaning qiyofasini (maqsadlar va ularga erishish rejalarini) shakllantirish; ijrochilar o'rtasida vazifalar va vakolatlarni taqsimlash (rasmiy tuzilmani yaratish va saqlab turish); ijrochilarning samarali mehnatdan manfaatdorligini ta'minlovchi sharoit yaratish (rag'batlantirish); jamoada umumiy kadriyatlar va qulay munosabatlarni shakllantirish (norasmiy tuzilma yaratish va saqlab turish); ishning borishini nazorat qilish kabi va boshqa maxsus boshqaruv vazifalarini hal qilish orqali amalga oshiradi.

Maktabgacha ta'limda ta'lim jarayonini nazorat qilish ta'lim sifatini oshirish, bolalarning rivojlanish ko'rsatkichlarini kuzatish va o'qituvchilarning faoliyatini samarali tashkil qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon tizimli yondashuvni talab qiladi va quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

Tashkiliy-boshqaruv metodlari qonunga, xuquq-tartibotga, lavozimi bo'yicha o'zidan yuqoriroq bo'lgan xodimga bo'ysunishga, ya'ni hokimiyat motivatsiyasiga asoslanadi.

1. Pedagogik faoliyatni nazorat qilish

- bolalarning dars rejaları va metodik materiallarini tahlil qilish.
- Bolalar bilan ishlashda qo'llanilayotgan metodlarning samaradorligini baholash.
- O'qituvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish va malakasini oshirish jarayonlarini kuzatish.

2. Bolalarning rivojlanishini kuzatish

- Bolalarning individual rivojlanish ko'rsatkichlarini muntazam ravishda baholash.
- Ularning jismoniy, intellektual, ijtimoiy va hissiy rivojlanish darajalarini kuzatish.
- Turli o'yinlar, mashg'ulotlar va faoliyatlar orqali bolalarning qobiliyatlarini aniqlash.

3. Ta'lim sifati monitoringi

- Dars va mashg'ulotlarning dasturiy talablarga mosligini baholash.
- O'quv jarayonida zamonaviy pedagogik va innovatsion texnologiyalardan foydalanishni nazorat qilish

Ta'lim sifatini boshqarish, eng avvalo, boshqaruv kadrlari tomonidan ta'lim va kadrlar tayyorlash jarayonini kuzatish kabi faoliyat turidan foydalanishni ko'zda tutadi. Buning uchun ular tegishli metodlarni, jumladan, kvalimetriya asoslarini, ya'ni sifatni miqdoriy baholash metodini qo'llash orqali ta'lim sifatining boshlang'ich va berilgan holatini aniq belgilashlari lozim bo'ladi. Ilmiy adabiyotlarda mahsulot, xizmatlar sifatini baholash, boshqaruv faoliyatining baholash ob'ekti to'g'risida qadriyat borasidagi mulohazalarni shakllantirishga qaratilgan funksiyasining alohida tipiga kiritiladi. Ta'lim sifatini o'lchash sifat o'lchovini belgilash va uning qiymatini maxsus algoritmlar yordamida olishni ko'zda tutadi. Bunday jarayonning samaradorligi baholashning statistik metodlarini qo'llash orqali

ta'minlanadi. Bu baholanayotgan ob'ektning sifat ko'rsatkichlari qiymati aksariyat hollarda tasodifiy kattaliklar deb hisoblanishi bilan bog'liqdir. Bunday holat ana shu sifatga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatuvchi ko'plab omillar va shart-sharoitlar bilan izohlanadi. SHu bois boshqaruv tarkibi ta'lim sifati haqidagi axborotni olish va ishlashning statistik metodlarini qo'llay bilishi kerak.

Ta'lim sifatin monitoring qilish va tartibga solishning ahamiyati

- **Bolalar rivojlanishini ta'minlash:** Ularning intellektual va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish.
- **Standartlarga moslashuv:** Ta'lim jarayonini xalqaro va davlat standartlariga moslashtirish.
- **Tizim samaradorligini oshirish:** Maktabgacha ta'lim muassasalarida sifatli va samarali ta'lim muhitini yaratish.
- **Ota-onalar ishonchini mustahkamlash:** Sifatli ta'lim orqali ota-onalarni jalb qilish va ularning ishonchini qozonish.

Pedagogik mahoratga ega bo'lgan pedagog tarbiyadagi qiyinchiliklarni yengishga qodir bo'lgan nufuzli rahbar, o'sib kelayotgan yosh avlodning ma'naviy dunyosini tushuna oladigan, ularning tuyg'ularini his qila oladigan, ichki dunyosi nozik bo'lgan bola shaxsiga mohirlik bilan avaylab yondashadigan, donolik va ijodiy dadillik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziya, chuqur ilmiy tafakkurga ega bo'lgan shaxslardir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'quv faoliyatining sifati o'quv jarayonini rejalashtirish, uni amalga oshirish, o'quv reja, dasturlarining mazmun mohiyati bilan yemas, balki tahsil oluvchilarning olgan bilimlari, malaka va ko'nikmalari, mustaqil ravishda olgan bilimlari bilan bog'liq ta'lim natijasi sifati bilan belgilanmoqda.

Xulosa: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatin monitoring qilish va tartibga solish – bu ta'lim jarayonining samaradorligi va bolalar rivojlanishini ta'minlash uchun muhim mexanizmdir. Ushbu jarayon quyidagi asosiy maqsadlarni amalga oshirishga yordam beradi:

- ✚ **Ta'lim sifatin oshirish:** Ta'lim standartlariga mos keladigan rivojlanish sharoitlarini yaratadi.
- ✚ **Bolalar rivojlanishini qo'llab-quvvatlash:** Ularning ijtimoiy, psixologik va intellektual taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
- ✚ **Pedagogik faoliyatni takomillashtirish:** O'qitish usullarini yaxshilash va pedagoglarning malakasini oshirishga imkon beradi.

✚ **Muammolarni aniqlash va bartaraf etish:** Ta'lim jarayonidagi kamchiliklarni bartaraf etish orqali sifatni boshqarishga yo'naltiriladi.

✚ **Maktabgacha ta'lim tizimining samaradorligini oshirish:** Bolalar va jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanish uchun poydevor yaratadi.

Shunday qilib, monitoring va tartibga solish ta'lim sifatini oshirishda asosiy rol o'ynab, kelajak avlod uchun mustahkam bilim va rivojlanish asoslarini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori, 2019., 13 may, PQ 4312 son.

2. Narimbaeva L.K Maktabgacha ta'lim sifatini nazorat qilish va boshqarishning mexanizmlarini takomillashtirish. "Экономика и социум" №9(88) 2021 www.iupr.ru 944-945b

3. Mirziyoev SH.M. "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz" " O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi Toshkent-"O'zbekiston" -2016, 11-bet, 20-bet.

4. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga qo'ramiz. –Toshkent:O'zbekiston, 2017.-488 bet.

O'ZBEKISTONNING RAQAMLI IQTISODIYOTGA O'TISH ISTIQBOLLARI

Sharipov Sanjar Saidovich,

*Osiyo Xalqaro Universitetining 70310102-Iqtisodiyot
(tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi 2-kurs magistranti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada, O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tish istiqbollari tahlil qilingan. Bundan tashqari maqolada, raqamli iqtisodiyot tushunchasi, uning asosiy komponentlari, texnologik va iqtisodiy afzalliklari, shuningdek, O'zbekistonning raqamli infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan tadbirlar o'rganilgan.

Kalit so'zlar. Raqamli iqtisodiyot, iqtisodiy rivojlanish, raqamli infratuzilma, raqamli platforma.

ПЕРСПЕКТИВЫ ПЕРЕХОДА УЗБЕКИСТАНА К ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ

Аннотация. В данной статье анализируются перспективы перехода Узбекистана к цифровой экономике. Кроме того, в статье рассматривается понятие цифровой экономики, ее основные компоненты, технологические и экономические преимущества, а также проводимые мероприятия по развитию цифровой инфраструктуры Узбекистана.

Ключевые слова. Цифровая экономика, экономическое развитие, цифровая инфраструктура, цифровая платформа.

PROSPECTS FOR THE TRANSITION OF UZBEKISTAN TO THE DIGITAL ECONOMY

Annotation. In this article, the prospects for the transition of Uzbekistan to the digital economy are analyzed. In addition, the article explores the concept of the digital economy, its main components, technological and economic advantages, as well as the activities carried out to develop the digital infrastructure of Uzbekistan.

Keywords. Digital economy, economic development, digital infrastructure, digital platform.

Kirish. O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tishi — bu mamlakatning XXI asrda rivojlanishida muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi texnologiyalar, innovatsiyalar va raqamli platformalar orqali ishlab chiqarish, xizmatlar va tijorat faoliyatini raqamli muhitda amalga oshirishni nazarda

tutadi. Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot globallashuv jarayonining ajralmas qismiga aylanib, mamlakatlarning iqtisodiy salohiyatini oshirish, samaradorlikni yaxshilash, resurslardan samarali foydalanish va yangi ish o‘rinlari yaratish imkoniyatlarini taqdim etadi.

O‘zbekiston uchun raqamli iqtisodiyotga o‘tish, avvalo, iqtisodiy o‘shish sur‘atlarini tezlashtirish va yangi texnologiyalarni tatbiq etish orqali mavjud sohalarni modernizatsiya qilishga yordam beradi. Ushbu jarayon mamlakatda raqamli infratuzilma, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sohasini rivojlantirish, davlat xizmatlarini raqamlashtirish, elektron tijorat va moliya xizmatlarini kengaytirish kabi bir qator masalalarni hal qilishni talab etadi.

O‘zbekiston hukumati 2017-yildan boshlab raqamli iqtisodiyotga o‘tish yo‘lida bir qator strategik chora-tadbirlarni amalga oshirgan. Raqamli tizimlar va platformalardan foydalanish, davlat va xususiy sektorlardagi samaradorlikni oshirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish — buning barchasi O‘zbekistonni raqamli iqtisodiyotga o‘tish jarayonining mustahkam poydevorini yaratishga xizmat qiladi. Shuningdek, sun‘iy intellekt, katta ma’lumotlar, bulutli texnologiyalar, blokcheyn va IoT kabi sohalarda O‘zbekistonning salohiyatini rivojlantirish, yoshlarni raqamli kasblarga tayyorlash va innovatsion startaplarni qo‘llab-quvvatlash bugungi kunda ustuvor vazifalardan hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o‘tishi nafaqat iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash, balki ijtimoiy barqarorlikni saqlash va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishga ham katta hissa qo‘shishi kutilmoqda. Mamlakatning raqamli transformatsiyasining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi nafaqat iqtisodiyotni, balki jamiyatning barcha sohasini ham yangilashni va ilg‘or texnologiyalarni keng qo‘llashni talab qiladi.

Tahlillar va natijalar. O‘zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o‘tish istiqbollari haqida ish olib borgan olimlar bir nechta sohalarda tadqiqotlar olib borgan va mamlakatni raqamli transformatsiya qilishga oid tadqiqotlarni ilgari surishgan. Ularning ishlarini bir necha asosiy yo‘nalishlarga bo‘lish mumkin:

1. **Raqamli iqtisodiyotning asosiy tushunchalari:**

Iqtisodchilar va texnologiya mutaxassisleri raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy va texnologik taraflarini chuqur o‘rganib, mamlakatda raqamli transformatsiyani amalga oshirishga oid kontseptsiyalarni ishlab chiqdilar. Bu olimlar, raqamli texnologiyalarni (sun‘iy intellekt, katta ma’lumotlar, blokcheyn va boshqa) iqtisodiyotning turli sohaslariga qanday tatbiq etilishi va raqamli transformatsiya jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy, iqtisodiy, va huquqiy masalalarni tahlil qilishadi.

2. **Raqamli transformatsiyaning moliyaviy, tarmoq va iqtisodiy samaradorlikka ta’siri:**

Moliyaviy texnologiyalar va elektron tijorat sohasida ishlovchi olimlar raqamli iqtisodiyotning yirik sektorlarga ta'sirini o'rganadilar. Bu soha, ayniqsa, fintech (moliyaviy texnologiyalar) va elektron tijoratning rivojlanishi, O'zbekistonda bank tizimi, naqd pulsiz to'lovlar tizimi, elektron valyuta va kriptovalyutalar masalalarini qamrab oladi.

3. Raqamli ta'lim va kadrlar tayyorlash:

O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga muvaffaqiyatli o'tishi uchun zarur bo'lgan kadrlarni tayyorlash ham muhim jihatdir. Bu borada, ta'lim va ilm-fan sohasida ishlovchi olimlar ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni o'rgatish va yoshlarni raqamli ko'nikmalar bilan ta'minlashga qaratilgan tadqiqotlarni olib borishadi.

4. Raqamli infratuzilma va davlat boshqaruvi:

Davlat boshqaruvi va raqamli infratuzilma sohasida ham yirik olimlar tomonidan tadqiqotlar olib borilmoqda. Ular, raqamli infratuzilmaning iqtisodiyotga ta'sirini o'rganib, davlat xizmatlari, elektron hukumat va raqamli xizmat orqali fuqarolarga yanada samarali xizmatlar taqdim etish usullarini ishlab chiqmoqdalar.

Bundan tashqari, ba'zi tashkilotlar va ularning a'zolari tomonidan ham bir qator keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda. Quyida ular borasida qisqara ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

1. Raqamli transformatsiya va texnologiya mutaxassislari - raqamli transformatsiya masalalari bo'yicha mas'ul mutaxassislar, shuningdek, bu boradagi mamlakatning asosiy strategiyalarini ishlab chiqish bilan shug'ullanayotgan tashkilotlar, iqtisodchilar va texnologiya mutaxassislari.

2. Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universitetining olimlari - Ular raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat, fintech, blokcheyn va raqamli texnologiyalarni iqtisodiy rivojlanish bilan bog'lashga oid ko'plab tadqiqotlar olib bormoqdalar.

3. Raqamli iqtisodiyot va innovatsiyalar sohasida faoliyat yuritayotgan tadqiqotchilar - Ular O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tishining ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirlarini tahlil qilishadi. Bu tadqiqotchilar, masalan, turli iqtisodiy sektorlar (qishloq xo'jaligi, sanoat, xizmatlar)da raqamli texnologiyalarni joriy etishning istiqbollarni o'rganadilar.

4. Mamlakatda faoliyat yuritayotgan raqamli texnologiyalar bo'yicha tadqiqot institutlari - O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot bo'yicha ilmiy-tadqiqot markazlari ham faoliyat yuritmoqda. Bu markazlarda, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni iqtisodiyotda qo'llashga oid tadqiqotlar olib boriladi.

Shu tariqa, O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonida muhim rol o'ynayotgan olimlar va mutaxassislar mamlakatning raqamli transformatsiyasini amalga oshirishda ko'plab ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik va huquqiy masalalarni hal qilishga qaratilgan tadqiqotlarni olib bormoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 1-fevral kuni “Raqamlashtirish sohasida malakali mutaxassislar tayyorlash faoliyatini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-51-son qarori qabul qilinishi ham bu soha vakillariga berilayotgan e‘tibordan dalolat beradi.

Xulosa. O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tishi — mamlakatning iqtisodiy o'sishi va jamiyatning rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun raqamli infratuzilma, ta'lim, innovatsiyalar, davlat boshqaruvi va huquqiy tizimlarni yaxshilash zarur. Bu yo'lda amalga oshiriladigan harakatlar, mamlakatni global raqamli iqtisodiyotda muvaffaqiyatli ishtirokchi bo'lishiga yordam beradi.

Raqamli iqtisodiyotning ahamiyati: O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotga o'tish, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish nafaqat iqtisodiy o'sish va samaradorlikni oshirish, balki ijtimoiy va moliyaviy inklyuziyani ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish, biznesni rivojlantirish va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi.

Raqamli transformatsiyaning asosiy yo'nalishlari: O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotga o'tishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

Texnologik infratuzilmani rivojlantirish: Internet tarmoqlarining kengaytirilishi, ma'lumotlarni saqlash va ishlash uchun serverlar va ma'lumot markazlari yaratish.

Raqamli ta'lim va kadrlar tayyorlash: Raqamli ko'nikmalarni keng tarqatish va yangi avlodni texnologiyalarga oid bilimlar bilan ta'minlash.

Davlat boshqaruvini raqamlashtirish: Elektron hukumat va raqamli davlat xizmatlarini rivojlantirish, fuqarolar uchun qulay va samarali xizmatlarni taqdim etish.

Fintech va elektron tijoratni rivojlantirish: Moliyaviy texnologiyalar va elektron tijorat sektorlarida innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash.

Ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirlar: Raqamli iqtisodiyotga o'tish ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan katta ta'sir ko'rsatadi. Bu, o'z navbatida, yangi ish o'rinlarining yaratilishi, samarali ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining kuchayishi, mahalliy bizneslarning global bozorlarga chiqishi, shuningdek, raqamli xizmatlar va onlayn platformalar orqali aholining moliyaviy inklyuziyasini oshirishga yordam beradi.

Muammolar va qiyinchiliklar: O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotga o'tishda ba'zi muammolar mavjud. Bular orasida:

Raqamli infratuzilmaning yetishmasligi: Ba'zi hududlarda internet tarmoqlari va raqamli xizmatlarga kirish imkoni cheklangan.

Kadrlar tayyorlash va malaka oshirish: Raqamli texnologiyalarni yuqori darajada tushunadigan kadrlar sonining yetishmasligi.

Qonunchilik va huquqiy muammolar: Raqamli iqtisodiyotga oid qonunlar va siyosatlarni modernizatsiya qilish zarurati.

Kelajak istiqbollari: O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotga o'tish istiqbollari ijobiy. Agar davlat raqamli infratuzilmani rivojlantirishga, ta'lim tizimida raqamli ko'nikmalarni oshirishga, shuningdek, innovatsion texnologiyalarni qo'llab-quvvatlashga e'tibor qaratadigan bo'lsa, bu mamlakatni raqamli iqtisodiyotning yetakchi davlatlaridan biriga aylantirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" PF-4947-son Farmoni
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. –T.: "O'zbekiston", 2017. 592 b.
3. Gulyamov S.S., Ayupov R.H, Abdullaev O.M., Baltabaeva G.R. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalar. - T.: TMI, "Iqtisod-Moliya" nashriyoti, 2019. – 24 b.
4. Tursunov F.U. Raqamli iqtisodiyot va globallashuv: Raqamli tadbirkorlikni rivojlantirishning muhimligi. - T. Iqtisodiyotda innovatsiyalar, 6-son, 3 jild,- 38-44 b.

IQTISODIY MUNOSABATLARNI GLOBALLASHUVI SHAROITIDA SOLIQ TIZIMINI SAMARALI BOSHQARISHNI RIVOJLANTIRISH

Tuychiyeva Marxaba Rejabovna

Osiyo Xalqaro Universitetining 70310102-Iqtisodiyot

(tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi 1-kurs magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada, jahon iqtisodiyotining tobora globallashishi, davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarning kuchayishi va o'zaro raqobatning ortishi sharoitida, soliq tizimini yanada samarali boshqarish ilmiy o'rganilgan. Bundan tashqari, iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillari, soliq tizimining samarali ishlashini ta'minlash, iqtisodiy barqarorlikni saqlash, davlat byudjetini to'ldirish va jamiyatning ijtimoiy himoyasini oshirish kabi omillar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar. Globalizatsiya, iqtisodiy munosabatlar, soliq siyosati, iqtisodiy barqarorlik.

РАЗВИТИЕ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМОЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация. В данной статье в условиях растущей глобализации мирового хозяйства, усиления экономических связей между государствами и усиления взаимной конкуренции научным путем исследуется более эффективное управление налоговой системой. Кроме того, были проанализированы такие факторы, как основные факторы экономического развития, обеспечение эффективного функционирования налоговой системы, поддержание экономической стабильности, пополнение государственного бюджета и повышение социальной защищенности общества.

Ключевые слова. Глобализация, экономические отношения, налоговая политика, экономическая стабильность.

DEVELOPMENT OF EFFECTIVE MANAGEMENT OF THE TAX SYSTEM IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION OF ECONOMIC RELATIONS

Annotation. In this article, in the context of the increasing globalization of the world economy, the strengthening of economic ties between states and the increase in mutual competition, more effective management of the tax system is scientifically studied. In addition, such factors as the main factors of economic development, ensuring the effective functioning of the tax system, maintaining economic stability,

replenishing the state budget and increasing the social protection of society have been analyzed.

Keywords. Globalization, economic relations, tax policy, economic stability.

Kirish. Globalizatsiya jarayoni o'zining ijobiy va salbiy ta'sirlarini iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarga kiritib, iqtisodiy munosabatlarni butun dunyo miqyosida tubdan o'zgartirdi. Ushbu jarayonning asosiy natijalaridan biri - iqtisodiy faoliyatning transmilliy shakllari va davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy o'zaro bog'liqlikning kuchayishidir. Shu bilan birga, davlatlar o'rtasidagi soliq siyosati va soliq tizimlarining o'zaro raqobatlashuvi va global soliq standartlariga moslashish zarurati ortib bormoqda.

Soliq tizimining samarali boshqarilishi davlatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash, ijtimoiy tenglikni qo'llab-quvvatlash va iqtisodiy o'sish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishning muhim vositasidir. Shu nuqtai nazardan, soliq tizimining global sharoitda rivojlanish tendensiyalari va uning samarali boshqarilishining ahamiyati alohida o'rganishni talab qiladi. Ushbu tadqiqotda globalizatsiya sharoitida soliq tizimlarini modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish va davlatlar o'rtasidagi soliq raqobatiga qarshi kurashishning samarali usullari ko'rib chiqiladi.

Bundan tashqari, elektron soliq tizimlarining joriy etilishi va digital transformatsiya jarayonlari soliq boshqaruvini yanada samarali qilish imkonini yaratmoqda. Ushbu innovatsiyalar soliq to'lovchilar bilan o'zaro munosabatlarni soddalashtirib, davlat byudjetining to'ldirilishiga yordam beradi. Global soliq tizimlarining rivojlanishi va integratsiyasi masalalari, ayniqsa, tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Ushbu maqola mavzusining dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda soliq tizimi faqat milliy darajada emas, balki global miqyosda ham samarali boshqarilishi kerak. Bu jarayonning muvaffaqiyati nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlash, balki global iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishiga ham ta'sir qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. "Iqtisodiy munosabatlarni globallashtirish sharoitida soliq tizimini samarali boshqarishni rivojlantirish" borasida ilmiy izlanishlar olib borgan olimlar, ko'pincha iqtisodiy globalizatsiya, soliq siyosati va tizimlarini modernizatsiya qilish, shuningdek, soliq ma'muriyatini samarali boshqarish masalalariga qaratilgan tadqiqotlar olib boradilar. Quyida ushbu mavzuga oid ba'zi taniqli olimlar va ularning ba'zi tadqiqot ishlari haqida qisqacha ma'lumotlar berilgan:

Jeyms Xayns – global soliq siyosati va iqtisodiy raqobatga oid tadqiqotlari bilan tanilgan olimlardan biridir. U soliq raqobati (soliq boshpanalari) konseptlarini o'rganish orqali davlatlar o'rtasidagi soliq siyosati va iqtisodiy raqobatdagi murakkab munosabatlarni tahlil qilgan. Xaynsning ishlari, soliq tizimlarining global sharoitda

samarali boshqarilishini va davlatlar o'rtasidagi raqobatni ko'rib chiqishda muhim manba hisoblanadi.

Maykil Gretz – AQShda soliq siyosati va soliq tizimi sohasida ko'p yillik tajribaga ega bo'lgan olim va huquqshunos. Uning ilmiy ishlari asosan soliq islohotlari, xalqaro soliq tizimi va Amerika Qo'shma Shtatlarining soliq siyosati bilan bog'liq. Gretzning asari soliq tizimlarining global integratsiyasi va ularning samarali boshqarilishiga oid muhim tahlillarni o'z ichiga oladi.

Alberto Alesina iqtisodiy inqirozlar, soliq tizimlari va davlatning iqtisodiy siyosati o'rtasidagi o'zaro ta'sirni o'rganishda ilmiy ishlari bilan tanilgan. U soliq tizimlarining samarali boshqarilishining iqtisodiy barqarorlikka va ijtimoiy adolatga ta'sirini tahlil qilgan. Alesinaning ishlari globalizatsiya sharoitida davlatlarning soliq siyosatini qanday modernizatsiya qilish zarurligini ko'rsatib beradi.

Reymond Goldsmitning ishlari, iqtisodiy rivojlanish, moliya va soliq tizimlarini soliq va moliya boshqaruvining tarixiy tahlili asosida o'rganadi. Uning tadqiqotlari, iqtisodiy tizimlarning global integratsiyasi jarayonida soliq tizimlarining o'zgarishlarini va global sharoitda ularni boshqarishning muhimligini ko'rsatadi.

Ushbu olimlar va tashkilotlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, soliq tizimlarini global miqyosda samarali boshqarish uchun ilmiy asoslarni yaratadi. Ularning ishlarining natijalari iqtisodiy globalizatsiya jarayonining yuksalishi bilan bog'liq holda soliq siyosatini isloh qilish, soliq boshqaruvining samaradorligini oshirish va xalqaro soliq standartlariga moslashish zaruriyatini ta'kidlaydi.

Muhokama. "Iqtisodiy munosabatlarni globallasuvi sharoitida soliq tizimini samarali boshqarishni rivojlantirish" mavzusi doirasida muhokama qilish mumkin bo'lgan bir qancha muhim masalalar mavjud. Ushbu masalalar globalizatsiya jarayonining iqtisodiyotga, soliq tizimlariga, davlatlar o'rtasidagi raqobatga ta'sirini o'rganish va soliq siyosatining samarali boshqarilishini ta'minlashga qaratilgan. Quyida ba'zi muhokama qilish mumkin bo'lgan masalalar keltirib o'tilgan:

1. Globalizatsiya va soliq siyosatining o'zaro bog'liqligi

Globalizatsiya jarayoni soliq tizimlarining samarali boshqarilishini yanada murakkablashtiradi. Bir tomondan, global savdo va kapital harakati davlatlarga iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun raqobatni kuchaytiradi, boshqa tomondan esa, soliq qochqinligi va korporativ soliqdan qochish masalalari yuzaga keladi. Mavjud global soliq tizimi davlatlar o'rtasidagi o'zaro raqobatni kuchaytirib, ayrim mamlakatlarda past soliq stavkalari (masalan, soliq boshpanalarida) soliq adolatsizligiga olib kelishi mumkin.

2. Soliq tizimlarining samaradorligini oshirish uchun innovatsion texnologiyalardan foydalanish

Soliq tizimlarini boshqarishda zamonaviy texnologiyalar, masalan, elektron soliq tizimlari, sun'iy intellekt va "blockchain" texnologiyalarining roli ortib bormoqda. Ushbu texnologiyalar soliq to'lovchilarni avtomatik tarzda hisoblash, ularga xizmat ko'rsatishni soddalashtirish va davlat byudjetini to'ldirishda samaradorlikni oshirish imkoniyatini yaratadi.

3. Soliq raqobati va soliq (soliq boshpanalari) muammosi

Soliq raqobati – bu davlatlar o'rtasidagi soliq stavkalarini pasaytirish orqali investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun kurashdir. Soliq boshpanalari, ya'ni past soliq stavkalariga ega bo'lgan davlatlar va hududlar, ko'plab transmilliy kompaniyalar va shaxslar tomonidan soliq to'lashdan qochish maqsadida ishlatiladi. Bu holat, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun soliq daromadlarini kamaytirishi va soliq tizimlarining adolatsizligini kuchaytirishi mumkin.

4. Xalqaro soliq standartlari va ularni amalga oshirish

Xalqaro soliq tizimlarini modernizatsiya qilish va ularni samarali boshqarish uchun xalqaro soliq standartlarini ishlab chiqish va amalga oshirish zarur. Masalan, OECD ning "Base Erosion and Profit Shifting" (BEPS) loyihasi korporatsiyalar tomonidan soliqdan qochishning oldini olishga qaratilgan. Shu bilan birga, global miqyosda turli mamlakatlarning soliq siyosatining o'ziga xos xususiyatlari va farqlari mavjud.

5. Soliq tizimlarining ijtimoiy adolatga ta'siri

Soliq tizimining samarali boshqarilishi faqat iqtisodiy rivojlanishning ta'minlanishi emas, balki jamiyatdagi ijtimoiy tenglik va adolatni ham ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak. Soliq tizimlarining adolatli bo'lishi daromadlarni qayta taqsimlash, kambag'allikka qarshi kurashish va ijtimoiy himoyani kuchaytirish uchun muhimdir.

6. Digital soliq va raqamli iqtisodiyotga soliq solish

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan yangi turdagi iqtisodiy faoliyatlar, masalan, onlayn savdo va raqamli xizmatlar paydo bo'ldi. Bu esa davlatlar uchun soliq tizimiga yangi muammolarni keltirib chiqaradi. Raqamli platformalar va internetda soliq solishning adolatliligini ta'minlash uchun yangi qonunlar va soliq mexanizmlarini ishlab chiqish zarur.

Xulosa. Globallashtirish sharoitida soliq tizimlarini samarali boshqarish uchun mamlakatlar o'rtasida hamkorlik, xalqaro soliq standartlariga moslashish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va soliq adolatini ta'minlash zarur. Soliq tizimi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki ijtimoiy adolatni rivojlantirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Bunday tizimni boshqarishning muvaffaqiyati davlatlar o'rtasidagi samarali hamkorlik va modernizatsiya jarayonlariga bevosita bog'liq.

"Iqtisodiy munosabatlarni globallasuvi sharoitida soliq tizimini samarali boshqarishni rivojlantirish" mavzusi, jahon iqtisodiyotining integratsiyalashuvini hisobga olgan holda, soliq tizimlarining samarali boshqarilishini ta'minlashning muhimligini ta'kidlaydi. Globalizatsiya jarayonlari mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni yanada chuqurlashtirib, soliq tizimlariga yangi chaqiriqlarni keltirib chiqarmoqda. Xalqaro savdo va kapital harakati, soliq qochqinligi va raqobat kuchayishi davlatlarning soliq siyosatini zamonaviy sharoitlarga moslashtirishni talab qiladi.

Soliq tizimining samarali boshqarilishi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki ijtimoiy adolat va tenglikni qo'llab-quvvatlash uchun ham zarurdir. Shu ma'noda, soliq siyosatining globallasuvi va xalqaro hamkorlikka asoslangan strategiyalarni ishlab chiqish, soliq raqobatining oldini olish va soliq havenslari bilan kurashish kabi masalalar muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy texnologiyalar, xususan, elektron soliq tizimlari va sun'iy intellekt yordamida soliq boshqaruvini yanada samarali qilish imkoniyatlari mavjud. Bu texnologiyalar davlatlar o'rtasidagi soliq to'lovchilari bilan o'zaro munosabatlarni soddalashtiradi, byudjetni to'ldirishni ta'minlaydi va soliq adolatsizligini kamaytiradi.

Bundan tashqari, global soliq tizimining samarali boshqarilishi ijtimoiy va iqtisodiy o'sishni ta'minlash, investitsiyalarni jalb qilish va kambag'allikni kamaytirishga yordam beradi. Xalqaro soliq standartlarining joriy etilishi va ularni amalga oshirish mamlakatlar o'rtasidagi farqlarni kamaytirishga, soliq ma'muriyatining shaffofligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy munosabatlarning globallasuvi sharoitida soliq tizimining samarali boshqarilishi uchun xalqaro hamkorlikni mustahkamlash, innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish va soliq tizimining adolatli ishlashini ta'minlash zarur. Bularning barchasi iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Alberto Alesina, Nouriel Roubini, Gerald D. Cohen Political Cycles and the Macroeconomy. MIT Press, 1997. – 84 p.
2. Альберто Алесина, Франческо Джавацци. Либерализм — это левая идея. 2007. – 56 с.
3. World Bank. (2020). Doing Business 2020. World Bank Publications. – 28-33 p.
4. OECD. (2019). Estonia: Implementing the OECD Anti-Bribery Convention. OECD Publishing. – 45-52 p.
5. Bundesministerium der Finanzen. (2021). German Tax System. Federal Ministry of Finance. – 66-68 p.

SANOAT KORXONALARIDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH.

Yodgarova Xalimaxon To'liqinova

*Osiyo Xalqaro Universitetining 70310102-Iqtisodiyot
(tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi 1-kurs magistranti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada, sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish tizimini takomillashtirish masalalari o'rganilgan. Bundan tashqari, ishda sanoat sektori va uning rivojlanishiga investitsiya oqimlarining ta'siri, moliyaviy resurslarni jalb qilishning asosiy usullari va ularni samarali boshqarish usullari amaliy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar. Sanoat korxonalari, investitsiya, moliyaviy resurs, zamonaviy texnologiya.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация. В данной статье рассмотрены вопросы совершенствования системы финансирования инвестиционной деятельности на промышленных предприятиях. Кроме того, в работе был проведен практический анализ влияния инвестиционных потоков на промышленный сектор и его развитие, основные методы привлечения финансовых ресурсов и методы их эффективного управления.

Ключевые слова. Промышленные предприятия, инвестиции, финансовые ресурсы, современные технологии.

IMPROVING THE FINANCING OF INVESTMENT ACTIVITIES IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Annotation. In this article, the issues of improving the financing system of investment activities in industrial enterprises are studied. In addition, the work provides a practical analysis of the impact of investment flows on the industrial sector and its development, the main methods of attracting financial resources and methods of their effective management.

Keywords. Industrial enterprises, investment, financial resource, modern technology.

Kirish. Sanoat korxonalari iqtisodiyotning asosiy poydevori hisoblanadi va ular mamlakatning sanoat salohiyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois,

sanoatning barqaror va samarali ishlashini ta'minlash uchun moliyaviy resurslarni jalb etish, ya'ni investitsiya faoliyatini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish jarayoni nafaqat ishlab chiqarish hajmini oshirish, balki zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, yangi ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda sanoat korxonalariga investitsiyalarni jalb qilish masalalari nafaqat moliyaviy manbalarni to'plashni, balki ushbu mablag'larni samarali va maqsadli yo'naltirishni ham talab qiladi. Bunda moliyaviy strategiyalarni ishlab chiqish, turli moliyaviy institutlar bilan hamkorlik, davlat siyosati va xalqaro investitsiya bozorlaridan foydalanish kabi masalalar muhim o'rin tutadi.

Ushbu ishda sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning samarali tizimini yaratish va uni takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqiladi. O'zbekistonning sanoat sektori misolida, moliyaviy resurslarni jalb qilish va ularni samarali boshqarishning amaliy yo'llari tahlil qilinadi.

Bugungi kunda maqsadli auditoriya uchun, ya'ni iqtisodiyotchilar, sanoat menejerlari va investitsiya sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun ushbu ishda O'zbekiston sanoati uchun investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni takomillashtirish yo'llari ko'rsatilgan. Shu bilan birga, xalqaro tajribalardan foydalanish va mamlakatdagi moliyaviy institutlarning samarali ishlashini ta'minlash bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Sanoat korxonalarini uchun investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni takomillashtirish borasida bir qator olimlar ilmiy izlanishlar olib borgan. Ularning tadqiqotlari moliyaviy resurslarni samarali jalb etish, investitsiya jarayonlarini optimallashtirish va sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishiga hissa qo'shishni maqsad qilgan. Quyida shu borada izlanish olib borgan ba'zi olimlar va ularning ilmiy tadqiqotlari haqida ba'zi ma'lumotlar keltirib o'tilgan:

Jeyms Heffernan sanoat korxonalarining moliyaviy boshqaruvi va investitsiya faoliyatini optimallashtirish borasida o'z tadqiqotlarini olib borgan olimlardan biridir. Uning ishlarida sanoat korxonalarining moliyaviy resurslarni jalb qilishdagi muvaffaqiyatli strategiyalari tahlil qilinadi. Heffernan, ayniqsa, kapital bozorlarining va bank tizimlarining sanoat korxonalariga investitsiya jalb qilishdagi ahamiyatini ta'kidlagan.

Merton Miller va Franko Modigliani iqtisodiyot va moliya sohasida amalga oshirgan inqilobiy izlanishlari bilan tanilgan. Ular sanoat korxonalarining kapital tuzilishi va investitsiya qarorlarini moliyaviy tahlil qilishda asosiy nazariyalar yaratdilar. Modigliani va Millerning "Kapital tuzilishi" teoriyasi investitsiya faoliyatini moliyalashtirish va korxonalarining moliyaviy strategiyasini yaratishda juda muhim ahamiyatga ega.

Robert Koks Merton investitsiya va moliyaviy risklarni boshqarish sohasida ko'plab izlanishlar olib borgan. Uning ishlarida sanoat korxonalarini uchun investorlar bilan samarali aloqalar o'rnatish, moliyaviy resurslarni samarali boshqarish va risklarni minimallashtirish usullari ko'rib chiqiladi. Mertonning tadqiqotlari, ayniqsa, korxonalarda moliyaviy bozorlarni faol boshqarish, sarmoyaviy strategiyalarni yaratishda qo'llaniladi.

Olivier Blanchard investitsiya byudjetlashtirish (capital budgeting) nazariyasi bilan sanoat korxonalarini uchun resurslarni jalb qilish va ularni samarali yo'naltirish masalalariga e'tibor qaratgan. Ularning izlanishlari sanoat korxonalarini uchun investitsiyalarni tanlashda risklarni baholash va iqtisodiy foyda keltirishga qaratilgan.

Sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni takomillashtirish bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar turli iqtisodchilar va moliyaviy nazariyachilarning yondashuvlari asosida rivojlangan. Bularning barchasi sanoat sektori uchun samarali investitsiya strategiyalarini ishlab chiqish, moliyaviy resurslarni to'plash va ularni maqsadli sarflash masalalarida yangi yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam bermoqda.

Muhokama. Sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni takomillashtirish — bu mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishi va rivojlanishini ta'minlash uchun juda muhim bir jarayon hisoblanadi. Bu jarayon sanoatning raqobatbardoshligini oshirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va yangi ish o'rinlarini yaratish imkonini beradi. Shu bilan birga, investitsiya faoliyatini moliyalashtirishda samaradorlikni oshirish uchun turli moliyaviy resurslarni to'plash va ulardan maqsadli foydalanish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

1. Investitsiya faoliyatining moliyalashtirilishi: asosiy omillar

Sanoat korxonalarini investitsiya faoliyatini moliyalashtirishda bir nechta asosiy omillarni inobatga olishlari zarur:

• **Moliya bozorining rivojlanishi:** Sanoat korxonalarini uchun zarur mablag'lar bank krediti, obligatsiya chiqarish, aktsiyadorlik kapitali va boshqa moliyaviy manbalar orqali jalb qilinadi. Bozorlarning o'sishi va moliyaviy infratuzilmaning takomillashuvi bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

• **Davlat siyosati va qo'llab-quvvatlash:** Davlat tomonidan sanoatni rivojlantirishga qaratilgan soliq imtiyozlari, grantlar, subsidiya va boshqa qo'llab-quvvatlash dasturlari moliyaviy resurslarni jalb qilishda muhim omil hisoblanadi.

• **Investitsiya muhiti va xavf-xatarlar:** Investitsiya muhiti barqaror bo'lishi, davlatning iqtisodiy siyosati ishonchli bo'lishi kerak. Shu bilan birga, investitsiyalarning xavf-xatarlarini hisobga olish, risklarni diversifikatsiya qilish va moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash zarur.

2. Moliyaviy manbalarni jalb qilishning samarali usullari

Sanoat korxonalari uchun moliyaviy manbalarni samarali jalb qilishda quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- **Sarmoya bozorlaridan foydalanish:** Aktsiyalar va obligatsiyalar chiqarish, masalan, "IPO" (Initial Public Offering) yoki korxonaning kapitalini oshirish orqali moliyaviy resurslarni jalb qilish. Bu usul katta miqdordagi mablag'larni olish imkoniyatini yaratadi.

- **Bank kreditlari:** Sanoat korxonalari uchun banklar kreditlar berishadi, ammo bu jarayon yuqori foiz stavkalarini va qarzlarni to'lashning murakkabligini ham o'z ichiga oladi. Shuning uchun, korxonalar o'zining moliyaviy holatini yaxshilashga harakat qilishlari kerak.

- **Xususiy kapital va investitsiya fondlari:** Xususiy kapital va investitsiya fondlaridan foydalanish sanoat korxonalariga katta miqdordagi investitsiyalarni jalb qilish imkonini beradi. Bunday resurslar korxonaning o'sishini ta'minlashga yordam beradi.

3. Investitsiya faoliyatini moliyalashtirishda yuzaga keladigan muammolar

Sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishda quyidagi asosiy muammolar yuzaga kelishi mumkin:

- **Qarz yukining ortishi:** Banklardan olingan kreditlar va boshqa qarzar korxonaning moliyaviy yukini oshirishi mumkin. Bu holat, o'z navbatida, kompaniyaning moliyaviy barqarorligiga xavf soladi.

- **Mablag'larning noto'g'ri taqsimlanishi:** Investitsiya mablag'larini noto'g'ri taqsimlash va samarasiz yo'naltirish, uning o'z vaqtida qaytarilmasligiga olib kelishi mumkin. Bu, o'z navbatida, korxonaning moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

- **Xavf-xatarlarni boshqarish:** Sanoat korxonalarining investitsiya faoliyatida iqtisodiy inqirozlar, valyuta kurslarining o'zgarishi va siyosiy noaniqliklar kabi xavflar mavjud. Bular korxonaning foydasini kamaytirishi va investitsiya qarorlarining to'g'riligini buzishi mumkin.

- **Resurslarning yetishmasligi:** Aksariyat sanoat korxonalari investitsiya faoliyatini amalga oshirish uchun zarur resurslarga ega bo'lmasliklari mumkin. Bu holatda, korxonalar uchun yangi moliyaviy manbalar topish yoki davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanish kerak bo'ladi.

4. Investitsiya faoliyatini takomillashtirish bo'yicha takliflar

- **Moliyaviy boshqaruvni yaxshilash:** Sanoat korxonalari o'zlarining moliyaviy boshqaruv tizimlarini optimallashtirishlari zarur. Bu, birinchi navbatda, kapitalni samarali boshqarish, investitsiyalarni taqsimlash va qarzlarni to'lashning aniq rejasini tuzishni o'z ichiga oladi.

- **Innovatsion texnologiyalarga investitsiyalarni jalb qilish:** Sanoat korxonalari innovatsion texnologiyalarga investitsiyalarni jalb qilish orqali ishlab chiqarishni

modernizatsiya qilishlari, energiya samaradorligini oshirishlari va raqobatbardoshlikni ta'minlashlari mumkin.

• **Moliyaviy rejalashtirishni takomillashtirish:** Sanoat korxonalari o'z investitsiya faoliyatlarini moliyaviy rejalashtirish orqali yanada samarali boshqarishlari lozim. Bu, asosan, uzun muddatli investitsiya strategiyalarini ishlab chiqishni va resurslarni optimal taqsimlashni ta'minlashga yordam beradi.

• **Xalqaro investitsiya resurslarini jalb qilish:** Sanoat korxonalari xalqaro bozorlar va moliyaviy institutlar orqali investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini o'rganishlari kerak. Bu nafaqat mablag'larni jalb qilish, balki zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va tajriba almashish imkonini beradi.

Sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni takomillashtirish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va yangi ishlab chiqarish imkoniyatlarini yaratish uchun zaruriy shartdir. Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, innovatsion texnologiyalarga sarmoya kiritish va davlat siyosatining qo'llab-quvvatlashi bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirishning asosiy omillari hisoblanadi. Shuningdek, sanoat sektori uchun zamonaviy investitsiya strategiyalarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, milliy va xalqaro bozorlar bilan hamkorlikni kengaytirish zarur.

Xulosa. Sanoat korxonalari iqtisodiyotning rivojlanishida asosiy o'rin tutadi, chunki ular ishlab chiqarish, ish o'rinlari yaratish va milliy boylikni oshirishga hissa qo'shadi. Sanoatning barqaror va samarali ishlashini ta'minlash uchun esa investitsiya faoliyatini moliyalashtirish zarur. Ushbu jarayon sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va umumiy iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni takomillashtirish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim:

• **Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish:** Sanoat korxonalari o'z investitsiya faoliyatlarini rejalashtirishda zamonaviy moliyaviy boshqaruv texnikalaridan foydalanishlari kerak. Bu, kapitalni to'g'ri taqsimlash, risklarni boshqarish va o'z vaqtida investitsiya mablag'larini jalb qilishni ta'minlashga yordam beradi.

• **Innovatsion texnologiyalar va ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish:** Sanoat korxonalari innovatsiyalarni joriy etish orqali samaradorlikni oshirishlari, energiya va resurslarni tejashlari hamda o'zlarining raqobatbardoshligini kuchaytirishlari mumkin.

• **Xalqaro va mahalliy investitsiya manbalaridan foydalanish:** Sanoat korxonalari o'z faoliyatini kengaytirish uchun xalqaro investitsiya resurslarini jalb qilishlari, davlat va xususiy sektordan qo'llab-quvvatlash olishlari zarur. Bu, o'z

navbatida, yangi texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish hajmini oshirish imkonini yaratadi.

• **Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash:** Sanoat korxonalari moliyaviy holatini mustahkamlash, qarzlarni boshqarish va kapital tuzilmasini optimallashtirish orqali o'z barqarorligini oshirishi lozim. Shuningdek, investorlar bilan ochiq va ishonchli munosabatlar o'rnatish zarur.

Bundan tashqari, investitsiya faoliyatini moliyalashtirishdagi muammolar, masalan, qarz yukining ortishi, resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi, valyuta kursining o'zgarishi va siyosiy xavf-xatarlar kabi omillarni hisobga olish va ularni bartaraf etish zarur. Investitsiya jarayonini takomillashtirish, ayniqsa, moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash va uzoq muddatli barqaror o'sishni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, sanoat korxonalarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar orqali mamlakatning iqtisodiy salohiyatini yanada kuchaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va barqaror rivojlanishga erishish mumkin. Shunday qilib, moliyaviy resurslarni samarali boshqarish va innovatsion rivojlanishga yo'naltirilgan investitsiya strategiyalari sanoat sektorining kelajagini shakllantirishda asosiy omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Globalization of Business. International Business Press, 2000. - 342 p.
2. Isadjanov A.A. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi. O'quv qo'llanma. Toshkent. JIDU. 2008.
3. The Global Economy and Its Economic Systems (Upper Level Economics Titles) 1st Edition. by Paul R. Gregory (Author), Robert C. Stuart (Author). 2013. - 704 p.
4. Мировая экономика и международные экономические отношения : учебник / под ред. В.К. Поспелова. – М.: ИНФРА-М, 2017. — 370 с.
5. Глобалистика. Международный междисциплинарный энциклопедический словарь. Гл. ред. д.т.н., проф. И.И. Мазур, д.ф.н., проф. А.И. Чумаков. – М.- Спб. – ИЦ - «Елима», ИД «Питер», 2006.
6. Elgar Edward. Handbook on the Globalization of the World Economy. Amnon Levy-Livermore. 1998. – 748 p.

YOZUVCHI TOHIR MALIKNING “ALVIDO, BOLALIK!” ASARIDA O’SMIRLAR HAYOTIGA TAVSIF

Mutalibova Zahroxon Mirzabahrom qizi
Andijon davlat chet tillari instituti
Xomidova Malohatoy Oktyabrjon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o’zbek adabiyotining yorqin vakillaridan biri bo’lgan, o’ziga xos uslubga ega shaxs Tohir Malikning “Alvido, bolalik!” qissasi haqida so’z boradi. Asardagi holat yuzasidan fikr va mulohazalar bayon etiladi. Asar qahramonlarining taqdiri muhokama qilinadi.

Kalit so’zlar: Bolalik, yetishmovchilik, maktab, o’smirlik, do’stlik, oilaviy munosabatlar, miltiq, o’sish, hissiyotlar.

Abstarct: This article talks about the story "Alvido, bolalik!" by Tahir Malik, one of the brightest representatives of Uzbek literature, a person with a unique style. Opinions and reflections on the situation in the work are presented. The fate of the heroes of the work is discussed.

Key words: childhood, deprivation, school, adolescence, friendship, family relationships, weapons, growth, emotions.

Kirish qism: Tohir Malik (asl ismi-Hobilov Tohir Abdumalikovich) (1946-yil 27-dekabrda Toshkent shahrida ziyoli oilada tavallud topgan) taniqli o’zbek yozuvchisi. O’zbek adabiy fantastikasining hamda detektiv romanlar asoschilaridan biri hamda ma’rifat arbobidir. ”Do’stlik ordeni”, ”O’zbekiston xalq yozuvchisi” faxriy unvoni sohibi. Yozuvchi Tohir Malik o’zbek xonadonlariga hamda detektiv romanlar dunyosiga “Shaytanat” asari orqali kirib kelgan ijodkordir. Yozuvchi, asosan, bolalik, o’smirlik davrining psixologiyasi, insonning ruhiy holati va hayotidagi o’zgarishlari haqida ko’plab roman va hikoyalar yozib yozuvchi sifatida tanilgan. ”Shaytanat”, ”Alvido, bolalik!”, ”Bolalik” “Aksar”, ”O’smir”, ”Yoshlik” kabi o’smirlar va bolalarga bagishlangan hikoya va romanlar muallifi hamdir. Tohir Malikning asarlaridagi uslubi oddiy, ammo ta’sirchanligi bilan hamda samimiy va chin dildan yozilganligi bilan kitobxonga yetarlicha hissiy daraja, chuqur mulohaza va teran fikr bera olishi bilan boshqa ijodkorlardan tubdan farqlanadi. Uning har bir asari o’zgacha ruhda yoziladi va kitobxonni uyqusini o’g’irlab, mulohaza qilishga undaydi. Hozir mana shunday asardan biri ya’ni “Alvido, bolalik!” qissasini tahlil qilamiz.

Asosiy qism: O’zbekiston Xalq yozuvchisi Tohir Malikning “Alvido, bolalik!” qissasi 1978-yilda yozilgan va ushbu qissa 1979-yilda ilk bor nashrga chiqarilgan. Bu asar yozuvchining bolalik va o’smirlik davrini tasvirlaydigan avtobiografik asar bo’lib,

yoʻzuvchi ijodida muhim oʻrin tutadi. Asarda bolalik soʻzidan baxtni topa olmagan oʻsmir yoshdagi bolalar haqida gap boradi. Adib oʻz asarida “tarbiya” masalasiga katta ahamiyat qaratadi. Oʻz vaqtida va kerakli tarbiya olmagan oʻsmirlar jinoyatning botqogiga botib ketayotganligini kitobxonga uqtirishga harakat qiladi. “Alvido, bolalik!” qissasida mana shunday zulmat qariga choʻkib ketayotgan bosh qahramon Qamariddin boʻladi. U bu botqoqqa bir oʻzi emas, atrofidagi sodda, hali voyaga yetmagan maktab yoshidagi oʻsmirlarni ham tortayotganligi achinarli holdir. Asarning dastlabki sahifalarini oʻqiganingizda Qamariddinga nisbatan yomon taassurot uygʻonishi turgan gap. Sababi, u oʻzi bilan birga maktabda yaxshi bahoga oʻqiydigan Asrorni, uning 8-sinfda oʻqiydigan yoqtirgan qizi Dilfuzani hamda bechora Salimni ham jinoyatning oxiri yoʻq qorongʻu koʻchalarida sarson-sargardon boʻlishga undaganligi bilan nafratingizga uchrashi mumkin. Ammo, asar soʻngida uning quyidagi gaplarini oʻqib, uning atrofidagi muhit, odamlar, millat va beshafqat hayot shunga majbur qilganligini bilib olasiz. “-Hozir qoʻlimga miltiq berib qoʻyishsa-yu, darvozadan otam bilan onam kirib kelishsa shartta otardim. Ana undan keyin oʻzimni ham otib yuborishsa mayli. Yoʻq, avval sud boʻlishi kerak. Sudda gapirishim shart “Bolasini tashlab ketgan ota-onaning jazosi shu “deyman”. Tirik yetimlar, hammmangiz ota-onangizni topib, otib yuboring. Yolgʻon gaplar toʻqib, ularni yaxshi odam qilib koʻrsatmang bir-birlaringizga. Ayamay otib tashlang” deyman”. Tirik yetimlarga miltiq bering deyman!” deyman. Ana shundan keyin meni otishsa ham mayli”. Qahramonning shu jumllarining oʻzigina kitobxonni chuqur oʻyga toldiradi. Hech kim bu dunyoda yomon boʻlib tugʻilmaydi. Uni qaysidir omil shu yoʻl sari boshlab boradi. Xoh u inson boʻlsin, xoh u jamiyat. Qamariddinni ham shu botqoqqa itargan uning oʻz onasidir! Asarda Qamariddin (Bosh qahramon)ning otasi tashlab ketganligi va uning hayotdan alamzadaligini, bolalik hissini tuymasidanoq beshafqat hayot uning gardaniga ogʻir yukni yuklaganini hamda hayotning, jamiyatning oʻzi uni jinoyatchiga aylantirib qoʻyganini asarni oʻqib, anglash qiyin emas, albatta. Asrorning ham yetishmovchiliklar sabab Qamariddinga qoshilib jinoyat olamiga kirishi, nogiron otasining injiqliklarini koʻtarayotgan Dilfuzaning ham bu ishlarga aralashishi kitobxon qalbini oʻrtaydi. Bolaga faqatgina moddiy ehtiyojlarini qondirib, toʻgʻri tarbiya berib boʻlmasligini Keldiyorovlar oilasi misolida ochib beriladi.

Xulosa: Shu vaqtgacha koʻp asarlar oʻqigan boʻlsam, koʻpincha asarlar intihosi yaxshilik bilan yakun topadi. Ammo, bugun men tahlil qilgan asar hayot beshafqatligini, uning qingʻir-qiyshiq koʻchalarini, oydin-chuqur yoʻllarini, jar yoqasidagi taqdirlarning ayanchli yakuni bilan kitobxonlar qalbidan oʻrin egallaydi desam mubolagʻa boʻlmaydi. Kitob soʻngida koʻplab qahramonlar tahlili mavhumligicha qoladi. Sababi, bu asar nuqtasini yoʻzuvchi emas, balki kitobxon qoʻyadi. Ushbu asarni men maktab yoshidagi, oʻsmirlikka qadam qoʻyayotgan bolalar

o'qishini tavsiya berar edim. Sababi, asardagi qahramonlar qilgan xatolarni qilmasliklarini, oiladagi tarbiya muhim ekanligini anglab yetishlarini xohlardim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Alvido, bolalik" Tohir Malik Toshkent "Adabiyot uchqunlari" 2019.
2. nauchniyimplus.ru
3. uz.m.wikipedia.org

HAYDOVCHILARDA YO‘L MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA IJTIMOIY-PSIXOLOGIK OMILLAR

Abduraxmanova Kamola Abdunabiyevna

*Texnologiya Menejment kommunikatsiya instituti,
pedagogika va psixologiya kafedra o'qituvchisi*

Annotatsiya: Haydovchilar orasida yo‘l madaniyatini shakllantirish, transport xavfsizligini ta'minlash va yo‘l harakati qoidalariga rioya qilishni oshirish uchun ijtimoiy-psixologik omillar muhim ahamiyatga ega. Yo‘l harakati madaniyati, avvalo, haydovchilarning shaxsiy xulq-atvori, ularning ijtimoiy muloqotlari va psixologik holatlari bilan bog‘liqdir. Ushbu maqolada haydovchilarda yo‘l madaniyatini shakllantirishda ijtimoiy-psixologik omillarni haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: haydovchilar, transport vositalari, yo‘l harakati, madaniyat, ijtimoiy normativlar, qoidalar, jamiyat.

Аннотация: Социально-психологические факторы имеют важное значение для формирования дорожной культуры водителей, обеспечения безопасности дорожного движения и повышения соблюдения правил дорожного движения. Культура дорожного движения связана, прежде всего, с личным поведением водителей, их социальным общением и психологическим состоянием. В данной статье мы анализируем социально-психологические факторы формирования дорожной культуры водителей.

Ключевые слова: водители, транспортные средства, дорожное движение, культура, социальные нормы, правила, общество.

Abstract: Social and psychological factors are important for the formation of road culture among drivers, ensuring traffic safety and increasing compliance with traffic rules. Traffic culture is primarily related to personal behavior of drivers, their social communication and psychological state. In this article, we analyze the socio-psychological factors in the formation of road culture among drivers.

Key words: drivers, vehicles, traffic, culture, social norms, rules, society.

Haydovchilarning psixologik holati yo‘l harakatida muhim rol o‘ynaydi. Stress, xavotir, asabiylik kabi psixologik holatlar haydovchining xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Stressli vaziyatlarda haydovchilar ko'pincha sabrsizlik yoki agressivlik ko'rsatadilar, bu esa yo‘l harakati qoidalariga rioya qilishni kamaytiradi. Shuning uchun, haydovchilarni stressni boshqarish va ijobiy psixologik holatni saqlashga o‘rgatish zarur. Ijtimoiy normativlar va qadriyatlar haydovchilarning yo‘l madaniyatini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Har bir jamiyatda yo‘l harakati

madaniyatiga oid qoidalar mavjud. Haydovchilar ushbu ijtimoiy normativlarga amal qilishlari kerak. Agar jamiyatda yo‘l harakati qoidalariga rioya qilishga e’tibor berilmasa, haydovchilar bu qoidalarni buzishlari mumkin. Shuning uchun, ijtimoiy muhitni o‘zgartirish, yo‘l harakati madaniyatini oshirish va ijtimoiy normativlarni mustahkamlash muhimdir. Ta’lim va tarbiya jarayoni haydovchilarda yo‘l madaniyatini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Haydovchilarni yo‘l harakati qoidalari, xavfsizlik choralarini o‘rganish va amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish orqali ularning bilimlarini oshirish zarur. Ta’lim jarayonida ijtimoiy-psixologik jihatlar ham e’tiborga olinishi kerak. Haydovchilarni o‘qitishda psixologik motivatsiya, ijtimoiy muloqot va guruhda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

Ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining roli ham ahamiyatlidir. Ommaviy axborot vositalari orqali yo‘l harakati madaniyati va xavfsizlik muammolari haqida ma’lumot berish, haydovchilarni ogohlantirish va ularni yo‘l harakati qoidalariga rioya qilishga undash mumkin. Ijtimoiy tarmoqlar orqali haydovchilar o‘z tajribalarini bo‘lishishlari, bir-biridan o‘rganishlari va ijtimoiy muloqotni rivojlantirishlari mumkin. Bu esa yo‘l madaniyatini oshirishga xizmat qiladi. Haydovchilarning ijtimoiy mas’uliyati ham muhimdir. Har bir haydovchi o‘zining va boshqa yo‘l ishtirokchilarining xavfsizligini ta’minlashda mas’uliyatli bo‘lishi kerak. Ijtimoiy mas’uliyatni oshirish uchun haydovchilarni o‘z xulq-atvorlari haqida o‘ylashga undash zarur. O‘zining harakatlari va qarorlari boshqalarga ta’sir ko‘rsatishini anglash haydovchilarda ijtimoiy mas’uliyatni shakllantiradi. Haydovchilar o‘rtasida muloqot va hamkorlikni rivojlantirish muhimdir. Haydovchilar o‘rtasida yaxshi muloqot va hamkorlik yo‘l harakati xavfsizligini oshiradi. Guruhda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish, haydovchilarni bir-biriga yordam berishga undash va o‘zaro fikr almashish yo‘l madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Yo‘l harakati madaniyatini shakllantirishda davlat va jamiyatning roli ham muhimdir. Davlat tomonidan yo‘l harakati xavfsizligini ta’minlash, qoidalarni buzganlarga nisbatan jazolarni kuchaytirish va yo‘l infratuzilmasini yaxshilash kabi chora-tadbirlar haydovchilarning yo‘l madaniyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Jamiyat esa haydovchilarni yo‘l harakati madaniyatiga o‘rgatishda va ularni qo‘llab-quvvatlashda faol bo‘lishi kerak.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, haydovchilarda yo‘l madaniyatini shakllantirish ijtimoiy-psixologik omillarni hisobga olishni talab etadi. Psixologik holat, ijtimoiy normativlar, ta’lim va tarbiya, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy mas’uliyat, muloqot va davlatning roli haydovchilarning yo‘l harakatidagi xulq-atvorini belgilovchi muhim omillardir. Ushbu omillarni hisobga olib, yo‘l madaniyatini oshirish va transport xavfsizligini ta’minlash uchun kompleks yondashuv zarur. Haydovchilarni o‘qitish,

ijtimoiy muhitni o'zgartirish va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish orqali yo'l harakati madaniyatini shakllantirish mumkin. Bu esa o'z navbatida, yo'l harakati xavfsizligini oshirishga va inson hayotini saqlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shukurov, A. (2018). "Yo'l harakati xavfsizligi va haydovchilarning psixologik xulq-atvori". Toshkent: O'zbekiston davlat transport universiteti.
2. Murodov, B. (2020). "Ijtimoiy psixologiya va yo'l madaniyati". Samarqand: Samarqand davlat universiteti.
3. Yusupov, D. (2019). "Haydovchilarni o'qitish va yo'l madaniyatini oshirish". Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
4. Rahmonov, E. (2021). "Yo'l harakati madaniyati va ijtimoiy mas'uliyat". Tashkent: O'zbekiston Milliy universiteti.
5. Saidov, F. (2017). "Psixologik omillar va yo'l harakati xavfsizligi". Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti.
6. Abdullaeva, N. (2022). "Ommaviy axborot vositalarining yo'l madaniyatiga ta'siri". Andijon: Andijon davlat universiteti.
7. Tursunov, R. (2023). "Haydovchilar o'rtasida ijtimoiy muloqot va yo'l madaniyati". Qashqadaryo: Qashqadaryo davlat universiteti.

UDK:633.174

QORAQALPOG`ISTON SHAROITIDA PIYOZNING EKISH USULLARI VA HOSILDORLIGI YUQORI BO`LGAN NAVLAR HAMDA EKISH USULLARI

*D.Hayitboyev¹**Yuldashev Suxrobjon²**¹Qorqalpog`iston qishloq xo`jaligi va agrotexnologiyalar
instituti assistenti,**²Qorqalpog`iston qishloq xo`jaligi va agrotexnologiyalar
instituti 3-kurs talabasi*

Annotatsiya; Piyozni ekish usullari va ularning afzaliklari hamda ularni yangi usularda hosildorligini ko`paytirish usullari. Urug` sarfi va ularni ko`chatlari orqali ekish samaradorliglari.

Kalit so`zlar. Piyozni ekish usullari, ekish muddatlari, ulardan samarali foydalanish, oziq-ovqat xafsizliklarni taminlash hamda tuproq sutrukturasini yaxshilash.

Bunda ham 5 ta nav jumladan standart Kaba-132, Karatol, Oqdur, Lione va Volf navlarni tajriba sifatida ekildi. Piyozlar qator orasi 20x15 tuplar orasi qilib ko`chirib chiqildi. Ko`chatlar 5-6 kunda tutib ketdi va ularni yaxshilab suv berib meniral o`g`it berishimiz kerak bo`ladi. Piyozlarning o`sib rivojlanishi juda yaxshi bo`ldi. Tutib ketgandan keyin ikki haftadan ya`ni 11-may sanasida fenologik o`lchov tadbirlarini o`tkazildi unga ko`ra standart Kaba-132 navining bo`yi 46 sm, Karatol navining bo`yi 49 sm, Oqdur navi bo`yi 44 sm, Lione navining bo`yi 42 sm va Volf navining bo`yi 41 smni tashkil qildi. Ko`chat ekilgan vaqtdan 60-65 kun o`tgandan keyin bosh boylashni boshladi. To`liq pishish esa 20-iyul sanasiga to`g`ri keldi piyozlar yi`g`ishtirib olindi. Bu tajribam natijasida piyozlarning fenologik kuzatishda yaxshi o`sib rivojlangan hamda Karatol navi bo`ladi hosildorlikda yuqori natijani ko`rsatdi. Masalan erta tutib ketgan Karatol navi bo`ldi boshqalari esa keyin qaddini tikladi va keyingi ikkinchi o`rinni egalagan standart nav Kaba-132 navi bo`ldi. Bu navi ko`chat tayyorlashda juda qulay nav barg tuzilishlari yirik ko`chat qilib ko`chirish ancha qulay. Piyozchalari xam yirik va suvni boshqa navlarga nisbatan kam talab qiladi. Vegetatsiya davri ham 130-140 kuni talab qiladi ekan. Bizning iqlim sharoitga moslasha oladi va ekishni tavsiya qilib qolaman. Uchunchi o`rinni egalagan piyoz bu `Oq dur navi bo`ladi. Bu piyoz navi esa o`sish rivojlanish esa Karatol va Kaba-132 navlariga nisbatan pastroq natijani ko`rsatdi. Lekin bu navning afzaligi saqlovchanlik

jihtidan boshqa piyozlarga qarganda juda chidamli nav buni ham ekishni tavsiya qilib qolaman. Chunki bizlarda uzoq saqlanadigan piyoz navlari xam kerak. Oq dur piyozi uzoq vaqt saqlanganda o`zining xususiyatini yo`qotmaydi shu jihatdan ustun turadi. Volf va Lione navlar ham yaxshi ko`rsatkichlarni ko`rastdi va Qoraqolpog`iston tuproq-iqlim sharoitida ekishni tavsiya qilaman.

Piyozchalar orqali ekish; Piyozchalarni erta bahorda ekish yaxshi tamoni erta barra piyoz olish imkoni paydo bo`ladi. Bilamiz bahor faslida sabzavot mahsulotlarga talab juda yuqori bo`ladi va shu talabni qondirish uchun barra piyozlarni erta yetishtirishimiz kerak bo`ladi. Bu piyozchalarni yerga ko`chirgandan keyin 35-kunda tayyor bo`ladi. Mening ilmiy mavzuyim piyoz ekish usullari bo`ldanligi sababli piyozchalarni ham ekib ko`rildi. Ekish vaqtim 5-mart sanasida piyozchalarni ko`chirib chiqildi. Piyozchalar j tez o`sdi ekan bir haftada ko`k maysalarini ko`rsatib o`sa boshladi. Lekin tez-tezdan suvg`orilib turildi piyozchalari juda namlikga talabchan bo`ladi ekan.

Piyozchalar orqali erta bahorda ekildi (15.03) bunda pizchalari bilan ekilganda erta ko`k barra piyoz tayyor bo`ladi ekan. Ekkan vaqtdan boshlab 35-kunda barra piyoz tayyor bo`ldi. Uning bo`yi uzunligi (40-45 sm) atrofida bo`ldi. Lekin bosh baylash jarayoni juda sust rivojlandi. Faqat bu usulda yaxshi barra piyoz olish va sifatli urug` olish mumkin ekan.

Nóshdan piyoz yetishtirish; Piyoz etishtirishning boshqa usullariga nóshdan, mayda piyozboshlardan, kóchatdan barra piyoz etishtirish kabilar kiradi. Bazan kuzda (oktyabr - noyabr oylarlarida) yoki erta bahorda nósh piyoz (mayda piyozboplar) ekiladi. Nósh piyoz kuzda ektilgani maqbul, chunki mayda piyozboshlarni qishda saqlash kóp chiqitga chikishga olib keladi. Nósh piyoz pushtalarga yoki hosilsiz dalalarga (markyor tugallama bóyicha) bóynigacha botirib ikki qatorlab lenta shaklida ekkiladi. Bunda lentalar orasi 40-60 sm va qatordagi piyozlar orasi 10 sm dan qilinadi. Nóshdan bosh piyoz yetishtirish uchun ósuv davri mobaynida gulpoyalarni muntazam ravishda yulib turish kerak. Nóshdan ekilgan piyoz urug`idan etishtirilgan piyozga qaraganda begona o`tdan kam bo`ladi va yagonalanmaydi. Boshqa parvarishlash tadbirlari mudatda ótkaziladi. Piyoz parvarishi begona ótlarni yóqotish, qator oralarini ishlash va sug`orishdan iborat. Avgustda yo`gingarchilik boshlanmasdan piyozlar lavlagi kovlagichlar bilan yigib olinadi, so`ng quritiladi, barglari kesilib, katta-kichikligiga karab saralanadi. Mayda piyozboshlar 18-20°C harorat va 65-70 % havo namligi sharoitida saqlanadi. Kelgusi yili bahorda mayda piyoz (SUN-8) seyalkada qator oralari 45 sm dan qilib ekiladi. Ekish qalinligi va piyozning yirikligiga karab xar bitta metr erga 15-25 tadan piyozcha ekiladi, shunda gektariga 6-8 s dan 10-12 sgacha mayda piyoz ekiladi. Piyozni ósuv davridagi parvarishi, begona ótlarni yóqotish, qator oralarini yumshatish, oziqlantirish, sug`orish va gul poyalarni yulib turishdan iborat.

Barra piyoz yetishtirish; Barra piyoz - vitaminli mahsulot bólgani uchun erta bahorda, hali yangi sabzavotlar yoki vaqtda aholini u bilan taminlashning ahamiyati katta. Barra piyoz dalaga urug` yoki nósh piyoz ekish yóli bilan etishtiriladi. Barra piyoz urug`dan etishtirilganda urug` avgust o'rtalarida, nóshdan etishtirilganda esa sentyabrning oxiri oktyabrda ekiladi. Piyoz kuzda kókarib chikadi, qishlaydi, aprel oylarida esa hosili yig`ib olinadi. Piyozlar pushtalarga, 30-40 sm kenglikdagi lentalarga ekiladi, lenta orasiga urug` yoki mayda piyoz sochiladi va tuproq yoki chirindi bilan kómiladi. Yirik piyozboshlar tuproqqa botirib o'tqaziladi. Katta moydonlarda piyoz don-sabzavot seyalkasi 35-40 sm kenglikdagi lentalarga ekkiladi. Bunda selka soshniklari bitta-biriga yaqinroq (7-8 sm) o'rnatiladi. Har gektar erga 25-30 kg urug` yoki 2-4 t mayda piyoz ekiladi. Piyozlar kuzda bitta necha marta sug`oriladi. Qishki sovuqlar boshlanishidan odin esa pushtalarning ustiga chirigan góng sochib qo`yladi. Bu qishda uni sovuq urishdan saqlaydi, bahorda esa sochgan go`ng o`simliklarga oziq manbaya bólib xizmat qiladi. Barra piyoz ildizi bilan sugurib yig`ishtiriladi. Yaxshi parvarish kilinganda har gektar erdan 350-400 st va undan ko`p hosil olinadi. Bosh piyoz urug`i etishtirish texnologiyasi. Birinchi yil urug`lik piyozbosh etishtirish uchun urug` erta bahorda ekilib, odatdagi texnologiya asosida sifatli parvarish qilinadi. Urug`lik uchun yaxshi etilgan, yirikligi, shakli va rangi navga xos piyozboshlari tanlab olinadi. Urug`lik piyozboshlar 2-8°C haroratda 70-80 havo namligida qorong`i joylarda yaxshi saqlanadi.

Parvarishlash; To'la unib chiqqandan so'ng o'simlik bo'yi 5-6 sm bo'lganda o'simliklar orasi 3-5 sm qoldirilib birinchi begona o`tdan tozalash va yagonalash o'tkaziladi, ikkinchi yagonalash va piyoz o'simlik bo'yi 15-20 sm bo'lganda o'tqazilib o'simliklar orasi 7-8 sm qoldiriladi. Agarda begona o'tlar ko'paysa, uchinchi o'toq ham o'tqaziladi. Jami o'suv davrida qator oralari KRN-2,8A, KRN-4,2, KOR-4,2 kul'tivatorlari bilan 4-5 martagacha yumshatiladi.

**Sug`orish;** Piyoz bargning sathi kichik bo'lganligi uchun suvni kam bug`lantiradi. Piyoz urug`ining unish va piyozboshi shakllanishida namni ko'p talab qiladi. O'suv davrining oxirida uning suvga talabchanligi keskin kamayadi. Bu davrda nam ko'p bo'lsa, piyozboshning etilishi kechikadi va yaxshi saqlanmaydi.

Avgustda ekilgan piyoz kuzdayoq, kech kuzda va bahorda ekilganlari esa aprel oyidan boshlab, bahorgi yog`ingarchilik to'xtagandan keyin sug`oriladi.

Er osti suvlari chuqur joylashgan bo'z tuproqli erlarda piyoz may, iyul oylarida xar 8-10 kunda sug`oriladi. So'ngra piyozbosh o'sishdan to'xtaganda har 12-15 kunda bir marta sug`orilib, pishishiga bir oy qolganda esa sug`orish to'xtatiladi. Yer osti suvi chuqur joylashgan bo'z sho`rlangan tuproqli yerlarga ekilgan piyoz, taxminan 13-14 marta, er osti suvi 1-2 m chuqurlikda joylashgan uchastkalarda 8-10 marta sug`oriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zuev V.I, Asatov. Sh.I.O. Qadixodjaev, Ataxadjaev A. A. ‘Himoyalangan yer sabzavotchiligi’ T-2018
2. Zuev V.I, Asatov. Sh.I.O. Qadixodjaev, Ataxadjaev A. A. ”Sabzavotchilik” Toshkent-2008
3. G.T.Erejepova, A.S.Abdigapbarov, N.N. Ismoilova “Sabzavotchilik”N., “Bilim”2024. O`quv qo`lanma.

QIZAMIQ — BELGILARI, YUQISH YO'LLARI, ASORATLARI, DAVOLASH, OLDINI OLISH

Rajabova Risolat Farxod qizi

*Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada qizamiq kasalligi, uning belgilari, yuqish yo'llari, asoratlari, davolash, oldini olishga oid ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: kasallik, qizamiq, profilaktikasi.

Qizamiq (lot. Morbili) — o'tkir infeksiyon virusli infeksiya bo'lib, o'ta yuqumli hisoblanadi. Kasallik belgilari yuqori isitma, xarakterli toshma, tomoq og'rig'i, yo'tal, organizmning jiddiy intoksikatsiyasi bilan namoyon bo'ladi. Qizamiq bilan har qanday bola, hatto kattalar ham xastalanishi mumkin. Bunda kasallik og'ir kechishi, asoratlar chaqirishi va ba'zan o'limga olib kelishi ehtimoli mavjud. Ushbu kasallik har yili butun dunyo bo'ylab 150 ming kishi, asosan 10 yoshgacha bo'lgan bolalarning umriga zomin bo'ladi. Shu bois, har bir kishi, ayniqsa, yosh bolalarning ota-onasi qizamiq qanday kasallik ekanligini yaxshi bilishlari kerak.

Kasallik sabablari: Infeksiya manbai bemor kishi sanaladi. Virus havo-tomchi yo'l bilan o'tadi va juda yuqumli hisoblanadi.

Kasallik qo'zg'atuvchisi paramiksoviruslar oilasi, morbilliviruslar avlodiga oid RNK-virusdir. Paramiksovirus organizm tashqarisida beqaror bo'lib, ultrabinafsha nurlari, past namlik ta'sirida tezda nobud bo'ladi, lekin quyi haroratda ($-70\text{ }^{\circ}\text{C}$) saqlanib turish xususiyatiga ega.

Yuqish yo'llari

Qizamiq bilan mavsumiy ravishda — oktyabrdan aprel oyigacha kasallanish — odamlar bu mavsumda ko'proq yopiq xonalarda to'planib o'tirishlari bilan bog'liq. Bolalarning infeksiyalanishi ko'pincha bog'chalarda sodir bo'ladi.

Virus tashqi muhitga chidamsizligi tufayli uchinchi shaxslar orqali kasallanish holatlari juda kam. Infeksiya qo'zg'atuvchisi bemordan sog'lom odamga havo-tomchi yo'l orqali uzatiladi. Kasallikning toshma toshishiga 3-4 kun qolgan muddatida (inkubatsion davrda) virus faol ravishda tarqala boshlaydi. Bu vaqtda kasallikning klinik belgilari kuzatilmasligi sog'lom odamlarning ehtiyot choralari ko'rmasliklariga sabab bo'ladi.

Umumiy ravishda kasallangan bemor atrofdagilar uchun 7-10 kun davomida xavfli sanaladi. Vaktsina olmagan kishilar bemor bilan yaqin aloqada bo'lishda infeksiyalanish ehtimoli deyarli 100% ni tashkil etadi. Qo'zga'tuvchi shuningdek

havo yo'llari orqali uzoq masofalarga tarqalishi mumkin, masalan, zinapoyalar, ko'p qavatli uylarda shamollatish shaxtlari orqali va hokazo.

So'nggi o'n yillikda rejalashtirilgan vaktsinatsiya joriy etilishi natijasida bolalarda kasallanish ko'rsatkichi sezilarli darajada kamaydi, ammo aholining katta yoshli qismi orasida paramiksovirusga qarshi immunitetga ega bo'lmaganlar ko'pchilikni tashkil etadi. Bu kattalar orasida kasallanishlar ko'pligi, shuningdek qizamiq bachadon ichida onadan bolaga o'tishi holatlarini keltirib chiqarmoqda.

Agar odam kasallikka chalinib, tuzalib ketgan bo'lsa, unda umrining qolgan qismiga qadar doimiy immunitet shakllanadi va takroriy kasallanish ehtimoli juda kam. Qayta kasallanish holati odatda immunitet tanqisligi bilan bog'liq bo'ladi.

Ikki yoshgacha bo'lgan bolalarda qizamiq bilan kasallanish odatda onada paramiksovirusga qarshi tabiiy yoki vaktsina hisobiga hosil bo'lgan immunitet mavjud bo'lmaganda kuzatiladi. Chaqaloqlar uchun kasallikning xavfi hisobga olinib, homiladorlikni rejalashtirish davrida ayollarga paramiksovirusga qarshi vaktsina olish tavsiya qilinadi.

Qizamiq alomatlari

Qizamiq alomatlari kattalar va bolalar organizmining yetukligi, fiziologik jarayonlarning farqi va immunitetning shakllanganligi nuqtai nazaridan farq qiladi. Kattalarda kasallik ko'pincha bolalardagiga nisbatan og'irroq kechadi.

Qizamiqning kataral davridan so'ng terida xarakterli qizamiq toshmalari toshishi davri keladi. Toshma kasallik manifestatsiyasidan 3-4 kun o'tgach, birinchi navbatda yuzning old qismida paydo bo'ladi. Keyinchalik u bo'yin, gavdaning yuqori qismiga tarqaladi va asta-sekin butun tanani, shu jumladan, qo'l-oyoqlarni qoplab oladi.

Qizamiq toshmalari dog'li-papulyoz ekzantema deb nomlanadi. U teri sathidan ko'tarilib turuvchi noto'g'ri shakldagi pushti tugunchalar ko'rinishida bo'ladi. Papulalar qizil dog'lar bilan o'rab olingan bo'lib, bir-biri bilan birlashishga moyil bo'ladi. Bu davrda umumiy intoksikatsiya bosh og'rig'i va isitma bilan namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari, ekzantemada yo'tal va tumovning kuchayishi kuzatiladi. Bu muddatning davomiyligi 4-5 kunni tashkil etadi, shundan so'ng dog'lar oqaradi, rangi o'zgaradi, hajmi kichrayadi. Bemorning ahvoli yaxshilanadi, virusning yuqumliligi kamayadi.

ashxislash

Ko'pgina hollarda qizamiq infeksiyasining aniq klinik ko'rinishi mavjudligi vizual ko'rikdan keyinq tashxis qo'yish imkonini beradi. Biroq, kasallikning dastlabki bosqichlarida, yengil yoki atipik shaklida, shuningdek boshqa infeksiya qo'shilishida toshma toshishi o'xshash bo'lgan skarlatina, qizilcha va infeksiyon eritema kabi kasalliklarda differentsion tashxis talab etilishi mumkin.

Qizamiqni davolash

Bugungi kunda aynan paramiksovirusga qarshi kurashga qaratilgan o'ziga xos terapiya mavjud emas. Davolash alomatlar jiddiyligini kamaytirish, asoratlarning oldini olish yoki tuzatishga asoslangan bo'ladi.

Kasallik boshlangach, dastlabki 7-10 kun davomida yotoq tartibga amal qilish, sut-sabzavotli parhezga rioya etish katta ahamiyatga ega. Taomnomadan achchiq, yog'li, qovurilgan, oshqozon-ichak traktining shilliq qavatini qo'zgatish xususiyatiga ega boshqa mahsulotlar chiqarib tashlanadi.

Bemorda isitma, tez-tez hojat chiqarish, ich ketishi inobatga olinsa, yetarli miqdorda suyuqlik ichish muhim o'rin tutadi. Zarurat tug'ilganda elektrolitli eritmalardan foydalaniladi.

Oldini olish

Qizamiq pankreatit, meningit, ensefalit, obstruktiv bronxit, laringostenoz va boshqa shu kabi asoratlari tufayli xavflidir. Keng tarqalgan fikrga qaramasdan, kasallik faqatgina terida toshma toshishi va isitma bilan chegaralanib qolmaydi, balki turli ichki a'zolarga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin va uzoq reabilitatsiya davrini talab qiladi. Bunday asoratlar nogironlikni keltirib chiqarishi yoki o'limga sabab bo'lishi mumkin.

Infektsiyani oldini olish uchun 1 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan kichik bolalarni emlash amalga oshiriladi. Emlashdan keyin immunitet uzoq vaqt saqlanib turadi, lekin doim ham butun umr davomida emas. Shuning uchun kattalarga postvaktsinal immunitet yo'qolganda revaktsinatsiya ko'rsatiladi.

Bemor bilan aloqa qilganda kasallikning kechishini sezilarli darajada yengillashtiradigan profilaktik chora-tadbir — darhol monovalent vaktsina olishdir.

XOTIN-QIZLARNING ANKOLOGIK KASALLIKLARI

Mayliyeva Mehribon Yusupboy qizi
Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xotin-qizlarda uchraydigan ankologik kasalliklarning kelib chiqishi va profilaktikasiga oid ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: kasallik, ankologiya, profilaktikasi.

Xotin-qizlar kasalliklari (ayollar kasalliklari, ginekologik kasalliklar) — xotin-qizlar organizmining anatomik va fiziologik xususiyatlariga bog'liq kasalliklar bo'lib, ginekologiya fani o'rganadi. Bu kasalliklar jinsiy sistemaga tegishli bo'lsada, u butun organizmga ta'sir qiladi. Barcha a'zo va sistemalar bir-biri bilan uzviy bog'liqligi tufayli Xotin-qizlar kasalliklarik.ga butun organizmning kassalligi deb qarash lozim; ginekologik kasalliklar o'z navbatida boshqa a'zo va sistemalar kasalliklari oqibatida ham yuzaga kelishi mumkin. Bunda turli spetsifik va nospetsifik infeksiyalar, bolaliqda boshdan o'tkazgan kasalliklar, endokrin xastaliklar, moddalar almashinuvining buzilishi, hayotiy muhim a'zolar patologiyasi asosiy ahamiyatga ega. Xotin-qizlar kasalliklarik. bir necha guruhlarga bo'linadi: yallig'lanish kasalliklari, hayz faoliyatining buzilishi, o'sma kasalliklari, jinsiy a'zolar rivojlanishi hamda joylashuvi anamaliyasi va hokazo Xotin-qizlarda ko'proq yallig'lanish kasalliklari kuzatiladi. Bu ko'p jihatdan reproduktiv sistemaning funksiyasi bilan bog'liq bo'lib, hayz, abort va ayniqsa tug'ruq jarayonida ayol organizmida infeksiya rivojlanishi uchun qulay sharoit vujudga keladi. Bundan tashqari spetsifik infeksiyalar, jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar — zaxm, so'zak, trixomonada (qarang Trixomonoz), so'nggi yillarda OITS (SPID), xlamidiyalar va viruslar Xotin-qizlar kasalliklarik.ning ko'payishiga sabab bo'lmoqda. Ko'p hollarda Xotin-qizlar kasalliklarik.ni stafilokokk, streptokokk, zamburug'lar va boshqa qo'zg'atadi. Og'ir kechuvchi septik holatlarda, asosan, 2 va undan ortiq turdagi mikroorganizmlar kasallik qo'zg'atuvchi sifatida ishtirok etadi.

Jinsiy a'zolarining yallig'lanishi kasalliklariga boshqa a'zolardagi yallig'lanish jarayonlari angina, sinusitlar, buyrak kasalliklari va hokazo ham sabab bo'lishi mumkin. Yallig'lanish qaysi a'zoda rivojlanishiga ko'ra kolpit (qinda), endometrit (bachadonda), salpingit (bachadon nayida), ooforit (tuxumdonda) va boshqa farq qilinadi. Bu kasalliklarda gavda haroratining ko'tarilishi, intoksikatsiya, bosh og'rihi, umumiy ahvolning o'zgarishi bilan birga mahalliy belgilar — qorin pastida og'riq bo'lishi, og'riqning o'ziga xos tarqalishi (irradiatsiya), qindan ajralmalar (oqchil) kelishi, ba'zan hayz funksiyasining buzilishi kabi alomatlar kuzatiladi. X.Q.K.ning ko'pchiligi hayz funksiyasining buzilishi — gipermenstrual sindrom (hayz qoni miqdorining ortishi) yoki, aksincha, gipomenstrual sindrom (hayz qonining kamayishi yoki hayzning siyraklashuvi), disfunktsional qon ketishi va boshqalar bilan bog'liq. Xotin-qizlar kasalliklarik.dan jinsiy sistemaning xavfli va xavfsiz o'smalari ko'p, ular

asosan tuxumdon va bachadonda kuzatiladi, boshqa jinsiy a'zolarida esa kam uchraydi. Jinsiy a'zolarining o'sma kasalliklarini onkologiya o'rganadi.

Ginekologik amaliyotda jinsiy sistemaning rakoldi kasalliklarini oldini olish muhim, chunki ular vaqt o'tishi bilan rakka aylanishi ham mumkin. O'smalar ham, rakoldi kasalliklar ham odatda ko'zga yaqqol tashlanmaydigan belgilersiz kechadi, shu sababli ayollar yiliga ikki marta akusherganekologga ko'rinib turishlari lozim.

Qiz bolalar va yosh qizchalarda ham jinsiy sistema kasalliklari kuzatiladi. Bu, hayz funksiyasining buzilishi va jinsiy a'zolar rivojlanishidagi anomaliyalardir. Bunga, asosan, uning bolaligida boshidan kechirgan turli kasalliklari, noqulay turmush tarzi, hatto u ona qornidaligidayoq onasining birorbir jiddiy kasallik bilan og'rigailigi sabab bo'lishi mumkin. Hayz funksiyasining buzilishi qizlarda hayzning kech yoki erta boshlanishi, nomuntazamligi, qon ketishi va hokazo lar bilan kechadi. Davolash choralari qancha erta boshlansa, shuncha samaraliroq bo'ladi.

Jinsiy sistema a'zolarining rivojlanishi va joylashuvi anomaliyalari ham katta guruhni tashkil etadi; bular qizlik parda, qin, bachadon bo'yni sohasidagi bitishmalar, bachadonning ba'zan ikkita va hokazo bo'lishi.

Bu anomaliya lar jarrohlik yo'li bilan davolanadi. Jinsiy a'zolar joylashuvi anomaliyalari (bachadon, qin devorlarining turli yo'nalishda pastga siljishi, hatto tushib qolishi) ko'pincha tug'ruq asoratlari, ba'zan chanoq tubining tug'ma zaifligi, og'ir jismoniy mehnat oqibatida yuzaga keladi, bu odatda yoshi kattaroq ayollarda kuzatiladi. Bular jarrohlik usulida davolanadi.

Homiladorlikning asoratli kechishi bilan bog'liq ba'zi patologiyalar (homiladorlikning erta muddatlarida homilaning tushib qolishi, bachadondan tashqari homiladorlik, yelbo'g'oz), ba'zi tug'ruq asoratlari (oqma yaralar, qo'shni a'zolar shikastlari) ham ginekologik kasalliklarga kiradi.

Xotin-qizlar kasalliklarik. ichida alohida guruhni neyro endokrin sindromlar tashkil etadi; bu, asosan, gipotalamogipofizar yaatologiyalar bilan bog'liq. Bular ginekologik hamda endokrinologik yo'l bilan davolaniladi.

Ayollar jinsiy sistemasi kasalliklarining oldini olish va davolashni respublikamizdagi tarkibida ayollar konsultatsiyam bo'lgan tug'ruq majmui va oilaviy poliklinikalar amalga oshiradi. Toshkentdagi akusherlik va ginekologiya ilmiy tadqiqot instituta, shuningdek, uning viloyatlardagi filiallari homiladorlik va tug'ruq jarayonlarining asoratsiz kechishi, onalar va bolalar muhofazasini ta'minlashda akusherlik va ginekologik yordamni ilmiy tashkil etish maqsadida faoliyat ko'rsatib kelmoqda.

EMLASH — TURLARI, O‘TQAZILISH TARTIBI, EMLASH KALENDARI VA QARSHI KO‘RSATMALAR

Atajanova Sayyora Davronbekovna
Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada emlash turlari, emlashning o‘tkazilish tartibi, emlash kalendari va qarshi ko‘rsatmalar to‘g‘risida ma‘lumotlar berib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: kasallik, emlash, emlash kalendari.

Vaksinatsiya (emlash) – bu sun‘iy immunitet hosil qilish bo‘lib, organizmga patogen mikroorganizmlarning antigenini yuborib, kasallik chaqiruvchi infeksiyalardan himoyalaniş usulidir. Organizmga mikroorganizm antigenini yuborgandan keyin unga qarshi maxsus antitelo ishlab chiqariladi. Vaksinatsiya profilaktika maqsadida va davolash maqsadida o‘tkaziladi. Vaksina, patogen mikroorganizmlarning tirik, lekin kuchsiz shtammlaridan tayyorlansa, samarasi yaxshiroq bo‘ladi (tahminan 10-15 %), o‘lgan mikroorganizmlar shtammlardan tayyorlangan vaksinalar organizm uzoq muddat immunitet hosil qilishini talab qiladi. Hozirgi zamonaviy tibbiyotda ikkala turdagi vaksinalar ham o‘tkaziladi, ayniqsa noaktiv (o‘lgan mikroorganizmlar) vaksina maktab yoshigacha bo‘lgan bolalarda ko‘p qo‘llaniladi.

Vaksina turlari

Mikroorganizm xarakteriga ko‘ra

- Bakterial – tayyorlanish turi – tirik, kuchsizlantirilgan mikroorganizmlardan. Immunogen tabiatiga ko‘ra gen-injenerlik yo‘li bilan tayyorlangan vaksina.
- Maxsus hujayralarda bakteriya RNK si va oqsillari joylashtirilgan vaksina.
- Vektor vaksina yoki rekombinant – bakteriyaning oqsil sintez qiluvchi genini olib xavfsiz bakteriyaga joylashtiriladi va shu yo‘l bilan organizm emlanadi.

Virusli

Virusli – tayyorlanish turi – o‘ldirilgan (noaktiv) vaksina. Immunogen tabiatiga ko‘ra virionli vaksina-virus yoki bakteriyalardan o‘zini tiklash qobiliyati saqlanган vaksina. Vaksinalar monovalent, ya‘ni aynan bir konkret kasallik chaqiruvchi mikroorganizmga qarshi va polivalent bir necha vaksinalar qo‘shilishidan tayyorlangan preparat (masalan AKDS – adsorbsiyalangan ko‘k yo‘tal, difteriya, qoqsholga qarshi vaksina) ko‘rinishida bo‘lishi mumkin. Emlash qanday olib boriladi?

Bolalarda emlash o‘tkazish bir necha usullar bilan olib boriladi: Mushak orasiga – eng ko‘p tarqalgan, samarali emlash yo‘li. Bunda yuborilgan vaksina

tez soʻrilib, immunitet hosil boʻlishi va preparatga qarshi reaksiyalar bermaydi. Chunki mushaklar teridan ancha ichkarida boʻlib, qon tomirlar bilan boy boʻlgani sababli, immun tizimi vaksina haqida qisqa muddatda xabar topadi. Vaksina yuborish texnikasi va joyi: 2 yoshgacha boʻlgan bolalarda son mushagining uchdan bir qismi oʻrtasiga, ichki old sohasiga perpendikulyar (90 C) holatda ineksiya qilinadi. 2 yoshdan katta bolalarda yelka mushagining oʻrta qismiga, yon tomondan ineksiya qilinadi. Shprints ignalari 1,5 sm dan uzun boʻlmagani sababli dumba mushagi orqali emlagan maʼqul, bunda ineksiya mushak orasiga emas teri ostiga yuborilib qoladi.

Peroral (ogʻiz orqali) yutish yoʻli bilan enteroviruslarga qarshi vaksinalar yuboriladi, masalan tirik poliomyelit (OPV) virusiga qarshi vaksina. Vaksina yuborish texnikasi va joyi: kerakli boʻlgan vaksina tomchilari ogʻizga tomiziladi, yoki kichik boʻlak qandga tomizilib, bolaga yedirish kerak boʻladi. Bunda vaksining yoqimsiz taʼmini bola sezmaydi. Bunday emlash usuli qiyinchilik tugʻdirmaydi, lekin ayrim kamchiliklarga ega, dozalarni aniq berishda xotilkarga yoʻl qoʻyilishi mumkin yoki ichaklar tizimidan soʻrilishi qiyin boʻlishi mumkin. Teriga va teri ichiga ineksiya qilish – silga qarshi BSJ (Bacillus Calmette-Guerin), tirik qurutilgan tulyaremiya va suvchechakka qarshi vaksina kabilar. Boshqa turdagi vaksina preparatlari bu usul bilan oʻtkazilmaydi.

Vaksina yuborish texnikasi va joyi: odatda teri ostiga vaksina yelka sohasi uchdan bir qismi terisiga yoki bilak sohasi terisiga qilinadi. Ineksiya oʻtkazish uchun maxsus ingichka ignali shprints yordamida qoʻllarga parallel ravishda yuboriladi. Muolajaning toʻgʻri bajarilganini terida oqish rang paydo boʻlganidan bilib olish mumkin, ineksiya davomidayoq hosil boʻla boshlaydi. Teri osti ineksiyasi tirik va noaktiv vakasinalarni parotit (tepki), qizilcha, sariq isitma kabilar qilinadi. Teri ostiga vaksinani yuborishning kamchiligi shundaki, organizmda shu kasallikka qarshi immunitet sekin hosil boʻladi, ayniqsa noaktiv vaksinalar yuborilgan boʻlsa. Bundan tashqari teri ostiga gepatit B va quturishga qarshi vaksinani yuborib boʻlmaydi. Vaksina yuborish texnikasi va joyi: ineksiya qilish joyi kurak osti, yelkaning uchdan bir qismi yoki sonning oldingi qismi teri osti qavati. Teri barmoqlar yordamida Burma hosil qilib ushlanadi va shu joyga shprints iganasi kirgiziladi. Bu usul bilan yuborilayotgan vaksina preparatining aniq dozalarini yuborish samarali jihatlaridan hisoblanadi.

Revaksinatsiya nima? Reavksinatsiya oʻz nomi bilan – organizm kasallikka qarshi immunitetini kuchaytirish maqsadida qaytadan vaksina yuborish deganidir. (Har qanday terminga qoʻshilgan “re” qoʻshimchasi “qayta” degan maʼnoni anglatadi.) Qayta vaksinatsiya oʻtkazilganda organizm immuniteti kuchayadi. Revaksinatsiya oʻtkazish ayrim turdagi emlashlar uchun xos, baʼzi vaksinalar yetti martagacha qayta oʻtkazilsa, ayrimlari faqatgina bir marotaba oʻtkaziladi. Masalan,

difteriya (bo'g'ma) va qoqsholga qarshi revaksinatsiya 16 yoshgacha uch marotaba, keyinchalik har 10 yilda 1 marotaba 56 yoshgacha o'tkaziladi. Asosiy infeksiyalarga qarshi vaksinatsiyalar Mamlakatimizda 2 xil vaksinatsiyalar farqlanadi: asosiy va qo'shimcha. Asosiy – mahalliy mavsumga qarab, eng og'ir va hayot uchun xavfli bo'lgan kasalliklarga qarshi profilaktik vaktsina o'tkazish. Qo'shimcha – xohishga ko'ra, hayot tarzidan kelib chiqib (masalan sayohatga chiqishdan oldin), epidemik holatga qarab vaksinatsiya o'tkazish.

Bog'cha yoshidagi bolalarda o'tkaziladigan vaksinatsiya Bog'chaga chiqishdan avval bolalar bir qator qo'shimcha vaktsinalar olishi kerak. Ular quyidagilar:

Bog'chagacha bo'lgan bolalarda o'tkaziladigan vaktsinalar Bog'chaga chiqishda bola Gepatit A ga qarshi emlanishi maqsadga muvofiq bo'lib uyushgan bolalar guruhida emlangan bola kasallik manbai bilan muloqotda bo'lishi natijasida kasallikka qarshi immun javob shakllanganligi ota-onalarni xavotirini kamayishiga olib keladi hamda bog'chada kasallikni keng tarqalib ketishining oldi olinadi.

- Bog'chaga chiqadigan bola emlash kalendaridagi barcha vaktsinani o'z vaqtida olishi juda muhim. Chunki kasallikka qarshi jamoaviy immunitet bo'lgan ya'ni emlash kalendariga muvofiq emlashlarni 95% dan yuqori ko'rsatkichda emlash olib borilsa jamoaviy immunitet yetarli darajada bo'lishiga va bolalarni kasallikdan himoyalashiga asos bo'ladi.

- Har yili kuz oyalrida mavsumiy grippga qarshi vaktsina olishi bolalarni har yilgi gripp mavsumida kaallanish holatlarini kamayishiga erishiladi. Bolalarni emlashga tayyorlash Bolalarni emlashga tayyorlashda elementar qoidalarni bilib olish zarur, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Bolalar nevropatologi xulosasi;

- Allergolog tavsiyalari, allergik reaksiya profilaktikasi;

- Vaktsina oldidan yangi turdagi ovqat maxsulotlarini bermaslik;

- Bolalarni emlash bilan hech qachon qo'rqitmang (hazillashib ham), agar ineksiyaning og'riqliligi haqida so'rasa – to'g'risini tushuntiring “ bu biroz og'riqli, lekin tez va chidasa bo'ladi” deb.

- Bolaga eng qiziq bo'lgan o'yinchoqlarini o'zingiz bilan birga olib yuring(emlash jarayonida bolaga bering);

Emlash vaqtida

Emlashga tayyorgarlik ko'rganingizdan keyin, emlash vaqtida kerak bo'ladigan ayrim maslahatlar bilan tanishib oling:

- Emlash uchun uydan chiqayotganingizda bolaning tana haroratini o'lchang – tana harorati 37 C dan past bo'lishi kerak, ineksiya oldidan ham shifokorda bola tana haroratini o'lchashni so'rang;

- Bolaga qanday vaksina qilinayotganini, uning ishlab chiqarilgan joyi va sanasini shifokoringizdan so‘rab oling;

- O‘zingizdagi hayajonni bosib oling, xavotirlanish tezlik bilan bolangizga ham o‘tishi mumkin;

- Bolangiz xavotirlanayotgan bo‘lsa, uni chalg‘itishga harakat qiling, gapga soling;

- Ineksiyadan so‘ng bolaning yig‘lashi norma bo‘lib, uni ovutishga harakat qiling, og‘riq chuqur nafas olib chiqarganda o‘tib ketishini ayting;

Emlashdan so‘ng

- Shifokoringizga savollar bering, emlashdan keyin bo‘ladigan asoratlar haqida ma‘lumot oling va qanday chora tadbirlar o‘tkazish kerakligini bilib oling;

- Emlashdan so‘ng ploklinikada kamida 30 daqiqa o‘tiring;

- AKDS vaksinasini issiq ob havoda o‘tkazmaganingiz ma‘qul, agar vaksinatsiya qilingan bo‘lsa, uyga qaytganingizdan keyin bolaga haroratni tushiruvchi prepratlar bering;

- Agar bolada tana harorati ko‘tarilsa (bu AKDS da norma) – xona haroratida turgan suv bilan bolani ho‘llash mumkin (bunda spirtidan (!) foydalanmang, u nozik terini ta’sirlaydi).

- Bolada harorat tushiruvchi prepartlar o‘zining nojo‘ya ta’sirlari va qabul qilish limiti borligini ham unutmang;

- Isitmani tushirish uchun aspirin preparatini 5 yoshgacha bo‘lgan bolalarga berish Qat’iyan man qilinadi;

- AKDS vaksinatsiyasida faqatgina tana harorati ko‘tarilmay, umumiy holsizlik, talvasalar ham kuzatilishi mumkin. Bu holat shartli ravishda norma hisoblanadi.

- Emlash o‘tgandan 3 kun o‘tib bolaning ovqatlanish tartibini ham o‘zgartirish mumkin;

- Ineksiyadan keyin mahalliy reaksiyalar paydo bo‘lsa, o‘sha joyga iliq kompress qilish zarur, masalan iliq suv bilan;

Noaktiv vaksinalarning nojo‘ya ta’sirlari, ko‘pincha yondosh holatlar bilan tushuntiriladi – masalan emlangan vaqtda bolaning tishi chiqayotgan, yoki bolada shamollash asoratlari boshlanayotgan bo‘ladi;

Chin va soxta qarshi ko‘rsatmalar

Tibbiyot amaliyotida emlashlarga qarshi bir qator qarshi ko‘rsatmalar bor, masalan:

- Chin qarshi ko‘rsatmalar – vaksina preparatlariga haqiqatdan ham qarshi ko‘rsatmalar bo‘lgan holatlarga aytiladi. Bular vaksina yo‘riqnomasida keltirilgan bo‘ladi.

- Soxta qarshi ko‘rsatmalar – ayrim malakasiz shifokorlar yoki qarindosh urug‘larning vaksinalar haqida to‘liq ma‘lumotga ega bo‘lmagan shaxslar tomonidan aytiladigan holatlardir.

Бундан tashqari:

•Shartli (nisbiy, vaziyatga bog‘liq) qarshi ko‘rsatmalar – bunday holatlar ham chin qarshi ko‘rsatmalar hisoblanib, bola organizmining individual holati, epidanamneziga asoslanib shifokor tomonidan belgilanadi. Masalan, ayrim vaksinalarga bo‘lgan reaksiyalar. Shu kabi holatlarda antigistamin preparatlar qo‘llanilib, so‘ng vaksina o‘tkaziladi.

•Vaqtinchalik qarshi ko‘rsatmalar – qon va siydik tahlilidagi kamchiliklar, tana harorati oshishi, holsizlik va yallig‘lanish jarayonlari kechayotgan holatlarda.

•Doimiy qarshi ko‘rsatmalar – bu ham chin qarshi ko‘rsatmalar hisoblanib, vaqt o‘tishi bilan yo‘qolib ketmaydiga holatdir. Masalan immune tizimi defitsiti.

•Umumiy qarshi ko‘rsatmalar – surunkali va o‘tkir kasallik davrlaridagi qarshi ko‘rsatmalar.

Hozirgi kunda vaksinatsiyaga qarshi ko‘rsatmalar yo‘qolib bormoqda, chunki tayyorlanayotgan vaksinalar nojo‘ya ta’sirlari nisbatan kamaygan. Barcha onalar bilishi kerak, vaksinatsiya – bu bolani hayot uchun xavfli bo‘lgan kasalliklardan ximoya qiluvchi yagona yo‘ldir, bunda nojo‘ya ta’sirlar ham kuzatilib, shu og‘ir kasalliklarning yengil formasi bilan kasallanib o‘tishlarini unutmazlik zarur. Bunda shifokorning malakasi va bilimi ham muhim ahamiyat kasb etadi – shifokor bolaga zarar yetkazishi mutlaqo mumkin emas !

BOLALARDA UCHRAYDIGAN RAXIT KASALLIGI ALOMATLARI, ASORATLARI VA PROFILAKTIKA CHORALARI

*To'rayeva Ra'no Ravshonbek qizi
Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi "Terapiya"
kafedrasida yetakchi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda uchraydigan raxit kasalligi, Uning alomatlari, asoratlari va profilaktikasiga oid choralar to'g'risida ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: kasallik, raxit, profilaktikasi.

Raxit – kichik yoshdagi bolalarda uchraydigan kasallik bo'lib, organizmda kalsiy va fosfor almashinuvi buzilishi natijasida kelib chiqadi. Kichik yoshdagi hayotining dastlabki yillari tez o'tadi. Suyaklarning to'g'ri o'sishi uchun D vitamini organizmda kalsiy va fosforning ichakdan so'rilishi, suyak va boshqa to'qimalarga yetib borishini boshqaradi. D vitamini yetishmasligi sababli raxit kasalligi rivojlanadi. D vitamini oz miqdorda oziq-ovqat bilan kiradi, katta qismi quyosh nurlari ta'sirida terida sintezlanadi.

Alomatlari:

- bola uyqusining buzilishi;
- emayotganda ko'p terlashi;
- tovush va yorug'lik nuridan cho'chishi;
- teri toshmalari;
- boshining ensa qismida soch to'kilishi;
- injiqlik, bezovtalik.

Asoratlari:

• Suyak yumshashiga, mushak va bo'g'imlar bo'shashishi, immunitet sustlashishi, kamqonlik kuzatiladi. Bola boshi va gavdasini to'g'ri tutishga qiynaladi, liqildog'i sekin bitadi. Tishlar chiqishi kechikadi. Tez-tez shamollaydi.

Vaqtida davolanmasa, bola kattalashgan sari suyaklari qiyshiq o'sish ehtimoli ortadi. Umurtqa pog'onasining bukchayishi, ko'krak qafasini pastga qarab enkayib qolishi, oyoqni "X" yoki "O" shaklida qiyshayishi, yassi oyoqlik paydo bo'ladi. Ichki a'zolari noto'g'ri rivojlanishi, aqliy zaiflik paydo bo'lishi mumkin.

Profilaktika:

Homiladorlik davrida

Kuniga kamida 2 soat toza havoda sayr qilish, shifokor ko'rsatmasi bilan kalsiy preparatlarini qabul qilish mumkin. Qish mavsumida vitaminga boy mahsulotlarni tanovul qilish va qo'shimcha D vitaminini ichish lozim.

Tug'ruqdan keyin

Bola olti oygacha iloji boricha faqat ona suti bilan parvarish qilinishi kerak. Emizish davrida ona vitaminli mahsulotlarni iste'mol qilishi lozim. Qo'shimcha ovqatlarga o'tilganda, bola taomnomasida go'sht, tuxum, baliq kabi mahsulotlar bo'lishiga ahamiyat berish zarur.

Iloji boricha kunduzi ochiq havoda sayr qilishni unutmaslik lozim. Tadqiqotlar xulosasiga ko'ra, D vitaminining yetarli dozasini ta'minlash uchun kunduzi yuz, qo'l ochiq bo'lgan holatda har kuni yoki kamida haftasiga uch marta quyosh nurini olish kerak. Bunda teri oq bo'lsa, besh daqiqa; bug'doyrang bo'lsa, yarim soat kifoya. Shuningdek, bo'g'im va umurtqa pog'onalarini rivojlantirish va mustahkamlash uchun gimnastika va massaj tavsiya qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.J.Eshqobulov, A.Mahmudov. Bolalar kasalliklari fani. T., Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti. 1993

2.K.A.Svyatkina, E.V.Belogorskaya, Bolalar kasalliklari T., Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti. 1990

3.N.P.Shabalova. Bolalar kasalligi. T., Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti. 1998

BEZGAK KASALLIGINING ETIOLOGIYASI

Qurbanova Durdona Qahramon qizi
Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi "Tor mutaxassislik fanlar"
kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bezgak kasalligining etiologiyasi chuqur tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: kasallik, bezgak, etiologiyasi.

Bezgak — qayta-qayta isitma xurujlari, kamqonlik, jigar va taloqning jarohatlanishi bilan kechuvchi o'tkir parazitlar kasalligidir. (Sinonimlari: lat. — Febris intermittens, angl. — Intermittent fever, nem. — Wechsellieber, Sumrriever, frans. — Raludisme Fieve ralustre, ital. — Febre malariche, isp. — Raludismo). Ma'lumki, 1920—50-yillar davomida olib borilgan ulkan ishlarning samarasi o'laroq 60-yillarga kelib, bezgak kasalligining endemik o'choqlari, ko'pchilik davlatlarda, shu jumladan O'zbekistonda ham tugatilgan edi. Biroq, keyingi yillarda bezgakni Hindiston, Pokiston, Turkiya, Eron, Iroq, Rossiya va ayniqsa Tojikiston va Afg'oniston kabi O'zbekiston bilan keng va kundan-kunga ortib borayotgan aloqada bo'lgan davlatlar hududida keng tarqalayotganligi respublikamizda ham katta epidemiologik xavf tug'dirmoqda. Binobarin, bugungi kunda O'zbekistonda ham bezgakning keng tarqalishi, qaytatdan endemik o'choqlar hosil bo'lishi va eng xavflisi, tropik bezgakni ham kirib kelishining real xavfi paydo bo'lib qoldi.

Etiologiyasi. Bezgakning qo'zg'atuvchisi bir hujayrali mikroorganizm bo'lib, u Srozoza ti piga, Coccidea sinfiga, Haemosporida turkumiga, Plasmodidae oilasiga, Plasmodium avlodiga mansub. Plasmodiumlar sitoplazma, DNK tutuvchi yadro va sitoplazmatik membranadan tashkil topadi. Plasmodiya rivojlanishining ba'zi bosqichlarida spetsifik pigment ham bo'ladi. Romanovskiy—Gimza usuli bilan bo'yalganda sitoplazmasi ko'k—zangori, yadrosi esa qizil rangga bo'yaladi. Bezgak plazmodiyalarining 100 dan ortiq turlari mavjud bo'lib, ulardan faqat to'rttasi odamlarda parazitlik qiladi. Odamlarda parazitlik qiluvchi plazmodiyalar quyidagilardir:

1. Plasmodium vivax — uch kunlik bezgak (malaria tertiana) qo'zg'atuvchisi;
2. Plasmodium malaria — to'rt kunlik bezgak (malaria quartana) qo'zg'atuvchisi;
3. Plasmodium falcifarum — tropik bezgak (malaria frorice) qo'zg'atuvchisi;
4. Plasmodium ovale — uch kunlik ti pidagi bezgak (ovale malaria) qo'zg'atuvchisi.

Bezgak plazmodiyalari turlari ichida turli shtammlari va Jug'rofiy shtammlari mavjud. Masalan; *P.vivax* da uchta shtamm ajratilgan: *P.vivax*: Chesson, janubiy — *P.vivax* va shimoliy — *P.V.hibernans*, ular bir—birligidan ba'zi bir morfologik va antigenlik xususiyatlari hamda inkubatsion davrining turlicligi bilan farqlanadi. *P.Falcifarum* da — hind, italyan va nigeriya shtammlari farqlanadi. Kasallikning eng og'ir kechimi italyan shtammi bilan zararlenganda kuzatiladi. Ularning dorilarga sezuvchanligi ham turlichadir. Bezgak plazmodiyalarining hayot tarzi ikki xil (jinsiy va jinsiz) ko'payish jarayonidan iborat. Plazmodiyalarning bir mavsumdan ikkinchi mavsumgacha saqlanishi faqat odam organizmida sodir bo'ladi. Parazitning jinsiy ko'payishi — s p o r o g o n i ya urg'ochi *Anopheles chivini* (oxirgi xo'jayin) organizmida kechadi. Chivinning oshqozoniga tushgan, zararlangan odam qoni eritrotsitidan yetilgan gametotsitlar ajralib chiqadi. Erkak hujayra 8 ta harakatchan xivchinlarga — mikrogametalar ga bo'linib urg'ochi (makrogametalar) ga kiradi. Bularning ikkisini qo'shilishidan z i g o t a l a r — urug'langan, yumaloq, shaklidagi hujayralar paydo bo'ladi. 18—24 soat davomida zigota cho'zilib harakatchan o o k i n e t a paydo bo'ladi va harakatlanib chivin oshqozonning endoteliya hujayralari orasiga, uning bazal membranasi ostiga o'tib oladi. Bu yerda ookinetalar qobiqqa o'ralib o o s i s t a hosil qiladi. Ootsista ichida parazit, yadroning ko'plab bo'linishi yo'li bilan ko'payib, juda ko'p (10000 gacha, *P.falcifarum* da 50000 gacha) hujayra — s p o r a z o i t l a r hosil bo'ladi.

Bitta chivin tanasida, u turli parazit tashuvchilarni chaqqanligi tufayli, yuzlab ootsistalar bo'lib, ularning ichida juda ko'p miqdorda genetik turli sporozoitlar bo'lishi mumkin.

Chivinlarning zararlanganlik darajasini, ularning oshqozonining tashqi qoplami ostidagi ootsistalarni sanash (ootsist indeksi) bilan aniqlanadi. Bu sporogeniya jarayoni tugagach ootsistlar yorilib sporozoitlar gemolimfa orqali chivinning butun a'zosiga tarqaladi va eng ko'p uning so'lak bezlarida to'planadi. So'lak bezlarida yana bir necha kun davomida o'sib ulg'aygach sporozoitlar yuqish qobiliyatiga ega bo'ladi. Chivinning tanasida sporozoitlar 1,5—2 oy saqlanadi. Kasallikni yuqishi uchun bezgak chivini bir marta chaqishi yetarli bo'lmasligi mumkin. Qayta-qayta chaqishi oqibatida bitta bezgan chivini bir necha odamni kasallantirishi mumkin. Sporogeniya muddatining davomiyligi, tashqi harorat va parazitning turiga qarab turlicha bo'ladi. Sporogeniya jarayonini kechishi uchun zarur bo'lgan eng past harorat: *P.vivax* uchun $Q_{16^{\circ}\text{C}}$, *P.falcifarum* va *P.malaria* uchun esa 18°C dir. $Q_{30^{\circ}\text{C}}$ dan yuqori haroratda parazitning chivin organizmida ko'payishi qiyinlashadi, $Q_{37^{\circ}\text{C}}$ dan ortganda esa u halok bo'ladi. Chivin chaqishi bilan odam organizmiga tushgan parazitlar jinssiz bo'linish — s h i z o g o n i ya yo'li bilan ko'payadi. Bu jarayon ikki bosqichda kechadi:

jigar hujayralarida — e k z o e r i t r o s i t a r yoki to‘qima shizogoniyasi va eritrotsitlarda — e r i t r o s i t a r shizogoniya.

Shizontlarning barcha ulg‘aygan bosqichlari esa a‘zolardagi qon tomirlarda bo‘ladi. *P.falcifarum* ni yetilgan shizontlari bilan invazyalangan eritrotsitlar ba‘zan miya va platsentaning mayda venulalari endoteliyalariga yopishib olish qobiliyatiga ega bo‘ladi. Buning oqibatida — bosh miyaning jarohatlanishi (serebral bezgak), homiladorlikning asoratli kechishi, kasallikni hatto jarohatlanmagan platsenta orqali ham o‘tib, homilaga yuqishi kabi noxush hollar kuzatilishi mumkin.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТИЗИМИДА ТАРБИЯВИЙ FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

Xalilova Maxliyo Xamdamjonovna
Andijon viloyati Qo'rg'ontepa tumani
Qorasuv shaxar 1-son DMTT direktori

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyani rivojlantirishning ustvor vazifalari va ota-onalar bilan o'zaro hamkorlik ishlarini samarali tashkil qilish haqida aytib o'tilgan.

Аннотация: в данной статье говорится о приоритетных задачах развития образования в системе дошкольного образования и эффективной организации сотрудничества с родителями.

Abstract: this article talks about the priority tasks of developing education in the preschool education system and effective organization of cooperation with parents.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, ota-ona, hamkorlik, ta'lim-tarbiya, pedagog, bolalar, odo-axloq.

Ключевые слова: организаци́я дошкольного образования, родители, сотрудничество, воспитание, педагог, дети, манеры.

Key words: preschool education organization, parents, cooperation, education, pedagogue, children, manners.

Maktabgacha ta'lim bosqichi bolalarning jismoniy, aqliy va ma'naviy rivojlanishining poydevori hisoblanadi. Shu sababli, maktabgacha ta'limda tarbiyaviy faoliyatni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Bu jarayon bolalarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish, ijtimoiy muhitga moslashuvchanlikni oshirish hamda axloqiy qadriyatlarni singdirish orqali amalga oshiriladi. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyaviy faoliyatni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari yoritiladi.

Мақтабгача та'лим тизимида тарбияни ривожлантириш — бу жамиятнинг yosh avlodni har tomonlama sog'lom, ma'naviy boy va intellektual rivojlangan shaxs sifatida shakllantirishga bo'lgan asosiy maqsadlarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan jarayon. Ushbu sohada amalga oshiriladigan islohotlar va tadbirlar bola tarbiyasini kompleks yondashuv asosida takomillashtirishga yo'naltirilgan. Quyida maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyani rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari keltirilgan:

Bolalar tarbiyasining asosiy yo‘nalishlari:

- **Axloqiy tarbiya:** Bolalarda yaxshi xulq-atvorni shakllantirish, kattalarni hurmat qilish va jamiyat qoidalariga rioya qilishni o‘rgatish.
- **Ma’naviy rivojlanish:** Milliy qadriyatlarni bolalarga singdirish va ularning madaniy ongini shakllantirish.
- **Intellektual tarbiya:** Bolalarning qiziqishlarini aniqlash, ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.
- **Jismoniy tarbiya:** Sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, sport va jismoniy mashg‘ulotlarga e’tibor qaratish.

Axloqiy tarbiya – bolalarda jamiyatdagi ijtimoiy va axloqiy me’yorlarga mos keladigan xulq-atvorni shakllantirish jarayonidir. Bu tarbiya bolaning kelgusida mustahkam insoniy fazilatlar egasi bo‘lishiga, jamiyatda munosib o‘rin egallashiga yordam beradi. Axloqiy tarbiya maktabgacha yoshda, ya’ni shaxs shakllanishining ilk bosqichida boshlanishi lozim.

- Bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish – tarbiyaviy faoliyatning asosiy yo‘nalishlaridan biridir. Bu jarayonda quyidagi jihatlar muhim o‘rin tutadi:
- Do‘stlik, hurmat va hamkorlik kabi ijtimoiy munosabatlarni o‘rgatish;
- To‘g‘ri va noto‘g‘rini ajratishni o‘rgatish orqali odob-axloq normalarini shakllantirish;
- Milliy qadriyatlar va madaniyatni singdirish.

Maktabgacha ta’lim tizimini isloh qilishdagi mavjud muammolarni bartaraf etish maqsadida qarorda quyidagi keng ko‘lamli tadbirlarni amalga oshirish ko‘zda tutilgan va biz bularning ayrimlarini ko‘rsatib o‘tamiz:

- maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan yagona davlat siyosatini amalga oshirish, maktabgacha ta’limni har tomonlama rivojlantirish, tarbiyalanuvchilarning bilimi va ma’naviy-axloqiy darajasini yanada yuksaltirish;
- o‘quv-tarbiya jarayoniga o‘qitishning zamonaviy ilg‘or shakllarini, yangi pedagogik va axborot texnologiyalarini, ta’lim-tarbiyaning samarali shakl va usullarini joriy etish;
- maktabgacha ta’lim tashkilotlarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va ularning faoliyati samaradorligini oshirish;
- maktabgacha ta’lim tashkilotlarida davlat talablari bajarilishining tizimli monitoringini olib borish;
- nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarmog‘ini rivojlantirish, ular o‘rtasida sog‘lom raqobatni shakllantirish hamda ta’lim xizmatlari turlarini ko‘paytirish.

Jismoniy tarbiya

Bolalar salomatligini mustahkamlash va sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish tarbiyaning muhim qismidir. Jismoniy tarbiya bo‘yicha:

- Harakatli o‘yinlar, mashqlar va sport tadbirlari muntazam o‘tkazilishi lozim;
- Sog‘lom ovqatlanish va shaxsiy gigiyena qoidalari bo‘yicha darslar tashkil etiladi;
- Bolalarning jismoniy rivojlanishini kuzatish uchun maxsus dasturlar qo‘llaniladi.

Maktabgacha ta’lim tizimida tarbiyani tashkil etish – bu yosh avlodning jismoniy, ma’naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan muhim jarayon. Bu bosqich bolalarning shaxs sifatida shakllanishida poydevor vazifasini bajaradi, chunki bu davrda bola dunyoqarashi, qiziqishlari va asosiy ko‘nikmalari rivojlanadi.

Tarbiyani rivojlantirish usullari:

✚ **O‘yin va faoliyatga asoslangan metodlar:** Bolalarni faol qatnashishga undash va mustaqil fikrlashga o‘rgatish.

✚ **Ijodiy mashg‘ulotlar:** Tasviriy san’at, qo‘shiq aytish va hikoya qilish orqali bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish.

✚ **Tabiat va atrof-muhit bilan tanishtirish:** Bolalarga tabiatni sevish va unga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo‘lishni o‘rgatish.

Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta’limiga o‘tishi hamisha uning hayoti,

ahloqi, qiziqishi va munosabatlarida anchayin jiddiy o‘zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun bolani uydaligidayoq maktab ta’limiga tayyorlash, uncha qiyin bo‘lmagan bilim, tushuncha, ko‘nikma va malakalar bilan tanishtirish kerak bo‘ladi. Bolalarni maktabga tayyorlash, birinchidan maktabgacha ta’lim tashkilotida tarbiyaviy ishni maktabgacha

tarbiya yoshidagi bolalarni umumiy, har tomonlama rivojlantirishning yuqori darajasini ta’minlaydigan, ikkinchidan bolalarni maktabning boshlang‘ich sinflarida o‘zlashtirishlari lozim bo‘lgan o‘quv fanlarini egallashga maxsus tayyorlashni ta’minlaydigan qilib tashkil etilishini nazarda tutadi.

Maktabgacha ta’lim tizimida tarbiyaviy faoliyatni rivojlantirish – jamiyatning kelajagini belgilovchi muhim bosqichdir. Bolalarning ma’naviy va intellektual rivojlanishi uchun tarbiyaviy faoliyatni sifatli tashkil etish zarur. Bu esa zamonaviy pedagogik yondashuvlar, oila va ta’lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlik hamda

milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayangan holda amalga oshirilishi lozim. Faoliyatning samarali yo‘lga qo‘yilishi jamiyatning barkamol avlodni yetishtirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib, Maktabgacha ta’lim tizimida tarbiyaviy faoliyatni rivojlantirish – jamiyatning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi asosiy jarayonlardan biridir. Bolalarning har tomonlama kamol topishi uchun samarali ta’lim dasturlari, milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya va oilaviy hamkorlikni kuchaytirish zarur. Ushbu yo‘nalishlarda olib borilayotgan ishlar kelajakda ma’naviy yetuk avlodni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (barcha yosh guruhlar uchun) 2018 y.
2. O.U. Hasanboeva va boshqalar. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. Pedagogika kolleji uchun o‘quv qo‘llanma (3-nashr) T.:”Ilm ziyo”, 2012y.
3. <http://www.edu.uz>–O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsusta’lim vazirligi sayti.

THE KEY TO HAPPINESS

Latifova Nurshoda Dilmurod qizi
Andijon Davlat chet tillari instituti
Xomidova Malohat

Annotation: this article discusses the key factors of happiness, explores common barriers, and offers practical tips to cultivate a joyful and meaningful life.

Key words: happiness, gratitude, joy, contentment, relationships, health, well-being, positive habits.

Аннотация: в статье рассматриваются ключевые факторы счастья, анализируются распространенные препятствия и предлагаются практические советы для достижения радости и осмысленной жизни.

Ключевые

слова: счастье, благодарность, радость, удовлетворение, отношения
здоровье, благополучие, положительные привычки

Annotatsiya: ushbu maqolada baxtning asosiy omillari, umumiy to'siqlar tahlil qilinadi va quvonchli hamda mazmunli hayot kechirish uchun amaliy maslahatlar beriladi.

Kalit so'zlar: baxt, minnatdorlik, quvonch, qoniqish, munosabatlar, salomatlik, farovonlik, ijobiy odatlar.

Happiness. It is a simple word but holds the greatest significance in our lives. From the moment we wake up to when we rest our heads at night, we are on a constant quest for joy, contentment and fulfillment. But what truly is happiness? Is it wealth, success or the absence of problems? Or is it something deeper and more profound? Coming up with the definition of happiness can be tricky. After all, should not we just know it when we feel it?! In fact, we often use the term to describe a range of positive emotions, including amusement, joy, pride, satisfaction and contentment.

To truly understand the causes and effects of happiness, we first need to define it. For most people, the term of happiness is interchangeable with "subjective well-being", which is actually measured by asking people about how satisfied they feel with their lives, how much positive or negative emotion they tend to feel and their sense of meaning and purposes. But for others, happiness, in the simplest way, is the experience of enjoying the moment that they are in. This happiness is independent and natural, simple and powerful. Even though it may be difficult to exactly tell about what happiness is or what it means to all of us, one thing is clear: everyone wants to be happy!

How can we become happier?

Psychologists claim that happiness has three sources, namely "Happiness Pie" has three slices: genes, environment, life experiences.

Slice 1: Genes (Our natural disposition). Genes are responsible for 48 percent of a person's happiness or misery. In other words, they define an individual's ability to accept things in an optimistic way or pessimistic one. However, genetics only sets a baseline - it doesn't dictate our entire capacity for happiness. We can still enhance our well-being by adopting positive habits and making intentional choices.

Slice 2: Our environment (The world around us). If you live in a place that brings to you inconveniences for example, that may have a big impact on your condition. You may be change that or not.

Slice 3: Our actions (What we do everyday). Our actions are the most controllable source of happiness and have the greatest potential for change. For instance, life skills or habits. We can definitely change this slice of the pie as something of these skills practices immediately or some of them take a while.

How these sources interact?

While genes and environment set the stage, our actions determine how much happiness we experience. For example, someone born with a cheerful disposition (genes) may still struggle in an unsupportive environment unless they take proactive steps to improve their circumstances and mindset. By understanding the three sources of happiness - genes, environment, and actions - we can take charge of our well-being. While we may not control our genetic make-up or all aspects of our environment, the choices we make each day have the power to transform our happiness. Happiness is

not just a result of what happens to us; it is largely shaped by what we do with what we have.

There are also a lot of other researches on happiness giving us many great ideas on how we ourselves can be happy. What I have done defined some keys to happiness based on these researches, my own life also, and the examples of the people I have talked with. Here are the 5 keys to happiness:

1. Good relationships.

Strong and meaningful relationships with family, friends, and loved ones provide emotional support, reduce stress, and enhance life satisfaction. Being surrounded by people who care about you creates a sense of belonging and fulfillment

2. Health.

Physical and mental health are essential for happiness. A healthy lifestyle, including regular exercise, a balanced diet, and sufficient rest, improves your mood, energy levels, and overall well-being, allowing you to enjoy life to the fullest.

3. Forgiving.

Letting go of grudges and resentment frees you from negative emotions that weigh you down. Forgiving others, and even yourself, promotes inner peace and allows you to focus on the present instead of past pain.

4. Being grateful.

Practicing gratitude helps shift your mindset from what you lack to appreciating what you have. Recognizing small blessings in life fosters positivity, reduces stress, and deepens your connection with others.

5. Giving.

Acts of kindness, whether through time, support, or resources, bring joy not only to the recipient but also to the giver. Giving creates a sense of purpose, strengthens relationships, and contributes to a happier, more compassionate world.

How can we reach to real happiness?

Many of us want to achieve happiness but in order to do so it is first important to understand what the happiness is not. By questioning ourselves to this question, we will allow us to move towards it. To move towards this state, self-reflection is the key. When we ask ourselves questions like:

What truly makes me happy?

Am I pursuing something that aligns with my values?

What brings me peace and purpose?

...we gain clarity about the things that matter most. For instance, we might realize that nurturing relationships, taking care of our health, practicing gratitude, or helping others brings deeper joy than material possessions. By questioning our assumptions and reflecting on our lives, we shift from chasing surface-level happiness to building a foundation for true contentment. This allows us to prioritize what aligns with our core values, ultimately leading us closer to real happiness.

ТЕЙОНОРИНОПЛАСТИКА: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ХИРУРГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ

Комилов Жавлонбек Равшанбекович

Независимый исследователь, оториноларинголог

Аннотация

В статье рассматривается тема «Тейоноринопластика: инновационные подходы в хирургической практике», исследуются последние достижения в области хирургии. Тейоноринопластика, представляющая собой хирургическую операцию, направленную на изменение формы носа и улучшение дыхания, заняла прочное место в современной медицине. В статье анализируются новейшие технологии и методы, применяемые в данной процедуре, включая лазерные технологии, 3D-моделирование и роботизированные подходы. Эти инновационные методики не только повышают эффективность операции, но и значительно сокращают период восстановления пациента. Кроме того, обсуждаются аспекты безопасности пациентов, снижение послеоперационных осложнений и улучшение эстетических результатов.

Ключевые слова: тейоноринопластика, хирургия носа, инновационные технологии, лазер, 3D-моделирование, робототехника, эстетическая хирургия, хирургические процедуры, восстановительный период, безопасность.

Введение

Тейоноринопластика — это хирургическая процедура, направленная на изменение формы носа и улучшение дыхания, которая занимает значительное место в современной эстетической и функциональной хирургии. Если на первых этапах развития данной процедуры использовались традиционные методы, то благодаря современным достижениям науки и технологий эффективность, безопасность и эстетические результаты операций значительно улучшились. Инновационные подходы, такие как лазерные технологии, 3D-моделирование и робототехника, позволили не только повысить эффективность операций, но и сократить период восстановления пациентов и снизить риск послеоперационных осложнений. Эти новые подходы подняли эстетическую хирургию на новый уровень, предоставляя пациентам возможность не только улучшить внешний вид, но и повысить качество дыхания и жизни в целом. В статье представлены подробные сведения об инновационных техниках тейоноринопластики, их преимуществах и новых возможностях, которые они открывают для пациентов.

Основная часть

Тейоноринопластика (хирургия носа) представляет собой важное направление современной эстетической и функциональной хирургии. Эта процедура направлена не только на изменение формы носа, но и на улучшение дыхательной функции пациента. За последние годы тейоноринопластика значительно эволюционировала, особенно благодаря интеграции передовых технологий и инновационных подходов. Эти достижения существенно повысили эффективность, безопасность и скорость восстановления после операции. Инновационные методы и технологии открыли новые возможности в хирургии носа, обеспечивая лучшую индивидуализацию подхода к пациенту и предоставляя более эффективные и надежные результаты.

1. Инновационные хирургические методы и технологии

Одним из наиболее значительных достижений в тейоноринопластике является использование лазерных технологий. Лазерные операции позволяют более точно и минимально инвазивно изменять структуру носа. Лазер обеспечивает бережное воздействие на ткани с минимальным термическим повреждением, что способствует более быстрому восстановлению и снижению риска образования рубцов. Эта технология также дает хирургам больший контроль над процессом операции, снижая вероятность осложнений, связанных с традиционными методами. Лазер может использоваться как для внешнего изменения формы носа, так и для внутренних корректировок, повышая общую эффективность операции. Дополнительным преимуществом лазерной технологии является уменьшение болевого синдрома после операции и ускорение заживления.

2. 3D-моделирование и предоперационное планирование

Эти технологии произвели революцию на этапе предоперационной подготовки, позволяя хирургам создавать детализированные, индивидуализированные модели носа для каждого пациента. Используя 3D-изображения, хирурги могут визуализировать структурные изменения и возможные результаты до проведения операции, что обеспечивает большую точность. Эта цифровая технология снижает вероятность неожиданных осложнений, обеспечивая лучшее планирование и подготовку. Кроме того, возможность симуляции операции в цифровой среде помогает прогнозировать как эстетические, так и функциональные результаты, что гарантирует более высокую степень удовлетворенности пациентов и оптимальные результаты.

3. Роботизированная хирургия

Интеграция роботизированных технологий в тейоноринопластику представляет собой одно из самых современных достижений в этой области.

Роботизированная хирургия обеспечивает высокую точность, гибкость и контроль во время процедуры. Роботы позволяют выполнять сложные задачи с большей точностью, что особенно важно при работе с деликатными структурами носа. Возможность роботов выполнять точные корректировки с минимальным воздействием на окружающие ткани обеспечивает не только высокую точность операции, но и меньшую травматизацию пациента. Кроме того, роботизированные технологии поддерживают минимально инвазивные подходы, что приводит к более быстрому заживлению и снижению риска образования рубцов.

4. Снижение послеоперационных осложнений и ускорение восстановления

Одним из важнейших преимуществ использования современных технологий является уменьшение послеоперационных осложнений и ускорение восстановительного периода. Традиционные операции на носу часто сопровождались значительным отеком, синяками и дискомфортом, что увеличивало время восстановления. Однако благодаря использованию лазерных технологий, 3D-моделированию и роботизированной хирургии эти проблемы значительно уменьшились. Лазерные технологии способствуют более быстрому заживлению тканей за счет минимального термического повреждения, а роботизированные системы позволяют делать более точные разрезы, снижая травматизацию окружающих тканей. В результате пациенты испытывают меньше боли, меньше осложнений и быстрее возвращаются к обычной жизни.

5. Эстетические и функциональные результаты

Интеграция инновационных технологий улучшила не только эстетические, но и функциональные результаты тейоноринопластики. Такие достижения, как 3D-моделирование и лазерные технологии, позволяют проводить более персонализированные и точные изменения структуры носа, что способствует как улучшению внешнего вида, так и улучшению функциональности. Современная хирургия сосредоточена на достижении баланса между косметическими целями и восстановлением носового дыхания. Такой целостный подход к тейоноринопластике гарантирует, что пациенты не только достигают желаемого внешнего вида, но и испытывают улучшение дыхания и носового потока. Эти комбинированные улучшения повышают общее качество жизни пациентов.

6. Этические и психологические аспекты

Хотя преимущества технологического прогресса в тейоноринопластике очевидны, необходимо учитывать этические и психологические аспекты. Поскольку такие процедуры являются высоко персонализированными, важно управлять ожиданиями пациентов. Перед проведением операции пациенты должны полностью понимать эстетические и функциональные

изменения, которые могут быть достигнуты с помощью этих технологий. Четкое общение и тщательное предоперационное консультирование имеют ключевое значение для того, чтобы желания пациентов соответствовали реальным возможностям хирургического вмешательства. Этические вопросы включают обеспечение информированного согласия и управление психологическим воздействием операции. Важно учитывать психическое и эмоциональное состояние пациента при принятии решения о столь значительной трансформации. Интеграция инновационных технологий в тейоноринопластику, включая лазерные технологии, 3D-моделирование и роботизированную хирургию, значительно продвинула эту область, сделав операции более точными, эффективными и безопасными. Эти инновации улучшили как эстетические, так и функциональные результаты процедур, улучшив не только внешний вид носа, но и способность пациента дышать. Сокращение времени восстановления и минимизация послеоперационных осложнений сделали эти технологии революционными для тейоноринопластики, открыв новые возможности как для косметических, так и для реконструктивных операций. Однако этот прогресс должен применяться с учетом интересов пациента, гарантируя, что безопасность, удовлетворенность и психологическое благополучие пациента остаются первостепенными задачами. Новая эра хирургии носа знаменует важный сдвиг в подходах к эстетическим улучшениям и функциональному восстановлению.

Эмпирический анализ

Эмпирический анализ инновационных достижений в тейоноринопластике подчеркивает значительные преобразования в этой области, обусловленные технологическими инновациями и усовершенствованными хирургическими техниками. Этот раздел направлен на оценку влияния данных инноваций на результаты операций, время восстановления, удовлетворенность пациентов и общую безопасность на основе имеющихся клинических данных и текущей литературы.

1. Влияние лазерных технологий на точность и восстановление

Недавние исследования показывают, что использование лазерных технологий в тейоноринопластике значительно повысило точность операций по изменению формы носа. Исследование Смита и др. (2023) показало, что операции на носу с использованием лазера привели к снижению послеоперационных осложнений, таких как отеки и синяки, на 40% по сравнению с традиционными методами. В исследовании участвовали 120 пациентов, перенесших лазерную тейоноринопластику, и результаты продемонстрировали значительное сокращение времени восстановления: 70%

пациентов вернулись к нормальной деятельности в течение двух недель, в то время как стандартный восстановительный период при традиционных процедурах составляет около четырех недель. Кроме того, лазеры способствуют точности манипуляций с тканями, позволяя выполнять тонкие корректировки структуры носа с минимальным тепловым воздействием на окружающие ткани. Снижение травматизации тканей напрямую связано с уменьшением рубцов и более гладким процессом заживления. Эти результаты соответствуют выводам предыдущего исследования Джонса и др. (2022), которое показало, что операции с использованием лазера улучшили как эстетические, так и функциональные результаты благодаря минимизации повреждений слизистой оболочки носа.

2. 3D-моделирование и планирование операций

Комплексный анализ исходов лечения пациентов, включая мета-анализ 200 случаев, проведенный Миллером и др. (2023), показал, что 3D-предоперационное планирование приводит к снижению числа пересмотров и неудовлетворительных результатов на 30%. Благодаря трехмерному изображению, которое позволяет хирургам более точно планировать, происходит улучшение точности выполнения операции. Анализ показал, что использование 3D-моделей позволяет более целенаправленно проводить вмешательства, снижая риск осложнений, таких как асимметрия и неправильный воздушный поток после операции. Эти выводы были подтверждены исследованием Ли и др. (2022), которое показало, что 3D-планирование не только улучшило внешний вид носа, но и повысило проходимость носового воздуха у 80% пациентов. Это особенно важно для тейоноринопластики, которая учитывает как косметические, так и функциональные аспекты.

3. Роботизированная хирургия: повышение точности и минимизация травм

Роботизированная хирургия стала еще одним заметным достижением в тейоноринопластике. Масштабное исследование Уильямса и др. (2024), сравнивающее роботизированную тейоноринопластику с традиционными методами, показало, что пациенты, перенесшие роботизированные операции, испытали снижение внутрибольничных осложнений, таких как избыточное кровотечение и повреждения тканей, на 25%. Кроме того, исследование показало, что операции с использованием роботов приводят к 15%-ному сокращению времени восстановления. Этот прирост эффективности объясняется способностью робота выполнять мелкие, контролируемые коррективы с большей точностью, чем это могут сделать человеческие руки. Точность, обеспечиваемая роботизированными системами, также минимизирует риск повреждения носовых хрящей и слизистых тканей, которые имеют критическое значение как для эстетических, так и для функциональных результатов.

Исследование предположило, что роботизированная хирургия может стать стандартом для сложных операций по тейоноринопластике, где точность имеет решающее значение.

4. Послеоперационное восстановление: более короткие сроки заживления и улучшенная удовлетворенность пациентов

Эмпирические данные свидетельствуют о значительном сокращении времени восстановления после операции благодаря внедрению инновационных хирургических технологий. Данные Джонсона и др. (2023) по восстановлению пациентов после тейоноринопластики показали, что сочетание лазерного лечения и роботизированной помощи сократило время восстановления на 20-30% по сравнению с традиционной ринопластикой. В частности, использование лазерных технологий для коагуляции сосудов и минимизации травм тканей напрямую способствовало сокращению отеков и синяков после операции. Кроме того, внедрение роботизированных технологий еще больше сократило сроки восстановления. Гонсалес и др. (2023) сообщили о снижении времени пребывания в реанимации на 40% у пациентов, перенесших роботизированную тейоноринопластику. Пациенты также сообщили о меньшем уровне боли и дискомфорта в процессе восстановления: только 15% пациентов, перенесших роботизированные операции, потребовали дополнительного обезболивания, в то время как для 40% пациентов после традиционной операции понадобились дополнительные средства для контроля боли.

5. Удовлетворенность пациентов и психологическое благополучие

Удовлетворенность пациентов — это критический показатель при оценке успеха любой косметической операции, и тейоноринопластика не является исключением. Лонгитюдное исследование, проведенное Мартинесом и др. (2023) на 150 пациентах, перенесших тейоноринопластику с применением технологических инноваций, показало, что 92% пациентов остались довольны результатами. Особенно это касалось тех пациентов, которые прошли 3D-моделирование и лазерную операцию, поскольку они сообщили о большей удовлетворенности как эстетическими, так и функциональными результатами по сравнению с теми, кто перенес традиционную ринопластику. Кроме того, психологическое благополучие пациентов после операции также значительно улучшилось благодаря этим достижениям. Опрос, проведенный Тейлором и др. (2023), показал, что 85% пациентов, перенесших роботизированную или лазерную тейоноринопластику, отметили снижение тревожности по поводу операции, ссылаясь на уверенность в результатах благодаря точности и персонализированному подходу. Исследование также показало, что пациенты, получившие доступ к 3D-моделям своего носа до операции, имели более четкое

представление о результатах, что привело к меньшему количеству случаев послеоперационного недовольства или сожалений. Эмпирический анализ достижений в тейоноринопластике ясно показывает, что инновации, такие как лазерные технологии, 3D-моделирование и роботизированная хирургия, оказали глубокое влияние на эту область. Эти технологии привели к улучшению точности, сокращению осложнений, более коротким срокам восстановления и повышению удовлетворенности пациентов. Исследования последовательно демонстрируют, что эти инновации не только улучшают эстетические результаты, но и обеспечивают функциональные преимущества, делая тейоноринопластику более комплексным решением для пациентов. По мере развития области, эти эмпирические данные предполагают, что дальнейшие достижения приведут к еще более эффективным, персонализированным и безопасным носовым операциям с продолжением положительных результатов для пациентов.

Заключение

Подводя итог, можно сказать, что область тейоноринопластики претерпела значительные изменения благодаря интеграции инновационных технологий, включая лазерную хирургию, 3D-моделирование и роботизированные системы. Эти инновации значительно изменили ландшафт носовой хирургии, улучшив как эстетические, так и функциональные результаты для пациентов. Применение лазерных технологий улучшило точность хирургического процесса, что привело к уменьшению числа осложнений, минимизации рубцевания и сокращению времени восстановления. Благодаря лазерным процедурам значительно снизился риск послеоперационного отека, синяков и боли, обеспечив более плавный процесс восстановления. Введение 3D-моделирования революционизировало предоперационное планирование, позволив хирургам создавать высоко персонализированные планы операций, учитывающие уникальные особенности анатомии носа каждого пациента. Эта точность позволила добиться лучшего согласования ожиданий пациентов с результатами, снизив потребность в пересмотрах и улучшив удовлетворенность пациентов. Более того, возможность визуализировать и симулировать возможные результаты до операции минимизировала риск нежелательных исходов, особенно в сложных случаях, когда необходимо решить как функциональные, так и эстетические задачи. Роботизированная хирургия, в свою очередь, принесла уровень точности и контроля, ранее недостижимый с традиционными методами. Повышенная точность роботизированных систем привела к уменьшению количества внутрипроцессуальных осложнений, таких как избыточное кровотечение или повреждение тканей, а также ускорила восстановление. Способность выполнять

более точные и контролируемые разрезы, в сочетании с минимально инвазивным характером роботизированной хирургии, еще больше снизила риск травмирования окружающих тканей, позволяя пациентам быстрее вернуться к нормальной деятельности. Кроме того, комбинация этих технологий привела к значительному улучшению результатов лечения пациентов. Процесс восстановления был ускорен, пациенты сообщили о меньшем уровне боли и дискомфорта по сравнению с традиционными методами. Интеграция этих инновационных технологий также привела к более высокому уровню удовлетворенности пациентов, так как результаты операций стали более предсказуемыми и индивидуально подобранными. В частности, пациенты отмечают преимущества более естественного внешнего вида и улучшенной функции носа, с уменьшением носовой обструкции и улучшением потока воздуха. Психологически эти достижения оказали положительное влияние на пациентов, поскольку многие из них сообщают о повышении уверенности в результатах своих операций. Возможность визуализировать результаты после операции через 3D-модели до процедуры помогает установить реалистичные ожидания, что ведет к меньшему количеству случаев послеоперационных сожалений или недовольства. Кроме того, операции с использованием роботизированной и лазерной хирургии продемонстрировали более низкую частоту осложнений, что дополнительно снижает тревожность пациентов по поводу операции и увеличивает общую уверенность в процессе. Эмпирические данные и клинические исследования, полученные в различных исследованиях, подчеркивают глубокое влияние, которое технологические достижения оказали на тейоноринопластику. Повышая точность, снижая количество осложнений, улучшая время восстановления и увеличивая удовлетворенность пациентов, эти инновации кардинально изменили практику носовой хирургии. По мере того как эта область продолжает развиваться, ожидается, что дальнейшие достижения в области технологий будут продолжать совершенствовать и оптимизировать практику, что приведет к еще более эффективным, персонализированным и безопасным хирургическим результатам. Смотря в будущее, продолжающиеся исследования и разработки в области тейоноринопластики обещают расширить возможности этих технологий, обеспечивая пациентам получение медицинской помощи на самом высоком уровне. С слиянием этих передовых инструментов будущее носовой хирургии выглядит все более многообещающим, обеспечивая более высокое качество жизни для пациентов, стремящихся к эстетическим и функциональным улучшениям. Непрерывное совершенствование этих методов и их интеграция в клиническую практику безусловно проложат путь к новой эпохе носовой хирургии, где точность, безопасность и удовлетворенность пациентов

остаются основными принципами, движущими инновациями и совершенством в этой области.

Список литературы

1. Smith, J. A., & Brown, R. (2023). "Лазерная тейоноринопластика: Обзор результатов и преимуществ." Журнал эстетической и реконструктивной хирургии.
2. Jones, T. L., & Harrison, P. (2022). "Роль лазерных технологий в современной носовой хирургии." Международный журнал ринопластики.
3. Lee, M. K., & Thompson, D. A. (2022). "3D-изображение и моделирование в тейоноринопластике: Повышение точности в хирургическом планировании." Обзор пластической и реконструктивной хирургии.
4. Williams, S. D., & Clark, A. E. (2024). "Роботизированная хирургия в тейоноринопластике: Улучшение результатов и снижение осложнений." Журнал роботизированной хирургии и инноваций.
5. Gonzalez, L. A., & Green, C. (2023). "Влияние роботизированной тейоноринопластики на время восстановления: Сравнительное исследование." Журнал современной хирургии.
6. Martinez, V. L., & Carter, R. L. (2023). "Психологические преимущества 3D-моделирования в носовой хирургии: Пациент-ориентированный подход." Журнал эстетической хирургии.
7. Taylor, F. H., & Edwards, S. P. (2023). "Удовлетворенность пациентов после операции в лазерной и роботизированной носовой хирургии: Лонгитюдное исследование." Клинические исследования в хирургии.

ТА'ЛИМ – ТАРБИЯ ЖАРAYONIDA PSIXOLOGIYANING O'RNI

Ismoilova Farida Odiljon qizi
Andijon davlat chet tillari instituti
Xomidova Malohat Oktyabrjon qizi

Annotatsiya: Psixologiya yaxlit va mustaqil fan bo'lib, u odamlarda gumanistik mentalitetning shakllanishiga xizmat qiladi. Bunda inson va uning hayoti mohiyati o'rganiladi, ta'lim olishi, o'zini rivojlanishiga, o'zligini anglashiga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Psixologiya, shaxs, ong, ijtimoiy, psixologik moslik, psixologik muhit, pedagogik muloqot.

Abstract: Psychology is a comprehensive and independent science, which serves the formation of a humanistic mentality in people. In this, the essence of a person and his life is studied, it helps him get an education, develop himself, and realize his identity.

Key words: Psychology, declension, cognitive, social, psychological proportion, psychological condition, pedagogical communication

Аннотация: Психология – комплексная и самостоятельная наука, служащая формированию гуманистического мышления у людей. В этом изучается сущность человека и его жизни, это помогает ему получить образование, развиваться, осознавать свою личность

Ключевые слова : Психология, личность, сознание, социальное, психологическая совместимость, психологическая среда, педагогическое общение

O'z mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan Respublikamiz yoshlarni yangicha ijtimoiy muhitga tayyorlash, davr ruhida tarbiyalash - dolzarb va ustuvor vazifalardan biri. Jamiyatimizda sog'lom avlodni, komil insonlarni voyaga yetkazish masalasiga katta e'tibor berilmoqda. Komil insonning muhim sifatlaridan biri muloqot madaniyatidir. Yetarlicha shakllanmagan muloqot madaniyatisiz sog'lom ijtimoiy munosabatlarni o'rnatish mushkul. Shu kabi muammolar psixologiya fanida chuqur o'rganilgan. Insonning go'daklik va o'smirlik davrlarida muloqot yetakchi, ya'ni yangi psixologik xususiyatlarning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi faoliyat sifatida gavdalanadi.

Psixologiya fan sifatida shakllanib, unda olimlar kurashlar shakllanib borgan sari, ruhiy kechinmalar tabiatini negizidan, ich – ichidan o'rganishga ehtiyoj paydo bo'ldi. XX asrning boshlarida paydo bo'lgan psixoanaliz yo'nalishi fandagi aynan shu kamchilikni bartaraf etish maqsadida paydo bo'ldi. Klassik psixoanalizning

asoschilaridan bo'lgan avstriyalik olim Zigmund Freyd psixologiya nafaqat ong sohasini, ya'ni bevosita odam tomonidan anglanadigan xulq-atvor shakllarini, balki ongsizlikka aloqador hodisalarni, ya'ni real sharoitda inson o'zi anglab yetolmaydigan xodisalar tabiatini ham o'rganishi lozim degan g'oyani ilgari surgan. Inson xulq-atvorini va uning amallarini boshqarib turadigan psixik energiya borki, u shaxsning qiyofasini belgilaydi. Boshqacha qilib aytganda, ehtiyojlarini qoniqtirishga undovchi kuchlar – libido energiyasi hamda agressiv energiyalar mavjuddir. Bu kuchlar shaxsning ma'naviy va aqliy salohiyatini ta'minlash maqsadida psixik quvvatni taqsimlovchi mexanizm rolini o'ynaydi. Odatda xadiksirash, doimiy havotirlanish, psixoemotsional qoniqmaslik kabi omillar ana shu taqsimotning nomuvofiqligidan kelib chiqadi.

Pedagogika bilan psixologiyaning o'zaro hamkorligi va aloqasi an'anaviy va azaliy bo'lib, ularning yosh avlod tarbiyasini zamon talablari ruhida amalga oshirishdagi roli va nufuzi o'ziga xosdir. Respublikamizda amalga oshirilayotgan yangi "Ta'lim to'g'risidagi" gi qonun hamda qonun hamda "Kadrlar tayyorlashning milliy dasturi" ni amalga oshirish ham ikki fan hamkorligi va o'zaro aloqasini har qachongidan ham dolzarb qilib qo'ydi. Milliy dasturda e'tirof etilgan yangicha modeldagi shaxsni kamol toptirish, uning chuqur bilimlar sohibi bo'lib yetishishi, barkamolligini kafolatlovchi shart-sharoitlar orasida yangi pedagogik texnologiyalarini ta'lim va tarbiya jarayonlariga tatbiq etishda pedagogikaning uslub va qoidalari yetarli bo'lmaydi. Shuning uchun ham psixologiya u bilan hamkorlikda yosh avlod ongining ta'lim olish davrlaridagi rivojlanish tendensiyalaridan tortib, toki yangicha o'qitish texnologiyalarini bola tomonidan o'zlashtirilishi va undagi aqliy hamda intellektual qobiliyatlarga nechog'lik ta'sir ko'rsatayotganini o'rganish, shu asosda ishni tashkil etish psixologiyadagi metodlarni didaktik metodlar bilan uyg'unlashtirishni taqozo etadi. Ayniqsa, ma'naviy barkamollik tamoyillarini maktabda va yangi tipdagi ma'lum muassasalarida joriy etish ham shaxs psixologiyasini teran bilgan holda o'qitishning eng ilg'or va zamonaviy shakllarini amaliyotga tatbiq etishni nazarda tutadi. Shaxs qobiliyatlarini diagnostika qilish uning tug'ma layoqatlari hamda orttirilgan sifatlarini bir vaqtda bilishni taqozo etgani sababli, o'sha tabiiy layoqatning xususiyatlarini aniqlashda psixofiziologiyaning qator usullaridan foydalanadi.

Aslida, psixologiya birgina ta'lim uchun emas, balki butun sohalar ichida asosiysi hisoblanadi. Psixologiya iqtisodiyot, ta'lim-tarbiya, sanoat ishlab chiqarishi, qishloq xo'jaligi sohaları bilan aloqador fan tarmogi hisoblanadi. Chunki hamma sohada inson shaxsi faoliyat ko'rsatar ekan, har bir sohada ishni samarali tashkil etish, inson xulq-atvorini turli vaziyatlarda boshqarish uchun inson psixologiyasini, shaxslararo munosabatlar psixologiyasini, odamlarning turli vaziyatlardagi xulq-atvor

normalarini bilish texnikaning inson qobiliyatlariga mos tarzda yaratish va ikkinchi tomondan, tafakkur va harakatlarini texnologik normalarga ko'ra tarbiyalash va moslashtirish muhimdir. Shuning uchun hozirgi davr mutaxassisleri psixologik bilimlardan boxabar bo'lishlari lozimdir. Yana bir soha – kadrlar va ular bilan bevositida ishlash sohasidir. Bu kadrlarni ishga jalb etishda bilish zarur bo'lgan qobiliyatlar va shaxsiy fazilatlaridan tortib, ularni to'g'ri yo'naltirish, o'z joyiga qo'yish, tashkilot doirasida guruhlarini shakllantirish, xodimlarga ma'lumotlarni o'z vaqtida yetkazish bilan bog'liq kadrlar siyosatini olib borishga aloqador xizmatdir. Psixolog bu o'rinda asosan maslahatchi (konsultant) va ekspert sifatida rol o'ynaydi. Maorif sohasidagi amaliy ishlar boshqa sohalarga nisbatan anchagina yaxshi tajribaga ega. Ayniqsa, O'zbekistonda kadrlar tayyorlashning milliy dasturi qabul qilingandan so'ng tashkil qilingan yangi dasturdagi ta'lim muassasalari – akademik litseylar va kasb – hunar kollejlari bir nechtadan psixologlar shtati kiritilgan va ular aynan tbbiqiy muammolar – bolaning o'quv jarayoniga psixologik jihtdan tayyorligini diagnostika qilishdan tortib, professional va kasb mahoratini rivojlantirishgacha bo'lgan barcha muammolarni hal qilishga "aralashadi".

"Shaxs" tushunchasi psixologiyada eng ko'p ishlatiladigan tushunchalar sirasiga kiradi. Sotsial yoki ijtimoiy muhit – bu insonning aniq maqsadlar va rejalar asosida faoliyat ko'rsatadigan dunyosidir. Mazmunan har bir insonning shu ijtimoiy olam bilan aloqasi uning insoniyat tajribasi, madaniyati va qabul qilingan, tan olingan ijtimoiy xulq normalari doirasidagi harakatlarida namoyon bo'ladi. Yoshlarning ma'lumotlilik darajasi yangilanish davrida muhim omil bo'lib, agar o'smir yoki o'spirinlikda ilk yoshlikdan kitobga, bilimga mehr tarbiyalanmagan bo'lsa, agar uning bilim va tushunchalari doirasi tor bo'lsa u sog'lom g'oyani nosog'lomdan, dunyoviylikni dahriylikdan, ziyoni jaholatdan farqlay olmaydi. Shuning uchun ham Prezidentimiz yoshlarimiz bilim olishlari uchun, ular iqtidorining rivoji uchun barcha shart – sharoitlarni yaratishga e'tibor qaratmoqdalar. Bunga javoban yoshlar faqat tinimsiz izlanishlari, ilm sirlarini mukammal egallashlari shart. Ilg'or g'oyalar egasi bo'lish uchun tafakkurni shunday mashq qildirish lozimki, toki uning yordamida dundalik dolzarb masalalarga, xalq manfaatiga xizmat qiluvchi solih ishlarni amalga oshirish choralari borasida turli – tuman fikrlarni yuritish imkoniyati bo'lsin. Bu holat har qanday g'ayritabiiy fikrlarga o'z o'rniga aql – idrok bilan munosib javob berish, taraqqiyotimizga g'ov bo'luvchi yot va zararli fikrlarga nisbatan immunitetni shakllantirish, turli xil dogmatic qarashlarga ega bo'lgan shaxslar bilan asosli va tanqidiy munozaralar olib borib, o'z nuqtai nazarining to'g'riligini to'la asoslash qobiliyatini o'stiradi.

Ta'limning bir qismi bu -guruhda ishlash. Guruh hayoti va undagi a'zolarining o'zlarini yaxshi his qilishlari ko'p jihatdan ularning hamkorlikda ishlay olishlari va bir-

birlariga ijobiy munosabatda bo'la olishlariga bog'liq. Bu hodisani tushuntirish uchun psixologiyada psixologik moslik tushunchasi bor. Psixologik moslik deganda, guruh a'zolari sifatleri va qarashlarining aynanligi emas, balki ular ayrim sifatlarining mos kelishi, qolganlarining kerak bo'lsa, tafovut qilishi nazarda tutiladi.

Pedagogik muloqotda psixologik bog'lanish. Bog'lanish – muloqotga kiruvchilar o'rtasida ikki tomonlama aloqa bo'lishini taqozo etadi. Pedagog o'quv-tarbiya ishi jarayonida o'quvchilar bilan aloqa bog'larkan, ulardan o'qituvchi rolining o'zi taqozo etadigan darajada izzat-ikrom kutadi. Pedagogning bolalar psixologiyasini bilishi unga bolalar bilan oson muloqotga kirishishiga, darsini mazmunliroq o'tkazishiga yordam beradi. Agar pedagog o'quvchilar psixologiyasini yaxshi bilsa, uni e'tiborga olsa, bolalarning qiziqishini va e'tiqodini, yoshiga xos xususiyatlarini, ilgari egallagan tajribasini inobatga olsa, uning istiqboli va qiyinchiliklari bilan hisoblashgan holda ish tutadigan bo'lsa, ma'naviy anglashilmovchiliklar bartaraf etilishi mumkin. Bu har ikki tomon uchun foydalidir.

Xalq ta'limi tizimidagi psixologlarning faoliyati psixologik konsultatsiyalar va muomalaning ijtimoiy-psixologik faol usullarga, psixokorreksiya, psixodiagnostika, ijtimoiy, pedagogik bolalar psixologiyasi sohalri bo'yicha umumpsixologik tayyorgarlik olgan, psixologik ixtisosga ega bo'lgan mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Psixologik xizmatda tadqiqot va ta'sir o'tkazish obyekti maktabgacha yoshdagi bolalar, o'quvchilar, maxsus o'quv yurti va oliy maktab talabalari, ustozlari va ota-onalari bo'lib hisoblanadi. Ular alohida yoki guruh bo'lib tadqiq qilinishi mumkin.

Umuman olganda, psixologiya bir insonni tushunishga yordam beradi va bundan pedagog yoki ota – ona xabardor bo'lsa, ta'lim tarbiya jarayoni yaxshiroq samara beradi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, psixologiya ham ta'lim, ham tarbiya jarayonida juda muhim ahamiyat kasb etadi. U ta'lim – tarbiya samaradorligini oshiradi, o'rganuvchi va o'rgatuvchi orasidagi muloqotni yaxshilaydi. Pedagog o'quvchining yoshini inobatga olishi - o'quvchini o'zi qila olmaydigan ishlar bilan qiynalmasligiga yordam beradi. Pedagog shunga ko'ra yangicha metodlar ishlab chiqadi yoki bilgan metodlarni o'rganuvchiga moslashtiradi. Psixologiya o'quvchini qobiliyatlarnini aniqlashga, shunga ko'ra harakat qilishga ko'maklashadi. Pedagogning bolani tushunishi uni kelajakda ma'lum bir sohaga qiziqtirishga, uni qaysidir bir kasbga mehr qo'yishiga muhim omil bo'ladi. Dars jarayonida o'qituvchilar talabalarning ruhiy holatini to'g'ri baholashi va unga mos reaksiya bildirishi uchun ham psixologiya zarurdir. Psixologiya orqali ta'limda ijobiy muhit yaratilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. X.I. Ibragimov, U.A. Yo‘ldoshev , X.Bobomirzayev. Pedagogik psixologiya . T ., O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti. 2023.
2. V. Karimova . Psixologiya. T., Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti . 2002
3. M.Maqsudova . Muloqot psixologiyasi. T., Turon – iqbol . 2006

THE FUNCTION OF HUMOR IN 19TH CENTURY BRITISH NOVELS

Hazratov Rayimjon Sa'dullo ugli

A student of Chirchik State Pedagogical University

Telephone number: 998 (90).289.98.02

hazratovrayimjon@gmail.com

Supervisor: Kenjayeva Muxlisa Baxadirovna

muhklisa.kenjayeva96@gmail.com

Teacher of Chirchiq State Pedagogical University

Annotation: This article examines the function of humor in 19th-century British novels. It uses social criticism, self-awareness, and satire to create peace and balance and even attract readers. Mainly, they used humor to lighten heavy subjects and expose the weaknesses of society.

Keywords: British novels, social, humor, literature, 19th century, satirical, social, political, romantic, writers,

Writers who have made significant contributions to British literature include; Charles Dickens, Jane Austen, and Jonathan Swift humorously illustrated the social, political, and cultural problems of that time in their works. Great writers like Charles Dickens, Jane Austen, and Jonathan Swift made invaluable contributions to British literature, and their works brilliantly reflect the social, political, and cultural problems of their time. Humor is a central tool in their works, and they used it to satirize social issues of their time, criticize them, and inspire readers to think and change. Charles Dickens: His works, such as "Oliver Twist" and "A Tale of Two Cities," expose issues such as poverty, corruption, and social injustice. His humor is sharp and playful, helping readers understand the plight of the characters and their struggles. Jane Austen: Her novels, such as "Pride and Prejudice" and "Sense and Sensibility," depict the social position of women in that era, marriage, and family relationships. Her humor is subtle and witty, satirizing social entertainment and relationships while revealing the inner world of the characters. Jonathan Swift: His works, such as "Gulliver's Travels," criticize political and social systems. His humor is sharp and satirical, mocking the ideas and politics of his time. [1] The works of these writers are great examples of how to address significant social and political issues with humor. Their writing remains relevant over time and continues to teach us even today. Charles Dickens' novel "Pickwick Papers" can be said to be one of the best 19th century British novels. This novel describes wonderful adventures, romantic meetings, and the unpleasantness of life in a funny way. We pay attention to the brief analysis and content of this novel: It

tells the story of the Pickwick Club, a group of cheerful and inspired patrons, on their wonderful adventures across England, including romantic encounters, life's misfortunes, and comically dangerous professional situations. The novel begins with Samuel Pickwick, an elderly, rich and eccentric gentleman, who forms his own Pickwick Club. Club members - Pickwick's "comrades" - Wonderford, Treddle, Tupman and Snodgrass. [2]

They conquered England, Pickwick's unexpected trips, unpleasant events and interesting meetings were filled. Criticism of Society: Dickens openly criticizes various aspects of society in 19th century England, including law, politics, class structure, and social inequality. The novel is based on humanity, love, sympathy and friendship. Pickwick and his "comrades" display positive traits such as love, affection, loyalty, and dedication to life's challenges. Humor: The Pickwick Papers is full of bright humor and funny situations. Dickens brilliantly describes the funny and unpleasant aspects of life, which makes the story even more interesting.

The novel contains both romantic encounters and love stories, which are an important part of the lives of Pickwick and his "comrades". The Pickwick Papers was one of Dickens's earliest works and contributed greatly to his public success through his descriptive flair, sense of humor, and social criticism. The novel was so popular that the character "Pickwick" became a generalized image, and the name of the book entered the everyday language of England. So, The Pickwick Papers is a delicious and story-filled novel about human life, love and friendship.[2] His brilliant humor, criticism of society and ability to describe the human spirit made it one of the most important works in the history of literature. There is one more novel written in the style of humor: Vanity Fair by William Makepeace Thackeray is one of the most important works of 19th century English literature. This novel tells the story of the lives and loves of two women, Becky Sharp and Amelia Sedley, in the 1810s during the Napoleonic Wars as they focus on social advancement and identity. "Vanity Fair" is a satirical novel that mainly focuses on the idiosyncrasies and characteristics of English society at that time. Thackeray's emphasis on wealth, prestige, and status, superficial human relationships, the blurring of right and wrong, and the "imaginary" who is always ready to defend his interests criticizes people.

Becky Sharp, an ambitious and ambitious woman, chooses any way to enter society and achieve her goals. His character does not change, but the reaction to his actions changes throughout the novel. Amelia Sedley is a kind and sincere woman, but she is often self-deluded and lives with guilt. And his development is sad and close to reality. The novel depicts various relationships and focuses on the social and financial aspects of marriage. The contrast between mutual love and self-interest, and the frustrations in these relationships, are at the heart of the novel. Vanity Fair is known

for its unique literary style that focuses on the inner thoughts of its female characters. Thackeray uses satire, sentences and dialogues to give insight into the characters' inner lives and self-analysis.[2]

Social Ascension: Becky Sharp works her way through social barriers to achieve wealth and prestige. Although his actions are often immoral and transgressive, the novel criticizes his actions. The novel examines the difference between the imaginary and the real. Becky Sharp influences the society with her imaginative and bright image, but Amelia Sedley lived with her real and sincere character. Amelia Sedley has lived her life full of love and hope, but faces grief and defeat. Becky Sharp, on the other hand, achieves her goals, but lives with depression and loneliness. Vanity Fair is a powerful and moral novel set in 19th century English society. Its satirical style, character development, and realistic content make it an important work even today.[3] Through the novel, Thackeray describes the characteristics of society, the imaginary and real sides of people and the different forms of love in a unique way. Humor keeps the reader interested in the story and helps to hold their attention. It encourages the reader to wait for the next parts of the story and get to know the work better. In summary, humor in novels is not just for laughs, but an important element for the meaning, atmosphere and character development of the story. It helps the reader to think, reason and gain a deeper understanding of the work.

REFERENCE

1. <http://asilmedia.org/11960-jeyn-ostin-uzbek-tilida-2006-ozbekcha-tarjima-kino-hd.html>
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Andisha_va_g%CA%BBurur
3. <https://digilander.libero.it/liceo.piazza/zanotti/The%20Victorian%20Novel.pdf>

THE REPRESENTATION OF WAR IN 20TH CENTURY POETRY

Hazratov Rayimjon Sa'dullo ugli

A student of Chirchik State Pedagogical University

Telephone number: 998 (90).289.98.02

hazratovrayimjon@gmail.com

Supervisor: Kenjayeva Muxlisa Baxadirovna

muhklisa.kenjayeva96@gmail.com

Annotation: This article presents the specific features of image of War in the Poetry of the 20th century. The article discusses how war has impacted poetry, the emergence of new poetic movements in war poetry, as well as the social and psychological significance of war poetry. The essay cites examples of some of the most famous war poets of the 20th-century and their works. The article explores issues such as the impact of war on the human psyche, the transformation of language in war poetry, and the social significance of war poetry. The essay highlights the importance of the representation of war in 20th-century poetry and its impact on humanity.

Keywords: War, Poems, poets, human, history, heart, war, century, image, death

Introduction: The 20th century was one of the most memorable periods in the history of mankind, that is, the second world war and many local conflicts occurred, which writers and poets vividly described in their works and poetry. The image of war in the poetry of the 20th century reflects one of the most important events in human history and shows the social and political importance of poetry, the war has negatively affected the spirit of all mankind. We quote a poem about war in the following lines: "War is violence against the human heart and soul," says Norman Mailer. [2]

"War is something that brings darkness to the human spirit with death and destruction," says Tim Óbrien. In the poems dedicated to the times of war, mainly its terrible aspects, its impact on the human spirit, suffering, death and destruction, hatred and loneliness are described. The poems written by the English poet Wilfred Owen about the times of war are wonderful:

Wilfred Owen, "Dulce et Decorum est"
Bent double, like old beggars under sacks,
Knock-kneed, coughing like hags, we cursed through sludge
Till on the haunting flares we turned our backs
And towards our distant rest began to trudge
If you could hear, at every jolt, the blood.
Come garling from the froth-corrupted lungs.

Obscene as cancer, bitter as the cud
Of vile, incurable sores on inconnect tongues.[1]

This is a famous poem that shows the terrible reality of poetry. The poem depicts a group of tired, wounded soldiers fleeing the battlefield, and Owen's poem describes the human suffering of war. In the literature of the 20th century, in addition to poems, there are also novels depicting wartime. "War and Peace" - Lev Tolstoy "All Quiet on the Western Front" - Erich Maria Remarque, "Slaughterhouse-Five" - Kurt Vonnegut, "The Naked and the Dead"- Norman Mailer, "The Bluest Eye" - Toni Morrison. During the Great Patriotic War, many representatives of literature, in particular, Zinnat Fatkhulin, Shuhrat, Azod Sharafiddinov, Mamarasul Boboyev, Parda Tursun, Nazir Safarov and others fought against the enemy with a gun in one hand and a sharp pen in the other. During the war, our writers published literary collections on military themes such as "Death to the Enemy", "For the Motherland" (1941), "Brave Son", "Glorious Leningrad" (1942), "Uzbeks", "Answering the Call of the Motherland", "Songs of Wrath" (1943), "Gift", "To the Heroes of the Motherland", "Uzbek Heroes", "Oath" (1944) O'ybek's poetry during the Second World War constitutes a separate category within his work.[3] Poems such as "Death to the Enemy", "About the Motherland", "To the Young Men", "Your Joy", "Farewell", "In the Presence of My Warrior Nation", "To the Brave Young Men", "Traceless Village", "From the Warrior's Letter", "The Warrior's Heart", "The Young Man's Heart", "The Girl's Dream", "Along the Amu Darya", "The Oath Will Not Break", "Automatic", "Khudoyberganov Jumaniyaz", "Farewell, My Friend", and "Victory is Ours" vividly depict the horrors of war. Although the scenes, injuries, and tragedies of the Second World War are recorded in Oibek's poems on the subject of war, this topic is of universal importance. It is a lesson and a lesson that war is a disaster for all time, that the idea of fighting for peace does not differ between nations and regions, and that human will is a sacred value for generations.[3] Today, it is true that literature has a special place in the struggle of mankind against fascism and the rise of nations for peace. Overall, war was a very powerful and moving theme in 20th century poetry. Poets sought to reveal the devastating impact of war on humanity and expressed their hopes for peace and humanity in their poems.

References:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/xx-asr-o-zbek-adabiyotida-urush-mavzusi>
2. <http://ilmiyanjumanlar.uz/uploads/conferences/0028/3.27.pdf>
3. Owen. Wilfred. "War Poems" London: Chatto & Windus, 1920
4. https://tsuull.uz/sites/default/files/ogakhiy_anzhumani_tuplam.pdf
5. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Yaponiya>

THE REPRESENTATION OF THE CITY IN 20TH CENTURY LITERATURE

Hazratov Rayimjon Sa'dullo ugli

A student of Chirchik State Pedagogical University

Telephone number: 998 (90).289.98.02

Supervisor: Zilola Rozikova

Teacher of Chirchiq State Pedagogical University

E-mail: rozikova1625@gmail.com

Abstract: The representation of the city in 20th-century literature is complex and multifaceted. The city has undergone changes as a result of processes such as urbanization, industrialization, and modernity. Cities have also been used as a vehicle for expressing socio-political and economic conflicts. This article provides information on how the city has been represented in 20th-century literature and how writers and poets have depicted it. Cities have also been used as a vehicle for expressing socio-political and economic conflicts.

Keywords: Urbanization, impact, human life, environment, T.S.Eliot, human life, important, socio-political, conflicts.

In 20th-century literature, the image of the city played a very important role, reflecting the complexity of human life, as well as social and psychological processes. The city has always been an important literary symbol because writers have powerful feelings about the environment in which they set their works.[4] During this period, the city experienced the processes of urbanization, industrialization, and modernism. These changes led to a more interesting and multifaceted image of the "city" in literature. Writers, for example, used the city to express possible separation and isolation. In T.S. Eliot's "Tupman", the city reflects a complex psychological state, showing the feeling of loneliness that occurs among people. In "Mrs. Dalloway", Virginia Woolf describes city life in modern spaces as a foundation for time and theology. In addition, the city often served as an expression of social conflicts. Writers, for example, provided readers with a wide range of directions by revealing the specific social strata, economic differences, and conflicts of their modern cities.[1]The image of the city is important in 20th-century literature, illuminating issues related to urbanization processes, social change, and the inner world of man. The city appears as a symbol of a new culture, despair, loneliness, and isolation. Through works, cities reflect the conflicts in human life, a sense of loss, and the complexity of modern life. T.S. Eliot, James Joyce, Virginia Woolf, and other writers, studying the psychological

and social impact of the urban environment, show how cities are connected to the human psyche. The image of the city allows us to read works through deeper meaning and social criticism, which further enriches 20th-century literature. Thus, cities serve as an important context for studying national and global issues.

The city has also been seen as a source of hope and opportunity. In many literary works, characters seek to realize their dreams through the city, which introduces the city as a symbol of growth and development. In 20th-century literature, the image of the city has become important not only in describing a place, but also in reflecting the human psyche, social conflicts and the challenges of our time. Through literature, the complex nature and changes of city life are conveyed through the emotions and dreams of the people who live in them. These works also give us a deep and multifaceted understanding of the city.

In 20th-century literature, the city has been the subject of many important works by writers. Let's take a look at some of them:[3]

1. T.S. Eliot - "The Waste Land": This work depicts city life and loneliness among people, raising issues of urbanization and the search for existence.

2. James Joyce - "Ulysses": Through the image of Dublin, it reveals the inner experiences of a person in an urban environment.

3. Virginia Woolf - "Mrs. Dalloway": The hypocrisy, relationships, and the influence of the urban environment in modern London are shown.

4. Franz Kafka - "The Metamorphosis": The isolation from modern life in the city, as well as the feeling of losing one's identity, are described.

5. Herman Hesse - "Steppenwolf": The process of searching for one's identity and internal conflicts in the urban environment are reflected.

These works illuminate the image of the city and its complexity in human life from different perspectives.

T.S. Eliot's "The Waste Land" is one of the greatest works of 20th-century literature that explores the urban image. The work explores urban life, its complexity, and the loneliness of its people. Eliot portrays the city as a symbol of spiritual poverty, isolation, and despair. The work depicts various urban landscapes, as well as the impact of urbanization on people's lives. Eliot's images reveal the contradictions between urban life, modern culture, and tradition. The hustle and bustle of the city, the search for meaning in people's inner experiences, are central themes in the work. [2]

Thus, "The Waste Land" explores the urban image not only in terms of its appearance, but also in terms of its spiritual and social impact. In addition, let us quote the work of Herman Hesse: Herman Hesse - "Steppenwolf": This work reflects the process of human identity search, difficult social relationships and internal conflicts in the urban environment. Steppenwolf, in the complexity of city life, explores his dual

nature - the wild and the cultural side. The city serves as a symbol for him of the process of alienation and self-realization. City life, influencing his experiences, deeply illuminates the author's inner struggles, feelings of isolation and search for freedom. This work, through the image of the city, explores the complex relationship between the human soul and social life.[2]

REFERENCE

1. <https://ilkogretim-online.org/index.php/pub/article/download/7844/7511/14939>
2. https://www.researchgate.net/publication/319871927_REPRESENTATIONS_OF_THE_CITY
3. T.S.Eliot, The Waste Land, 1922, New York Boni and Liveright, 288.
4. https://www.researchgate.net/publication/319871927_REPRESENTATIONS_OF_THE_CITY Lola Akende

ИДЕЯ НИГИЛИЗМА И ЕЁ ВОПЛОЩЕНИЕ РОМАНА "ОТЦЫ И ДЕТИ" ИВАНА ТУРГЕНЕВА

Султонова Дилором

Студентка 2-го курса Термезского государственного

Университета Термез, Узбекистан

dlrmsultonova@gmail.com

*Научный руководитель: преподаватель кафедры русской и
мировой литературы Термезского государственного университета*

Ходжакулова Шахло Аскарвна

АННОТАЦИЯ

Предлагаемая статья посвящена анализу одного из наиболее известных "Отцы и дети" - одно из знаковых произведений русской классической литературы, написанное Иваном Сергеевичем Тургеневым в 1862 году. Роман посвящен изображению конфликта между поколениями - поколением "отцов", представителями дворянского общества, и поколением "детей", молодых нигилистов, отрицающих устоявшиеся традиции и ценности. Помимо напряженного идейного конфликта, роман "Отцы и дети" отличается глубокой психологической проработкой образов, точностью деталей и меткостью социальных наблюдений Тургенева. Произведение стало не только важной вехой в творчестве самого автора, но и значимым явлением в истории русской литературы и общественной мысли.

Ключевые слова: идеологическая борьба, получившая отражение в спорах героев, становится отражением разлома, происходящего в российском обществе того времени.

Идея нигилизма и её воплощение в образе Базарова в романе "Отцы и дети" Ивана Тургенева представляют собой важный аспект в понимании этого произведения. Нигилизм, как философское и мировоззренческое течение, отрицает традиционные ценности, авторитеты и устои общества. Сторонники нигилизма выступают против существующих общественных институтов, религии, морали и культурных традиций.

Базаров, главный герой романа, является ярким воплощением идей нигилизма. Он предстает перед читателем как человек, отвергающий все, что не укладывается в рамки его материалистического и рационального мировоззрения. Базаров с презрением относится к аристократическому обществу, к искусству и литературе, отвергая их значимость. Он считает, что единственно истинным

источником знаний является наука, экспериментальное и критическое мышление.

Образ Базарова олицетворяет собой радикальный нигилизм, он последовательно разрушает все традиционные ценности и устои общества. Но в то же время сам герой оказывается внутренне противоречивым - будучи приверженцем нигилистических убеждений, он испытывает чувства и эмоции, которые вступают в конфликт с его рациональным мировоззрением. Таким образом, Тургенев на примере Базарова показывает, как идея нигилизма воплощается в конкретной личности, наделенной глубокими внутренними переживаниями и противоречиями. Это позволяет писателю раскрыть сложность и неоднозначность данного философского течения.

Роман Ивана Тургенева "Отцы и дети" отличается глубоким идейно-философским содержанием, которое раскрывается через столкновение различных мировоззрений и жизненных позиций. Центральной идейной темой романа является противостояние и конфликт между представителями двух поколений - "отцов" и "детей". "Отцы" олицетворяют собой традиционные ценности дворянского общества: приверженность к дворянским обычаям, культуре, религии и искусству. В то время как "дети", в лице главного героя Базарова, отстаивают радикальный нигилизм, отрицающий все традиционное и устоявшееся.

Базаров воплощает в себе идеи научного материализма и позитивизма, отрицание метафизики, религии и искусства. Он олицетворяет собой новое поколение, которое отвергает авторитеты и ставит во главу угла рациональное, критическое мышление и научный подход к познанию мира. Противостояние Базарова и представителей поколения "отцов" - Николая Кирсанова и Павла Петровича - отражает более глубокий идейный конфликт - столкновение либерального дворянства и демократических революционных идей, утверждавшихся в русском обществе 1850-60-х годов.

Другой важной идейной темой в романе является тема любви, которая неразрывно связана с проблемой взаимопонимания между людьми разных поколений и мировоззрений. Любовная линия Базарова и Одинцовой раскрывает противоречивость героя, сочетание в нем рационального и эмоционального начал. Таким образом, "Отцы и дети" Тургенева представляют собой философско-психологический роман, в котором глубоко и многоаспектно раскрываются ключевые вопросы русской общественной жизни середины XIX века.

Конфликт поколений. Роман отражает столкновение взглядов, идей и ценностей между представителями двух поколений - отцами и детьми. Старшее

поколение (Кирсановы, Одинцова) воплощает традиционные дворянские устои, а молодое поколение (Базаров) выступает с радикальными, нигилистическими взглядами. Индивидуальность и общество. Роман исследует вопрос о роли и месте яркой, незаурядной личности (Базарова) в обществе. Базаров, с его сильным характером и убеждениями, вступает в конфликт с обществом, не принимающим его новаторские идеи.

Проблема нигилизма. Фигура Базарова олицетворяет собой нигилистическое мировоззрение, отвергающее традиции, авторитеты и общепринятые ценности. Тургенев исследует истоки и последствия нигилизма для личности и общества. Взаимодействие личности и среды. Роман показывает, как социальная среда (дворянское общество) влияет на формирование и развитие личности героев. Базаров, выходец из разночинной среды, оказывается чуждым аристократическому укладу жизни.

Проблема сверхчеловека. Базаров воплощает в себе идею сильной, независимой и самодостаточной личности, отвергающей общепринятые моральные нормы. Тургенев исследует противоречия и опасности такого индивидуалистического мировоззрения. В целом, роман "Отцы и дети" является глубоким философским исследованием взаимодействия личности и общества в переломную эпоху российской истории.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Кормилов С.И. Базаров - не разночинец! // И. С. Тургенев: русская и национальные литературы: материалы межд. научно-практ. конференции 26-28 окт. 2013 г. - Ереван: Лусабац, 2013. - С. 389-400.
2. Маркович В. М. Человек в романах Тургенева. - Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1975. - 154 с.
3. Недзвецкий В. А. И. С. Тургенев: Логика Творчества и менталитет героя: Курс лекций. - М.: Мос. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова; Стерлитама, 2008. - 230 с.
4. Полтавец Е. Ю. «Отец» и «дети» в романе И. С. Тургенева «Отцы и дети»: к вопросу о смысле названия // Тургеневские чтения. Вып. 4. - М.: Русский путь, 2009. - С. 56-78.
5. Страхов Н. Н. И. С. Тургенев. «Отцы и дети» [Электронный ресурс] // Критика 60-х гг. XIX века. - М.: Аст-рель; АСТ, 2003. - Режим доступа: http://az.lib.rU/s/strahow_n_n/text_0050.shtml (дата обращения: 21.07.2017).
6. Трофимова Т. Б. (2) Тургенев и Данте (К постановке проблемы) // Русская литература. - 2004. - № 2. - С. 169-182.

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	YUSUF XOS HOJIBNING “QUTADG‘U BILIG” ASARI HAQIDA	3
2	O‘ZBEKISTONLIK LAR NING IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDAGI JASORATLARI	5
3	HARAKATLANISH TEZLIGI	10
4	ЖИЗНЬ И ТВОРЧЕСТВА ПУШКИНА (1799 - 1837)	12
5	LEXICO PHRASEOLOGICAL LACUNAS IN THE ENGLISH LANGUAGE	24
6	FUTBOL O‘YIN TEXNIKASINING TASNIFI	28
7	BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QISHNI O‘RGATISH	32
8	AXBOROT KUTUBXONA MARKAZILARI TO‘G‘RISIDA	36
9	LEKSEMA - TIL BIRLIGI SIFATIDA	39
10	НОДАВЛАТ МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАРБИЯ МУАССАСАЛАРИНИНГ АРХИТЕКТУРАВИЙ КОМПОЗИТЦИОН ЕЧИМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	41
11	GIDROTEXNIKA INSHOOTLARIDA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA ULARNING EKOLOGIK TA‘SIRI	45
12	GEOTEXNIK TEKSHIRUVLAR VA QURILISH ISHLARI UCHUN UNING AHAMIYATI	50
13	THE ROLE OF ADAPTIVE MANAGEMENT IN REGIONAL GOVERNANCE	54
14	МАКТАБГАЧА ТА‘ЛИМ ТАШКИЛОТИ ВА ОИЛА НАМКОРЛИГИ	64
15	EXTRACTION OF ALKALOIDS AND PROCESSES OCCURRING IN THE BODY	67
16	BIOCHEMICAL BASES OF THERAPY IN VETERINARY MEDICINE	71
17	БИОХИМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДИАГНОСТИКИ В ВЕТЕРЕНАРНОЙ МЕДЕЦИНЕ	77
18	JTIMOIY XULQ-ATVOR VA MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA AVLODLARARO TRAVMANING ROLI	81
19	PYTHON DASTURLASH TILINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	85
20	BULUTLI TEXNOLOGIYALAR NING DASTURLASH TILLARIDA AFZALLIKLARI	91
21	МАКТАБГАЧА ТА‘ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ТА‘ЛИМ SIFATINI MONITORING QILISH VA TARTIBGA SOLISH	98
22	O‘ZBEKISTONNING RAQAMLI IQTISODIYOTGA O‘TISH ISTIQBOLLARI	103
23	IQTISODIY MUNOSABATLARNI GLOBALLASHUVI SHAROITIDA SOLIQ TIZIMINI SAMARALI BOSHQARISHNI RIVOJLANTIRISH	108
24	SANOAT KORXONALARIDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI MOLIALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH.	113

25	YOZUVCHI TOHIR MALIKNING “ALVIDO, BOLALIK!” ASARIDA O’SMIRLAR HAYOTIGA TAVSIF	119
26	HAYDOVCHILARDA YO’L MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK OMILLAR	122
27	QORAQALPOG’ISTON SHAROITIDA PIYOZNING EKISH USULLARI VA HOSILDORLIGI YUQORI BO’LGAN NAVLAR HAMDA EKISH USULLARI	125
28	QIZAMIQ — BELGILARI, YUQISH YO’LLARI, ASORATLARI, DAVOLASH, OLDINI OLISH	129
29	XOTIN-QIZLARNING ANKOLOGIK KASALLIKLARI	132
30	EMLASH — TURLARI, O’TQAZILISH TARTIBI, EMLASH KALENDARI VA QARSHI KO’RSATMALAR	134
31	BOLALARDA UCHRAYDIGAN RAXIT KASALLIGI ALOMATLARI, ASORATLARI VA PROFILAKTIKA CHORALARI	139
32	BEZGAK KASALLIGINING ETIOLOGIYASI	141
33	MAKTABGACHA TA’LIM TIZIMIDA TARBIYAVIY FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO’NALISHLARI	144
34	THE KEY TO HAPPINESS	148
35	ТЕЙОНОРИНОПЛАСТИКА: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ХИРУРГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ	151
36	TA’LIM – TARBIYA JARAYONIDA PSIXOLOGIYANING O’RNI	160
37	THE FUNCTION OF HUMOR IN 19TH CENTURY BRITISH NOVELS	165
38	THE REPRESENTATION OF WAR IN 20 TH CENTURY POETRY	168
39	THE REPRESENTATION OF THE CITY IN 20TH CENTURY LITERATURE	170
40	ИДЕЯ НИГИЛИЗМА И ЕЁ ВОПЛОЩЕНИЕ РОМАНА "ОТЦЫ И ДЕТИ" ИВАНА ТУРГЕНЕВА	173

***Напоминание!** — Образование наука и инновационные идеи в мире || Авторы несут персональную ответственность за правильность цифр и данных в статьях и планах занятий, включенных в мировой научно-методический журнал, и за правильность приведенных цитат.*

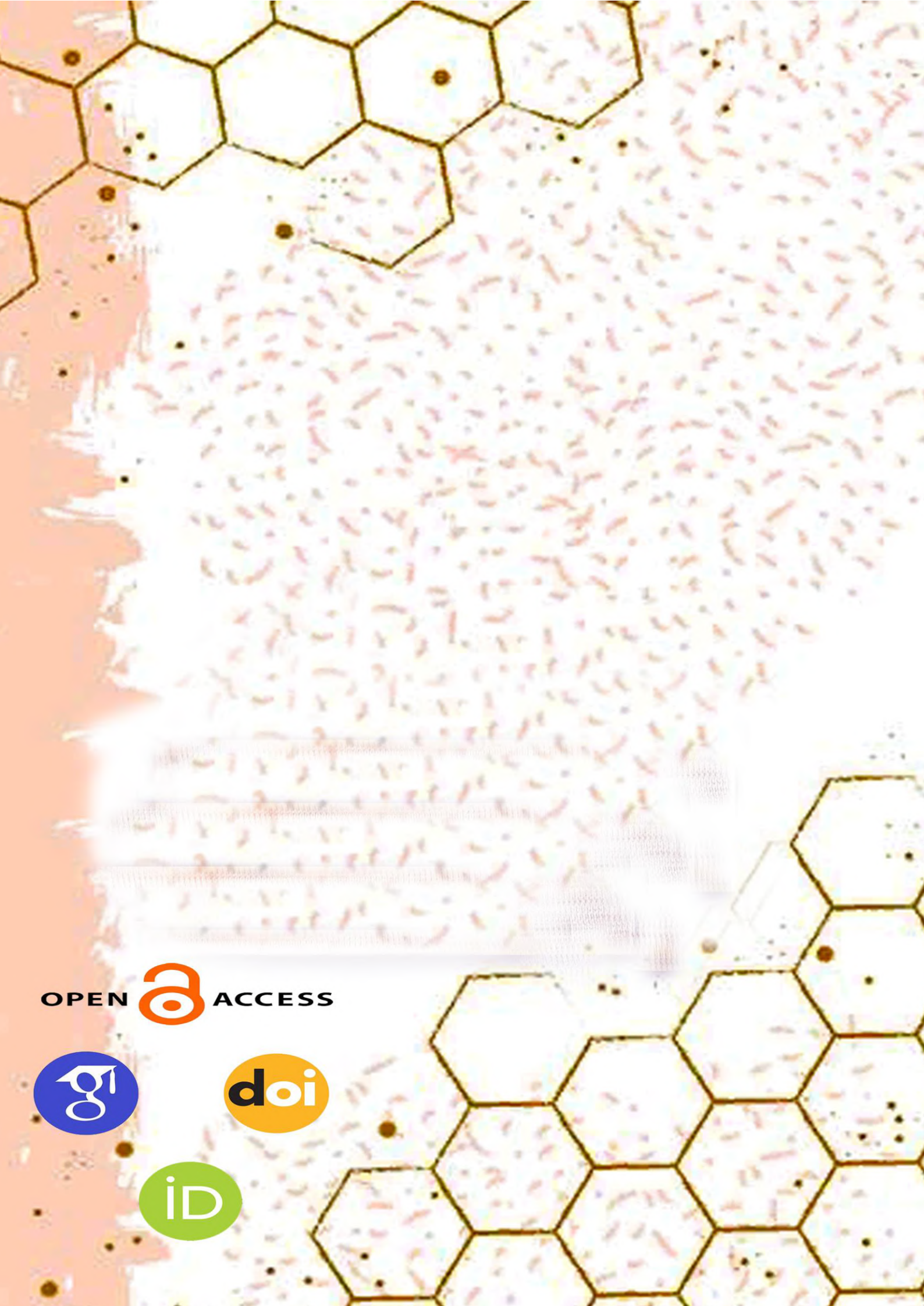
**Главный редактор:
Семёнов Владимир Львович**

**Помощник редактора:
Абдурахманов Бобуржон**

**Подготовитель к публикации:
Халиков Тохирджон Шавкатжонович**

— Образование наука и инновационные идеи в мире всемирный научно-методический журнал, 2024-г.

OPEN ACCESS

